

**T.C.
AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI**

**AHMET PAŞA DÎVÂNÎ'NİN TÂHİRÜ'L-MEVLEVÎ TARAFINDAN
NESRE ÇEVİRİSİNİN LATİN HARFLERİNE AKTARIMI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ZEHRA TEZEN

DANIŞMAN

DR. ÖĞR. ÜYESİ ABDULMUTTALİP İPEK

AKSARAY 2019

**AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI**

**AHMET PAŞA DÎVÂNÎ'NİN TÂHİRÜ'L-MEVLEVÎ TARAFINDAN
NESRE ÇEVİRİSİNİN LATİN HARFLERİNE AKTARIMI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ZEHRA TEZEN

DANIŞMAN

DR. ÖĞR. ÜYESİ ABDULMUTTALİP İPEK

AKSARAY 2019

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU

Bu tezin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek koşuluyla tezin teslim tarihinden itibaren 36(otuz altı) ay sonra tezden fotokopi çekilebilir.

YAZARIN

Adı : Zehra
Soyadı : TEZEN
Bölümü : Türk Dili ve Edebiyatı
İmza :
Teslim tarihi :

TEZİN

Türkçe Adı: Ahmet Paşa Dîvânı'nın Tâhirü'l-Mevlevî Tarafından Nesre Çevirisinin Latin Harflerine Aktarımı

İngilizce Adı: Latin Letter Adaptation of the Prose Translation of Ahmed Pasha Dewan by Tahiru'l Mevlevi

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

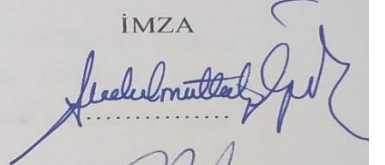
Zehra TEZEN

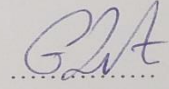
T.C.
AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
JÜRİ ONAY SAYFASI

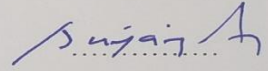
Zehra TEZEN tarafından hazırlanan “Ahmet Paşa Dîvânı’nın Tâhirü’l-Mevlevî Tarafından Nesre Çevirisinin Latin Harflerine Aktarımı” başlıklı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile Aksaray Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı’nda yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Abdulmuttalip İPEK
Eski Türk Edebiyatı Anabilim Dalı, Aksaray Üniversitesi
Üye: Prof. Dr. Gencay ZAVOTÇU
Eski Türk Edebiyatı Anabilim Dalı, Kocaeli Üniversitesi
Üye: Dr. Öğr. Üyesi Bünyamin TAŞ
Eski Türk Edebiyatı Anabilim Dalı, Aksaray Üniversitesi

İMZA

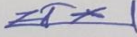

Tez Savunma Tarihi:09/09/2019

Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu’nun 12.11.2019..... tarih ve 2019/46-y sayılı kararı ile onaylanmıştır.

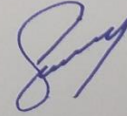
Öğrencinin Adı Soyadı

Zehra TEZEN

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Doç. Dr. Sevilay USLU DİVANOĞLU

TEŞEKKÜR

Tez konusunu öneren ve tez yazma aşamasında elinden gelen hiçbir yardımı esirgemeyen, her türlü soruma sabırla cevap veren danışman hocam Sayın Dr. Öğretim Üyesi Abdulmuttalip İPEK'e teşekkür ederim.

Ayrıca; anneme, babama, kardeşlerim Mevlüt TEZEN'e, Ayşe TEZEN'e ve Gülcan TEZEN'e, Yeter ve Mustafa KARAGÖZ'e, Şükran ve Nurcan ÇELİK'e, Dilek BUDAKLI'ya, sevgili arkadaşlarıma tezin başlangıç aşamasından bitiş aşamasına kadar beni destekledikleri için sonsuz teşekkür ederim.

Tâhirü 'l-Mevlevî'nin aziz ruhuna ithafen...

AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**AHMET PAŞA DÎVÂNÎ'NİN TÂHİRÜ'L-MEVLEVÎ TARAFINDAN
NESRE ÇEVİRİSİNİN LATİN HARFLERİNE AKTARIMI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ZEHRA TEZEN

AKSARAY 2019

ÖZET

Klasik Türk şiirinin yaklaşık altı asırlık tarihî serüveni gözden geçirildiğinde matbu ve yazma olmak üzere gerek manzum gerek mensur pek çok eser vücuda getirilmiştir. Söz konusu eserlerin günümüz okuruna ulaşması noktasında bu eserlerin Latin harflerine aktarımı büyük önem arz etmektedir. Ancak en az bunun kadar önemli olan bir diğer husus ise eski edebiyat, kültür ve medeniyet dünyamıza ait metinlerin anlaşılması ve yorumlanmasıdır. Bu düşünceden hareketle Tâhirü'l-Mevlevî'nin "*Veliyyü'd-din Oğlu Ahmed Paşa Divanı'nın Nesre Çevrilişi*" adlı rika hatlı metin tez konusu olarak belirlenmiş ve bu sayede XV. yüzyılın sacayaklarından biri olan ve özellikle kaside sahasında şöhret kazanmış divan şairlerinden Ahmed Paşa'nın şiir anlayışı ortaya konulmaya çalışılmıştır. Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi, Fethi Sezai Türkmen Koleksiyonu 85-86 numarada kayıtlı olan eserin tamamının çalışılması yüksek lisans tezinin sınırlarını aşacağından bu çalışmada söz konusu eserin 86 numarada kayıtlı defterin tamamı ile 85 numaralı defterin ilk 28 varacağı yeni yazıya aktarılmıştır.

Eser, Ahmed Paşa gibi edebiyat tarihimizin önemli bir şairinin divanındaki tüm şiirlerin nesre çevirisini ihtiva etmesinin yanı sıra divanın tümünün şerh edilmesine bir basamak

teşkil etmesi; üstelik nesre çevirilerin Tâhirü'l-Mevlevî gibi o geleneğe hâkim ve çok yönlü bir kimse tarafından yapılmış olması yönüyle de ayrıca önem arz etmektedir. Bu sebeple çalışmamıza eserin müellifi Tâhirü'l-Mevlevî hakkındahayatı, edebî kişiliği ve eserleriyle ilgili bir bölüm eklemeyi uygun gördük.

Bilim kodu: 31402

Anahtar Kelimeler: Ahmed Paşa, 15. yüzyıl divan şiiri, Tâhirü'l-Mevlevî, nesre çeviri

Sayfa Adedi : xiii + 349

Danışman : Dr. Öğr. Üyesi Abdulmuttalip İPEK

AKSARAY UNIVERSITY

**LATIN LETTER ADAPTATION OF THE PROSE TRANSLATION
OF AHMED PASHA DEWAN BY TAHIRU'L MEVLEVI**

MASTER THESIS

ZEHRA TEZEN

AKSARAY 2019

ABSTRACT

A review of six centuries long adventure of Classical Turkish poetry depicts that there are many printed and inscribed examples of prose and verse compositions. It is very important to adapt these works into Latin letter so that they can be enjoyed by modern readers. However, it is of equal significance that the texts of our old literary and cultural world are understood and interpreted. In this regard, Tahiru'l Mevlevi's rika style work entitled as "*Prose Translation of Dewan of Ahmed Pasha Son of Veliyyu'd-din*" is taken as the subject of this thesis which aims to present the poetry of Ahmed Pasha, a fundamental personage famous for his odes in dewan tradition. The aforementioned work is registered as number 85 and 86 at F. Sezai Turkmen Collection in Suleymaniye Library of Manuscripts, and as it would exceed the limits of an M.A. Thesis, the whole manuscript numbered 85 and the first 28 leaves of the manuscript numbered 86 were adapted into the current writing.

The work is an important step for the annotation of the complete dewan work as it includes the prose translation of all the poems by Ahmed Pasha, a significant figure in our literary history. Additionally, the prose translation of the original work was conducted by Tahiru'l Mevlevi, a sophisticated person who possessed a great command of the contemporary tradition. Therefore, it was seen fit to include a chapter on the life, literary career, and works of Tahiru'l Mevlevi as the translator of the work adapted in this study.

Keywords: Ahmed Pasha, 15th century dewan poetry, Tahiru'l Mevlevi, prose translation.

İçindekiler

ÖZET	vi
ABSTRACT.....	viii
SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ	xiii
GİRİŞ	1
I. BÖLÜM.....	2
1.TÂHİRÜ'L-MEVLEVÎ'NİN HAYATI, EDEBÎ KİŞİLİĞİ VE ESERLERİ	2
1.1.Tâhirü'l-Mevlevî'nin Hayatı	2
1.1.1. Tâhir Olgun'un Kendi Kalemıyla Terceme-i Hâli	3
1.1.2. Vefatı	8
1.2. Tâhirü'l-Mevlevî'nin Edebî Şahsiyeti.....	9
1.2.1. Şairliği	10
1.2.2. Nâsırlığı	12
1.3. Tâhirü'l-Mevlevî'nin Eserleri	14
1.3.1. Yazma Eserleri	14
1.3.1.1. Âsî Abaza Hasan Paşa	14
1.3.1.2. Âşık Çelebi Tezkiresi ve Şâir Zâtî.....	14
1.3.1.3. Bursalı Gazalî	15
1.3.1.4. Büyüklerimizden Bazı Zevât	15
1.3.1.5. Dinî, Tarihî, Edebî Makaleler.....	15
1.3.1.6. Divânçe-i Farisî-i Tâhir	15
1.3.1.7. Dîvân Edebiyatı'ndan Birkaç Parça ve İzahı.....	15
1.3.1.8. Dîvân-ı Tâhirü'l Mevlevî- 1	16
1.3.1.9. Dîvân-ı Tâhirü'l Mevlevî-2	16
1.3.1.10. Edebî Mektuplar	16
1.3.1.11. Edebiyat Dersi Muhtırası.....	16
1.3.1.12. Edebiyat Sözlüğü'nde Uydurma Tâbirler.....	16
1.3.1.13. Edebiyat Tarihimizde Araştırmalar	17
1.3.1.14. Garb Edebiyatına Dair Manzum Bir Muhtıra.....	17
1.3.1.15. Hallâc-ı Mansûr'a Dair	17
1.3.1.16. Hitabet Dersleri.....	17
1.3.1.17. Hulefâ-yı Raşidîn Devri Hulâsâ-i Vakâyî	17
1.3.1.18. İbn-i Kemal'in Yavuz Hakkındaki Mersiyesi	18
1.3.1.19. İslâm Ansiklopedisi İçin Yazdıklarım	18

1.3.1.20. İstanbul'un Eski Âdetlerinden	18
1.3.1.21. Kavâid-i Edebiyye Dersleri	18
1.3.1.22. Kitâbet-i Resmiyye	18
1.3.1.23. Kudemâ-yı Mevlevîye	19
1.3.1.24. Kur'an ve Mağz-ı Kur'an	19
1.3.1.25. Mantıkî ve Bir Hezeliyyesi	19
1.3.1.26. Mecmu'a-i Eş'âr	19
1.3.1.27. Menâkıbu'l- Ârifin'de Münderic 'Makâlât-ı Şems-i Tebrizî'den	19
1.3.1.28. Mısır'daki Abbâsî Halîfeleri	19
1.3.1.29. Münâcât-ı Hazret-i Mevlânâ Tercümesi	20
1.3.1.30. Nedim'in Köşk Kasîdesi ve Namık Kemal ile Ziya Paşa'nın Nazîresi	20
1.3.1.31. Nisâbu'l- Mevlevî Tercümesi	20
1.3.1.32. Osmanlı Devleti'nde İdam Edilen İki Şeyhü'l-İslâm	20
1.3.1.33. Risâle-i Fütüvvetiyye Tercümesi	21
1.3.1.34. Sabri'nin Ebû Said Efendi Vassındaki Kasîdesi	21
1.3.1.35. Sa'di Şirazi'ye Dair	21
1.3.1.36. Es-Siretü'n-Nebeviyye ve'l-Âsârü'l-Muhammediyye Tercümesi	21
1.3.1.37. Sünbülzâde Vehbî'nin Tannane Kasîdesi	21
1.3.1.38. Sünbülzâde Vehbî'nin Tayyare Kasîdesi ve Şerhi	22
1.3.1.39. Şâir Ali İffet	22
1.3.1.40. Şâir Anıtları	22
1.3.1.41. Şâir Refî-i Kâlâyî	22
1.3.1.42. Şeyhü'l-İslâm Abdü'l-Aziz Efendi	22
1.3.1.43. Tarih Hülâsâları ve Kısas-ı Enbiyâ	22
1.3.1.44. Teceddüt Edebiyatına Dair Muhtıra	23
1.3.1.45. Tefsir-i Hüseyini Tercümesi	23
1.3.1.46. Tercümelerim	23
1.3.1.47. Türk Edebiyatı Tarihçesi	24
1.3.1.48. Veliyyü'd-din Oğlu Ahmed Paşa Dîvânı'nın Nesre Çevrilişi	24
1.3.2. Matbu Eserleri	25
1.3.2.1. Afgan Emiri Abdurrahman Han	25
1.3.2.2. Amuzgâr-ı Fârisî	25
1.3.2.3. Asr-ı Saadetde Müslümanlığın Medeniyete Hizmetleri	25
1.3.2.4. Bakiye Dâir	25
1.3.2.5. Cengiz ve Hulâgû Mezâlîmi	25
1.3.2.6. Dest-âvîz-i Fârisî-hânan	26
1.3.2.7. Divan Edebiyatı ve İstılahları	26

1.3.2.8. Divançe-i Tahir.....	26
1.3.2.9. Edebiyat İstılahları.....	26
1.3.2.10. Edebiyat Lugatı.....	27
1.3.2.11. Edebiyat Tarihimize Dair Manzum Bir Muhtıra	27
1.3.2.12. El-Fütuhâtü'l-İslâmiyye Tercümesi.....	27
1.3.2.13. Fuzûlî'ye Dâir.....	27
1.3.2.14. Germiyanlı Şeyhî ve Harnâmesi.....	28
1.3.2.15. Hazreti Peygamber ve Zamanı	28
1.3.2.16. Hind İhtilâli.....	28
1.3.2.17. Hind'in Moğol Hükümdarları ve Nâdir Şah.....	29
1.3.2.18. Hind Masalları	29
1.3.2.19. İki Mektup Surûrî ile Gubârî	30
1.3.2.20. İnsanlığın Büyük Önderi Rasûl-i Âzam Hz.Muhammed'in Hâl Tercümesi	30
1.3.2.21. İslâm Askerine	30
1.3.2.22. Kafkasya Mücahidi Şeyh Şâmil'in Gazavâtı.....	30
1.3.2.23. Kâili Bilinen Fıkralar	31
1.3.2.24. Kamerî Aylara Dâir Ma'lumât	31
1.3.2.25. Matbuat Âlemindeki Hayatım	32
1.3.2.26. Medâris-i İslâmiyye Talebesine Tarih Hülâsâları	32
1.3.2.27. Mesnevî Dersleri.....	32
1.3.2.28. Mesnevî'nin Eski ve Yeni Mûterîzleri	33
1.3.2.29. Mesnevî'nin Mûterîzine İkinci Cevap.....	33
1.3.2.30. Mir'at Hz. Mevlânâ	33
1.3.2.31. Mir'atü'l-Akâid	33
1.3.2.32. Müslümanlıkta İbadet Tarihi	33
1.3.2.33. Siyer-i Peygamberî	34
1.3.2.34. Şâir Nevî ve Sûriye Kasidesi	34
1.3.2.35. Şeyh Celâleddin Efendi Merhûm	34
1.3.2.36. Şeyh Sa'dî'nin Bir Sergüzeşti.....	35
1.3.2.37. Şukûfe-i Bahâristân	35
1.3.2.38. Tarih-i İslam Sahâifinden	35
1.3.2.39. Tedrisât-ı Edebiyyeden Nazım ve Eşkâl-i Nazım	35
1.3.2.40. Teşebbüs-i Şahsî.....	35
II. BÖLÜM	37
2. TÂHİRÜ'L-MEVLEVÎ'NİN “VELİYYÜ'D-DİN OĞLU AHMED PAŞA DİVANI'NIN NESRE ÇEVİRİLİŞİ” İSİMLİ ESERİNİN ŞEKİL ÖZELLİKLERİ.....	37
2.1. Eserin Fizikî Tavsifi	37

2.2. Çeviri Yazıda Dikkat Edilen Hususlar	39
METİN	40
SONUÇ	345
KAYNAKÇA.....	347
ÖZGEÇMİŞ	349

SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ

a.s.	: Aleyhisselam
age.	: Adı geçen eser
agm.	: Adı geçen metin
agt.	: Adı geçen tez
akt.	: Aktaran
bk.	: Bakınız
e.t.	:Erişim tarihi
F.S.T.	:Fethi Sezai Türkmen
haz. n.	: Hazırlayanın notu
hz.	: Hazreti
İst.	: İstanbul
S.	: Sayı
s.	:Sayfa
t.y.	: Tarih yok
vr.	: Varak

GİRİŞ

Tâhirü'l-Mevlevî henüz on altı yaşında iken şiir yazmaya ve Farsçadan çeviriler yapmaya başlayan bir sanatçımızdır. Edebiyat tarihi ile ilgili araştırmaları, mensur ve manzum eserlerinin yanında çeşitli divanlardan yaptığı şerh çalışmaları, aruz ölçüsüyle yazılmış yüzlerce manzumeden oluşan mürettep Divan'ı onun edebiyat tarihimiz ve kültürümüz açısından ne denli önemli bir şahsiyet olduğunun kanıtı niteliğindedir. Asıl adı Mehmed Tahir olan müellif, Mevlevî tarikatında icazet alması hasebiyle Tâhirü'l-Mevlevî, Tahir Dede gibi isimlerle de anılır. Yayınlanmış ve yayınlanmamış eserlerinin toplamı yüze yakın olan müellif, matbu ve rik'a hatlı eserleri ile edebiyatımıza büyük katkılar sağlamıştır. Şüphesiz ki onun önemli çalışmalarından biri de Mesnevî şerhi ile ilgili yaptığı çalışmasıdır. Küçük yaşlarından itibaren Arapça ve Farsça öğrenme konusunda gösterdiği gayret, onun iyi bir şarih olmasında etkili olmuştur.

Bu tezde Tâhirü'l-Mevlevî'nin Ahmed Paşa Divanı'nı dört farklı nüshadan derleyerek tesis ettiği "Veliyyüddin Oğlu Ahmed Paşa Divanı'nın Nesre Çevrilişi" isimli eseri Latin harflerine aktarılmıştır. Böylece edebiyat araştırmalarının ve bugünün okuyucusunun hizmetine sunulmuştur.

Yapılan bu çalışma ile eserleriningelecek nesiller için birer hiyeroglif yazı olarak görülmesinden, okunamamasından ve anlaşılamamasından endişe duyan Tâhirü'l-Mevlevî'nin aziz ruhunun bir nebze olsun rahat etmesini ümit etmekteyiz.

Tez üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Tâhirü'l-Mevlevî'nin hayatı, edebî şahsiyeti ve eserleri hakkında bilgiler verilmiştir.

İkinci bölüm, metnin inceleme kısmıdır. Bu bölümde eser, şekil ve muhteva bakımından incelenmiş; eserin fiziki tavsifi, çeviri yazıda dikkat edilen hususlara ilişkin bilgiler verilmiştir.

Üçüncü bölümde rik'a hatlı metin Latin harflerine aktarılmıştır.

I. BÖLÜM

1.TÂHİRÜ'L-MEVLEVÎ'NİN HAYATI, EDEBÎ KİŞİLİĞİ VE ESERLERİ¹

1.1.Tâhirü'l-Mevlevî'nin Hayatı

Tâhirü'l-Mevlevîhicri 1294; miladi 1877 senesinde İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Veladeti Aksaray civarında Molla Gürânî Mahallesinin Mehter sokağında olan müellif, hayatıyla ilgili yazdığı makalede doğum tarihi ve yeriyle ilgili “Hicri 1294 senesi Ramazanının beşinci, milâdi 1877 Eylül'ünün 13'üncü Perşembe günü, Aksaray civarında Molla Gürânî mahallesinin Mehter sokağında kâin 3 numaralı evde doğmuşum.”² demiştir.

Asıl adı Mehmet Tahir'dir. Bu ismi dedesinin babası olan hattat Mehmet Tahir Cemalüddin Efendi'ye nispetle alan müellif, bu durumu Hüseyin Vassaf Bey'e yazdığı bir mektupta “Pederim Hacı Safvet Bey'in cedd-i mâderisi ve üstâd-ı hat Mahmud Celâlüddin merhumun şakird-i yegânesi olan Mehmet Tahir Cemalüddin Efendi ki müşarun ileyhın ism ü mahlasına vâris olmuşum Mevlevî dervişi imiş”³ sözleriyle dile getirmiştir.

İsmi resmî kaynaklarda Tahir Bey, Tahir B., şeklinde de geçen Tahir Olgun; hacca gitmiş olduğu için “Hacı Mehmet TahirEfendi”, “El-Hac Mehmet Tâhirü'l-MevlevîBey”, “Hacı Mehmet Tahir Bey” olarak da anılmıştır. Ayrıca Mevlevî tarikatında icazet alması hasebiyle “Tahir Dede” veya “Dede Efendi” gibi unvanları da kullanmıştır. 1934 yılında soyadı ile ilgili kanun çıkınca soyadı olarak karakterinin bir yansıması olduğu düşünülen ve arkadaşları tarafından kendisine pek bir yakıştırılan “Olgun” ismini almıştır. Bu tarihten sonra yayınladığı Fuzûlî'ye Dair, Nevî ve Sûriye Kasidesi, Edebiyat Lugatı gibi eserlerinde Tahir Olgun imzasını kullanmıştır.

Mithat Rebî ve Şevket Rıza'nın kurucuları arasında oldukları Nekre-gû adlı mizah dergisinde yazılar kaleme alan müellif bu yazılarında Tahir Safvet müstear ismini kullanmıştır. Buradaki ‘Safvet’ ismi babasının adından alınmıştır.

El yazması kitaplarının tamamında, Mirat-ı Hazreti Mevlâna, Şeyh Celalüddin Efendi Merhum gibi matbu eserlerinde, Sırat-ı Müstakim, Sebilü'r-Reşad, Mahfil gibi dergilerde yazdığı şiir ve makalelerinde Tâhirü'l-Mevlevîimzasını kullanmıştır.

¹ Bu bölümde, Tâhirü'l-Mevlevî (Olgun) Hayatı, Eserleri ve Dini Edebiyatla İlgili Şiirleri; Tâhirü'l-Mevlevî Türk Edebiyatına Dair Hulasalar; Tâhirü'l-Mevlevî'nin Tedrîsât-ı Edebiyyeden Nazm Ve Eşkâl-i Nazm'ı isimli yüksek lisans tezlerinden ve Atillâ Şentürk'ün Tâhirü'l-Mevlevî Hayatı ve Eserleri adlı çalışmalarından istifade ederek muhtasar bilgiler verdik.

²Zülfikar Güngör, Tahir'ül-Mevlevî (Olgun) Hayatı, Eserleri ve Dinî Edebiyatla İlgili Şiirleri. Ankara, 1994 s. 20.

³ Tahir Olgun, Mahfil, S. 36, Şevval 1341, s.184

Tâhirü'l-Mevlevî'nin otobiyografisi mahiyetinde olan “Tâhir Olgun'un Kendi Kalemîyle Terceme-i Hâlî” başlıklı yazısı birinci ağızdan yazılmış olması nedeni ile hayatıyla ilgili en doğru bilgileri vermektedir.

1.1.1. Tâhir Olgun'un Kendi Kalemîyle Terceme-i Hâlî⁴

Hicri 1294 Ramazan'ının beşinci, Milâdi 1877 Eylül'ünün 13. Perşembe günü, Aksaray civarında Mollâ Gürâni Mahallesi'nin Mehter Sokağı'nda 3 numaralı evde doğmuşum. Pederim, Hacı Safvet Bey, onun pederi Ahmed Efendi, onun pederi Mustafa Reşid Ağa'dır. Üçü de Merkez Efendi Mezarlığı'nda medfûn idiler. Bunlardan en son defnedileni babam idi ki 60 sene evvel ölmüş ve oraya gömülmüştü. Belediyenin Mezarlıklar Müdürlüğü, kiralari verilmemiş diye taşlarını kaldırtmış olduğundan kabirleri kayıp olmuştur. Mollâ Gürâni Mahallesi'nde Hekimbaşı Ömer Efendi'nin yaptırtmış olduğu Sıbyân Mektebi'nde, Gülhâne Rüşdiye-i Askeriyesi'nde ve Seraskerîlik makâmı kalemlerinin mahreci bulunan Menşe'-i Küttâb-i Askeriye'de okudum. 1308 (1892) Haziran'ında Serasker Kapısı'nın Piyâde Dairesi Üçüncü Şubesi'ne 80 kuruş maaşla çırağ edildim; sonra aylığım 140 kuruşa çıktı. Kaleme devam ile beraber Fatih Camii Başlımami Filibeli Merhum RâsimEfendi'nin ve Mesnevîhân Selânikli Mehmed Es'ad Dede Efendi merhûmun derslerine gittim ve Dede Efendi'den Mesnevihânlık icâzetnâmesi aldım. Sonra üstâd merhûmla beraber Hicaz'a gittim. Hac'dan avdetimde vazifemden istifa ettim. Yenikapı Mevlevihânesi'nde çileye soyunup üç sene hizmette bulundum. Çileyi çıkardıktan sonra Konya'ya gittim. Dönüşümde evvelâ Bayezid'de, sonra Bab-ı Âlî Caddesi'nde bir kütüphane açtım. Mir'ât-ı Mevlânâ isimli, manzum risâlemi bastırdım. Kitapçı müteveffâ Karabet Efendi'nin sahip bulunduğu Resimli Gazete'yi bir nüsha çıkardım. İşittiğime göre Malûmatçı Baba Tahir ile Sürûrî Paşazâde Nazif Sürûrî, hakkımda bir jurnal vermişler ve “Bu adam, Yenikapı Tekkesi'ne mensuptur, Veliahd Reşad Efendi de oranın dervîşi idi. Onun için propaganda yapmak maksadıyla Resimli Gazete'yi çıkarıyor.” demişler. Gazete bâ-irâde tatil edildi. Ben de Zabtiye Nazırı Şefîk Paşa tarafından celb ve isticvâb olundum. Mucîb-i töhmet bir hareketim görülmediği için serbest bırakıldım. Bunların tafsîlatı matbuŞeyh Celâleddin Merhum risalesiyle “Matbûât Âlemindeki Hayatım” unvanlı basılmamış eserimde yazılıdır. Artık gazetecilik ve kitapçılık etmeye imkân göremediğimden kütüphaneyi kapatmaya mecbur oldum. Sonra

⁴ Tâhirü'l-Mevlevî Olgun, Edebiyat Lügati, Haz. Kemal Edib Kürkçüoğlu, İstanbul, Enderûn Kitabevi, 1994, s. 6-11.

Orman ve Maâdin Nezâreti Muhâsebesi'nin Defter-i Kebîr kalemine bilimtihan 370 kuruş maaşla girdim. Derece derece terakkî ederek Ruhsatnâmeli Maâdin Başkâtibi, Tevhîd-i Mübâyât Komisyonu Tahrirât Mümeyyiz-i Evveli, Ticâret ve Zirâat Nezareti İktisad Heyeti ve Kalem-i Mahsus Başkâtibi oldum. Cemal Bey'in nâzırlığı sırasında azledildim. Azlimden iki gün sonra Encümen-i Nezaret tarafından cevaz-ı istihdâmıma karar verildi. Azlimin sebebine gelince Şeyh-ül-İslâm Sabri Efendi ve arkadaşları tarafından Teâlî-i İslâm Cemiyeti nâmına ve Anadolu'daki Hareket-i Milliyye aleyhine yazılmış bir risalenin cemiyet tarafından kabul edilip mühürlenmesine mânî oluşum idi.

Daha sonra Âli Satış Komisyonu'na Başkâtip, bâdehû Ticâret ve Zirâat Nezareti'nin Sicil Kalemi'ne mümeyyiz oldum, oradan Maâdin Kalemi Fermanlı Maâdin Mümeyyizliği'ne nakledildim. İstanbul'daki dairelerin ilgâsı üzerine faal memur olarak üç ay vazifemde istihdam edildim. Sonra mazuliyet maaşı tahsis olundu ve Isparta Maâdin memurluğu ile Keçiborlu'daki Fabrika Müdürlüğü teklif edildi. Gitmedim. Çünkü İstanbul'daki Darülhilâfe Medreseleri ile Medresetü'l-Kuzât ve Medresetü'l-Vâizîn'de, bir de Darüşşafaka'da derslerim vardı.

Teklif edilen memuriyetten istinkâfım üzerine mazuliyet maaşım kesildi. İstanbul'da açılan İmam ve Hatip Mektebi'ne Edebiyat, Hitabet ve İnşâd muallimi oldum. Bir sene sonra bir müdür, onbeş muallim olmak üzere azledildik. Azlimizin sebebi Mektep Müdürü Hilmi Efendi'nin yazdırmış olduğu bir mazbata idi. Bu mazbata mektebin İlâhiyat Fakültesi'ne mahreç olmak üzere lise derecesine çıkarılması temennisine dairdi. Encümen-i Muallimîn'de okunan bu mazbata tadil edildi ve beyazı üzerinde tashih yapıp gönderildi. O vakit Saraçoğlu Şükrü Bey Maarif vekili idi. Teklifi muvafık bularak Millet Meclisi'nde İmam ve Hatip Mektebi'ni İlâhiyat Fakültesi'ne mahreç yapacağını söyledi. O fakülte müderrislerinden Şemseddin Bey mektebe geldi. Bütçeye tahsisat konuluncaya kadar ilâve olunacak dersleri meccânen okutacağımıza dair bizden söz aldı. Mazbatamız vekâlette kaybolduğu için ikinci bir nüshası istenilmişti. Mektebin kâtibi de mazbata sûretini tashih edilmiş ve müsvedde hâlini almış olan kâğıttan değil, eski müsveddesinden tebyîz etmiş, yeni müdür mührünü basmış, muallimler de masa üstünde duran ve müdür tarafından mühürlenmiş bulunan o kâğıdı imzalamış. Mazbata sureti Maarife gidince orada kıyamet kopmuş, İmam ve Hatip Mektebi müdürü ile muallimleri vekâleti tahkîr etmişler diye hep birden azlolunmuşuz. Müdür, işi düzeltmek üzere Ankara'ya gitti. Orada o mazbatayı niçin yazdığı sorulmuş. O mübarek de kendini kurtarmak için ben yazmadım, Tahirü'l- Mevlevî yazdı demiş. Hâlbuki o vakitki muallimlerle mektep kâtibinin de bildiği vecih ile onu

yazmış değildim. Başka biri yazmıştı ki o başkası ben değildim.

O esnada şapka meselesi dolayısı ile birçok kimse İstiklâl Mahkemesi'ne sevkediliyordu. Kanunda vâizlerin sarık sarabileceğine mesâğ olduğu için ben de Diyanet İşleri Riyaseti'ne müracaatle sarık sarmağa izin istedim. Verilen müsaade üzerine başıma sarık sardım. Çünkü Fatih'te haftada bir defa olmak üzere Mesnevî okutuyordum. Bizim sarık nazar-ı dikkati celbetmiş olacak ki, bir akşam benden evvel evime girip bekleyen polisler tarafından Atmeydanı'ndaki Ahmediye Polis Mevkii'ne götürüldüm. Onbeş gün orada, üç gün de polis müdüriyetinde nezaret altında kaldıktan sonra Ankara'ya götürüldüm. Merhum Suudü'l-Mevlevî ile muharrir Ömer Rıza Bey de beraberdi. Ankara Hapishanesi'nde bir buçuk ay kaldıktan sonra beraat kazandım ve İstanbul'a döndüm.

Darüşşafaka'daki sekizyüz kuruş ders maaşımdan başka bir yerden bir gelirim yoktu. Binaenaleyh 150 kuruş yevmiye ile Defterhane'deki Kuyud Kalemi'ne girdim. Çalışmam takdire şayan görüldüğü için Müdürü Umûmî Hacı Selâhaddin Bey merhum, beni mümeyyiz yapmak istemiş fakat vekâletçe diğer arkadaşlara verilen cevâz-i istihdâm kararı nasılsa benden esirgenmiş olduğu için yapamamış. Sonra Mebus ve şair Halil Nihad Bey'in tavassudiyle bir cevâz-i istihdâm kararı alabildim. Bundan dolayı muhterem üstadı minnetle anarım. Bunun üzerine Askerî Liseler Müfettişliği'ne müracaatta bulundum ve Maltepe Askerî Lisesi'ne Edebiyat muallimi tayin olundum. İki sene orada ders okuttuktan sonra Kuleli Askerî Lisesi'ne terfian nakledildim. On sene de orada vazife îfâ ederek mektebin Konya'ya nakli sırasında ayrıldım. O esnada Beşiktaş'taki Mûsikî Yatılı Mektebi'ne Türkçe hocası olmuştum. Hak rahmet etsin, Mehmed Ali Aynî Bey'in bizzat gelip teklifi ve inhâsı üzerine İstanbul Kütüphaneleri Tasnîf Komisyonu'na evvelâ kâtip, sonra âzâ oldum. Âzâlık dolayısı ile yatı mektebi muallimliğinden istifa ettim. İstanbul kütüphanelerinde Yazma Divan'ı bulunan 12.-16. asır şairleriyle eserlerine dair hazırladığım katalog, Bakanlıkça takdir edilerek bastırıldı. Halâ orada bulunuyor ve gücüm yettiği kadar çalışıyorum.

Hocalık Ettiğim Mektep ve Medreseler:

Muallimliğe intisâbım 1319 (1903) senesindedir. İlk defa Bürtian-i Terakki ve Rehnümâ-yi Füyûzât namındaki husûsî mekteplerde Farisî ve ikincisinde aynı zamanda İslâm Tarihi okuttum. Dârüşşafaka'ya 36 sene hizmet ederek Tarih-i İslâm, Usûl-i Tahrîr ve Edebiyat dersleri verdim. Sonra yaşlanmış ve kulakları ağırlaşmış diye çıkarıldım. Uzun seneler hizmetimin mükâfatı olmak üzere bana ikrâmiye kabilinden dört yüz lira verildi. Fakat

benbu parayı iade ettim. Medresetü'l-Kuzât'ta Resmî Kitabet, Medresetü'l-Vâizin'de Siyer-i Nebî, Dârülhilâfe Medreselerinde Tarih ve Edebiyat okuttum. Maltepe ve Kuleli Askerî Liselerinde Edebiyat ve Musiki Yatı Mektebinde Türkçe tedrîs ettim. Bu münasebetle talebemin sayısı binleri aşmış ve ekserisi yüksek mevkilere ulaşmıştır.

Basılmış Eserleri

1. Amuzgâr-i Fârisi
2. Bâkî'ye Dâir, İstanbul, 1938
3. Cengiz ve Hülâgû Mezâlimi, İstanbul, 1322
4. Destâvîz-i Fârisî-hânân
5. Dîvançe-i Tâhir, Dersaadet, 1318
6. Edebiyat Lügati, İstanbul, 1936
7. Efgan Emiri Abdurrahman Han
8. Fuzûlî'ye Dâir, İstanbul, 1936
9. Hind İhtilâli
10. Hind Masalları
11. Hind'in Moğol Hükümdarları ve Nâdir Şah, Trabzon, 1329
12. Hz. Peygamber'in Hayatı, İstanbul, 1971
13. Hazret-i Peygamber ve Zamanı, İstanbul, 1339
14. İnsanlığın Büyük Önderi Resûl-i A'zâm Hz. Muhammed'in (S.A.V) Hâl Tercümesi, İstanbul, 1964
15. İslam Askerine
16. İslam Medreseleri Talebesine Tarih Hülâsaları
17. Germiyanlı Şeyhî Harnâmesi, Giresun
18. Manzum Bir Muhtıra, İstanbul, 1931
19. Mesnevî Dersleri C. I, İstanbul, 1949
20. Mesnevî'nin En Son Mu'terîzine
21. Mesnevî'nin Eski ve Yeni Mu'terîzleri
22. Mesnevî'nin Yeni Mu'terîzine 2. Cevap, İstanbul, 1947
23. Mirât-ı Hz. Mevlânâ, İstanbul, 1315
24. Müslümanlıkta İbâdet Tarihi, 1. Baskı, İstanbul, 1946-1947 2. Baskı, İstanbul, 1963
25. Nevî' ve Sûriye Kasidesi, İstanbul, 1937
26. XII-XVI. Asır Şairlerinin Divanları Katalogu

27. Şeyh Celâleddin Efendi Merhum
28. Şeyh Sa'dî'nin Bir Sergüzeşti, İstanbul, 1327
29. Şeyh Şâmil'in Gazavâtı
30. Şügûfe-i Bahâristan
31. Tarih-i İslâm Sahâifinden, Dersaadet, 1326
32. Tedrîsât-ı Edebiyeden Nazım ve Eşkâl-i Nazım, Dersaadet, 1329
33. Teşebbüs-i Şahsî, İstanbul, 1330

Basılmamış Eserleri

1. Tefsîr-i Hüseyinî Tercümesi (Natamam)
2. Siyer-i Peygamberî (Bedr Gazâsına kadar yazılmıştır.)
3. Târîh-i Enbiyâ
4. Asr-ı Saâdetde Müslümanlığın Medeniyyete Hizmetleri
5. Şâir Giritli Ali iffet Merhum
6. Kamerî Aylara Dâir Malûmât
7. Büyüklerimizden Bâzı Zevât
8. Tercümelerim (Farsça ve Arapçadan)
9. Manzum Bir Muhtıranın Zeyli
10. Matbûât Âlemindeki Hayâtım
11. Nedim'in Köşk Kasidesi ve Şerhi
12. Sünbülzâde Vehbî'nin Bir Kasîdesi ve Şerhi
13. İbn-i Kemâl'in Selîm-i Evvel Mersiyesi ve Şerhi
14. Bursalı Gazali
15. İki Mektup ve Sürûrî ile Gubârî
16. Bâkî'nin Kanûnî Mersiyesi ve Şerhi
17. Bâkî'nin Sünbül Kasîdesi ve Şerhi
18. Yahyâ Bey' Şehzâde Mustafa Mersiyesi ve Şerhi
19. Nef'î'nin Hotin Kasîdesi ve Şerhi
20. Şerîf Sabri'nin Ebû Saîd Kasîdesi ve Şerhi
21. Fuzûlî'nin Bağdâd Kasîdesi ve Şerhi
22. Fuzûlî'nin Şikâyetnamesi ve Şerhi
23. Kudemâ-yi Mevleviyye

24. Velîyü'd-dîn Oğlu Ahmed Paşa Dîvânî'nın Nesre Çevrilişi

25. Dîvân-i Tâhir-ül-Mevlevî (İkinci Dîvân)

26. Dîvânçe-i Fârisî-i Tâhir.

1.1.2. Vefatı

74 yıllık hayatında manzum, mensur, matbu ve el yazması olmak üzere toplamda yüze yakın eser yazan, örgün ve yaygın eğitim kurumlarında yüzlerce talebe yetiştirmiş olan Tâhirü'l-Mevlevî; ömrünün son yıllarında prostat ameliyatları geçirmiş, gözlerinden tedavi görmüş, mide ülseri sebebiyle rahatsızlık yaşamıştır.

20 Haziran 1951 Çarşamba günü vefat eden müellifin cenazesi, talebeleri ve dostları tarafından 21 Haziran 1951'de evinden alınarak Sünbül Efendi Camii'ne getirilmiş, öğle namazını müteakip kılınan cenaze namazının ardından Şeyhi Celâlettin Efendi'nin kabri önüne götürülmüştür. Burada bir süre bekletildikten sonra Yenikapı Mevlevîhânesi Hamûşân mezarlığında defnedilmiş olan annesi Emsal Hanım'ın yanında toprağa verilmiştir.

İstemem nakl-i cenazemde çeleng ü âhenk
Debdebeyle girilen saha değildir makber
Orası dergehidir bârgeh-i Mevlâ'nın
Kapısından içeri acz ile girmek ister⁵

dörtlülüğü ile mütevazî bir şahsiyet olduğunu bir kez daha hissettiren, Rabb'i karşısında aczini ve acziyetini dile getiren şair, kendi mezar taşına yazılmasını istediği şu dörtlülüğü söylemiştir:

Eli boş gidilmez gidilen yere
Boş gelmedim ya Râbb ben suç getirdim
Dağlar çekemezken o ağır yükü
İki kat sırtımda çok güç getirdim.⁶

Aruz ve heceyle yazdığı şiirlerin yanında tarih düşürmedeki maharetiyle bilinen, annesi ve kız kardeşinin ölümünün ardından da tarih düşüren Tâhirü'l-Mevlevî'nin vefatı üzerine Hafız Yusuf Cemil Ararat:

Mevlevî Mesnevî-hân şâir-i hassâs idi
Ehl-i dildi pâk idi âlâyışinden zâhirin
Geldi "ya Hû" müjde-i gufrânıdur tarihine
Sadr-ı illiyyinedir pervâz-ı rûh-ı Tâhir'in⁷

⁵ Ercümen E. Talu, "Merhum Tâhir Olgun", Son Posta, nr. 5637- 1876, 22 Haziran 1951, s. 2

⁶ Güngör, agt. s. 46

⁷ Güngör, agt. s. 47

dizeleri ile tarih düşürmüştür.

1.2. Tâhirü'l-Mevlevî'nin Edebî Şahsiyeti

Tâhirü'l-Mevlevî Osmanlı ile Cumhuriyet kuşakları arasında adeta bir kültür köprüsü oluşturmuş, hayatını maddi, manevi ve fikri anlamda iki asli göreve adanmıştır. Birincisi Mevlana ve Mevlevîliğe hizmet etmek, ikincisi de eserleriyle, sohbetleriyle, verdiği derslerle Osmanlı kültürünü ve Divan edebiyatının zevkini talebelerine ve gençlere sevdirek anlatmaktır.

Tâhirü'l-Mevlevî'nin edebî şahsiyetinin oluşmasında tasavvufun, özellikle de Mevlevî tarikatının büyük önemi vardır. Nitekim çocukluğundan itibaren tasavvufi bir muhitte bulunması onun Mevlana'ya hayranlık duymasına ve tasavvufa yönelmesine sebep olmuştur. Tâhirü'l-Mevlevî, Mahfil'de ailesi ile ilgili şu bilgileri vermektedir:

“Tâhirü'l-Mevlevî aile muhiti olarak Mevlevîlikle iç içe olan bir ortamda büyümüştür. Babaannesi Afife Şefika Hanım; Yenikapı Mevlevîhânesi Şeyhi Osman Salahuddin Dede Efendi'nin süt kardeşi, babasının dedesi meşhur hattat Mehmed Tahir Cemalüddin Efendi, Mevlevî dervişidir. Ayrıca babasının amcası Mehmed Efendi, sikke-i Mevlânâ'yı daima başında taşıyan bir kişidir. Babası Safvet Bey ise Mevlânâ'ya son derece hürmetkâr ve Mesnevî'yi az da olsa anlıyan bir şahsiyettir.”⁸

Yukarıdaki bilgilerden de anlaşılacağı üzere müellifin aile muhiti dolayısıyla çocukluk çağında Mevlevîliğe olan meyli, Esad Dede'nin ve Mesnevî derslerinin etkisiyle pekişmiştir. 1892 yılında memuriyet hayatına başladığı zaman kendi kendine Hafız Divanı'ndan tercümeler yapan müellif, bu tercümelerini Es'ad Dede'ye göstermiş ve kendisinden yanlışlarını düzeltmesini istemiş, bununla birlikte Mesnevî derslerine devam etmiş hatta özel dersler almaya başlamıştır.

Tâhirü'l-Mevlevî hazreti Mevlana'ya nisbet edilen Mevlevî tarikatına mensuptur. Bu; isminin sonuna aldığı “Mevlevî” ism-i nisbesinden de anlaşılmaktadır. Müellif, kendisinin Mevlevî tarikatına mensup olduğunu “... Mevlevî olduğum vakit yirmi yaşlarında idim.”⁹ ve “Ben elli sene evvel Mevlevî tarikatına intisâb etmişim...”¹⁰ sözleriyle ifade etmiştir. Eserleri içinde tasavvuf muhtevalı olanlarının önemli bir yer tutması, Mevlevîliğin en önemli eseri olan Mevlana'nın Mesnevî-i Şerif'ini yıllarca okuması, okutturması hatta şerh

⁸ Tâhirü'l-Mevlevî, “Es'ad Dede Efendi Merhum Hakkında”, Mahfil, S.36, Şevvâl 1341, s.184

⁹ Tahir Olgun, Mesnevî'nin Yeni Muterizine İkinci Cevap, İst. 1947, s.14

¹⁰ Tahir Olgun, Mesnevî'nin Eski ve Yeni Muterizleri, İst. 1946, s. 22.

etmesi¹¹ onun edebî kişiliğinin oluşmasında Mevlevîliğin ne derece önemli olduğunun bir göstergesi kabul edilebilir.

Tâhirü'l-Mevlevî kendini maddi ve manevi ilimlerde geliştirmiş kıymetli bir müellifimizdir. Manzum ve mensur eserlerinin yanı sıra çıkardığı dergi ve gazeteler, yazdığı makaleler ilim dünyasını aydınlatmıştır. Onun edebiyata ilgisi ilk olarak şiirle¹² başlamış ardından manzum ve mensur eserler yazmıştır. Bu sebeptir ki edebî kişiliğini “şairliği” ve “nesirciliği” adıyla iki başlık altında incelemek daha doğru olacaktır.

1.2.1. Şairliği

Yukarıda da bahsettiğimiz üzere Hafız Divanı'ndan yaptığı tercümeleri Es'ad Dede Efendi'ye göstererek eksikliklerini anlayan Tâhirü'l-Mevlevî, bu zattan Mesnevî dersleri almış ve Farsçasını da ilerletmiştir. Farsçayı iyi bilmesi Mesnevî şerhlerinde ve divan tahlillerindeki başarısının artmasına vesile olmuştur.

Müellifin şiire başladığı dönemde edebiyat çevresinde iki temel görüş vardı, bunlar:

- 1- Şinasi, Namık Kemal ve Ziya Paşa ile başlayan Tanzimat edebiyatının ve Batı kültürünün etkisinde bulunanların savunduğu görüş,
- 2- Muallim Naci'nin öncülük yaptığı, yüzyıllardan beri kültürümüzün temelini oluşturan Şark medeniyetinden kopmamak ve bu medeniyetten faydalanmak gerektiğini savunan görüştür.

Tâhirü'l-Mevlevî, şiire ilk başladığı zaman eski edebiyatımızı korumak, ondan faydalanmak görüşünü savunan Muallim Naci'nin etkisi altında kalmış ve divan edebiyatının önde gelen şairlerini taklit ederek şiir yazmaya başlamıştır.¹³

Tâhirü'l-Mevlevî, şiirde takip ettiği yolu, “Ben, Fuzûlî, Nef'î, Sezâyî, Nedim, Nacî vesâire esâtiz-i edebi taklide çalışdım. Bu hareketimle zevk-i millîden behre-dâr olduğumu isbât etdim. Bundan hazzı olmayanlar varsınlar udebâ-yı efrencin peyrevi olsunlar.”¹⁴ cümleleriyle ifade etmektedir. Yukarıdaki sözlerinden de anlaşılacağı üzere müellif, divan şairlerinden ve şiirinden etkilenmiş; bu tarz şiirden zevk almayan kişilerin ise milli bir zevkten uzak olduğunu ima etmiştir.

Divan edebiyatı geleneğine uygun olarak; doğum, ölüm, tarikata giriş, çileye ikmal, gibi

¹¹ Tahir Olgun, Mesnevî'nin 5. cildinin birinci kitabının sonuna kadar olan bölümünü şerh etmiş fakat kalan bölümünü şerh etmeye ömrü vefa eylememiştir. Kalan bölümler de Fethi Sezai Türkmen tarafından Şerh-i Mesnevî adıyla yayına hazırlanmıştır.

¹² Hafız Divanı'ndan tercümeler yaparak bunları Esad Dede'ye takdim etmesine gönderme yapılmıştır.

¹³ Güngör, agt. s. 81

¹⁴ Mehmet Tahir, Divânçe-i Tahir, t.y., s.3.

önemli olaylara manzum tarihler de düşüren Tâhirü'l-Mevlevî, 1902-1903 tarihinde Divânçe-i Tahir adını verdiği şiir kitabını Mehmet Tahir imzasıyla yayınlattır.¹⁵ Güngör, Tâhirü'l-Mevlevî'nin aruz veznini de hece veznini de kullandığına dair malumatı müellifin Divân-ı Tâhirü'l-Mevlevî'adlı eserinden aktarmıştır:

“Bilgi Yurdu, İslâm Yolu ve İslâm'ın Nuru müellifin şiirlerinin yayınlandığı diğer yayın organlarıdır. Burada hem aruz hem de hece vezniyle şiirler yazmış ve ikinci bir divan tanzim ederek 20 Rebiülâhir 1364(3 Nisan 1945)'den sonra nazmettiği şiirlerini burada toplamıştır.”¹⁶

Bu konuda Mahir İz, “Tâhir'ul-Mevlevî'nin evi mecma-i üdeba idi. Eski talebesi de sohbetine devam ederdi. Aruz'a hâkimdi. Dilerse sâde Türkçe ile ve millî vezin dedikleri parmak hesabıyla güzel şiirler yazardı... Nükte gû, mükrim ve mültefit idi.”¹⁷ demiştir.

Tâhirü'l-MevlevîMuallim Naci'den olduğu gibi Mehmet Akif'ten de etkilenmiş, Akif'in “Kadar” redifli şiirine bir nazire yazmıştır. Müellif, Ticaret Ve Ziraat Nezareti'nde memurken Mehmet Akif'le samimi bir ilişki kurmuş ve onun isteği ile Sırat-ı Müstakim'de yazmaya başlamıştır. Müellifin Sırat-ı Müstakim'de yayınlanan “Eli Baltalı Çocuk”, “Sadi ile Şeyhi” isimli manzum hikâyelerinde üslup ve biçim bakımından Mehmet Akif'in etkisi görülmektedir.

Akif'in edebi şahsiyeti ile Tâhirü'l-Mevlevî'nin edebî şahsiyeti arasında benzerlikler bulunmaktadır. Zira müellif tarafından Mehmet Âkif'in şiiri ve şairliği ile ilgili yaptığı tespitlerden bazıları kendisi için de geçerlidir. Ona göre Âkif, şiiri bir gaye olarak değil, duygu ve düşüncelerinin aktarımında bir vesile olarak görmüştür. Şiirlerini sanatkar görünmek amacıyla değil memlekete ve millete faydalı olmak için kullanmıştır.

Tâhirü'l-Mevlevî'nin hoşsohbet, nüktedan bir kişiliğe sahip, ince ruhlu ve işinin ehli bir muallim olduğunu düşünen dostları kendisi hakkında şu sözleri söylemişlerdir:

“Merhum çok ince ruhlu bir şair olmakla beraber, eşsiz bir muallimdi. Takrirleri esnasında güzel fıkralar, ince nüktelerle talebesine ders dinletir, en ağır bahisleri bile hemen orada öğretirdi.” Sadi Aytan¹⁸

“Tahir Olgun soyadına yakışan olgunluğuyla ve olanca dolgunluğuyla Mesnevi'yi on dört cilt halinde şerhetti. Zaten kendisi yıllarca Laleli ve Süleymaniye Camiinde Mesnevi okutmuş bir Mevlevi idi. Rahatça söyleyebiliriz ki, onun yaptığı bu şerh; tefsir, hadis,

¹⁵ Güngör, agt. s. 83.

¹⁶ Güngör, agt. s. 83.

¹⁷http://www.cevaplar.org/index.php?content_view=4130&ctgr_id=98, (e.t. : 22.01.2019)

¹⁸<http://muhaz.org/tahirul-mevlevinin-islam-tarihciligi-ozet.html?page=7> (e.t. : 22.01.2019)

tasavvuf ve diğer İslami ilimlerin muhassaları olup, bugünkü neslin rahatça anlayabileceği büyük bir hazinedir.” Dursun Gürlek¹⁹

Tâhirü'l-Mevlevî'nin şiirlerinde “samimilik”, “ince hislilik” “ideale vefâkârlık” gibi sıfatlar ve konularındaki idealistlik dikkat çeker. Tâhirü'l-Mevlevîde aynı Âkif gibi şiirini ve sanatını duygu ve düşüncelerinin tebliğinde bir vasıta olarak görmüş ve “sanat müfid olmalı” kaidesine göre memleket ve millete faydalı olacak tarzda şiirler yazmıştır.²⁰Bu konu ile ilgili müellif, “Nâçiz yazılarımla memleket evlâdına bir şey öğretebilirim, kendimi vatan ve milletime olan şükran borçlarımı kısmen ödemiş sayarım. Zahmetimin mükâfatını ise ancak Allah'ın kerem ve rahmetinden beklerim.”²¹ demiştir.

Tâhirü'l-Mevlevî şiirlerinde özellikle Allah'ın varlığı, birliği, yüceliği, hazreti peygamberin hayatı ve özellikleri, vahdet-i vücud, namaz, oruç vb. dini konuları işlemiş, bununla birlikte savaş, kahramanlık, vatanın korunması, milli birlik ve beraberlik gibi konulara da değinmiştir.

Tâhirü'l-Mevlevî'nin şiirlerinde ayet ve hadislerinden alıntılar ve telmihler yaptığı da bilinmektedir. Örneğin;

“... ”

Evlâdım diyerek diyerek candan kucaklar
Bulsa imkânını ruhunda saklar
Bu kadar şefkat bu kadar sevgi
Bulunmaz sanırım babada belki
Onun için demiş Nebiyy-i zîşân
Ananın ayağı altında cihân
Ey evlâd, ananın basdığı yere
Sür yüzünü, ruhun cennete gire
... ”²²

şiirinde “Cennet anaların ayağı altındadır.” hadisine iktibas yapmıştır.

1.2.2. Nâsirliği

Tâhirü'l-Mevlevîtasavvuf, İslam tarihi, edebiyat ve edebiyat tarihi ile ilgili yaptığı araştırmalarda, yazdığı makale ve eserlerde sade bir dil kullanmıştır. Bir mevzuyu ele alırken, incelemede, ayıklamada, gruplamada ve terkipte usul sahibi bir şahsiyet²³ olan müellif, bu konudaki maharetini Asr-ı Saadette Müslümanlığın Medeniyete Hizmetleri adlı

¹⁹<http://muhammed.org/tahirul-mevlevinin-islam-tarihciligi-ozet.html?page=7> (e.t. : 22.01.2019)

²⁰ Güngör, agt. s. 84

²¹http://www.cevaplar.org/index.php?content_view=4130&ctgr_id=98 (e.t. : 22.01.2019)

²² Güngör, agt., s.85.

²³ Güngör, agt., s.102

eserinde ve Mahfil dergisindeki yazılarında göstermiştir. Tasavvuf ile ilgili araştırmalarında Arapça ve Farsçayı çok iyi bildiği için birincil kaynaklardan faydalanmış, çalıştığı konularla ilgili ayet ve hadislere göndermeler yapmıştır. Edebiyat Lugati adlı eserini yayınlayan, bu eserin kendinden önce yazılmış olan “İstilahat-ı –Edebiyye”, “Mecamiu’l-Edeb”, “Nazariyat-ı Edebiye Dersleri” gibi kitapların tamamlayıcısı olduğunu belirten Kemal Edip Kürkçüoğlu:

“... Hazret, Mevlevîlikten, İstanbul’un sanat ve edebiyat muhiti olan Yenikapı Mevlevîhânesi’nden de feyz almış, ilim ve irfan havası içinde ömür sürmüş, kendini ilme vermiş, sayılı zâtlarla hemhâl olmuş bir insandı. Âlimdi, ârifti, edipdi, şâirdi. Farsça ve Arapça’ya hakkıyla vâkıftı, Fransızca’ya da âşina idi.”²⁴

demiştir.

Ahmet Talat Onay, “Türk Edebiyatı’nda Mazmunlar” kitabını hazırlarken bazı müşkil beyitler hakkında müelliften bilgi istemiş; müellif de cevaben gönderdiği mektuplarda²⁵ bazı kelime ve ıstılahları açıklamış, ayet ve hadislere yapılan telmihlere işaret etmiştir.²⁶

Türk dili, gramer yapısı ve Türk edebiyatı alanında ilimdar bir şahsiyet olan Tâhirü’l-Mevlevî; Türk Dil Kurumunun çıkardığı “Edebiyat ve Söz Sanatı Terimleri Sözlüğü” isimli eserle ilgili,

“Vaktiyle edebiyât ile biraz meşgul olduğum için o eski merak sevgiyle Edebiyat ve Söz Sanatı Terimleri Sözlüğü’nü gözden geçirdim. İçindeki ta’birlerin garip ve ta’riflerin çok eksik olduğunu esefle gördüm. Çince, Japonca, Sanskritçe ba’zı kelimeler alındığı halde, Arapça ve Acemce ta’birlerin değiştirilmesine lüzum görülmüş, garbî ba’zı ıstılahlar aynen kabul edilmiş.”²⁷

diyerek adı geçen kurumun dil konusundaki çalışmalarının muhtevasını eleştirel bir dille açıklamıştır. Müellifin bu sözleri Türkçe, Arapça ve Farsçanın yanı sıra Çince, Japonca gibi dillere de âşina olduğunu göstermektedir.

²⁴ Tâhirü’l-Mevlevî, Edebiyat Lugatı, s.6.

²⁵ Bu mektuplar, Tâhirü’l-Mevlevî’nin Edebî Mektuplar adlı eserinde yayınlanmıştır.

²⁶ Güngör, agt., s. 103.

²⁷ Güngör, agt., s.108

1.3. Tâhirü'l-Mevlevî'nin Eserleri

Tâhirü'l-Mevlevîkendi maddi ve manevi ilimlerde geliştirmiş kıymetli bir müellifimizdir. Hem çokça eser vücuda getirmiş olması hem de pek çok talebe yetiştirmesi bu görüşümüzü desteklemektedir. Manzum ve mensur eserlerinin yanı sıra çıkardığı dergi ve gazeteler, yazdığı makaleler ilim dünyasını aydınlatmıştır.

Kitapları, hatta gazete yazıları bile incelendiğinde çalاکalem yazı yazan biri olmadığı, kalemin hakkını veren bir şahsiyet olduğu anlaşılır. Kuvvetli hafızası, merakı ve titiz araştırmaları sonucunda yüze yakın eser bırakan müellifin eserleri incelendiğinde, pek çok sahada kalem oynattığı ve bu sahalarda söz sahibi ender şahsiyetlerden biri olduğu görülür. Tâhirü'l-Mevlevî, hece ölçüsü ile edebiyat tarihi yazacak kadar millî zevke âşına, divanlar tertip edecek kadar klasik şiir geleneğine hâkim bir şahsiyettir. O, gözlerin Batı'ya çevrildiği bir dönemde Arapça ve Farsçadan pek çok kitabı çevirmiş özgün bir sanatçı, edebiyat sahasında ve İslam tarihi alanında çok sayıda nitelikli eserin yegâne sahibidir. Müellifin eserlerini yazma ve matbu eserler başlığı altında topladık.

1.3.1. Yazma Eserleri²⁸

1.3.1.1. Âsî Abaza Hasan Paşa

Osmanlı Devleti tarihindeki en büyük Celâlî isyanını çıkaran; Türkmen ağalığı, Diyarbakır valiliği, Halep valiliği gibi vazifelerde bulunan ve 17. Yüzyılda yaşamış olan Abaza Hasan Paşa'nın hayatının anlatıldığı biyografik eserdir. Eserde Naima Tarihi kaynak alınmıştır.

1.3.1.2. Âşık Çelebi Tezkiresi ve Şâir Zâtı

16. yüzyıl şairlerimizden Âşık Çelebi ve onun “Meşâ'irü's-Şu'arâ” adlı şuara tezkiresi kitabı hakkında yazılan bir incelemedir.

Eserin giriş kısmında şuara tezkireleri ve Âşık Çelebi'nin “Meşâ'irü's-Şu'arâ”sı hakkında bilgi verildikten sonra Âşık Çelebi'nin hayatı, eserleri ve tezkiresinin özellikleri ile bu

²⁸ Yazma eserlerin koleksiyon ve yer numaraları için bakınız: GÜNGÖR Zülfikar, Tâhirü'l-Mevlevî (Olgun) Hayatı, Eserleri ve Dinî Edebiyatla İlgili Şiirleri, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1994.

eserin benzerleri arasındaki önemi hakkında bilgi verilmiştir. Âşık Çelebi'nin tezkirede şairleri nasıl anlattığını göstermek için de eserin “Şâ'ir Zâtî” ile ilgili bölümü sadeleştirilerek anlatılmıştır.

1.3.1.3.Bursalı Gazâlî

16. yüzyıl şairlerinden olan ve Deli Birâder lakabıyla tanınan Bursalı Gazâlî'nin hayatı ve şahsiyetinin anlatıldığı bir eserdir. Eserde Gazâlî'nin Mekke'den İstanbul'a gönderdiği mektup ile Zâtî, Rûmî ve Câfer Çelebi'nin bu mektuba yazdığı cevapnâmeleri yer almaktadır.

1.3.1.4.Büyüklerimizden Bazı Zevât

Tâhirü'l-Mevlevî'nin Mahfil Mecmuasının ilk sayısından itibaren “Büyüklerimiz” serlevhasıyla Sahabe-i Kirâm'ın önde gelenlerini tanıttığı yazıları bir araya toplayarak meydana getirdiği eserdir.

Eserin yazma nüshası, Süleymaniye Kütüphanesi Fethi Sezai Türkmen Koleksiyonu 159 numarada kayıtlıdır. Ayrıca koleksiyonda 129 ve 130 numarada kayıtlı “İslam Büyükleri” başlığı altında Tâhirü'l-Mevlevî'nin İslam Yolu Mecmuasında yayınladığı yazıların kûpürlerinden oluşan bir nüsha daha vardır.

1.3.1.5.Dinî, Tarihî, Edebî Makaleler

Tâhirü'l-Mevlevî'nin farklı tarihlerde mecmualarda yayınlanmış yazılarının bir araya getirilmesiyle oluşmuş bir eserdir.

1.3.1.6.Divânçe-i Farisî-i Tâhir

Tâhirü'l-Mevlevî'nin Farsça yazdığı şiirlerinin bir araya getirilmesinden oluşmuştur.

1.3.1.7.Dîvân Edebiyatı'ndan Birkaç Parça ve İzahı

Divan edebiyatımızın çok okunan yedi metninin şerhinden oluşan bir eserdir.

1.3.1.8.Dîvân-ı Tâhirü'l Mevlevî- 1

Tâhirü'l-Mevlevî'nin “Divânçe-i Tâhir” de dâhil olmak üzere pek çok şiirinin yer aldığı bir eserdir. Divân'ın sonunda müellifin Farsça şiirlerinden oluşan “Divânçe-i Fârisî” adlı eseri de yer almaktadır. Klasik divan tertibine uygun bir şekilde hazırlanan eserin başlangıç bölümündeki varaklarda müstensih Suûdu'l-Mevlevî, müellifin hayatı ve eserleri hakkında bilgi vermiştir. Eserin ön kapağında müellifin el yazısı ile kendi eserlerinin listesi bulunmaktadır. Kapağa yapıştırılmış olan bu liste, yazarın eserleri ile ilgili bilinen en geniş listedir.

1.3.1.9.Dîvân-ı Tâhirü'l Mevlevî-2

Müellifin ikinci divanı olan bu eserde 1945'ten sonra yazdığı 186 manzume yer almaktadır. Eserin Süleymaniye Kütüphanesi Fethi Sezai Türkmen Koleksiyonu 72, 78 ve 83 numarada rik'a hatlı üç nüshası bulunmaktadır.

1.3.1.10.Edebî Mektuplar

Eser, Ahmet Talat Onay'ın divan edebiyatındaki bazı beyitler ile ilgili Tâhirü'l-Mevlevî'ye sorduğu sorulara verilen cevaplardan oluşmaktadır. Eserin tek yazma nüshasının kapağında “Dîvân Edebiyyâtından Bazı Beyitlerin İzâhına Dâir Mektuplar” ifadesi yer almaktadır.

1.3.1.11.Edebiyat Dersi Muhtırâsı

Eser lise 3. Sınıf öğrencilerine edebi sanatları ve edebi şekilleri öğretmek amacıyla hazırlanmıştır. Eserin yazma nüshası, Süleymaniye Kütüphanesi Fethi Sezai Türkmen Koleksiyonu 154 numarada kayıtlıdır. Eser, koleksiyonun 135 ve 136 numarda “Edebiyat Kaideleri” adıyla kayıtlıdır.

1.3.1.12. Edebiyat Sözlüğü'nde Uydurma Tâbirler

Eser, Türk Dil Kurumu tarafından yayınlanan “Edebiyat ve Söz Sanatı Terimleri Sözlüğü”nü eleştirmek amacıyla yazılmıştır. Alfabetik sıra gözetilerek hazırlanan çalışmada yanlış olduğu tespit edilen terimler ele alınarak her bir terimin doğru kabul edilen tarifleri verilmiş ve böylece 150 terim açıklanmıştır. Eser, “Dil Kurumunun Uydurdukları Tabirlere Dair” adıyla da bilinmektedir.

1.3.1.13.Edebiyat Tarihimizde Araştırmalar

Edebiyat tarihimizle ilgili araştırmalardan oluşan bu eser kitap ve makale tarzında yayımlanmış araştırmalardan oluşmaktadır. Bu araştırmaların tamamı ya müstakil kitap olarak ya da makaleler halinde neşredilmiştir. Eser, Süleymaniye Kütüphanesi Fethi Sezai Türkmen Koleksiyonu 80 numarada kayıtlıdır.

1.3.1.14.Garb Edebiyatına Dair Manzum Bir Muhtıra

Tâhirü'l-Mevlevî'nin “Edebiyat Tarihimize Dair Manzum Bir Muhtıra” adlı esere zeyl olarak tertip ettiği bu manzum eser, İngiliz, Alman, İtalyan, Fransız edebiyat tarihi ve tarihçileri hakkında bilgi vermektedir.

Eser bazı kaynaklarda “Manzum Bir MuhtıranınZeyli” ve “19. Asrın Yarısına Kadar Garp Edebiyat Tarihine Dair Manzum Bir Muhtıra” isimleriyle de geçmektedir.

1.3.1.15.Hallâc-ı Mansûr'a Dair

Tâhirü'l-Mevlevî bu eseri tasavvuf şahsiyetlerinden Hallâc-ı Mansûr hakkında bilgi vermek ve onun hakkındaki şüpheleri gidermek amacıyla yazmıştır.

1.3.1.16.Hitabet Dersleri

Tâhirü'l-Mevlevî bu eseri, İstanbul İmam Hatip Lisesinde okuttuğu hitabet dersi için hazırlamıştır. Eser “Hitabet-i Dinîye” ve “Hitabet-i Resmîye” olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır.

Eserin dört nüshası bulunmaktadır. Bu nüshaların üçü “Hitabet Dersleri” adını taşımaktadır. Dördüncü nüsha ise Tâhirü'l-Mevlevî'nin askeri lisede hoca iken verdiği bir konferanstan oluştuğu için “Konferans” adını taşımaktadır. Bu nüshada “İrfan Hocanın Sergüzeşti” adlı bir oyun ile “Dilimizin İlk Lugat Kitabı Hakkında Bir Konferans” isimli konferansı da yer almaktadır.

1.3.1.17.Hulefâ-yı Raşidîn Devri Hulâsâ-i Vakâyî

Dört büyük halife dönemi olaylarının özetle anlatıldığı bir çalışmadır. Kitabın birinci nüshasında ilk iki halife dönemi olayları yer almaktadır. Eserin kütüphane kayıtlarında

“İslam Tarihi” adını taşıyan ikinci nüshasının baş tarafında eksiklikler vardır.

1.3.1.18.İbn-i Kemal’in Yavuz Hakkındaki Mersiyesi

İbn Kemâl tarafından Yavuz Sultan Selim’in 1520 yılında sefer sırasında Çorlu’da vefat etmesi üzerine yazmış olduğu mersiye’nin şerhidir.

Eserin ismi “İbn Kemâl’in Yavuz Mersiyesi ve Şerhi” ile “İbn Kemâl’in Selim-i Evvel Mersiyesi ve Şerhi” şeklinde de geçmektedir.

1.3.1.19. İslâm Ansiklopedisi İçin Yazdıklarım

Müellifin “İslam-Türk Ansiklopedisi” için kaleme aldığı 93 maddeden oluşan bir çalışmasıdır. Bu maddelerden 11’i ansiklopedide yayınlanmıştır.

1.3.1.20.İstanbul’un Eski Âdetlerinden

Eski İstanbul sosyal hayatında yerleşmiş olan özellikle de çocuklarla ilgili olan bazı örf ve adetlerin anlatıldığı küçük bir risaledir.

1.3.1.21.Kavâid-i Edebiyye Dersleri

Belagat, sanat, nazım, nesir, şiir, aruz bahirleri, parmak hesabı gibi konularda bilgilerin verildiği bir eserdir. Eserin içerik olarak aynı olan iki nüshası vardır. Bunlardan birincisi Süleymaniye Kütüphanesi Fethi Sezai Türkmen Koleksiyonu 71 numarada kayıtlı olan “Kavâid-i Edebiyye Dersleri”, ikincisi ise 70 numarada kayıtlı olan “Sanat ve Sanayi-i Nefise” dir.

1.3.1.22.Kitâbet-i Resmîye

Ders notlarından oluşan bu eserde resmî yazışmalarda takip edilmesi gereken hususların neler olduğu açıklanmıştır. Tâhirü’l-Mevlevî, bu eserde İslam öncesi ve İslam sonrası yazışmalarda nelere dikkat edildiğini anlatmış; Peygamberimizin (a.s.) davet mektuplarından, halifeler dönemi yazışmalarından ve Osmanlı Devleti’ndeki resmî yazışmalardan örnekler vermiştir.

1.3.1.23.Kudemâ-yı Mevlevîye

Eser, 14. yüzyıl Mevlevî şairlerinden olan Ahmed Eflaki'nin meşhur Menâkıbü'l-Ârifin adlı eserinde ismi geçen 114 râvinin hal tercümelerinden bahsetmektedir.

1.3.1.24.Kur'an ve Mağz-ı Kur'an

Hind Meşayihinden Şah Abdurrahman'ın Farsça olarak kaleme aldığı Mesnevi-i Şerif'in tercümesidir. Bir nüshası Fatih yangınında, diğer bir nüshası da Yenikapı Mevlevîhanesi yangınında kaybedilen bu tercümenin günümüze ulaşip ulaşmadığı bilinmemektedir.

1.3.1.25.Mantıkî ve Bir Hezeliyesi

Eserde, 17. asırda Mantıkî mahlasıyla şöhret bulmuş Ahmed el Mantıkî b. Molla Zeyneddîn el-Acemiyü'l-Nahcuvânî'nin hayatı ve bir hezeliyesi anlatılmıştır. Eser ile ilgili bir kitap yayımlayan Abdulmuttalip İpek,

“... İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi Fethi Sezai Türkmen Koleksiyonu 90 numarada kayıtlı olup eserin tek yazma nüshası vardır. Müellif hattı olan ve rika yazısıyla çizgili defter kâğıtlarına yazılmış olan eser 40 varaktır. ... esere giriş mahiyeti taşıyan ve Mantıkî'nin hayatı, sanatı ile edebî kişiliğine ilişkin alıntıların yapıldığı kısımda eser isimleri kırmızı mürekkeple yazılmıştır.”²⁹

diyerek eserin fizikî tavsifini yapmış ve içeriği hakkında bilgiler vermiştir.

1.3.1.26.Mecmu'a-i Eş'âr

Tâhirü'l-Mevlevîbu eseri kendi şiirleri içinden seçtiği manzumelerle oluşturmuştur.

1.3.1.27.Menâkıbü'l-Ârifin'de Münderic 'Makâlât-ı Şems-i Tebrizî'den

Bu eser Ahmed Eflâki'nin Menâkıbü'l Arifin adlı eserinin bir bölümünün tercümesidir.

1.3.1.28.Mısır'daki Abbâsî Halîfeleri

Müellif bu eseri Ahmed Cevdet Paşa'nın Kısas-ı Enbiyâ adlı eserine ek olarak Suyûtî'nin Târîhu'l-Hulefâ isimli eserini örnek alarak yazmıştır.. Eserin elde bulunan bir nüshası mevcut değildir. Müellif, bu eseri İlyas Efendi'ye verdiğini ancak bir müddet sonra eserin kaybolduğunu ve bunun üzerine eseri tekrar yazmaya üşendiğini söylemiştir.

²⁹ Abdulmuttalip İpek, Mantıkî ve Bir Hezeliyesi (Metin-Şerh) Tâhirü'l-Mevlevî (Olgun), Grafiker Yayınları, Ankara: 2018, s. 45.

1.3.1.29.Münâcât-ı Hazret-i Mevlânâ Tercümesi

Ahmet Remzi Akyürek tarafından Mesnevî'den derlenen “Münâcât-ı Hazret-i Mevlânâ” adlı eserinin tercümesidir.

Eserin Millet Kütüphanesi Şer’iyye 1320 numarada kayıtlı olan nüshası toplam 35 varaktır. İlk 8 varağı matbu, geri kalan kısmı ise el yazmasıdır. Matbu kısım Mahfil Dergisi’ne ilave olarak verilmiştir.

1.3.1.30.Nedim’in Köşk Kasîdesi ve Namık Kemal ile Ziya Paşa’nın Nazîresi

Bu eserde, Nedim’in Köşk Kasidesi’nin Tâhirü’l-Mevlevî tarafından yapılmış olan şerhi ile Namık Kemal’in “Sâkî-nâme”, Ziya Paşa’nın ise “Bahâriyye” türünde Köşk Kasidesi’ne nazire olarak yazdıkları şiirlerin şerhi yer almaktadır. Eserde nazire ve nazirecilik hakkında bilgiler de verilmiştir.

Abdualmüttalip İpek, Nedim’in “Köşk Kasidesi”ne Namık Kemal ve Ziya Paşa’nın Nazirelerinin Tâhirü’l-Mevlevî Tarafından Şerhi” isimli çalışmasında eserin içeriği, eserde kullanılan yöntem ve Tâhirü’l-Mevlevî’nin şerh metodu ile ilgili şu bilgileri vermektedir:

“Tâhirü’l-Mevlevî bu eserde klasik şerh geleneğine uygun olarak öncelikle beyitte geçen kelimeleri ve kelimelerin anlamlarını vermiş, kelimelerin etimolojik değerlendirmesini yaparak edebî sanatlar, mazmun ve mefhumları bütün teferruatıyla izah etmiştir. Beyitte geçen kelimelerin anlamlarını ve beytin nesre çevirisini verdikten sonra daha iyi anlaşılmasını sağlayacak bilgilere başvurmakta ve bunu yaparken de yeri geldiğinde klasik Türk şiirinin kaynakları hakkında teferruatlı bilgiler vermektedir.”³⁰

1.3.1.31.Nisâbu’l- Mevlevî Tercümesi

Bu eser, Şeyh İsmail Ankaravî’nin Nisabu’l-Mevlevî adlı manzum eserinin Farsçadan tercümesidir.

1.3.1.32.Osmanlı Devleti’nde İdam Edilen İki Şeyhü’l-İslâm

Dördüncü Murad ve Dördüncü Mehmed tarafından idam kararları verilen Şeyhülislam Ahizâde Hüseyin Efendi ile Şeyhülislam Hocaîzâde Mes’ûd Efendinin hayatlarını ve nasıl

³⁰ Abdualmüttalip İpek, Nedim’in “Köşk Kasidesi”ne Namık Kemal ve Ziya Paşa’nın Nazirelerinin Tâhirü’l-Mevlevî Tarafından Şerhi, Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, 56 (2016), s. 989.

öldürüldüklerini anlatan bir eserdir.

Eserin ismi, “Osmânî Devletinde Öldürülen İki Şeyhülislâm” şeklinde de geçmektedir.

1.3.1.33.Risâle-i Fütüvvetiyye Tercümesi

Mir Seyyid Ali bin Şihabeddin el-Hemedânî'nin “Risâle-i Fütüvvetiyye” adlı eserinin Farsçadan yapılan tercümesidir.

1.3.1.34.Sabri'nin Ebû Said Efendi Vasfındaki Kasîdesi

17. yüzyıl divan şairlerinden Sabrî'nin Ebu Sâid Efendi hakkında yazdığı bir kasidenin şerhidir.

Eser, “Şerif Sabrî'nin Ebu Sâid Kasîdesi ve Şerhi” ve “Ebu Sâid Hakkında Sabrî'nin Bir Kasîdesi ve Şerhi” isimleriyle de bilinir.

Eserin birinci nüshası müstakil bir kitap halindedir ikinci nüshası ise “Dîvân Edebiyyâtından Birkaç Parça ve İzâhı” isimli eserin içinde yer almaktadır.

1.3.1.35.Sa'dî Şirazi'ye Dair

Şeyh Sa'dî'nin Gülistan adlı eserinin baş kısmına, Mirzâ Abdü'l-Azim Garkânî tarafından yazılmış olan bir mukaddimenin Farsçadan tercümesidir.

1.3.1.36.Es-Siretü'n-Nebeviyye ve'l-Âsârü'l-Muhammediyye Tercümesi

Mekke Müftüsü Seyyid Ahmed Zeyni tarafından yazılan ve aslı Arapça olan bu eserin yarısı Tahirü'l-Mevlevî tarafından tercüme edilmiştir.

1.3.1.37.Sünbülzâde Vehbî'nin Tannane Kasîdesi

Bu eser, 18. yy. divan şairlerinden Sünbülzâde Vehbî'nin idamdan kurtulmak amacıyla yazdığı “Tannâne” kasidesinin şerhidir.

Kayıtlarda “Vehbî'nin Tannâne Kasîdesi ve Şerhi”, “Sünbülzâde Vehbî'nin Tannâne Kasîdesi ve Şerhi” ile “Sünbülzâde Vehbî'nin Bir Kasîdesi” isimleriyle de geçen eserde Sünbülzâde'nin idamdan kurtulduktan sonraki hayatından da bahsedilmiştir.

1.3.1.38. Sünbülzâde Vehbî'nin Tayyare Kasîdesi ve Şerhi

Bu eser, 18. yüzyılda Ruslar vasıtasıyla Kırım Hanlığı'na getirilen Şahin Giray'ın Rodos'ta nasıl idam edildiğini Birinci Abdülhamid'e rapor etmek amacıyla Sünbülzâde Vehbî tarafından yazılan “Tayyâre” isimli kasidenin şerhidir.

“Vehbî'nin Tayyâre Kasîdesi ve Şerhi” ile “Sünbülzâde Vehbî'nin Tayyâre Kasîdesi ve Şerhi” adlarıyla da bilinen eserin son bölümünde³¹ Sünbülzâde Vehbî ile Adanalı Surûrî arasında Eski Zağra'da geçen maceralar anlatılmıştır.

1.3.1.39.Şâir Ali İffet

“Şâir Giridli Ali İffet Merhûm” adıyla da bilinen eserde Giritli şair Ali İffet'in hayatı ve edebî kişiliği anlatılır.

1.3.1.40.Şâir Anıtları

Eser, 28 şairin hal tercümelerinden ve bu şairler için müellifin düşürdüğü vefat tarihlerinden oluşmaktadır ayrıca eserde “Divan Edebiyatında Tarih ve Ebced Hesabı” başlığı altında tarih düşürme ve çeşitleri hakkında bilgi verilmiştir.

1.3.1.41.Şâir Refî-i Kâlâyî

18. yüzyıl şairlerimizden Refî-i Kalâyî adıyla şöhret bulan Mehmet Emin Refî-i Kalâyî'nin hayatı, şahsiyeti ve eserlerinin anlatıldığı bir çalışmadır. Eserde Refî-i Kalâyî'nin Diyarbakırlı Refî ve Adanalı Surûrî ile hicivleşmeleri anlatılmış, daha sonra da Kalâyî'nin 1867'de basılan divanı incelenmiştir.

1.3.1.42.Şeyhü'l-İslam Abdü'l-Aziz Efendi

“Dîvân-ı Tâhirü'l-Mevlevî”nin ön kapağı içinde yer alan listede adı geçen bu eserin herhangi bir nüshasına rastlanmamıştır.

1.3.1.43.Tarih Hülâsâları ve Kısas-ı Enbiyâ

Bu eser Tâhirü'l-Mevlevî'nin İslam tarihi ile ilgili yazdığı ders notlarından oluşmaktadır. Eserin içeriğini oluşturan temel kaynak Kur'an-ı Kerim'in peygamber kıssalarını anlatan

³¹ Bu bölüm “zeyl” adını taşımaktadır.

ayetleridir.

Süleymaniye Kütüphanesi Fethi Sezai Türkmen Koleksiyonu 114 numarada kayıtlı nüsha, Hz. Âdem ile Hz. Şit'in kıssalarının yer aldığı eksik bir nüshadır. Eserin 116 numarada kayıtlı nüshasında Hz. Âdem'den başlayarak Hz. İsa'ya kadar peygamberlerin kıssaları anlatılmaktadır. 128 numarada kayıtlı olan nüshada ise İslam Yolu Mecmuası'nın 47. sayısından³² 76. sayısına³³ kadar 25 bölüm halinde yayınlanmış olan yazılar bir araya getirilmiştir.

1.3.1.44.Teceddüt Edebiyatına Dair Muhtıra

Bu eser Tâhirü'l-Mevlevî'nin Kuleli Askeri Lisesi'nde muallimlik yaptığı yıllarda Türk edebiyatı tarihi ile ilgili yazdığı ders notlarından oluşmaktadır.

1.3.1.45.Tefsir-i Hüseyinî Tercümesi

Mevlânâ Hüseyin Vâiz Sebzevârî'in "Tefsir-i Hüseyinî"³⁴ adlı Farsça tefsirinin Bakara suresi sonuna kadar yapılmış olan tercümesidir.

Atilla Şentürk ve Zülfikar Güngör, eserin herhangi bir nüshasının bulunmadığını söylemiş ancak Recep Arpa, Osmanlıca süreli yayınlardaki tefsir makalelerini araştırırken eserin izine rastlamıştır. Eserin bir bölümünün Mihverü'l-Ulûm Dergisi'nin 5. ve 7. sayılarında yayımlandığını tespit eden Arpa, bu bölümlerle ilgili şu bilgileri vermiştir:

"... 5. ve 7. sayılarda bu tercüme için husûsî bir bölüm (Kısm-ı Mahsûs) açılarak 5. sayıda Fâtiha sûresi, 7. sayıda ise Bakara sûresi 7. ayetin sonuna kadar yayımlanmıştır. Mezkûr dergi ise tercümenin son olarak yayımlandığı 7. sayıdan sonra bir sayı daha çıkmış ve bilinmeyen sebeplerle yayın hayatına son vermiştir. Dergi yayın hayatına son verince tefsirin geri kalan kısımları da yayımlanamamıştır. Bu sebeple tercümenin geri kalan kısmının akıbeti hakkında şu an için bilgi sahibi değiliz."³⁵

1.3.1.46.Tercümelerim

Atilla Şentürk, "Bu eseri göremedik. Divan-ı Tâhirü'l-Mevlevî'nin başında şöyle deniliyor: "Tasavvufa dâir Molla Câmi'nin Şerh-i Rubâiyât ve Levâmi Risâleleriyle muhtesib Münâcât-ı Hazret-i Mevlânâ 'nın bir de Câmi-ı Cihân-nümâ unvanlı risâle-i ârifânenîn

³² Bu sayı 25 Ağustos 1949 tarihinde basılmıştır.

³³ Bu sayı 15 Mayıs 1950 tarihinde basılmıştır.

³⁴ Bu eser "Mevâhib-i Aliyye" adıyla da bilinmektedir.

³⁵ Recep Arpa, Tâhirü'l-Mevlevî'nin Tefsir-i Hüseyinî Tercümesi'nden Bir Numûne, Usûl İslam Araştırmaları, (2014) s.138

tercümeleridir.”³⁶sözleriyle eserin herhangi bir nüshasının elde bulunmadığını belirtmektedir.

Yakın bir tarihte Abdulrahman Acer tarafından eserin bir nüshasının bulunduğunu söyleyen Yılmaz Baran, Acer’in çalışmasıyla ilgili şu bilgileri vermiştir:

“... son yıllarda Abdulrahman Acer tarafından bu eserin Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi Yazmalar Koleksiyonu Y021 numarada “Tercümeler” ismiyle kayıtlı bir nüshası bulunmuştur.

Eser ile ilgili bilgileri Abdulrahman Acer’in aşağıda belirtilen çalışmasından özetle veriyoruz:

“Mecmuada birinci olarak Ahmet Remzi Akyürek tarafından Mesnevî’den derlenen “Münâcât-ı Hazret-i Mevlânâ” isimli eserin metni ve bu metnin Tâhirü’l-Mevlevî tarafından yapılmış tercümesi yer almaktadır(1-63 sayfaları arasında).

İkinci olarak İbnü’l-Fârız’ın “Kasîde-i Hamriyye” isimli otuz üç beyitlik kasidesinin Abdurrahmân Câmî tarafından “Levâmî” adıyla yapılan şerhinin tercümesi(64-205 sayfaları arasında); üçüncü olarak Abdurrahmân Câmî’nin “Şerh-i Rubâiyyât” isimli eserinin vahdet-i vücudla alakalı kısımlarının tercümesi(206-266 sayfaları arasında); dördüncü ve son olarak da Muhammed Şîrin Mağribî’nin “Câm-ı Cihânnümâ” adındaki eserinin metni ve tercümesi (267-287 sayfaları arasında) yer almaktadır.

İçeriği belirtilen nüsha mütercim el yazısıyla yazılmıştır. Yaklaşık 300 varaktır. Mecmuada yer alan eserlerin her biri ayrı bir deftere yazılmış ve sonradan iplik dikişle birleştirilerek ciltlenmiştir. Bu cildin sırtında isim olarak Tercümeler ibaresi bulunmaktadır. Levami Terümesi hariç diğer eserler kendi içinde sayfa numaralandırılmasına sahiptir.”³⁷

Bu çalışmada Tâhirü’l-Mevlevî’nin yaptığı tercüme sadeleştirilmiştir. Kitabın sonunda tercüme metnin tıpkı basımına da yer verilmiştir.

1.3.1.47.Türk Edebiyatı Tarihçesi

Yazarın Darüşşafaka Lisesi’nde Edebiyat muallimliği yaptığı sırada tuttuğu ders notlarından mürekkeptir.

1.3.1.48.Veliyyü’l-din Oğlu Ahmed Paşa Dîvânı’nın Nesre Çevrilişi

Bu eser, 15. yüzyıl divan şairlerinden ve Fatih’in gözdesi olan Ahmed Paşa’nın divanının nesre çevrilmiş halidir. Kitap manzum bölümlerde iki sütun üzerine tasarlanmış, birinci sütunda orijinal metin ikinci sütunda ise beyitlerin nesre çevirisi verilmiştir. Müellifin bu eseri iki cilt halinde hazırlanmış olup Fethi Sezai Türkmen kataloğu 85 ve 86 numarada kayıtlıdır. Çalışma hazırlanırken divanın dört nüshası karşılaştırılmıştır.

³⁶ Şentürk age. s. 110-111

³⁷ Baran, agt. s. 16.

1.3.2. Matbu Eserleri

1.3.2.1.Afgan Emiri Abdurrahman Han

Afganistan Emiri Abdurrahman Han'ın yaptığı işleri ve yaşadığı olayları anlattığı eserin müellif tarafından tercüme edilmiş halidir.

1.3.2.2.Amuzgâr-ı Fârisî

Talebenin Farsça öğrenebilmesi amacıyla hazırlanmış bir çalışmadır. Şentürk, “Talebeye tutturacağı ders notları için yaptığı araştırmalar neticesinde meydana getirdiği eserde, câhiliye devri örf ve âdetleri ile asr-ı saadette temelleri atılan İslam medeniyetinin mukayesesi yapılarak bu yeni medeniyetin zuhuru ve Hulefâ-yı Râşidîn devrine kadar geçirdiği tekâmül safhaları anlatılmıştır.”³⁸ diyerek eserin içeriği hakkında bilgi vermiştir.

1.3.2.3.Asr-ı Saadette Müslümanlığın Medeniyete Hizmetleri

Tâhirü'l-Mevlevî'nin talebelerine tutturacağı İslam Tarihi ders notlarından oluşan bu eserde cahiliye devri örf ve adetleri ile İslam medeniyeti karşılaştırılmıştır. Ayrıca 4 halife dönemine kadar geçen olaylar anlatılmıştır.

1.3.2.4. Bakiye Dâir

“Edebiyat Tarihimizde Araştırmalar” serîsinin üçüncü kitabı olarak çıkan eser 16.yy.şairlerinden Baki hakkında yapılmış biyografik bir eserdir.

Eserde Bâkî'nin hayâtı, ahlâkı, ilmi, sanatı, Zatî ile görüşmesi gibi meselelere yer verilmiştir.

1.3.2.5.Cengiz ve Hulâgû Mezâlimi

Cengiz ve Hulagu'nun İslam âlemine yaptığı zulümler anlatılmıştır. Eserde Şeyh Sadi'nin Bağdat katliamını anlattığı mersiyesi ve bu mersiye'nin tercümesi de yer almaktadır. Tâhirü'l-Mevlevî'nin yanlış anlaşılmasına, tenkit edilmesine, hatta bazı mahfillerce Türk

³⁸ Şentürk age. s. 62

düşmanı gibi anılmasına neden olan bu eser³⁹ Tevsi-i Tıbaat Matbaası'nda 1322 yılında basılmıştır.

1.3.2.6.Dest-âvîz-i Fârisî-hânan

Eser Rehnüma-yı Füzuyat Mektebi'nde müellifin Farsça hocalığı yaptığı dönemde talebeye Farsça öğretmek amacıyla yazılmıştır. Tâhirü'l-Mevlevî'nin Amuzgâr-ı Pârisî'den sonra yazdığı ikinci Farsça gramer kitabıdır.

1.3.2.7.Divan Edebiyatı ve İstılahları

Eserin birinci bölümünde Divan Edebiyatı hakkında bilgiler verilmiş, ikinci kısmında ise Divan Edebiyatındaki ıstılahlar açıklanmıştır. Tâhirü'l-Mevlevî Edebiyat İstılahları⁴⁰ adlı kitabın muhtasar bir özeti olarak bu kitabı hazırlamıştır

1.3.2.8.Divânçe-i Tahir

Müellifin yazdığı ikinci şiir kitabı olan bu eser 1903 tarihinde Mehmet Tahir imzasıyla yayınlanmıştır. Kitabın ön sözünde müellif, o dönemdeki şiir anlayışını, “Ben Fuzûlî, Nef'î, Sezâyî, Nedim, Nâci ve sâire gibi esâtiz-i edebi taklide çalışdım. Bu hareketimle zevk-i millîden behre-dâr olduğumu isbât etdim.”⁴¹ sözleriyle ifade eder.

Eser genel olarak tevhid, münâcât, naat, şarkiyyât, murabbâ, muhammes, müseddes, tevârih, Hz. Mevlânâ'ya dair kasâid, gazeliyât, kıtaât ve müfredât kısımlarından oluşmaktadır.⁴²

1.3.2.9.Edebiyat İstılahları

Bu eser, müellifin Edebiyat Lügatı Komisyonuna atandığı zaman yaptığı çalışmalardan oluşmaktadır. Eserin müellif nüshasından istinsah edilmiş olan bir nüshası Süleymaniye Kütüphanesi Fethi Sezai Türkmen Koleksiyonu 111 numarada kayıtlı bulunmaktadır.

³⁹ Güngör, agt. s. 186

⁴⁰ Bu kitap müellifin 1934 yılında Ali Ekrem Bolayır başkanlığında oluşturulan lügat komisyonu üyesi iken yazdığı bir kitaptır.

⁴¹ Mehmet Tahir (Olgun), Divânçe-i Tâhir, İfâde-i Mahsusa, s. 3

⁴² Şentürk s.68

1.3.2.10.Edebiyat Lugatı

Tâhir'ül-Mevlevî'nin, 1935'te tamamladığı Edebiyat İstılahları'ndan bâzı kısaltma ve değişikler yaparak bir yıl sonra (1936'da) "Asâr-ı İlmîye Kütüphanesi Neşriyatı" arasında bastırıldığı eseridir. Bu eser alfabetik sırayla hazırlanmış bir edebiyat terimleri sözlüğüdür.

1.3.2.11.Edebiyat Tarihimize Dair Manzum Bir Muhtıra

Tâhirü'l-Mevlevîbu eserinde başlangıçtan Tanzimat dönemine kadar olan edebiyat tarihimizi sade bir dille ve hece vezniyle anlatmıştır. Müellif eseriyle ilgili olarak “Öyle zannediyorum ki şu muhtasar eser (Güfti tezkiresi) ile (Harabat mukaddimesi) ne nisbetle üçüncü oluyor. Fakat millî vezin ile gayet sade yazılmış olması itibariyle birinciği kazanıyor.”⁴³ demiştir.

1.3.2.12.El-Fütühatü'l-İslâmiyye Tercümesi

Mekke Müftüsü Seyyid Ahmet Zeyni Dahlan'ın “el-Futühâtü'l-İslâmiyye” adlı Arapça eserinin tercümesidir. Tercüme eserin bir kısmı Ceride-i Sufiyye adlı dergide tefrika edilmiş, daha sonra aynı kısımlar Trabzon'da yayınlanan İkbâl Gazetesi'nde de yayınlanmıştır.

Tercümenin kitap haline gelmiş bir nüshasının bulunmadığını, eserin tamamının tercüme edilip edilmediğinin kesin olarak bilinemediğini söyleyen Zülfikar Güngör “Tahir'ül-Mevlevî (Olgun) Hayatı, Eserleri ve Dinî Edebiyatla İlgili Şiirleri” adlı tezinde eserle ilgili şu bilgileri vermektedir:

“Bu tercümenin kitap haline gelmiş bir nüshasını bulamadık. Zaten eserin tamamının tefrika edilip edilmediğini de bilmiyoruz. Hatta müellifin Hatırat'ında yer alan şu ifadeler, eserin tamamının tercüme edilmediği intibasını vermektedir:

“Seyit Ahmed Zeyni Dahlan'ın El-Fütühatü'l-İslâmiyye eserinin Türkçeleştirilmiş epeyce bir kısmını on adet kağıt para karşılığında sattım. İkbâl Gazetesi bunları tefrika olarak yayınladı.”⁴⁴

1.3.2.13.Fuzûlî'ye Dâir

Divan edebiyatının en önemli şairlerinden biri olan Fuzûlî'nin bazı eserlerini de ele alan bu eser, Edebiyat Tarihimizde Araştırmalar serisinin ilk kitabı olarak 1936 yılında yeni harflerle basılmıştır.

⁴³ Darüşşefeka ve Kuleli Liseleri Edebiyat Muallimlerinden Tahir, Edebiyat Tarihimize Dair Manzum Bir Muhtıra, İttifak Matbaası, İstanbul 1931, s.3.

⁴⁴ Güngör, agt. s. 190.

1.3.2.14.Germiyanlı Şeyhî ve Harnâmesi

Şeyhî ve Harnâme adlı mesnevisi hakkında bir araştırma olan eser, “Edebiyat Tarihimizde Araştırmalar” serisinin son kitabıdır. Eserde Şeyhî’nin hayatı ve edebî şahsiyeti ile ilgili bilgi verildikten sonra Harnâme’nin açıklaması yapılmış, Şeyhî’nin İstanbul kütüphanelerinde bulunan divanının nüshaları tanıtılmış ve Dil Kurumu tarafından basılan Şeyhî Divânı ile ilgili bir değerlendirme yapılmış, eserin sonunda da Şeyhî Divânı’ndaki bir beyit hakkında Tahir Olgun ile Ali Nihad Tarlan’ın karşılıklı yazışmaları yer almıştır.

Yılmaz Baran, Tâhirü’l-Mevlevî’nin bu matbu kitabının müstakil bir yazma nüshası, Süleymaniye Kütüphanesi Fethi Sezai Türkmen Koleksiyonu 79 numarada “Şeyhî ve Harnâmesi” adıyla kayıtlı olduğunu belirtmiş ve eserin yeni harflerle basıldığını (Tâhir Olgun, Germiyanlı Şeyhî ve Harnâmesi, Yeşil Giresun Matbası, Giresun 1949.) söylemiştir.⁴⁵

1.3.2.15.Hazreti Peygamber ve Zamanı

Haz.Muhammed’in hayatının yalın bir dille ve muhtasar bir şekilde anlatıldığı bir siyer kitabıdır. Kitabın adı müellifin “Divan-ı Tâhirü’l-Mevlevî” adlı eserinin başlangıç kısımlarındaki varaklarda “Köy Çocuklarına Mahsus İslam Tarihi” olarak belirtilmiş ve kitabın Cemiyet-i Tedrisiyye-i İslamiyye tarafından “Hz. Peygamber ve Zamanı” adıyla basıldığı ifade edilmiştir.

Eserin içeriği; “Peygamberimizin Hayatı”, “Ashab-ı Kiram ve Aşere-i Mübeşşere”, “Hilafet”, “Tefsir, Hadis, Müfessirler, Muhaddisler, Müctehidler” ve “Dört Mezheb İmamının Hayatı” isimli konu başlıklarından oluşmaktadır.

1.3.2.16.Hind İhtilâli

Eser, Tahir Olgun’un Farsçadan yaptığı tercümelerden birisidir. Hindistan’da İngilizlere karşı yapılan ihtilâl sırasında bir İngiliz kadının başından geçen olaylar anlatılır.

Atilla Şentürk, Tâhirü’l-Mevlevî’nin eserleri listesinde adı geçen bu eserin herhangi bir nüshasını göremediğini belirttiikten sonra Divân-ı Tâhir’ül-Mevlevî’nin Üniversite kütüphanesindeki nüshasının başındaki malûmatı aynen aktarmıştır:

“Hind İhtilali:

⁴⁵ Baran, agt., s.40.

Hindistan’da İngilizlere karşı zuhur eden ihtilal esnasında bir İngiliz kadının sergüzeştine dair İngilizceden Fârisîye mütercem ‘Sergüzeşt-i Yek Hânım-ı Engilisi der Hindustan’ isimli eserin tercümesidir ki bu da İkbâl Gazetesi’ne derc edilmiş ve Trabzon’un Ruslar tarafından istilasında matbaanın yağma edilmesi dolayısıyla müsveddâtı ve matbu aksamı ziyâa uğramıştır.”⁴⁶

1.3.2.17.Hind’in Moğol Hükümdarları ve Nâdir Şah

Tahir Olgun’un tercüme eserlerinden biridir. Eser; Hindistan, İran ve şarka dair malumatlar vermektedir. Önce İkbâl gazetesinde tefrika edilmiş, 1929-1930 yıllarında kitap halinde neşredilmiş olduğunu söyleyen Atilla Şentürk, mütercimin kitabın başına sonradan ilâve ettiği “İfâde” kısmında verdiği bilgileri paylaşmıştır:

“... Garblılardan gördüğümüz bunca hakarete rağmen hâlâ. (garblılaşalım!.) tavsiyesine kalkışacak kadar gaflet gösterdiğimiz ve şarklı olduğumuzu unutacak derecede ahvâl-i şarkîyeden bî-haber bulunduğumuz bir zamanda şarka dâir epeyce ibret-âmiz vekâyî’i hâvi olan şu eseri Fârisîden lisânımıza nakl ediyorum. /Eserin aslı: on ikinci asr-ı hicrîde yaşamış ve Dehli hükümdarı (Muhammed Şah) ile İran sâhibzuhûru (Nâdir Şah) devirlerini idrâk ederek on seneden ziyâde Hindistan’da oturmuş olan (Gemsin Frîzer) nâmında bir İngiliz tarafından yazılmış, muahharen (Nâsirüddîn Şah)ın emri ve Kürdistan valisi (Nâsirülmülk Ebulkâsım Han)ın himmetiyle İngilizceden Fârisiye terceme edilmiş, daha sonra da İran (nâibüssaltana)sı (Mecîdüddeve Ali Muhammed Han)ın kalemîyle tashih ve tenkîh olunarak basılmışdır. Bunu Türkçeleştirmekden maksadım: hem zavallı halkımıza Hind ve İran hakkında biraz ma’lûmât vermek, hem lisân bilenlerimizi azacık da şarka dâir kitab nakline teşvik eylemektir. Terceme-i nâcizim, bu hususda erbâb-ı kaleme şevk olmak muvaffakiyetini kazanırsa benim ve memleketim için ne mutlu 11 Kânunısânî 328.”⁴⁷

1.3.2.18.Hind Masalları

Daha önce Namık Kemal’in tercüme ettiği, Hind’li Şeyh İnâyetullah’ın Bahar-ı Dâniş adlı Farsça eserinin tercümesidir.

Tahir Olgun’un bu eseri önce İkbâl Gazetesi’nde tefrika edilmiş daha sonra eski harflerle Trabzon İkbâl Matbaası’nda 1329 yılında basılmıştır. Eser, 1921 yılında Mahfil’e ek olarak “Birinci Kısım” notuyla 40 sayfa olarak yayınlanmış, daha sonra eserin Mahfil’e ek olarak yayınlanan 40 sayfalık bölümü de içine alarak 1926 yılında toplam 120 sayfa olarak yayınlanmıştır.

Eserle ilgili bir çalışma yapılmıştır: Tâhirü'l-Mevlevî, Masal Masal İçinde/Hind Masalları, Haz. Tahir Hafızoğlu, Kaknüs Yayınları, İstanbul 2007.

⁴⁶Güngör, agt, s.193.

⁴⁷Şentürk, age. s. 82- 83.

1.3.2.19.İki Mektup Surûrî ile Gubârî

16.asrın iki divan şairi olan Sururi ve Gubârî arasında geçen bir olay ve birbirlerine yazdığı iki manzum mektubun açıklanmasından oluşan bir çalışmadır. Güngör, eserin içeriği hakkında şu malumatı vermiştir:

“Gubarî, Sururî’yi Kanuni’nin oğlu Şehzade Mustafa’nın hocalığını kabul etmesi dolayısıyla Mekke’den gönderdiği manzum bir mektupla ayıplamış; Surûrî de bu mektuba verdiği manzum cevapta; bu vazifeye kendi talip olmadığını ve Padişah’ın fermanı ile kabul etmek zorunda kaldığını bildirmişti.”⁴⁸

1.3.2.20. İnsanlığın Büyük Önderi Rasûl-i Âzam Hz.Muhammed’in Hâl Tercümesi

Tahir Olgun bu eseri Mekke müftüsü Seyyid Ahmed Zeyni Dahlan’ın bir Arapça eserini kaynak alarak hazırlamıştır. Eserde Hz. Muhammed’in hayatı özlü bir şekilde anlatılmıştır. Önce “Siyer-i Peygamberi” başlığı ile İslam Yolu dergisinde yayınlanmış, 1964 senesindeki baskısının sonuna “Veda Hutbesi”, 1971 senesindeki baskısının sonuna da Tahir Olgun imzasıyla bir naat eklenmiştir. Ayrıca 1971 senesindeki baskısında eserin bazı kısımlarında sadeleştirme yapılmış, önceki yıllarda yapılan baskılarda yer alan birkaç başlık da bu baskıda yer almamıştır.

1.3.2.21.İslâm Askerine

Tahir Olgun bu eseri 1. Dünya Savaşı sırasında askerin cesaretini artırmak amacıyla hazırlamıştır. Hazreti Peygamberin yaptığı savaşların sade bir dille anlatıldığı bu eserin büyük bir kısmı Sebilürreşad dergisinde yayınlanmıştır.

Zülfikar Güngör, eserin kitap haline gelmiş matbu bir nüshasının bulunmadığını şu sözleriyle ifade ediyor:

“Eserin muhtevası peygamber efendimizin yaptığı savaşlardan oluşmaktadır. Araştırmalarımızda bu eserin kitap haline gelmiş matbu bir nüshasını bulamadık. Süleymaniye Kütüphanesi F.S.T. 164 numarada bu eserin İslâm askerine İslâm Tarihinden Bazı Vakalar adıyla kayıtlı nüshası; Sebilürreşad’da yayınlanan yazıların kesilerek biraraya getirilmesiyle oluşmuş vr. 76’dan itibaren ise el yazısı ile tamamlanmış bir nüshasıdır.”⁴⁹

1.3.2.22.Kafkasya Mücahidi Şeyh Şâmil’in Gazavâtı

Şeyh Şamil’in hayatını ve Kafkaslarda Ruslara karşı verdiği mücadeleleri anlatan tercüme bir eserdir. Bu eserin aslı, Muhammed el-Karahî tarafından Arapça olarak yazılmış ve

⁴⁸ Güngör, agt. s. 194.

⁴⁹ Güngör, agt, s.195.

Abdulhamid b. Abdullah eş-Şekevî tarafından “Mezâgu’l-Ervah fi-Şa’şaati’s-Silah” adıyla Türkçeye tercüme edilmiştir.

Mehmet Akif, 1. Dünya Savaşı’nda Necid’e gönderildiği sırada Şamil’in Medine’de ikamet eden oğluna bir ziyarette bulunmuş ve bu ziyarette eserin daha önce yapılan Türkçe tercümesi ve Arapça nüshası Akif’e hediye edilmiştir. Akif de bu iki nüshayı neşre hazırlaması için Tâhirü’l-Mevlevî’ye vermiştir. Tâhirü’l-Mevlevî tarafından yayına hazırlanan eser, eski harflerle 216 sayfa olarak Matbaa-i Amedi’de 1333 tarihinde basılmıştır.⁵⁰

1.3.2.23.Kâili Bilinen Fıkralar

Mehmet Zeki Pakalın bir fıkra külliyatı topladığı sırada müelliften bildiği fıkraları kendisine göndermesini rica etmiş, müellif de bunun üzerine eskilerden duyduğu fıkraları derleyerek Pakalın’a takdim etmiştir. Tahir Olgun, daha sonra bu fıkraları, Niyazi ergebilen’in isteği ile Bilgi Yurdu mecmuasında yayınlamıştır. Bilgi Yurdu Mecmuası’nın 1940 yılında yayınlanan 32,33,34 ve 36. sayılarında “Kaili Bilinen Fıkralar” başlığıyla yayınlanmış olan bu nüsha, 4 sayfadır.

Eserin, Süleymaniye Kütüphanesi F.S.T. Koleksiyonu 132 numarada “Şahsî Fıkralar” adıyla kayıtlı olduğu bilinmektedir.

1.3.2.24.Kamerî Aylara Dâir Ma’lumât

Kameri aylarla ilgili tarihî bilgileri ve o aylarda meydana gelen olayları ihtiva eden bir çalışmadır. Bu eseri oluşturan makaleler öncelikle Mahfil’de ardından da İslam Yolu dergisinde yayınlanmıştır. Eserin herhangi bir nüshasına rastlayamadığını belirten Şentürk, “Bu isimle tertip edilmiş müstakil bir yazma nüshaya rastlayamadık. Eser, Mahfil’de -nr. 3, 1339 Muharremine mahsus nüshadan itibaren-, mecmuanın her nüshasında çıktığı kamerî ayın târihî hâdiselerine, ehemmiyetine, âdetlerine (v.b.) dâir yazdığı makalelerin tamâmı olmalıdır.”⁵¹ demiştir. Zülfikar Güngör de eserle ilgili şunları söylemiştir: “Tâhirü’l-Mevlevî’nin yazma eserleri ile ilgili listelerde adı geçen ve “Divân-ı Tâhirü’l-Mevlevî”de Mahfil’de intişar etmiş olan bazı makalatın mecmuudur” şeklinde tanıımı yapılan bu eserin bir araya toplanmış bir nüshasına araştırmalarımızda rastlayamadık.”⁵²

⁵⁰ Baran, agt., s. 8.

⁵¹ Şentürk, agt., s. 86.

⁵² Güngör, agt, s.197.

1.3.2.25. Matbuat Âlemindeki Hayatım

Eser, Temmuz 1926'da kaleme alınmaya başlanmış, müellifin yayın hayatındaki hatıralar, çıkardığı kitap ve dergiler, yaptığı vazifeler, İstiklal Mahkemesine sevki sırasında başından geçen olaylar anlatılmıştır. Ayrıca eserde Tahir Olgun'un yaptığı ilmi araştırmalar ve tartışmalar, bu konularda kaleme aldığı makaleler de yer almıştır. Eser Tâhirü'l-Mevlevî ile ilgili yapılan çalışmalarda yararlanılan en önemli kaynaklardan birisidir.

Eser, sadık Albayrak tarafından yayına hazırlanarak 430 sayfa olarak Nehir Yayınları'nda yayınlanmıştır.

1.3.2.26. Medâris-i İslâmiyye Talebesine Tarih Hülâsâları

Tâhirü'l-Mevlevî'nin bu eseri, Mehmet Akif'in kızı Cemile Hanım'a okutulmak üzere yazılmış İslam tarihine dair makalelerden mürekkeptir. Eserin bir kısmı Sırat-ı Müstakim Dergisi'nde "Devr-i Peygamberi Tarihçesi" başlığıyla yayınlanmıştır. Matbaa-i Âmâdî'de basılan kitabın muhtevası "Tabakât-ı Arab ve hükümât-ı Arabiye", "Ecdâd-ı Peygamberî", "Asr-ı Saadet (Peygamberimizin doğumundan vefat ve defnine kadar olan hayatı)" başlıklarını taşımaktadır.

1.3.2.27. Mesnevî Dersleri

Tâhirü'l-Mevlevî'nin Fatih, Süleymaniye ve Laleli Cami'nde okuttuğu Mesnevî derslerinin notları olan bu eser, müellifin en önemli eserlerinden biridir.

Tâhirü'l-Mevlevî Mesnevî'nin birinci cildinin şerhini 1950'de yayınlamış, fakat altı ciltlik Mesnevi'nin şerhini yapmaya ömrü vefa eylememiştir. Müellif tarafından şerh edilip yayınlanan kısım 5. cildin birinci kitabının sonuna kadar olan bölümdür. En son şerhi yapılan beyit:

"Senin başını kesmek ve kanını dökmek kasdında bulunurlar.
Fakat bu din ve marifet hamiyetiyle değildir."⁵³

şeklinde tercüme olunan 17309. beyittir. Müellifin vefatı nedeniyle yarım kalan kısımlar Fethi Sezai Türkmen tarafından neşredilmiş ve 1963-1975 yılları arasında 14 ciltlik bir eser

⁵³ Güngör, s. 199.

olan “Şerh-i Mesnevî” ismiyle yayınlanmıştır. Yayınlanan bu şerhin el yazma nüshaları 71 adet defter halinde Süleymâniye Kütüphanesi Fethi Sezai Türkmen kitaplığında bulunmaktadır.

1.3.2.28.Mesnevî’nin Eski ve Yeni Mûterîzleri

Muhammed Şahin tarafından yazılan “Mesnevî’nin Tenkidi, İst. 1946” adlı kitaba cevap ve reddiye olarak yazılan bu eser, 1946 yılında İstanbul Tecelli Matbaası’nda basılan 22 sayfalık bir risaledir.

1.3.2.29.Mesnevî’nin Mûterîzine İkinci Cevap

Tâhirü’l-Mevlevî’nin “Mesnevî’nin Eski ve Yeni Muterizleri” adlı reddiyesine karşılık olarak Muhammed Şahin, “Mesnevî’nin Tenkidini Beyenmeyene Cevap” isimli risale ile cevap vermiştir. Tâhirü’l-Mevlevî de bunun üzerine, “Mesnevî’nin Mu’terizine İkinci Cevap” adlı bu risaleyi yazmıştır. 16 sayfa olan bu risale 1947’de Rıza Koşkun Matbaası’nda basılmıştır.

1.3.2.30.Mir’at Hz. Mevlânâ

Tâhirü’l-Mevlevî’nin çile esnasında nazmettiği bu eser, Hz. Mevlânâ’nın manzum hilye-i şerifidir. Müellifin yayınlanmış ilk kitabı olan bu eser, 1899’da Cemal Efendi Matbaası’nda basılmıştır. Müellif bu manzum eserin Lütüfî Çelebi ve Rıza Dede’nin yazdığı manzumelerden sonra Mevlânâ ile ilgili yazılan manzum hilyelerin üçüncüsü olduğunu, derin tetkik ve araştırma sonucu yazıldığını belirtmiştir.⁵⁴

1.3.2.31.Mir’atü’l-Akâid

Molla Cami’nin akaidle ilgili manzum risalesinin Farsçadan tercümesi olan eser; İslam Yolu mecmuasında tefrika edilmiş, 1964’te Abdullah Işıklar tarafından İstanbul Orhan Mete Matbaası’nda 48 sayfalık bir kitap olarak neşredilmiştir.

1.3.2.32.Müslümanlıkta İbadet Tarihi

Müellifin Buhârî ve Müslim’de rivayet edilen “İslam beş temel üzerine bina kılınmıştır.”

⁵⁴ Tâhirü’l-Mevlevî, Mir’at-ı Hazret-i Mevlânâ, Cemal Efendi Matbaası, İstanbul 1315 (1899), s.2.

hadisinden hareketle İslam binasının nasıl kurulduğunu anlatmak üzere tefsir, hadis, siyer ve hadis kitaplarına müracaatla meydana getirdiği eseridir.⁵⁵

Yukarıda verdiğimiz bilgilerden de anlaşılacağı üzere eserde namaz, oruç, zekât ve hac ibadetleri anlatılmıştır ayrıca bu ibadetlerin tarihî ve fıkıhî yönünden bahsedilmiştir.

Kitabın ilk tamamlanan bölümü olan “Namaz Tarihçesi” Mahfil dergisinde eserin bir diğer ismi olan “İbadat-ı İslamiyye Tarihçesi” başlığıyla yayınlanmıştır.

1.3.2.33. Siyer-i Peygamberî

Tâhirü'l-Mevlevî, 1346 Muharreminin ilk gecesi (Temmuz 1927) Müslümanlara yeni yılın başında güzel bir hizmette bulunmak amacıyla Seyyid Ahmed Zeynî Dahlân'ın “es-Sîretü'n-nebevîye ve'l-Asârü'l-Muhammedîye” adlı eserini tercümeğe başlamıştı. Müsveddeleri Süleymâniye Kütüphanesi'nde Fethi Sezai Türkmen koleksiyonu 117 numarada kayıtlı olan eser 90 varaktır.⁵⁶

Zülfikar Güngör eser ile ilgili şu bilgileri vermektedir:

“Araştırmalarımız sırasında müellifin Asr-ı Saadetde Müslümanlığın Medeniyete Hizmetleri adlı eserini incelerken dikkatimizi bir husus çekti. İki cilt olarak neşredilen bu eserin ikinci cildinin birinci cildi ile bir bağlantısı yoktu ve bu cildin muhtevası divanın baş tarafında Siyer-i Peygamberî ile ilgili verilen muhteva ile aynıydı. Bu gözlemlerimiz sonucunda Müslümanlığın Medeniyete Hizmetleri adıyla basılan eserin ikinci cildinin Siyer-i Peygamberî adlı kitap olduğu kanaatine ulaştık.”⁵⁷

1.3.2.34.Şâir Nevî ve Sûriye Kasîdesi

Tâhirü'l-Mevlevîbu eserde, ilk olarak divan edebiyatının meşhur şairlerinden Nev'î'nin hayatını anlatmış daha sonra Üçüncü Murad'ın büyük oğlu şehzade Mehmed'in sünnet düğününü vafeden meşhur Sûriye Kasîdesi'ni şerh etmiştir. Eserin sonunda Tahir Olgun'un “Fuzûlî'ye Dâir” isimli kitabı hakkında bir yazı yazan B. Hakkı Süha Gezgin'e cevap olarak Tâhirü'l-Mevlevî tarafından yazılan bir mektup da bulunmaktadır.

1.3.2.35.Şeyh Celâleddin Efendi Merhûm

Bu eseri Tâhirü'l-Mevlevî; şeyhi ve Yenikapı Mevlevihane'si postnişini olan Şeyh Celaledin Efendi'nin vefatı üzerine duyduğu üzüntüyü dile getirmek amacıyla yazmıştır. Şeyh Celaledin Efendi'nin bazı menakıbı, vefatı ve Mevlevihane'nin yanması ile ilgili

⁵⁵ Güngör, agt., s. 201.

⁵⁶ Şentürk, age., s. 103-104

⁵⁷ Güngör, agt., s.202.

bilgileri içeren eser, şeyhin oğlu Şeyh Abdülbaki Efendi'ye takdim edilmiştir.

1.3.2.36.Şeyh Sa'dî'nin Bir Sergüzeşti

Bu eser, Şeyh Sadi'nin Hindistan'daki Sûmenât mabedine yaptığı ziyaretini anlattığı, Bostan adlı eserindeki “Hikâyât-ı Sefer-i Hindistân ve Delâlet-i Betbeteristân” başlıklı bölümün Farsçadan tercümesidir. Beyanü'l-Hak'ta 7 bölüm olarak tefrika edilen eser, eski harflerle 48 sayfa olarak 1327 tarihinde İstanbul Asır Matbaası'nda basılmıştır. Kitabın sonunda müellifin Sadi'den manzum olarak tercüme ettiği birkaç şiir de yer almıştır.

1.3.2.37.Şukûfe-i Bahâristân

Bu eser, Molla Cami'nin “Baharistan” adlı eserinin tercüme ve şerhidir. Müellif bu çalışmasını Şukûfe-i Baharistan adıyla yayınlamak amacıyla Encümen-i Maarif-i Daniş'e başvurmuş ancak olumlu bir dönüt alamamıştı. Müellifin istibdat dönemi olarak nitelediği Meşrutiyet öncesi dönemde bastıramadığı eseri, Meşrutiyetin ilanından sonra Beyanü'l-Hak Dergisi'nde 17 bölüm halinde yayınlanmıştır.

1.3.2.38.Tarih-i İslam Sahâifinden

Müellifin İslam tarihi ile ilgili yazdığı makalelerin bir araya getirilmesiyle oluşan eser, Beyanü'l-Hak ve Sırat-ı Müstakim'de neşredilmiştir.

1.3.2.39.Tedrisât-ı Edebiyyeden Nazım ve Eşkâl-i Nazım

Müellifin Darü'sşafaka Lisesi'nde okuttuğu ders notlarından oluşan ve Beyanü'l-Hak dergisinde tefrika edilen bir eserdir. İki bölümden oluşan eserin birinci bölümünde vezin ve uyak, ikinci bölümünde ise nazım şekilleri örnekler ve uygulamalarla anlatılmıştır.

1.3.2.40.Teşebbüs-i Şahsî

Tâhirü'l-Mevlevî, 1908 yılında birkaç arkadaşıyla birlikte bir şirket kurarak Rehber-i Vatan adlı haftalık bir gazete çıkartmaya başlamış fakat henüz ikinci baskıda iken baskıların hatalı çıkması nedeniyle bu şirket dağılmıştır. Müellif de gazetenin çıkarıldığı zamanda başından geçen olayları Teşebbüs-i Şahsi adlı kitabında anlatmıştır. Müellifin hatıralarının yer aldığı bu eser, Tâhirü'l-Mevlevî'nin tek romanıdır. Romanda Rehnüma-yı

Memleket Gazetesi, Rehber-i Vatan Gazetesi'ni; romanın başkahramanı Şair Neşâti ise Tâhirü'l-Mevlevî'yi temsil etmektedir.

Eserde adı geçen kişilerin ve olayların gerçek olduğunu ancak kişilerin isimlerinin değiştirilmiş bulunduğunu söyleyen müellif, kitapla ilgili şu bilgileri vermiştir:

“Teşebbüs-i Şahsî:

Bir teşebbüsün müfid olması için müteşebbisin ol emirde ona ehil olması lazım geldiği fikrini te'yid etmek emeliyle yazılmış milli bir hikâyedir. Meşrutiyeti müte'âkip nev-heves birkaç gencin gazete çıkarmak teşebbüsünde bulunmasını ve mesleğe vukûfsuzluk dolayısıyla muvaffâkıyetsizlik husûle gelmesini hâvidir. Eşhâs isimleri değiştirilmiş olarak hakikatdır. Hatta kendisi orada (Neşâti Efendi) ismiyle tasvir edilmiştir.”⁵⁸

⁵⁸Güngör, s.205.

II. BÖLÜM

2. TÂHİRÜ'L-MEVLEVÎ'NİN “VELİYYÜ'D-DİN OĞLU AHMED PAŞA DİVANI'NIN NESRE ÇEVİRİLİŞİ”İSİMLİ ESERİNİN ŞEKİL ÖZELLİKLERİ

2.1. Eserin Fizikî Tavsifi

Eser Adı: Veliyyüddin Oğlu Ahmed Paşa Divanı'nın Nesre Çevrilişi

Telif Eden: Tâhirü'l-Mevlevî

Dili: Osmanlıca

Bulunduğu Yer: Süleymaniye Kütüphanesi Fethi Sezai Türkmen Kataloğu

Yeni Kayıt No:85-86

Eski Kayıt No: CD 6433- CD 6434

34 x 24 ebadında, siyah bez sırtlı, yeşil kâğıtla kaplanmış mukavva kapak ile tasarlanmıştır. Biri 75 diğeri 115+16⁵⁹ varaktan oluşan iki ciltlik bir eserdir. Metin önce beyaz kâğıtlara yazılmış daha sonra kalın ve kahverengi ambalaj kâğıtlarına yapıştırılmış. Eser müsvedde hâlinde bulunduğundan hattı (rik'a) ve tertibi son derece karışıktır.⁶⁰ Satır sayıları her sayfada değişmekle birlikte mensur kısımlarda genellikle iki sütun üzerine otuzar dizi yazılmıştır. Diğer sayfaların sağ sütununda Ahmed Paşa'nın manzumelerinin metni⁶¹, sol sütununda ise her beytin hizasına gelen satırda manzumenin düz yazıya çevrilmiş hâli bulunmaktadır. Beyitler, beyit sayıları ve mensur kısımlar siyah mürekkepli kalemle yazılmış olup yer yer beyit sayıları kırmızı kurşun kalemle yer yer de mavi mürekkepli kalemle yazılmıştır. Eserde bazı kelimelerin üzerine (okunmamasından endişe duyulduğu için yazıldığını tahmin ettiğimiz) Latin harfleriyle bitişik eğik yazı ile siyah mürekkepli kalemle kelimenin okunuşu yazılmıştır. Beyitler 1'den başlayarak numaralandırılmıştır. Bazı sayfalarda beyit sayılarında sıranın bozulduğu (örneğin; 48. varakta 734. beyitten 815. beyte geçilmiştir.⁶²) tespit edilmiştir. Bazı sayfalarda daha

⁵⁹ Bu 16 varaklık bölüm “Ahmed Paşa'nın Arabî ve Fârisî Şiirleri” başlığı altında yazılan bölümdür.

⁶⁰ Tâhirü'l-Mevlevî'nin evrakı arasında çıkan “Türkiye yayınevi” sekreterine -adı verilmiyor- yazılmış bir mektuptan 1946 senesi sonlarında eserin basılmak üzere matbaaya gönderildiği, sonradan müellif ile yayınevi arasında meydana gelen bir anlaşmazlık sebebiyle baskıdan vazgeçildiği anlaşılmaktadır. (Atilla Şentürk, age., s. 115)

⁶¹ Beyit sayıları her sayfada değişmekle birlikte ortalama on beş beyittir.

⁶² Bu problemlerin eserin basılmamış bir eser olmasından kaynaklı olarak bazı sayfalarının kopması ve yanlış yere yapıştırılması nedeniyle gerçekleştiğini düşünmekteyiz.

önceden verilen beyit numaralarının üzeri çizilerek söz konusu beyitler yeniden numaralandırılmıştır. Eserin sayfaları arasında Latin harfleriyle matbu olarak yazılmış muhtelif fotokopilerin yer aldığı tespit edilmiş fakat bunların eserle hiçbir ilgisinin olmadığı anlaşılmıştır.

2.2. Çeviri Yazıda Dikkat Edilen Hususlar

Tâhirü'l-Mevlevî'nin Veliyyü'd-din Oğlu Ahmed Paşa Divanı'nın Nesre Çevrilişi isimli kitabı yakın tarihimize ait bir eser olduğu için,Tâhirü'l-Mevlevî'ye ait olan açıklama kısımlarında günümüz fonetiğine sadık kalınmıştır.Ahmed Paşa'ya ait şiir kısımlarının çevirisinde ise tam transkripsiyon kullanılmıştır.Çeviri yazı kısmında bize ait notlar ile Tâhirü'l-Mevlevî'nin metne düşmüş olduğu notların karışmaması için tarafımızca metne ilave olunan dipnotlar (haz.n.)kısaltmasıyla gösterilmiştir. Eserler kısmında ve “Eserin Fizikî Tavsifi” isimli bölümde hakkında teferruatlı bilgi verdiğimiz Veliyyü'd-din Oğlu Ahmed Paşa Divanı'nın Nesre Çevrilişi adlı eser, Tâhirü'l-Mevlevî'nin basılmamış eserleri arasında olduğu için henüz müsvedde hâlinedir. Bu sebeple bazı sayfaların karışmış olduğu tespit edilmiştir. 86 numaralı eserdeki bütün beyitler 1'den başlayarak numaralandırılmıştır. Bu çalışmada orijinal metnin bütünlüğünü bozmamak adına beyitleri düzenleme yoluna gitmeyerek bütün varakları olduğu gibi aktarmanın daha sağlıklı bir karar olduğu görüşüne vardık. Varak numaralarını köşeli parantezler içerisinde yazdık, örneğin, “[3]” sayısı eserin 3. varak başlangıcı olarak ele alındı. Beyit numaralarının gösteriminde ise 86. kitapta her beytin başında en son yazılmış olan⁶³ beyit numarasını yazmayı uygun gördük. Nitekim eseri çeviri yazı ile aktarırken beyitlerin büyük bir çoğunluğunda ikinci hatta üçüncü kez numaralandırılma yapıldığını tespit ettik. Fakat 85. kitaptaki şiirler gazellerden oluştuğu için orijinal metinde gazellerin beyit numarası her gazelde yeniden başlatılmıştır. Biz de buna uygun olarak her gazelin beyitlerini 1'den başlayarak numaralandırdık. Ayrıca 85. kitapta numara verilmemiş olan gazel beyitlerine biz kendimiz numara verdik ve orijinal metne müdahale etmiş olmaktan endişe duyduğumuz için bizim verdiğimiz numaraları Times New Roman kalın İtalik yazı ile gösterdik. Beyit ve varak numaralarını, şiirlerin isimlerini ve ölçülerini kalın yazı ile yazmayı uygun gördük. Beyitleri düz yazı ile nesre çevirileri italik vermeyi tercih ederken bazı beyitlerde Tâhirü'l-Mevlevî'nin yapmış olduğu açıklamaları düz yazı ile vermeyi tercih ettik. Tamamı Arapça veya Farsça olan beyitleri Arap harfleri ile aynen aktardık.

⁶³ Beyit numaraları Tâhirü'l-Mevlevî tarafından birkaç kez değiştirilmiş ve üzeri çizilerek yeni numara verilmiştir. Bu hususta en son yazılan beyit numarasının dikkate alınması uygun görülmüştür.

III. BÖLÜM

METİN

[1]

Tâhirü'l-Mevlevî

Veliyyüddinoğlu Ahmed Paşa Dîvânı'nın Nesre Çevrilişi

Veliyyüddinoğlu Ahmed Paşa

Bizim lehçe edebiyatının müessisi olmasa da müceddidlerinden bulunduğu şüphe götürmeyen Ahmed Paşa, on beşinci asırdaki şairlerimizin en büyüğüdür. İkinci Sultan Murat'ın kazaskeri Veliyyüddin bin İlyas Efendi'nin oğlu olduğu için “Veliyyüddin Oğlu” diye tanınmıştır. Doğum tarihi tezkirelerde gösterilmediği gibi doğduğu yer de ihtilaflıdır. Tezkire-i şuara sahibi Latîfî ile Müverrih Âli Bursalı olduğu; Sehî Bey ile Âşık Çelebi Edirne'de doğduğunu yazıyorlar ki Bursa'da doğmuş, Edirne'de yetişmiş olması doğru olsa gerektir.

Veliyyüddinoğlu, hocazâde olduğu için tahsiline ehemmiyet verilmiş, zekâsı ve hafızası da çalışmasına yardım etmiş olduğundan az zaman içerisinde dinî ve edebî bilgisinin derinliğiyle şöhret almıştır.

Bu genç âlim, Bursa'da Muradiye Medresesi'ne müderris oldu. Orada bir müddet ders okuttuktan sonra Edirne kadılığına çağrıldı. Daha sonra kazaskerliğe yükseldi ve İkinci Sultan Mehmed'in hocalığına tayin edildi.

Yazdığı kasideler ve sarf ettiği zarif nüktelerle genç ve zeki şakirdini yani İstanbul fatihi olacak İkinci Sultan Mehmed'i meclup ediyordu. Mesela bir gün hükümdar, Şirazlı Hafız'ın

انانکه خاك را بنظر كيميا كنند

Yani “Bir bakışla toprağı altın hâline getirenler” mısrasının alt tarafı nedir? diye sormuş, hünkâr hocası derhâl:

كحل الجواهر قدمت تونيا كنند

Yani “Bastığı toprağı sürme gibi gözlerine çekerler” mısrasıyla cevap vermiş, Sultan Mehmed de takdir nişanesi olmak üzere mualliminin ağzını cevahir doldurmuş, (Latîfî Tezkiresi s. 79) biraz sonra da ona paşalık unvanını vermiştir. Fakat bit müddet geçince hoca paşa padişahın bir kölesine harfendazlıkta bulunduğu için gazaba uğradı. Latîfî'ye göre Yedikule Zindanı'na gönderildi. Âşık Çelebi'ye nazaran sarayda Kapıcılar Odası'nda

hapsedildi. İdam olunması da ihtimal dâhilinde idi. Paşa hapiste iken Germiyanlı Şeyhî'nin eserine nazire olarak meşhur “Kerem Kasidesi”ni yazdı ve söz ne demek olduğunu pek iyi anlayan padişaha takdim ettirdi. Kasidenin:

Ğul kuşūr itdi ise ‘afv-ı şehensāh ғанı
Tutalum iki elüm ғанa imiş ғанı kerem

beyti gibi tesirli parçaları Fatih'in hiddetini yatıştırdı. Latîfî'nin rivayetine göre bu ‘uzûbet, beyan u fesahat-ı lisan ki Ahmed Paşa'da vardır. Ona mülûk u selâtından, âsîb u zevâl u ikâb u nikâl yoktur. Yani Ahmed'de bu tatlı ve fesahatli dil varken hiçbir hükümdarın cezasına uğramaz, dedi. Paşa'yı affederek zindanından çıkarttı. Lakin yanında bulundurmadı, Bursa'ya sürdü. Cüz'i bir maaşla oradaki vakıflara mütevellî tayin etti. Paşa'nın azli ve nefy tarihi kayıtlı değildir. Fakat Hicri 857'deki İstanbul fethinde padişahın

[2]

maiyetinde bulunduğu ve onun vasıtası ile hükümdarın “Fetih vaki olacak mı?” diye Akşemseddin'e haber gönderdiği tarihçe mazbuttur. Bir de yapılması hicri 877'de biten “Çinili Köşk”e Paşa'nın:

Kim ide mübârek tapuña hayy u tuvānā

diye tarih söylediği Divan'ında kayıtlıdır. Eğer bu tarihi mürekkasında yazıp göndermiş ise o seneden sonra nefyedilmiş olması lazım gelir. Sürgün edildiği sırada kendisine pek az bir maaş bağlandığını Âşık Çelebi yazmakla beraber İkinci Kerem manzumesinde Paşa da:

N'ichün iflâsum ola mûcib-i taqlîl-i ‘aţā
N'ichün ihlâşum ola bâ'ış-i hirmân-ı kerem

diye şikâyetle bulunuyor. Ahmed Paşa memleketine gitmekle beraber Fatih'in sarayına hasret çekiyor ve:

N'ola micmer bigi yanarsa içüm
Bezm-i şâh-ı cihândan ayrıldum

diye hayıflanıyordu. Bazı marûzâtı ve:

Cihāna luţf idersin her cihetden
Ğalās it ben ғulunı tevliyetden

beyti ile istirhamı üzerine mütevellilikten kurtuldu. Sultan onu sonra Tire, daha sonra Ankara sancak beyliğine gönderdi.

Ahmed Paşa'nın Kerem Kasidesi herkesçe bir tane bilindiği hâlde Divan'ının bazı nüshalarında yine "Kerem" redifli kıta başlıklı bir "kıta-i kebire" vardır ki içinde yukarıya naklettiğim gibi lütuf temennisini havi beyitler bulunmaktadır. Bir de üçüncü Kerem manzumesi yazılıdır ki:

Yine 'îd oldu bu gün irdi çü devrân-ı kerem
Zevk u 'ayş it yine hurrem olup ey kân-ı kerem

matlasıyla başlar. Fakat bu manzume Fatih hakkında değildir.

Ya'ni kim âşaf-ı devrân u mu'în-i fużalâ
K'ayağıtoprağıdır sürme-i a'yân-ı kerem

beytiyle tavsif edilen bir vezirin methine dairdir. Bu vezirin fazl ü kemal sahibi ve fazilet sahiplerinin yardımcısı bulunan Mahmud Paşa olması ihtimal dâhilindedir.

Demek ki Ahmed Paşa birinci Kerem Kasidesi ile hapisten, ikincisi ile zarureten kurtulmuş, üçüncüsüyle de vezirin teveccühünü ve yardımını kazanmıştır.

İkinci Sultan Bayezid padişah olunca Ahmed Paşa'yı belki de Paşa'nın müteaddit kasidelerinden birinin ezcümle:

İki cihānda seni gāmdan ide Hākāzād
Eğer bu bendeñi āzād iderseñ Ankaradan

beytini havi manzumesinin takdimi üzerine Bursa sancak beyliğine nakil ve divanının tertibini irade etti. O da Bursa'ya gidip âlim, şair ve zarif kimselerin sohbetiyle hoşça bir vakit geçirmeye başladı. O sohbetlerin ve şairlik kayıtsızlığının tesiriyle olmalı ki divan hakkındaki iradenin infazını bile geciktirdi. Divanının dibacesinde:

Çü 'özüüm güneş bigi meşhûrdur
Ger olduysa te'hîr ma'zûrdur

diyerek vukua gelen tehirden özür diliyor.

Sultan Bayezid'in divan tertibini ne vakit irade ettiği ve Paşa'nın o emri ne zaman yerine getirdiği malum değildir. Divanının baş tarafında 150 beyitlik bir mesnevi şeklinde bir mukaddime yazan şair tedvin senesini işaret etmiştir. Yalnız divanında hicri 893 senesini gösteren bir tarih bulunduğu cihetle divanın o seneden sonra tertip edilmiş olduğu anlaşılıyor.

Ahmed Paşa'da erkeklik olmadığı için hiç evlenmediğine dâir bir rivâyet vardır. Lâkin Âşık Çelebi bu rivâyetin usulsüz bulunduğunu, Paşa'nın evlenmiş, bir kızı dünyaya gelip yedi, sekiz sene yaşadıktan sonra ölmüş, onu müteakip haremi de vefat edince bir daha evlenmemiş olduğunu amcazadesi ve irtihalinde varisi bulunan Nazir Çelebi de naklen yazıyor.

Nazımda asıl adından başka bir hatta müteaddit mahlas kullanmak şairlerce âdet olduğu hâlde Ahmed Paşa ayrıca bir mahlas almamış, manzumelerinin sonuna adını yazmıştır bundan dolayı kendisine:

Siz de yazılarınızda adınızı kullanıyorsunuz Gelibolulu Ahmed de. Bilmeyenler, sizin sözlerinizi onun sanıyorlar, denilmiş. Paşa tarafından da:

“Benim sözlerimi onun sandıkları bir şey değil. Onun saçmalıklarını bana isnat etmesinler kâfi.” cevabını vermiş.

Ahmed Paşa daha evvelki Ahmedî, Şeyhî ve İvaz Paşazade Atâyî gibi şairlerin tesiri altında kalmış ve onlara nazireler yazmış olmakla beraber asrının en yüksek şairi olmuştur. Ve edebiyatımızda hususi bir tarz sahibi olduğunda ittifak edilmiştir. Paşa'nın muasırı bulunan Karamanlı Nizami onun mukallidi olmuş, daha sonra şöhret alan Necati ise Necati'nin dirisinden ölüsü Ahmed'in yeğdir.

Ki 'İsâgöklere ağsa yine dem urur Aḥmed'den
diyerek onu kendisinden üstün göstermiş, tezkire sahibi ve şair olan Âşık Çelebi, “Vilayet-i Rum'da Ahmed Paşa vâzî'-i bünyândır, Necâtî rûkn-i evveldir, Mesîhî rûkn-i sânidir.” matlasıyla Paşa için edebiyatımızın müessisi demiş, Ziya Paşa da “Harabat Mukaddimesi”nde:

Eslâfda Aḥmed ü Necâtî
Âvâre-i dil-şikeste Zâtî
Türkî sahna temel ḳomışlar
Amma temeli güzel ḳomışlar

beytiyle Âşık Çelebi'nin fikrini Necâtî ve Zâtî'nin ilavesiyle ifade etmiştir. Fakat gerek Âşık Çelebi'nin Paşa'yı edebiyatın “vâzî'-i bünyânı” yapması gerek Ziya Paşa'nın Türkî Gühana temel koydurması, müceddidlikle te'vil olunmalıdır. Çünkü malum olduğu üzere bizim lehçe edebiyatının müessisi “Hoca Dehhânî” ilk müceddid de “Bursalı Niyâzî”dir.

Ahmed Paşa'nın zamanına göre edebiyatta yeni bir çığır açtığı teslim edilmekle

beraber Fârisî'den mal almak yani intihal yapmakla ayıplanır. Nitekim Yavuz'un öldürttüğü sonra da öldürülmesine hayıflandığı kazasker ve nişancı Cafer Çelebi, Şeyhî ve Ahmed Paşa gibi Fârisî sözleri tercüme ederek benimseyen şairler hakkında:

Ser-âmed didiginün belli hâli
Olupdur tercüme ulu kemâli

Bu ehil olan yanında sehildir sehil
Benüm katumda lâkin cehildür cehil

Şular kim Türkî dilde şöhreti var
Biri Şeyhî, biri Aḥmed'dür ey yâr

Eğer Şeyhî dir inşâf eyle bi'llâh
Meşhûrlukdan olmuş gerçi âgâh

Feşâḥâtda velîkin kârî yokdur
Kelâmınuñ ğarîb elfâzı çokdur

Eğerçi vardur Aḥmedde feşâḥat
Bulunur sözlerinde hem zerâfet

Belâġatde velî mâhir değüldür
Kelâmınuñ rabṭına kâdir değüldür

Sözinün ḥüsni vardur ânı yokdur
Nukûşı deyre beñzer, cânı yokdur

diyerek Fârisî'den tercüme ve intihal yaptıkları için Şeyhî ile Ahmed Paşa'yı tenkit ediyor, Şeyhî'nin lafızlarını çok kaba, Ahmed Paşa'nın sözlerini cazibesiz buluyor. Ve o cazibesiz sözleri kiliselerdeki resimlere benzetiyor.

[3]

Tercüme ve intihâl kusuru on altıncı asır şairlerine gelinceye kadar hatta onlarda bile vardır. Bundan dolayı Şeyhî de Ahmed Paşa da zamanın âdetine uymuşlar demektir. Ziya Paşa eski şairlerden bahsederken:

Med virdi kimi elifle nûna
Virdi hareke kimi sükûna

der. Ahmed Paşa da vezne sokabilmek için kısa okunacak bazı heceleri uzatmış, sakın bir heceye hareke vermiş, bilakis harekeli bir heceyi sakın okumuş, Türkçe iki kelimeyi Arapçanın “vâv-ı âtife” siyle birbirine bağlamış, hulâsâ sonraki şairlerin hata saydığı ve yapanı ayıpladığı kâ'idesizliklere karşı kayıtsız kalmıştır. Ziyade mananın mübalağası olsa

bile Ŗu saydığım yanlışların hepsine divanında birçok misal bulunur. Ve erbâbı olanlar onları pek âlâ anlar. Ahmed Paşa bu kişilere ehemmiyet vermemiş, lafdan ziyâde mananın -mübalağalı bulunmasıyla- yüksek olmasını düşünmüştür. Nef'î'yi bile imrendirecek mübalağalar yapmış olduğu, yazılarında manayı yükselteceğim diye tabî'iliğın hâricine belki de “gulûv”ün üst tarafına çıkmış bulunduğu kasideleri hususuyla meşhur “Kasr”kasidesi dikkatle okunursa anlaşılır. Fakat insaf ve itiraf edilmelidir ki Paşa'nın bu divanında görülen ve bugün bize sevimsiz gelen kusurlar onun kayıtsızlığında değil, zamanın ve o zamandaki edebi lisanın kifayetsizliğinden ileri gelmiştir. Ahmed Paşa yaşadığı asırdan iki yüz sene sonra gelmiş ve edebiyat dilinin incelmiş ve ahenk peydâ eylemiş bulunduğu bir zamanda yetişmiş olsaydı sözlerini pek başka türlü görürdük.

şiiri ve şairi çok iyi takdir eden Muallim Naci merhum der ki “kuvveti tabi'at ile beraber vüs'ati ma'lûmâtı hâiz olan müşârü'n-ileyh [Ahmed Paşa] Osmanlı şiirinin müessislerinden 'add olunur. Müretteb divanı esâtize-i kudemadan olduğuna delil kâfidir. Bâkî devrine kadar devam eden tarz-ı kadîm-i edebin eşher-i mu'allîmini Ahmed Paşa'dır.”

Me'hazlar: Sehî Tezkiresi s. 2 Latîfî s. 76 'Âşık elebi ve Kınalızâde (A) harfî şakâyık Tercümesi s.217 Kühhü'l-Ahbâr s.12 Sicill-i 'Osmânî c.1 s.193 Kâmusu'l-A'lâm c.2 s.795 Sâmî s.48 Osmanlı şairleri s.9 Eslâf s.209 Osmanlı Mü'ellifleri c.2 s. 74, Türk şairleri c.2 s.305 Yazma Divanlar Kataloğu s.36

İstanbul kütüphanelerinde yazma olarak 20 tane kadar Ahmed Paşa Divanı vardır ki tertip ve 'indiyyât itibarı ile hiçbiri diğerine uymamaktadır. Bunların yazıldıkları tarihlere göre sıraları şöyledir:

Kütüphanesi	Numarası	İstinsah Tarihi
İstanbul Üniversitesi	959	H.899-M. 1494 Paşa sağ iken yazılmıştır.
Emîrî Millet Üniversitesi	10	H.904-M. 1498 eksik ve karışıktır.
Emîrî Millet Üniversitesi	11	H.906-M. 1501 eksik ve karışıktır.
İstanbul Üniversitesi	2949	H. 976-M. 1509
İstanbul Üniversitesi	1722	H. 988-M. 1580 İstinsah tarihi

yazılı değildir. Münderecâtı en çok fakat eksik ve imlası pek bozuk olan nüsha.

Veliyyü'ddinoğlu Ahmed Paşa Dîvânı

Besmele

müfte'ilün/ müfte'ilün/ fâ'ilün

- 1 Bismi'llāhi'r-raḥmāni'r-rāḥīm
Oldı çü unvân-ı kelâm-ı kadīm

“Bismillâhirrahmânirrahîm kelâm-ı kadîmin unvanı ser-levhâsı olduğu için”

- 2 Kufî-güşâ-yi der-i rahmetdür ol
İki cihân ehline devletdür ol

“Allah'ın rahmeti kapısının anahtarı dünya ve ahiret ehlinin devleti ve saadetidir.”

- 3 Nāme-i lâ-reybe çü tuğrâdur ol
Zann iderim a'zam-ı esmâdur ol

“Münderecâtında şek ü şüphe bulunmayan Kur'ân'ın tuğrası mesabesinde bulunduğu için sanırım ki Allah isimlerinin en büyüğüdür.”

- 4 Her bereket ki kodı eşyâda Hâk
Anı sebep eyledi dünyâda Hâk

“Allah bereket ihsân eylemiş olduğu şeylerdeki bolluğa dünyada adını sebep kılmıştır.”

- 5 Cismüñe anuñla hülûl itdi rûh
Anuñ içindür saña her bir fütûh

“Ey insan senin cismine rûh onunla girdi bende olan bu kadar feyz ü fütûh onun sayesinde.”

- 6 Anuñ ile Âdeme feyz oldı cûd
Anuñ için itdi melekler sücûd

“Âdem'e olan cömertlik feyzi onunla oldu meleklerin Âdem'e secde etmeleri de ondan dolayı idi.”

- 7 Âbı budur hilye-ger-i hâk iden
Hâki budur ğıbtâ-ı eflâk iden

“Suyu toprak üstüne nakışlar yaptıran yani nebâbatın yetişmesine sebepler kılan ve feleği toprağa gıbtâ ettiren besmeledir.”

- 8 Vird-i zebân it anı sen ber-devâm
Ansuz işe başlama olmaz tamâm

“Onu daima diline virt edin ve onsuz hiçbir işe başlama ki besmele çekilmeyen bir iş tamam olmaz.”

Hamdiye ve Şükriye
müstef‘ilün/ müstef‘ilün/ müstef‘illün

- 9 حمدا له وال حمد مش الا له
شكرا له وال شكر من نعمان له

“Cenâb-ı Hakk’a hamd ve şükrederim ki hamd de şükür de onun nimetlerindendir.”

- 10 سم ال صلوت على ال جبب الاول
مستكمل ال دنيا بدين الا كمل

“Hamd ve şükürden sonra ellerimin ilk sevgilisi bulunan hazreti”

[4]

Der-Medh-i Seyyidü’l-mürselin Sallallâhu ‘Aleyhi ve Sellem
Peygamberlerin Efendisi Muhammed Resulullah Aleyhi ve Sellem’in Methine Dair

mef‘ûlü/ fâ‘ilâtü/ mefâ‘ilü/ fâ‘ilün

- 11 يا اولالحلاءق يا اكرم الوري
يا صاحب الشفاعة والحوض وال لوا

“Ey mahlûkâtın evveli ey şefaatin kevser havuzunun livâ’i’l-hamd sancağının sahibi.”

- 12 في كبريا وصوك حارت قريحتي
افتح لسان عبدك يا سيد الوري

“Senin vâsfındaki azmine karşı benim karîham şaşırıp kaldı. Ey halkın efendisi olan peygamber, kulunun dilini aç ki medhine dair birkaç söz söyleyebileyim.”

- 13 Heyhāt anı tav-ı beerde mecāl-i nu
āl saa  kendlğinden ider enā

“Yaradan Allah seni kendiliğinden medih ve sena edince insan cemiyetine söz söylemeye mecāl mi bulunur?”

- 14 i‘r ne addi var ki ire vaf-ı zātua
K’ol vay-i āsumān ola bu sir-i mfterā

“Zāt-ı erfini vaf edebilmek iirin ne haddine? Zîrā vafın semāvî bir vahiydir uaraya iftiradan ibaret bir sihirdir.”

- 15 İnsānda dest ü pāy-ı belāğat aırdr
Olmaz biār-ı vaf-ı celālünde āınā

“İnsandaki belagat; el, ayak farz edilirse kısadır. O kısa el ve ayakla senin byklğn denizinde yzlmez.”

- 16 Ey yād r-perver ü ey vaf dil-firīb
Ey yzi bāb-ı rahmet ü ey sz dil-rbā

“Ey tahattr ruhu besleyen, ey vaf gnl cezbeye getiren ve ey yz rahmet kapısı ve ey sz gnl kapıcısı olan byk peygamber.”

- 17 Kevneyn evveli ekaleyn mu‘allimi
Sulān-ı er‘ ü acīb-i der-gā-ı Kibriyā

“Sen iki ālemin yani dnya ve ahiret mahlkātnn ilki sekaleynn yani insanların ve cinlerin muallimi, eriat tahtnn sultanı ve Allah kapısının perdedārsn.”

- 18 Valu beāreti aberin sylemi Mesih
Ymninden ol sz nefesi oldu cān-fezā

“Hazreti İsa senin dnyayı ereflendireceğn mjdesini vermi olduğu iin o mjdenin ymn ve bereketinden nefesi ruh artırıcı oldu. Ve l diriltti.”

- 19 Msā yapıduğ’n eteğne ltfun
Dest-i mbārekinde ‘aā oldu ejdehā

“Musa peygamber ltfunun eteğne sarılmı olduğu iin mbarek elinde asa

ejderha oldu.”

- 20 Bir kez murād elin kim uzadursa zeylüne
Virür dü ‘āleme yed-i beyzāsı rüşenā

“Her kim senin alnına bir murad için elini uzatırsa onun parlak eli iki âlemi aydınlatır.”

- 21 Ādem cerīmesine yüzün şuyıdır şeffī‘
Senden umar şefā‘ati mecmū‘-ı aşfiyā

“Ādem aleyhisselamın hatasına şefaati eden senin yüzünün suyudur. Bütün temiz ve büyük adamlar senden şefaati umarlar.”

- 22 Sen şol ḥabībsiñ ki güzel cemālūñi
Feyz-i nazarla eylediler ḥākī-kimyā

“Sen Allah’ın öyle bir sevgilisisin ki cemalini görmüş olanlar bakışları feyzi ile toprağı altın eylediler.”

- 23 Sen şol çerağsıñ şeb-i mi‘rāc içinde kim
Kandīl-i kā’ināta zebānuñ virür ziyā

“Sen Miraç Gecesi’nin öyle bir kandilisin ki senin nurundan ibaret alevin kâinat kandiline ziya vermiştir.”

- 24 Dest-i nevālūñ ile şunulmuş nevāledür
Şol h‘ān-ı mu‘cizāt ki neşr itdi enbiyā

“Peygamberlerin yaydıkları mucize sofraları senin ihsanıyla sunulmuş birer nevâledir.”

- 25 Bir parmağınla sībini şakḳ eyledün mehūñ
Meşy itse da‘vetūñle şecer tañ mıdur şehā

“Bir parmağının işaretiyle kamer elmasını ikiye ayırdın o hâlde davetin üzerine ağacın yürüyüp huzuruna gelmesi şaşılacak bir şey midir?”

- 26 Sakf-ı sarāy-ı vaşfuña nakḳāş-ı lem-yezel
Nakş eylemiş ki دام لك العز والعلā

“Senin kadrin sarayı tavanına nakkaş-ı ebedî olan Allah ‘Büyükülüğün ve yüksekliğin daim olsun’ ibaresini nakş etmiştir.”

27 Destüñ muhîṭ-i cūd u demüñ kimyâ-yı ‘ilm
Lafzuñ maḳām-ı sıdḳ u dilüñ ma‘dîn-i şafâ

“Elin cömertlik bahr-ı muhîti, nefesin ilim iksiri, sözün doğruluk makamı, kalbin safa madenidir.”

28 Sāyeñ düşeydi toprağa bir nūr inerdi kim
Yeryüzi berḳ uraydı güneş bigi dā’imā

“Eğer gölgen toprağa düşmüş olaydı zemine bir nur inerdi ki yeryüzü onun sayesinde güneş gibi daima parlardı.”

29 انت الكريم رجاء لم تد
انت ال امين منك امان من الرداي

“Sen bir kerîmsin ve lütfuna sarılanların ümid-gâhısın sen bir emînsin ve düşmüşlere emân sendendir.”

30 ‘İlmün kitâbı noktasıdur levh ile kalem
Feyzün biḥârı ḳatresidür ‘arz ile semâ

“Levh ile kalem ilminin kitabının bir noktasıdır. Yer ile gök de feyzinin denizlerinin bir damlasıdır.”

31 Âdem rıyâz-ı cennete cāndan ḥarîş ise
Cennet şerîf ravzaña itmişdür ilticâ

“Âdem peygamberin cennet bahçelerine harsı varsa cennet senin ravza-i mutahhara’na sığınmıştır.”

32 ‘Aḳl olamaz ḥaşâ‘iş-i zâtında rāh-bîn
Fıkr olamaz deḳâ‘ıḳ-i şer‘üñde reh-nümâ

“Akıl sana mahsus olan hakâyika yol bulamaz, fikir de şeriatindeki dekâyika yol gösteremez.”

- 33 Dünyā zeheb cibāl ile aldayımaz seni
Ey zātuñāferīnīş-i dünyāya kimyā

“Ey zâtı dünya yaratılışına iksir olan Resûl-i Ekrem; dünya altın dağlarla seni aldatamaz.”

- 34 İnsanı āb-ı lütfuñ idüpdür sefid-rüy
Şeytānı seng-i kahrūñ idüpdür siyeh kafa

“Lütuf suyun insanın yüzünü ağartmış, kahır taşın da şeytanın kafasını morartmıştır.”

- 35 Dünyāda kadrüñi kaçan idrāk ide bu halk
K’anlar niyām oldu sen āyine-i Hudā

“Senin kadir ve azametini bu dünya halkı nasıl görüp kavrayabilir ki sen Allah’a ayna olduğun hâlde onlar uykuda bulunuyorlar.”

- 36 Rüy-i zemīnde süddeñi gördi didi hıred
سبحان خالق الخالق العرض والسماء

“Akıl yeryüzünde kapının eşiğini görünce yeri, göğü ve beni yaratan Allah’ı tespih ve takdis ederim dedi.”

[5]

32 bu manzume naatlar kısmına yazılacaktır:

- 37 Pāk olmamışdı gilden eli Ādemüñ henüz
Sen hāne-i nübüvvete olduğda ked-hudā

“Sen peygamberlik evine sahip olduğun vakit daha Ādem’in eli çamurdan temizlenmemişti.”

- 38 Ol māha nispet it ne kadar var ise şeref
Ol şāha nispet it ne kadar var ise ‘ulā

“Dünyada ne kadar şeref varsa o maha ve ne kadar yükseklik varsa o şaha nispet et.”

**Der Na‘t-ı Çâr-yâr
(Çâryâr Vafında)**

- 39 Sultân-ı rûsûl hümâmumuzdur
Hûrşîd ü kamer gulâmumuzdur

“Peygamberler sultanı bizim büyüğümüz olduğu için güneş ve ay kölemiz yerindedir.”

- 40 Bû-bekre muhîbdürür dil ü cân
Kim mûcib-i ihtirâmumuzdur

“Kalbimiz ve ruhumuz Ebu Bekir’in muhibbidir. Bu da ona olan ihtiramımıza sebeptir.”

- 41 Fazl-ı ‘Ömeryne kâ’ilüz biz
Kim mes’ele-i kelâmumuzdur

“Biz, Ömer’in tafdîline kailiz. Bu da mezhebimizin kelam meselelerindendir.”

- 42 ‘Oşmâna ‘Alî çü bey‘at itdi
Meh-tâb-ı şeb-i zâlâmumuzdur

“Ali, Osman’a biat etmiş olduğu için Osman, karanlık gecemizin mehtabıdır.”

- 43 Zîrâki vilâyet-i ‘Alîye
Münkir değülüz imâmumuzdur

“Hazreti Ali’nin velâyet ve emaneti de münkir değil? Cenâb-ı Murtazâ da imamımızdır.”

Dîvânın İkinci Sultân Bayezîd’in İrâdesiyle Ve Onun Nâmına Tertîb Eylediğine Dâ’ir

Mesnevî

fe‘ûlün/ fe‘ûlün/ fe‘ûlün/ fe‘ûl

- 44 Yaradan haqqı içün ki cân ol virür
Bir avuc türâba cihân ol virür

“Can ve bir avuç topraktan ibaret hükümdarlara cihan veren yaratan hakkı için...”

- 45 Ĥudā medħi maḳdūr-ı insān degül
Cihān-āferīn ögmek āsān degül

“Allah’ı methetmek insan kudreti haricindedir. Cihanı yaratmış olan Allah’ı övmek kolay bir iş değil.”

- 46 ‘Aṭān ol deñizdür muħīṭü’l-cihāt
Ki bir ḳaṭresidür anuñ kā’ināt

“Allah ‘atâ ve keremin ulu bir denizidir ki kâinat onun bir damlasıdır.”

- 47 Ne mıḳdār olam ben ol ḳaṭreden
Ki vaşf-ı Ĥudāvende açam dehen

“Ben o damlanın ne kadarı olurum ki Cenâb-ı Hakk’ın vaşfi için ağız açabileyim?”

- 48 Beşer şüretinde bu bir ḳaṭre ḥāk
Ne zehre k’ide vaşf-ı Yezdān-ı pāk

“İnsan şeklindeki bu toprak zerresi mukaddes Allah’ın methine nasıl cesaret edebilir?”

- 49 Bedīhīdeğül mi ne lāzım delīl
كه اين التراب و اين الجليل

“Toprak nerede, Allah nerede? Yani aralarında münasebet olmadığı bedîhiyetten değil mi? Bu hakikati isabet için delil ister mi?”

- 50 Şerif aduñ andum ki bulam şeref
Ki zikrūñsüz olmaya ‘ömrüm telef

“İlâhî; şeref bulayım ve seni zikretmeksizin ömrüm telef olmasın diye mübarek adını andım.”

- 51 Kimim ben ki medħüñi sevdā ḳılam
Bu na‘mā-yi bī-ḥaddi ihşā ḳılam

“Ben kim oluyorum seni methetmeye hevesleneyim ve sonu gelmeyen nimetlerini saymaya kalkışayım?”

- 52 Şükür ni‘met oldu çü şükr ister ol
Saña şükre yâ Rabbi kim bula yol

“Şükür bir nimettir ki o nimet de şükür ister; o hâlde yâ Rabb sana şükretmeye kim yol bulur?”

- 53 ‘Aţâña nihâyet yok ey zü-l-minen
Yine sensün ancak saña şükr iden

“Ey bütün mahlûkatın minnetdârı olduğu Allah-ı ekber; kerem ve ‘atâna nihayet olmadığı için onların şükrüne halkın hiçbirisi muktedir olamaz. Binaenaleyh sana şükredecek olan yine sensin.”

- 54 Gönül cân gözün aç bak ol pâki gör
Ne bînâ ve gûyâ ider hâki gör

“Ey gönül; can gözünü aç da o mukaddes Allah’ı gör. Onun toprağı nasıl görüp söyleyici ettiğine bak.”

- 55 Ten ü cân yaratıcı yezdân-ı pâk
İden hâki sultân ü sultânı hâk

“Ten ve can yaratıcı olan o zât-ı akdes⁶⁴ toprağı sultan ettiğı gibi sultanı da toprak eder.”

- 56 Zemîn sofrâ-i h‘ân-ı ihsânıdır
Bu h‘ânun cihân halkı mihmânıdır

“Yeryüzü onun ihsan sofrası bütün mahlûkat da o sofranın konuğudur.”

2 Mesnevî

- 57 Çün ol h‘ân-ı yağmāya itdün şalā
Ne bîgāne kaldı ne hûd āşinā

⁶⁴ “Burada herhangi bir anlam karışıklığı olması ihtimaline karşı tamlama Osmanlıcadan okunduğı gibi yazılmıştır.” (haz. n.)

“İlâhî; sen o yağma sofrasına⁶⁵ davet edince, o sofraya gelmeyen ne yabancı kaldı ne de tanıdık.”

58 Aña bir ziyâfetdür ol ẖân-ı ‘âm
K’anunçün yaratıldı ‘âlem tamâm

“Bu umumi sofrâ dñyanın kendisi için yaratıldığı zatın şerefine çekilmiş bir ziyafettir.”

59 Muḥammed ki maḥlûkuñ a‘lâsıdur
Cihân nūr-ı hüsnü tecellâsıdur

“O zat hazreti Muhammed ‘aleyhi’s-selâmdır ki bütün mahlûkatın en yükseğidir. Cihan da onun hüsnü nuru aksinden ibarettir.”

60 Güşâyende-i çeşm-i binişdür ol
Ki dibâce-i âferînişdür ol

“O zat insanlarda basiret yani kalp gözünün açılmasına sebep olduğu gibi yaratılış kitabının da mukaddimesidir.”

61 Gül-i nâz perverd-i bostân-ı ḳurb
Çerâğ-ı Münîr-i şebistân-ı ḳurb

“Allah’a yakınlık bostanının nazlı yetiştirilmiş bir gülü yine kurbiyet odasının parlak bir kandilidir.”

[5]⁶⁶

1 Pertev-i Zü’l-Celâldir nūr u cemâli dil-berin⁶⁷
K’oldı kemâl-i ḥüsn ile ḥüsn-i kemâli dil-berin

“Rabb-i Zü’l-Celâl’in pertevindendir. O büyük peygamberin kemalindeki güzellik güzelliğinin kemaliyledir.”

⁶⁵ “Burada bir dipnot işareti koyulmuş ancak sayfanın sonunda herhangi bir dipnot bulunamamıştır. Şahsi kanaatim bu sayfanın altına sonradan yapıştırılan bir kâğıt nedeni ile dipnotun üzerinin kapanmış olduğudur.” (haz. n.)

⁶⁶ “Burada ikinci defa ‘[5]’ numaralı varak vardır.” (haz. n.)

⁶⁷ “Bu dize orijinal metinde çıkmamış.” (haz. n.)

- 2 Şahn-ı sarāy-ı sīnemi Ğayrdan itmeyince pāk
Konmağa ğayret eylemedi ħayl-ı ħayāl-i Muştafā

“Göğsüm sarayının sahnını yabancılardan temizlemeyince hazreti Mustafa’nın cefalı askeri oraya konmada gayret gösterdi.”⁶⁸

- 3 Sūzı şikeste-dillerin yağa cehennem odını
Cennet içinde olmasa ‘arz-ı cemāl-i Muştafā

“Cennet içinde hazreti Mustafa cemalini gösterecek olmasaydı kalbi kırık âşıkların yanıklığı cehennem ateşini yakardı.”

- 4 Bendini çözse zülfünün düşer ayağa müşk-i Çīn
Teng-i şeker küşād olur açsa maḳālī Muştafā

“Resülullah saçının bağını çözecek olursa Çin miski ayağa düşer ve söze başlayınca şeker dengi açılmış olur.”

- 5 Devr-i kamerde uyğudan fitneler uyarur gözi
Müşteriye kemān çeker kavş-i hilāl-i Muştafā

“Kamer devrinde uykudan gözleri fitne uyandırır. Hilal kaşlarının mukavvesliği müşteri seyyâresine yay çeker.”

- 6 Mūr-ı ḫaḳīrdan za‘īf eyledi ḫālin Aḫmed’ün
Ḥırmen-i ḫüsn içindeki dāne-i ḫāl-i Muştafā

“Güzellik harmanında hazreti Mustafa’nın benî Ahmed’i hakîr bir karıncadan daha zayıf bir hâle getirdi.”

- 7 ‘Aşḳun eğer günāh ise işte günāh-kārīñum
Şefḳat idüp şefā‘at it k’olmuşum āl-i Muştafā

“Ya Resulallah eğer seni sevmek günah ise ben de bir günahkârım. Şefkat göster ve şefaet et ki ben de āl-i Mustafa’danım.”⁶⁹

⁶⁸ Gayret kelimesi esasen kıskançlık demektir. Burada da o mana yaklaşıyor. Yani beytin meali: “Kalbimi başkalarının düşüncesinden temizlemeyince oraya konması Resul-i Ekrem’in gayretine dokundu.” manası anlaşılıyor.

⁶⁹ Paşa bu mısrasıyla kendisinin peygamber neslinden olduğunu anlatıyor.

[5]⁷⁰

Türkçe ve Farsçadır. Rüşdî'nin Külliyyât-ı Âsâr'ını ihtivâ eden bu nüshada mesnevi tarzındadır. “Çoban-nâme” ve “Miskinnâme” başlıklı iki manzum, Farsça ismiyle nâme mesnevi tarzında “Ney-nâme” ile münâcâat, naat ve kalem ve aşk hakkında manzumeler, 1 sâkînâme, 5 tercî-i bend, 1 muhammes, 1 müstezâd, 101-126 varaklarında 82 gazel, 93 rubai münderiştir.

چند نا محدود و ثناء نا محدود بر خدا یرا
عذ و جل که در باغ ازل طواص شیرین زبان
Tanrı'yı tanı velî bildim deme
Ne şüphe ki fâş etme sırrı sehddir

Varak 126 [14,2 X c.7] satır 18, yazı adı talik söz başları Farsça ve kırmızı yazılıdır. Cildi kırık rengi meşin döşemelidir. 1-4 varaklarında Türkçe ve Farsça bazı ebyât ile bir hadis-i şerif ve alâ-Hâşim ve Mustafâ mühürleri ve bazı sahife-i kitaplarında Rüşdî'nin ve Sinan Efendi'nin eş'ârı ve son varakda “Vakf-ı Gülşenî Hâne-i Eğri Kapu” kaydı vardır. Ve nüsha sonunda bulunmaktadır.

[6]

62 Teni devlet-i taht-ı eflâk olan
Seri zînet-i tâc-ı levlâk olan

“Vücudu felekler tahtının devlet ve saltanatı, başı “levlâk” tacının zînetidir.”⁷¹

63 Emîn-i cenâb-ı mu‘allâ-yi Hâk
Mürebbi-i halk u müebbâ-yi hak

“Huzur-ı İlâhî'nin yüksek bir emri halkın terbiye edicisi Hakk'ın terbiye edilmiştir.”

64 Zemîn-i felekdür gubâr-ı rehûn
Ezel tâ ebeddür temâşâ-gehûn

⁷⁰ “Bu sayfa da beşinci varak olarak geçmekte toplamda üç farklı sayfa ‘[5]’ sayısı ile numaralandırılmıştır.” (haz. n.)

⁷¹ Hân-ı yağmâ: vaktiyle hükümdarlar tarafından kurulan umumi sofralar ki o sofralara hemen herkes oturabilir, karnını doyurduktan sonra beğendiği kabı, kacağı da alıp götürürdü. (haz.n) “Bu dipnotun hangi beyte ait olduğu bulunamadı.”

⁷² لولاك لما خلافت ال افلاك yani Ya Muhammed eğer sen olmasaydın felekleri yaratmazdım hadis-i kudsisine işarettir.

“Ya Resulallah yer ve gök bölgen tozu mesâbesinde olduğu gibi ezelden ebede kadar olan müddet de temâşâgâhındır. Yani o müddet içinde olmuş ve olacak her şeyi görür ve bilirsin.”

65 Zemîn-bûs-i kadrûñ çün İncil ide
Ne dille beşer saña tebcîl ide

“Semavi bir kitap olan İncil, senin karşında yer öptükten ve âlemi teşrif buyuracağını hürmetle müjdeledikten sonra insanlar sana hangi bir dille tanzim ve ihtiramda bulunabilir?”

3 Mesnevî

66 Hezārân şalât ü hezāran selām
Saña olsun ey dürc-i dürr-i kirām

“Ey kıymettar incilerin mahfazası, yani neslinden gelecek sâdâtın, hatta nurundan yaratılmış büyüklerin aslı bulunan peygamber-i ekber; sana binlerce salât ve binlerce selam olsun.”

67 Muhâcirlerine ve enşāruña
Ki ğark oldılar nūr u dîdāruña

“Yüzünün nuruna gark olmuş olan muhacirler ile ensar ki...”

68 Daḥi Çār Yāruña olsun dürūd
Vücūd ehline Ḥaḳdan oldukça cūd

“Hususıyla Ebu Bekir, Ömer, Osman ve Ali'den ibaret olan çâryâr ki Cenab-ı Hakk'tan mahlûkata cūd u sehâ devam ettikçe dualar ve hürmetler olsun.”

69 K'anun her birin eyledüñ bî-gümān
Zemîn ehline ḥuccet-i āsumān

“Ki onların her birini yerdeki insanlar için semavi bir hüccet olacak dereceye getirdin.”

70 Cenānlar cinānın güşād eyledüñ
İrem bigi zāt-ül-‘imād eyledüñ

“Gönüller cennetlerini açtın, onları İrem bağı gibi zâtü’l- ‘imâd hâline koydun.”

- 71 Çü na‘leynüñi ‘arşa kılduñ qarîn
Sücûd u rükû‘ itdi çarḥ ü zemîn

“Sen pabuçlarını arşa yaklaştırdınca gökle yer rükû ve sücut etti.”

- 72 Cihân maḥrecinden ḥurûc eyledüñ
Ki mi‘râc-ı ḳurbe ‘urûc eyledüñ

“Şu tabiat âleminden çıkıp kurbiyet miracına yükseldin.”

- 73 Sen olsuñ ki saña selâm itdi Ḥaḳ
Senüñle hezârân kelâm itdi Ḥaḳ

“Sen öyle bir zât-ı mukarrebsin ki Allah sana selam verdi. Ve seninle binlerce kelimelik konuştu.”

- 74 Çü ta‘zîm emrin tamâm eyledi
Seni enbiyâya imâm eyledi

“Senin ta‘zimini eğmek ve itmam edince zât-ı akdesini peygamberlerin imamı kıldı.”

- 75 Seferden ki geldüñ getirdüñ hemân
Ḥaḳḳun rahmetini bize armağan

“Miraç seferinden dönüşünde Allah’ın rahmetini bize hediye getirdin.”

- 76 Kilid-i der-i genc-i maḥzûn-ı râz
Senüñ nâmuñ olmuşdur ey cân-ı nâz

“Ey sözleri ruh okşayan Resulallah; senin mübarek adın, esrâr-ı hazinesi kapının anahtarı olmuştur.”

- 77 Raḳam-sâz-ı mecmû‘a-i ğaybsuñ
Mühür-dâr-ı tevķî‘-i lâreybsüñ

“Gayb mecmuasını bozan ve tevķî‘-i lâreybliği şüphe edilmeyecek İlahî bir zaman olan Kur’an’ın mühürdarı sensin.”

78 Senüñçün yaraqlandı havz u livā
Senüñçün yaradıldı ‘arz u semā

“Kevser Havuzu ile livâi’l-hamd sancağı senin için hazırlandı. Arz ile sema da senin için yaratıldı.”

79 Senüñçün konaklandı çün kâ’ināt
Şefâ’at şuyından şun âb-ı hayāt

“Bütün kâinata senin için ziyafet çekildi. O hâlde şefaât suyundan bize abıhayat sun.”

80 Bu der-gehde kim oldu böyle refî‘
Muhammedden özge kim ola şefî‘

“Allah kapısında bu kadar yükselen ve halka şefaât edecek olan Muhammed’den başka kim var?”

İrem ve zâtü’l-‘imâd kelimeleri aşağıda îzâh edilecektir.

81 Hudâyâ ‘adedsüz günâh eyledük
‘Amel defterin rû-siyâh eyledük

“Îlâhî; sayısız günaha girdik ve amel defterimizi kapkara bir hâle getirdik.”

82 Tamuyı yaşayan celâlün hâkı
Behiştî bezeyen cemâlün hâkı

“Îlâhî celalin hakkı için cehennemi geçeyim. İlâhî cemalin hakkı için cenneti söyleyeyim.”

83 Gözi yaşlularuñ yûzi şuyı’çün
Bu micmerde yanan ciger bûyı’çün

“Senin için ağlayanların yüzü suyu mücâhede buhurdanında yanan ciğerlerin kokusu hakkı için.”

84 Dayandık çü ‘afvıña itdik günâh
Yine ‘afvüñ olsun bize ‘özü-h’âh

“Affina dayandık günaha girdik. O hâlde yine affın bizim tarafımızdan özür dilesin.”

85 Eğer mücrim olmasa ey Zü'l-Celâl
Kime ‘afvuñ ideydi ‘arz-ı cemâl

“Ey Zü'l-Celâl olan Allah; ziyade mücrimler olmasaydı affın kime yüz gösterecekti?”

86 Dili şem‘-i mihrüñle pür-nür kıl
Ėam-ı mäsivâdan bizi dür kıl

“Kalbimizi muhabbetin mumuyla münevver eyle. Bizi mäsivâ gamından uzaklaştır.”

87 Münâcat bahrında ġavvâsuñ it
Taleb-kâr-ı lü‘lü-yi ihlâsuñ it

“Bizi münacat denizinin dalgıcı ve ihlas incisinin arayıcısı kıl.”

88 İletme cenâbıña a‘mâ bizi
Açıp ‘aybumuz itme rüsvâ bizi

“İlâhî; bizi nezdine âmâ olarak götürme ayıbımızı ifşa ederek bizi rezil rüsva etme.”

89 Çün olduk nevâlüñle ġayr-ül-ümem⁷³

“Lütuf değirmekle Muhammed ümmeti ve ümmetin en hayırlısı olduğumuz...”⁷⁴

Eser: Bu nüshada yalnız 217 gazel yazılıdır. 1-2 yapraklarında şuaara tezkirelerinden ve Muallim Naci’nin “Osmanlı Şairleri” isimli eserinden Hakani’ye ait yazılar güzel bir rik’a ile nakledilmiştir.⁷⁵

⁷³ “Beytin ikinci mısrası sayfa katlanmış olduğundan okunamamıştır. İkinci mısra Ali Nihad Tarlan tarafından hazırlanan Ahmed Paşa Divanı’nda şu şekilde geçmektedir:

Der-i rahmetinden umarız kerem” (haz. n.)

⁷⁴ “Nesre çevirinin devamı sayfa katlandığından okunmuyor.” (haz. n.)

⁷⁵ “Bu kısım Latin harfleriyle matbu olarak yazılmış ve orijinal metnin üzerine yapıştırılmıştır.” (haz. n.)

- 94⁷⁶ Fūrūğ-ı suhenden ferāğ eyledüm
Şeb-i ğamda āhum çerāğ eyledüm

“Parlak sözden vazgeçerek gam gecesinde çektiğim ahları kandil hâline getirdim.”

- 95 Anuñcün şadef oldı gevher-fürüş
Ki hem yudı ağzını hem tıtdı güş

“Bundan dolayı sadef inci satmaya başladı ki hem ağzını yıkadı hem de kulak verdi.”

- 96 Ser-ā-ser zebān oldı şemşir-i tiz
Kağan taşra çıksa kıpar restehiz

“Dilim dışarı çıksa kıyamet koparacak keskin bir kılıç hâline geldi.”

- 97 Bu olmasa bir söz açaydum ki āh
Tutuşup yanardı bu nüh hân-kāh

“Bu mahzurlar bulmasaydı bir söz derdim ki onun hatırıyla şu dokuz felek tutuşup yanardı.”

- 98 Ger olmasa söz söylemekde dilir
Olur muydı tūtī kafesde esir

“ Söz söylemek hususunda tūtī cüretkâr bulunmasaydı kafeste esir olur mu idi?”

- 99 Zebānuñ tut ey merd-i şirîn-zebān
Ki tecnīs-i haṭdur zebān ü ziyān

“Ey tatlı dilli kimse, dilini tut ki “zeban” ile “ziyan” kelimeleri arasında cinas-ı hattî vardır.”⁷⁷

- 100 Müdām ağzun açma şürāhī bigi
Harāma yol itme mübāhī bigi

⁷⁶ “Metnin orijinalinde 89. beyitten 94. beyte geçilmiştir.” (haz. n.)

⁷⁷ Cinaz hattı: Eski yazıda yazılışları biraz benzeyen fakat okunuşları ayrı olan kelimelerin bir arada bulunması sanatı.

“Sürahi gibi daima ağzını açma mübâhîler gibi harama yol etme.”⁷⁸

- 101 Ki senden tülû‘ ide envâr-ı Hâk
Açıla der-i genc-i esrâr-ı Hâk

“Ki senden Allah’ın nurları doğsun ve Hakk’ın esrarı hazinesinin kapısı açılsın.”

- 102 Velîkin rızâ-yı Hudâvendigâr
Zebânımı depretdi bî-ihtiyâr

“Lakin Cenâb-ı Hudâvendigâr’ın, yani zaman padişahı İkinci Sultan Bayezid’in rızası gayr-i irâdî olarak dilimi kımıldattı.”

6 Mesnevi

- 103 Getür sâkî bir bâde-i feyz-nâk
K’ola jeng-i gamdan gönül levhi pâk

“Sâkî, feyizli bir şarap getir ki onun neşesiyle gönül levhası gam pasından temizlensin.”

- 104 Şun ol rāhı ey rāhat-engîz-i rūh
Ki kalbe şafâ vire rūha fütūh

“Ey ruhta rahat husûle getiren sâkî, o şarabı sun ki kalbime safa, rûhuma güşâyış versin.”

- 105 İçüp ‘aql-ı hüş-yârı bî-hüş idem
Cihānuñ cefāsın ferāmüş idem

“O şarabı içeyim de ayık bulunan akli bî-hoş edeyim ve cihanın cefasını unutayım.”

- 106 Sözüüm sâzı bir sūza dem-sâz ola
K’İrem bülbülünden hoş-âvâz ola

“Söz sazına öyle bir ahenk vereyim ki İrem bağı bülbülünden daha güzel sesli olsun.”

⁷⁸ Mübâhî: Haram olan şeyleri de mübah sayan İbâhe mezhebine mensup olan.

- 107 Ger ol nağmeyi seng gūş eyleye
Semā‘ıyla cūş u hūruş eyleye

“O nağmeyi taş bile işitse işitmesiyle coşkunluk göstere.”

- 108 Açup dest-i kudretin kilīdin dilūñ
Nişār itdi naķd-i ümīdin dilūñ

“Allah ’ın kudret eli dilimin kilidini açıp gönlümün ümit ettiği nakdi serpsin.”

- 109 Ki nazmum seḫābın dūr-efşān idem
Nişār-ı ser-i bezm-i sulṭān idem

“Nazmımı inci saçan bir bülbül hâline getireyim de sultanın meclisi üzerine yağdırayım.”

- 110 Ola Şa‘dī bigi sözüüm Būstān
Nice Būstān belki cādū sitān

“Sözüm Sa’di’nin Bostan’ı gibi... Hayır, bostan değil, bir cādū sitān, bir sihirbazlar mecmû’ı ola.”

- 111 Gülün ser-be-ser dürr-i bŷā idem
Giyāhın kamu müşg-i gŷā idem

“O bostanın gülünü râyihâlî bir inci otunu da söyler misk yapayım.”

- 112 Ola şehd-güftār anda kalem
Ola kebk-reftār anda kalem

“Kalemim o bostanda bal gibi tatlı söylesin ve kilkin gibi nazlı hareket eylesin.”

- 113 Bu fermānı çün itdi Sulṭānumuz
Ki cem‘ ola mecmû‘-ı dīvānumuz

“Padişahımız bütün manzumelerimizin divan hâlinde toplanmasını ferman etti.”

- 114 Müzeyyen kılup hūr-ı efkārımı
Behişt eyledüm bāğ-ı eş‘arımı

“Bunun üzerine fikrimin hurilerini süsletip ve şiirlerimin bahçesini cennete

benzettim.”

- 115 Düzüp bîkr-i fikrûme hoş zülf ü hâl
Çıkça geldi bir mâh-ı sâhib-cemâl

“Kızoğlankız gibi olan düşüncelerime zülüfler kestirdim ve benler kondurdum. O sırada ay gibi bir güzel çıkageldi.”

- 116 Açup söz ‘arûsı yüzünden niķâb
Beni cām-ı hüsinden itdi ħarâb

“Söz gelininin yüzünden duvağını kaldırdı. Beni hüsnü kadehiyle mest-i harap eyledi.”

[8]

Mesnevi 7

- 117 Uş ol hüsün evşâfı ey mâh-rûy
Göñül şehrin eyledi pür-güft u gûy

“Ey ay yüzlü güzel; işit o güzelliğin vasıfları gönül şehrini dedikodu ile doldurdu.”

- 118 Aķar gözlerüm yaşı seyl-âb-vâr
Döner cismüm âb üzre dolâb-vâr

“Gözlerimden sel gibi yaş akmaya, cismim o sular üstünde dolap gibi dönmeye başladı.”

- 119 Yine çıķdı başuma sevdâ-yi ‘aşķ
Yine tıldı göñlüme ġavġâ-yı ‘aşķ

“Yine aşķ sevdası başıma çıktı; yine aşķ kavgası göñlüme doldu.”

- 120 Gül-i terde yazdum ħatt-ı dil-nevâz
Ki menşûr-ı ‘ömr ola ‘unvân-ı nâz

“Ömür fermanı ve naz unvanı olsun diye taze gül yaprağı üstüne bir hat yazdım.”

- 121 Neşât-âver elfâzı sâġar bigi
Müferriġ ma‘ânisi cevher bigi

“O hattın lafızları kadeh gibi neşe verici, manaları da cevher gibi ferih artırıcıdır.”

- 122 Şeb-i kadre döndi bu mişkîn raķam
Sücûd itse tañ mı dıraht-ı kalem

“Misk renkli ve kokulu olan bu hat, Kadir Gecesi’ne döndü. Kalem ağacı onun önünde secde etse şaşılacak şey midir?”⁷⁹

- 123 Nevāziş kılan zār ü dil-hasteye
Güşāyiş veren kār-ı dem-besteye

“Zayıf ve gönül hastası olanı taltif eden ve bağlanıp kalmış olan işi açıp yürüten Allah;”

- 124 Kerāmet mi kōmıřdur ol hāmede
Yāhōd İsm-i A‘zām mı var nāmede

“O kaleme keramet mi vermiştir, yoksa o namede İsm-i A‘zām mı yazılmıştır ki”

- 125 Ki her nā-tuvān k’anı h’ānā ola
Açup görmesiyle tuvāna ola

“Zayıf ve kudretsiz bir kimse onu okuyunca okuyunca değil açıp bakınca derhâl kuvvet ve kudret bulur.”

- 126 Çıkar baħr-ı dilden yine bir güher
Değer müjdegānisi biñ kār-ı zer

“Gönül denizinden bir inci çıkıyor ki binlerce altın madeni ona müjde olsa değer.”

- 127 Elā ey şehensāh-ı ‘ādil nijād
Kerīm ü hüner-mend ü pāk-i‘tiķād

“Ey soyu soppu adaletli, kendisi de kerem sahibi, hünerli, marifetli ve temiz itikatli olan büyük padişah;”

- 128 Şeh-i kişver-ārā-yi vālā-güher
Hudāvend-i šāhī vü ferheng ü fer

⁷⁹ Kadir Gecesi’nde ağaçların secde ettiği itikadına işarettir.

“Öyle bir padişah ki soyu asildir, kendisi memleket süsleyendir, saltanat, edep ve marifet sahibidir.”

129 Felek kaçır-ı kadründe bir pâyedür
Feridün-ferruh fûrû-mâyedür

“Felek senin yüksek kadrine ve derecene göre bir basamaktır. Mübarek Feridun ise senin asaletine nispetle soysuzun biridir.”

130 Senüñ bigi kim gördi bir âfitâb
Eli kām-baḥş ü dili kām-yâb

“Senin gibi eli murat dizen, kalbi murada eren bir güneşi kim görmüştür?”

8 Mesnevi

131 Kalem kim geyer müşk-i terden şi‘âr
Senüñ nāmuñ ile ider iftiḥâr

“Tazesinden, yani siyah gömlek giyen kalem, senin adını yazmakla iftihar eder.”

132 Ne yire kadem başsañ ey kân-ı cûd
Olur toprağıâb-ı ḥayvân-ı cûd

“Ey cömertlik madeni; nereye ayak basarsan oranın toprağı, cömertlik abıhayatının kaynağı olur.”

133 Sipāhuñ sitāre delîlüñ melek
Serîrûñ zemîn ü sarāyuñ felek

“Yıldızlar askerin, melek kılavuzun, zemin tahtın, felek sarayındır.”

134 Cihād eylemek oldı cehdûñ senüñ
Zamân-ı emân oldı ahdûñ senüñ

“Sen cihat ile uğraştığın için saltanat devrin emniyet zamanı oldu.”

135 Saña himmetüñ düzdi bir nerdibân
Ki taḥt oldı baḥtuña heft âsumân

“Azim ve himmetin sana bir merdiven yaptı ki yedi kat gök bahtına taht oldu.”

- 136** Fūrūğ oldı rāyuñ dil ü dīdeye
Penāh oldı ‘adlūñ sitem-dīdeye

“Râ’yn, gözün ve kalbin ziyası, adlin de mazlumların sığınağı oldu.”

- 137** Zihī dīn ü devlet zihī hūlķ u dād
Zihī ‘adl ü şefķat zihī ‘tikād

“Ne güzel din ve devlet, ne güzel adalet, ne güzel ahlak ve şefkat, ne güzel bir itikat.”

- 138** Şunulsa elūñden hilāle berāt
Bu naķşından olurdı aña necāt

“Senin elinden hilale berat sunulsa her ay eksilip tamamlanmaktan kurtulurdu.”

- 139** Eğerhışm ile çarħa kılsañ nigāh
Olur tīre ruhsār-ı hūrşīd ü māh

“Eğer hiddetle gökyüzüne bakacak olursan ay ile güneşin yüzü simsiyah olur.”

- 140** Dem-i hūlķuñ eylerse nāra güzer
Cehennemde nesrīn-i cennet biter

“Hüsün ahlaktan rüzgārın ateşten geçecek olursa cehennemde cennetin beyaz gülü yetişir.”

- 141** Şular kim kadem fark-ı eflāke қor
Қapuñda tevāzū‘ yüzin hāke қor

“Himmetlerinin yüksekliğiyle feleklere ayak basanlar, senin kapıda tevazu gösterirler de yüzlerini toprağa koyarlar.”

- 142** Düzüldükde oķ bigişaffuñ dürüst
Meger yay döndüre hāşmuña pūşt

“Muharebe esnasında ve askerinin safları ok gibi dizildiğinde sırada yaydan başka düşmana sırtını çeviren olmaz.”

- 143 Kemendüñ komaz rāh-ı haşma güriz
Ser-i nizen açar der-i restehiz

“Kemendin düşmana kaçma yolu bırakmaz. Mızrağının ucu da kıyamet kapısını açar.”

[9]

9 Mesnevi

- 144 Kılıçlar zemini meystān ider
Sünüler hevāyı neyistān ider

“Kılıçlar yeri şarapla doldurur. Mızraklar havayı kamış tarlası yapar.”

- 145 Hevādan zemine yağar lāleler
Zeminden hevāya çıkar nāleler

“Havadan yere laleler, yani kanlı cesetler yağar. Yerden havaya da yaralıların iniltisi yükselir.”

- 146 Sipāh-ı ‘adūdan kırılan gürūh
Yata baħr-ı hūn içre mānend-i kūh

“Düşman ordusundan vurulup düşenler kan denizi içindeki adalar gibi yatarlar.”

- 147 Karāyin nücūmında var iktirān
K’olasın bu karn içre şahīb-kırān

“Yıldızların birbirlerine yaklaşmasından bodurun Sâhib Kırân’ı, yani en büyük hükümdarı olacağın anlaşılıyor.”

- 148 Ne şeh kim komaya işigüñde ser
Yata toprak altında zîr ü zeber

“Nasıl bir şah kim her kim eşiğine baş koyacak olursa toprak altında gayr-i muntazam bir sûrette yatar.”

- 149 Sen ol dürr-i meknūn-ı yek-dānesüñ
Ki pirāye-i tāt-ı şahānesüñ

“Padişahım; sen öyle tek taneli ve saklanmaya layık bir incisin ki saltanat tacının süsü olursun.”

150 Ne yazam medîhûnde ey meh-rikâb
Ganîdür çü ta‘rîfden âfitâb

“Ey üzengisi kamerden olan büyük hükümdar, methinde ne yazabilirim? Zaten güneşin tarif ve tavsife ihtiyacı var mıdır?”

151 İşigûnde ey zıll-ı Perverdigâr
Ne gevher şaçam kim bula i‘tibâr

“Ey Allah’ın gölgesi; kapının eşiğine nasıl bir inci serpeyim ki itibar bulsun?”

152 Bu şi‘re şurû‘ eylemekden murâd
Budur kim anıldıkça dünyâda ad

“Bu şiire başlamakdan muradım budur ki dünyada isim ve şöhret anıldıkça...”

153 Diye Aḥmed içün qarîb ü bâ‘îd
Ki oldur şenâ-gûy-i Şeh Bâyezîd

“Yakından uzaktan Ahmed’i tanıyanlar o Sultan Bayezid’in medih ve senasını söylemiştir desinler.”

154 Bu nâme ile nāmum olup nām-dâr
Kala ḥaşre dek sözlerüm pây-dâr

“Bu name, yani divan ile adım şöhret bulup sözlerim mahşere kadar yâdigâr kalsın.”

10 Mesnevi

155 Çü ‘özüüm güneş bigi meşhurdur
Ger olduysa te’ḥîr ma‘zûrdur

“Ma‘zûriyetim güneş gibi meşhurdur. Binaenaleyh divanın tertibi gecikti ise mürettibi mazurdur.”

- 156 Ne sultān k’ola böyle şāhib-kemāl
Tekellūf olur aña ‘arz-ı maḳāl

“Bir sultan böyle kemal sahibi olursa ona söz arz etmek külfetli olur.”

- 157 İlāhi vücūdını pāyende kı1
Güneş bigi ‘ālemde tābende kı1

“Ya Rabbi; onun varlığını daimi ve kendisini âlemde güneş gibi münevver kı1.”

- 158 Anı şöyle kı1 rāh-ı Hāḳḳa revān
Ki itsün du‘āsını kerrūbiyān⁸⁰

“İlāhî; onu hak yoluna öyle sevk eyle ki kurrubîler duasını etsinler.”

- 159 Kefin itdūñ erzāḳ-ı Hāḳḳa kefīl
Maḳāmın bülend eyle ‘ömrin ṭavīl

“Halka rızık vermeye onun avucunu kefil kıldın o hâlde bu makamını yücelt ve ömrünü uzat.”

- 160 Bakā bulduğınca zemīn ü zemān
Şebāt itdüğince bu kevn ü mekân

“Yer gök bâkî kaldıkça ve bütün kâinat da durdukça...”

- 161 Kul olup cihān halkı iḥsānına
Muṭî‘ ola yir yüzi fermānına

“Cihanın halkı ihsanının kölesi, yeryüzü fermanının mutî‘i olsun.”

- 162 Skender bigi var çü bendeñ hezār
Hızır bigi ‘ömrüñ ola bî-şümār

“Padişahım; İskender gibi binlerce benden var. Hızır’ın hayatı gibi ömrün de sayısız olsun.”

⁸⁰ “Burada bir dipnot işareti bırakılmış ancak sayfanın sonunda dipnot verilmemiştir.” (haz. n.)

MEDHİYELER

Emîr Sultan Medhiyesi

Emir Sultan Buharalı ve Nakşi şeyhlerinden “Şemseddin Muhammed Bin Aliyyü’l-Hüseynî” dir ki Bursa’ya hicretle Yıldırım Bayezid’e damat olmuş ve peygamber neslinden ve padişah damadı olması dolayısıyla “Emir Sultan” diye tanınmıştır. Mısır’daki Abbasi halifesi tarafından Yıldırım’a “Sultân-ı İklîm-i Rûm” unvanı verilince padişaha ilk önce kılıç kuşatan bu zâttır. Ölümü (h.833- m. 1429)’da türbesi Bursa’daki caminin yanındadır. Ahmed Paşa bir müddet bunun vakıfları mütevelliliğinde bulunmuş ve bu terci’i o vakit yazmıştır.

- 163** Bâğ-ı behişt ‘aks-i cemâli Muḥammedüñ
‘Arş-ı mecîd vaşf-ı kemâli Muḥammedüñ

“Cennet bağı hazreti Muhammed aleyhisselamın cemali aksi, arş-ı a’lâda onun kemali vasfıdır.”

Yani cennetin güzelliği peygamberin cemalinde ma’kes olmasından arşın azamet ve uluvviyeti de Resul-i Ekrem’in kemaline nümûne teşkil eylesindendir.

- 164** Yümn-i dem-i Mesih eser-i feyz-i Muştafâ
Şehd-i şifâ-yi rûḥ maḳâli Muḥammedüñ

“İsa peygamberin nefesindeki uğurluluk Muhammed Mustafa’nın feyzi eseri ruhun şifalı balı da Resulullah sözlerinin manasıdır.”

- 165** Berk-i ruḥı cehennemî berd ü selâm ider
Düşse dil-i ‘uşâta ḥayâli Muḥammedüñ

“Resulullah’ın hayali cehennemdeki asilerin zihninden geçecek olsa onun şimşek gibi parlak yüzü orasını serinletir ve selamet yeri hâline getirir.”

- 166** Kevser şuyına kandırır âşîleri temâm
Tatlı diliyle lâfz-ı zülâli Muḥammedüñ

“Hazreti Muhammed’in tatlı dili ve sözlerinin abıhayatı işiten asileri cennetteki Kevser suyuna kandıracaktır.”

- 167 Zeyn oldı ‘îd-i şâdi vü hatm oldı şavm-ı gam
Şol gün ki doğdı kaşı hilâli Muḥammedüñ

“Cenâb-ı Risâlet’in hilal gibi kaşları varlık ufkuna doğunca dünya sevinç bayramıyla süslendi ve gam ve keder orucu hitâm buldu.”

- 168 ‘Âlem karanlık içre kalırdı uyarmasa
Kandîl-i âsumânı cemâli Muḥammedüñ

“Fahr-ı âlemin cemali nuru gökyüzü kandillerini yani güneş, ay ve yıldızları parlatmasaydı âlem karanlık içinde kalırdı.”

6 Emîr Sultan

- 169 İksîr-i âferiniş-i ‘âlemdür ol vücūd
Dillerle vaşf olur mı celâli Muḥammedüñ

“Nebîyy-i Ekrem’in varlığı âlemin yaratılışının iksir ve sebebidir. O hâlde onun büyüklüğü dillerde tarif edilebilir mi?”

- 170 Ol bir vücūddur k’anı mir’ât idindi Hâk
‘Âlemde hiç olur mu mişâli Muḥammedüñ

“Allah onun varlığını kendisine ayna edindi de kudret ve sanatının kemalini onda gösterdi. Öyle olunca dünyada Muhammed’in benzeri bulunur mu?”

- 171 Çeşm-i zamâne mişlin anuñ görmemek için
Düşmezdi yir yüzine zılâli Muḥammedüñ

“Zamanın gözü bir benzerini görmemiş diye yeryüzüne gölgesi düşmezdi.”

- 172 Ahcâr bağlanurdı teni uçmamak için
Dinmez lisân-ı kâl ile hâli Muḥammedüñ

“Mübarek vücudunun göklere uçmaması için ara sıra karnına taş bağladığı olurdu.⁸¹ Hazreti Muhammed’in akıllara hayret veren hâli kâl diliyle söylenilip

⁸¹ Resûl-i Efham’ın bazen yiyecek bulamadığı için midesinin ıstırabını teskin etmek üzere karnına taş bağladığına işaretir. Nitekim Ziya Paşa da terci-i bendinde:

Taş bağladı mecâ’a ile batn-ı pâkine
Dünyaya rağbet eylemedi seyyidü’l-beşer demiştir.

anlatılamaz.”

- 173 Vaşlı hazīnesin Hakkın ol ḥāce gördi kim
Girdi eline dürr-i vişāli Muḥammedüñ

“Hangi tacirin eline hazreti Muhammed’in visali incisi geçerse o tacir Hakk’ın visali hazinesini görmüş olur, yani Muhammed’e yaklaşan Allah’a takrīb eder.”

- 174 Hülk-ı ‘azīmdür ki tolu müşg-i nāb ider
Hāk-i behişt-iṭib-i hişāli Muḥammedüñ

“Hazreti peygamberin ahlakı o kadar büyüktür ki o güzel tabiatları cennet toprağını halis misk ile doldurur.”

- 175 Çün ḥān-ı mu‘cizātda oldu nevāle-baḥş
Mecmū‘-ı enbiyāya nevāli Muḥammedüñ

“Hazreti Muhammed’in nevāli ve ihsanı, bütün peygamberlere mucizeler sofrasında nevale vermiştir, yani, peygamberlerin gösterdikleri mucizeler esasen onun mucizesidir.”

- 176 Ezhār-ı rahmet ile muḥabbet-şimārdur
Bāğ-ı cihānda ḳadd-i nihāli Muḥammedüñ

“Nebi-yi Ekrem’in o fidan boyu dünya bağında rahmet çiçekleri ve muhabbet yemişleriyle doludur.”

[11]

3 Emîr Sultan

- 177 Bir mūra az görür dü cihān ni‘metin tamām
Olsa nevāle-baḥş nevāli Muḥammedüñ

“Peygamber-i Ekrem’in in‘ām ve ikramı bir karıncaya rızık verecek olsa iki cihan nimetini az görür.”

- 178 Rıdvān-ı bahşetī ol ḳadar ārāyiş itdüği
Budur k’ide ḳabül Bilāli Muḥammedüñ

“Cennetin müdürü? Olan Rıdvan’ın orasını o kadar süslemesi, hazreti Bilal’in onu

beğenmesi ve kabul etmesi içindir.”

- 179** Şadr-ı sarāy-ı kadrini yā Rab kim ide şerh
‘Arş üzeredür çü şaff-ı ni‘ālīMuḥammedüñ

“Resulullah’ın pabuçları arş üzerinde iken İlâhî; onun kadri sarayını acaba kim şerh edebilir?”

- 180** ‘İd oldı diyü tîb idine ḥāzin behişt
Girse eline gerd-i ni‘ālīMuḥammedüñ

“Hazreti peygamberin pabuçlarındaki toz, Rıdvan’ın eline geçecek olsa onu bayramda ıtriyyât yerine kullanırdı.”

- 181** Āl-i Muḥammede şalavâtı çoğ eyle kim
Biri Emîr Efendidür āl-i Muḥammedüñ

“Ey Müslüman; peygamberin âline ve evladına çok çok salavat oku ki âl-i Muhammed’in biri de Emir Efendi’dir.”

- 182** Ey ‘âlem-i vilâyete sulṭân olan Emîr
Vey milk-i Rûma rahmet-i Raḥmân olan Emîr

“Ey evlialık âlemine sultan, yani velilerin padişahı ve Rum diyarına Allah’ın bir rahmeti olan Emir.”

- 183** Ey mecma‘ı mürüvvet ü rey-i ma‘den-i kerem
Şayt-i kerâmetüñle tölîdur ‘Arab ‘Acem

“Ey insanlık mecma‘ı, ey lütuf ve kerem madeni bulunan Emir Sultan, Arap ve Acem ülkeleri senin kerametlerin haberleriyle doludur.”

- 184** Şofaṅ safâsına özenür Kevşer-i behişt
Türbeñ türâbına iremez sāḥat-i İrem

“Cennetin kevseri senin merkadindeki saflığa özenir bâğ-ı İrem⁸²’in sahası türbenin toprağına erişemez.”

185 Ravzâñ tavâfiña iner ihrâm ile melek
Ya’ni harîmün oldu harem bigi muhterem

“Türbenin bahçesini Kâbe gibi tavaf etmek için melekler ihrama girip gökyüzünden indiler. Şu hâlde kabrinin harîmi, Harem-i Şerif, onu tavafa gelen de muhteremdir.”

4 Emîr Sultan

186 Tahşîl-i nâm için şafaḥat-ı vücûdına
‘Arş-ı mecîd ceddüñ adıñ eyledi raḡam

“Allah’ın arş-ı âlâsı kendisine nam ve şeref elde⁸³ etmek için her tarafına ceddinin mübarek adını yazdırdı.”

187 Sultân-ı enbiyâya bu gün ḡayr-ı âlîsiñ
A’nâḡ-ı evliyâya başarsan n’ola ḡadem

“Peygamberler padişahı olan hazreti Muhammed’in bugün en hayırlı torunusun. Bütün velilerin boynuna ayağıyla basacak olursan ne olmak ihtimali vardır?”

188 Gül-zâr-ı dehri terbiyet itseydi himmetüñ
Bâd-ı ḡazândan irmez idi şemme-i elem

“Zaman bahçesini himmet kerametinin muhafaza etmiş olaydı sonbahar rüzgârından ona cüzi bir zarar gelmezdi.”

189 Na’leyni pâ-y-i rif’atinüñ ḡuş-vâr-ı çarḡ
Elḡabı levh-i ‘izzetiñüñ mefḡar-i ḡalem

“Mübarek ayağının pabuçları, feleğin küpeleri mesâbesindedir. İzzetin levhasının

⁸² ‘Âd kavminden Şeddâd’ın Yemen’de yaptırmış olduğu geniş ve süslü bir bahçe ki içinde “Zâtü’l-‘Îmâd” namında bir saray varmış. Bu Bâğ-ı İremle Zâtü’l-‘Îmâd güya cennete nazire olarak yaptırılmış. Sonra harap olup gitmiş. Arap ve Acem müverrihleri bunlardan bahsederken hayallerinin genişliği nispetinde mübalağa yapmışlar. Hakikati ise Zâtü’l-‘Îmâd, direkli, demektir. İhtimal ki Şeddâd, ön tarafı direkli ve gölgelikli yahut iki katlı bir ev yaptırmış, sazdan kerpiçten kulübelerde oturan ‘Âd kavmi de o vakitte bunu fevkalade bir bina telakkî eylemiş ve adındaki “İrem-i Zâtü’l-‘Îmâd” ise bazı müfessirlere göre direkli çadırlarda oturan İrem kabilesinin vasfı imiş.

⁸³ Arşın cübbesinde “Lâilâhe illallah Muhammedü’n-Resulullah” yazılıdır rivayetine işarettir.

lakapları kalemin öğünmesi medâridir.”

- 190** Me'lûfı murğ-i himmetüñüñ bûstân-ı kurb
Halvet-serâyı fikretüñüñ 'âlem-i kıdem

“Allah'ın yakınlık bostanı, senin kuş gibi olan himmetine alışıktır. Kıdem yani iptidası olmamak âlemi de düşüncenin halvet sarayı, yani yabancı girmeyen bir harîmidir.”

- 191** Gösterdi Hızra hâk-i derüñ çeşme-i hayât
Öğretti Hâteme ni'metüñ bahşîş ü kerem

“Kapındaki çeşme Hızır'a abıhayat menba'ı göstermiş, Hâtem-i Tâ'i'ye bahş ve kerem nasıl olacağını öğretmiştir.”⁸⁴

- 192** Dünyâ vü âhirette şefî'i zünûbumuñ
Şi'rûm yeterdi saña göre medhûn eylesem

“Sana göre günahlar ve evsafına layık bir surette seni methedebileydim dünya ve ahrette şefaati olmak için şiirim kâfi gelirdi.”

- 193** Ey 'âlem-i vilâyete sultân olan Emîr
Vey milk-i Rûma rahmet-i Raḥmân olan Emîr

“Ey velilerin padişahı ve Rum diyarına Allah'ın rahmeti olan Emir Sultan.”

[12]

5 Emîr Sultan

- 194** Oldı 'ülûvv-i himmetüñe âsumân zemîn
Bir pâyeye kâsır-ı rif'atüñe çerḥ-i heftümîn

“Garam ve himmetinin yüksekliğine gökyüzü yer gibi kalmış, rif'atinin köşküne nispetle yedi kat sema bir basamak olmuştur.”

⁸⁴ Hâtem: Arap'ın (Tayy) kabilesinden olup cömertliği mesel hükmüne girmiş bir adamdır. Bunun oğlu ('Adiyy) Medine'ye gelmiş, Müslüman olup hazreti peygamberin iltifatına nâ'il olmuştur.

- 195 Sultān-niṣān ḥusrev-i iklīm-i fakrsuñ
Sürse cebābire yiridür süddeñe cebīn

“Sen fakr u fezâ mülkünün azametli padişahısın bundan dolayı dünyanın zalim hükümdarları kapının eşiğine alınlarını koysalar ve yüz sürseler yeridir.”

- 196 Ceddüñ bisāt şaldı sarāy-ı nübüvvete
Âdem çekerken āb ü gil içinde erba‘īn

“Âdem su ve çamur içinde çile çıkarırken ceddin peygamberlik sarayına postunu sermişti.”⁸⁵

- 197 Şerhiyle lafzuñuñ dehen-i naql pür-şeker
Yādıyla hülkuñuñ nefes-i ‘aql ‘anberīn

“Senin sözlerini şerh ve izah eden ağız şekerlenir. Güzel ahlakınla nefesi amber gibi güzel kokar.”

- 198 Toprak yüzümi nice sürem şol harīme kim
Cārūbdur işiğüne müjgān-ı hūr-ı ‘īn⁸⁶

“Kara gözlü hurilerin kirpikleriyle süpürülen bir harīme ben şu toprak gibi hakir yüzümü nasıl süreyim?”

- 199 Kavs-i “وما رميت” den atdın çü sır okın
Zaḥm urdı ḳalb-i ḥaşmuna “ḥayl-i Müsevvemīn”

“Sen “vemâ rameytü” yayından sır okunu atınca “ḥayl-i Müsevvemīn” düşmanının kalbine yara açtı.”⁸⁷

⁸⁵ Âdem su çamur içinde iken yani kendisine rûh verilmeden evvel ben nebi bulunuyordum hadisine işaretir.

⁸⁶ Eşiğine olacaktır. Vezne uydurmak için böyle yazılmıştır.

⁸⁷ Hazreti peygamber, Bedir Gazası’nda bir avuç çakıl alıp düşman tarafına atmış, taşların isabet ettiği müşrikler sersemlemişti. Sonra “Ya Muhammed o taşları attığın vakit sen atmadın lakin Allah attı” kâlindeki (âyet) nazil olmuştur. “Burada orijinal metinde ‘âyet’ kelimesi yazılmamış ancak sonradan Latin harfleriyle metnin üzerine ‘âyet’ kelimesi yazılmıştır.” (haz. n.)

“Hayli Müsevvemin” işaretli, formalı asker demektir ki Bedir Gazası’nda melekler bu suretle görünmüştü. Emir Sultan menâkıbında yazıldığına göre yıldırım bir seferde iken Emir’le Yıldırım’ın kızı rüyalarında hazreti peygamber tarafından izdivaca memur olmuşlardı. Resulullah’ın emri üzerine padişaha danışılmadan bu izdivaç vukua geldi. Yıldırım bu haberi alınca Emir’i yakalamak üzere Bursa’ya bir bölük asker gönderdi. Emir ile zevcesi Sultan, yay ve ok ile müdafaada bulundular ve o bölüğü kaçırdılar. Sonra Yıldırım da izdivaç vâkı’ı kabul etti. İşte bu beyit ile o vakıalara işaret olunuyor.

- 200 Maḥbûb-ı Ḥaḳ olur saña cāndan muḥib olan
Devlet bize muḥabbetüñ olmış sehā hemîn

“Seni candan ve gönülden seven Allah’ın sevgilisi olur ey manevi sultan, sana muhabbet, bizim için bir devlet ve saadettir.”

6 Emîr Sultan

- 201 Şol cān ki deldi baḡrını tîr-i muḥabbetüñ
Açdı sarāy-ı ḳalbine Ḥaḳ revzen-i yakîn

“Muhabbetin ok gibi bir kimsenin baḡrını delecek olursa Allah onun kalbine yakîn penceresi açar.”

- 202 Kim baksa ravzāña açılur cānı gül bigi
Zirā mezāruñ oldı der-i cennet-i berîn

“Türbenin bahçesine bakan kimsenin ruhu gül gibi açılır. Zira mezarın cennet-i âlânın kapısı olmuştur.”

- 203 Şol nokṭa k’anda müdrec ola rāz-ı kā’ināt
Ol nokṭadur yüzündeki ḥāl ey cemāl-i dîn

“Ey dünyanın cemali, bütün kâinatın sırrını ihtiva eden nokta, senin yüzündeki benden ibarettir.”⁸⁸

- 204 Ey ‘âlem-i vilāyete sulṭân olan Emîr
Vey milk-i Rûma raḥmet-i Raḥmân olan Emîr

“Ey veliler padişahı ve Rum diyarına Allah’ın rahmeti olan Emir Sultan.”

- 205 Ne aḳdı Ruma bir ulu deryā senüñ bigi
Ne ‘âleme getürdi Buḡārā senüñ bigi

“Ne senin gibi ulu bir derya Rum diyarına aktı ne de Buhara senin gibi bir evlat

⁸⁸ Sûfîyye mezhebinde (b) harfîne ve onun noktasına çok ehemmiyet verilmiştir. Hazreti Ali, “Tevrat’ta, Zebur’da, İncil’de bulunan bütün sırlar, Kur’an’daki [b] harfinde mevcuttur.” demiş, büyüklerden Şiblî “Ben bâ’nın altındaki noktayı” işaretinde bulunmuş, Şeyh-i Ekber Muhyiddin-i Arabî de “Fütûhât-ı Mekkiye”sinde “Kitâbü’l-Bâ’i” ünvanıyla bir bâb açmıştır. İşte Ahmet Paşa Emir Sultan’ın yüzündeki beni bu noktaya teşbih ediyor.

yetiştirdi.”

- 206** Cān milkini maḥabbetüñrāyış eyledi
Kimdür cihānda memleket-ārā senüñ bigi

“Muhabbetin can mülkünü süslemiştir. Dünyada senin gibi memleket bezeyen kim vardır?”

- 207** Göstermege yir ehline dīdārı nūrını
Āyine virdi Tañrı Ta’alā senüñ bigi

“Tanrı Teâlâ cemalinin nurunu yer ehline göstermek için senin gibi bir ayna verdi.”

- 208** Ey kehf-i halk püşt-i cihānuñ penāhısuñ
Devlet değül mi ‘āleme melce’ senüñ bigi

“Ey halkın sığınağı, sen cihanın ilticâ-gāhısın senin gibi bir melce’i bulunması âlem için devlet ve saadet değil mi?”

- 209** Çok evliyā bu tahta kadem başdılar velī
Kim kıldı şer’i ceddüñi iḥyā senüñ bigi

“Evliyadan çoğu velâyet tahtına ayakbastı. Fakat ceddinin şeriatı hükümlerini hangisi senin gibi icra edebildi?”

- 210** Ey nām-ı a’zāmuñ der-i gencīne-i řifā
Dil derdine kim ide müdāvā senüñ bigi

“Ey büyük adı şifa hazinesinin kapısı olan Muhammed şemseddin; gönül derdini senin gibi tedavi edecek kim var?”

[13]

7 Emîr Sultan

- 211** Fāř eylemezdi sırrın ene’l-Ḥaķ rumūzınun
Manřūra irse mürřid-i Dānā senüñ bigi

“Hallac-ı Mansur’a senin gibi arif bir mürşid yetişseydi “ene’l-hak” sırrını ifşa

eylemez ve idam olunmazdı.”⁸⁹

- 212 Şāhā yakın zamanda harīminde Aḥmedüñ
Nūr itmedi cihāna tecellā senüñ bigi

“Şahım yakın zamanda hazreti Muhammed’in ehl-i beytinden senin gibi bir nur zuhur etmedi.”

- 213 Pirāye-i selefsüñ ü ser-māye-i ḥalef
Fer‘-i refi‘ görmedüm ašlā senüñ bigi

“Sen geçmişlerin ziyneti geleceklerin de sermayesisin. Ben şecere-i Muhammediye’nin senin gibi yüksek bir fer‘ini görmedim.”

- 214 Çok şehler ögmüşem daḥi bir kimse ṭab‘umı
Medḥinde āciz itmedi šāhā senüñ bigi

“Birçok padişah övdüğüm hâlde hiçbir medih ve senasında tabiatımı senin gibi āciz bırakmadı.”

- 215 Ey ‘ālem-i vilāyete sulṭān olan Emīr
Vey milk-i Rūma raḥmet-i Raḥmān olan Emīr

“Ey veliler padişahı ve Rum diyarına Allah’ın rahmeti olan Emir Sultan.”

- 216 Yevmü’l-cezāya dek ki şenāñ eyleyem senüñ
Bir sözde sezmezem ki sezāñ eyleyem senüñ

“Kıyamete kadar seni sena edecek olsam da bir sözümle sana layık bir medihte bulunacağımı ummam.”

- 217 Ey ḥ‘āce yüz kez ağzımı yursam gül-āb ile
Lāyıkdeğül ki medḥ-i gedāñ eyleyem senüñ

“Efendim; gül suyu ile ağzımı yüz kere yıkasam da senin mensuplarından bir fakirin methini etmek bana yakışmaz.”

⁸⁹ Mansur: Fars’taki “Beyzâ” şehrinden cezbeli bir zat olup iradesi olmaksızın “ene’l-hak” demiş olduğundan Muktedir Billah zamanında ve (h. 306- m.911) tarihinde Bağdat’ta işkence ile idam edilmiştir.

- 218 Şermende-i günāhum uālūde-i ḥaṭā
Ne yüzle ārzū-yi liḳāñ eyleyem senüñ

“Günahtan utanmış sehv ve hataya bulanmış bir hâldeyim. Hangi bir yüzle seni görmek talebinde bulunayım?”

- 219 Uş kâse-i niyāz ile geldüm ḳapuña kim
Deryūze-i nevāl-i ‘aṭāñ eyleyem senüñ

“Senin ‘atâ ve keremini dilenmek için niyaz çanağıyla kapına geldim.”

- 220 Redd itme kim niyāzuma āmin ider melek
Ravżan öninde çünki du‘āñ eyleyem senüñ

“Beni reddetme kim türben huzurunda dua edince melekler niyazıma âmin diyorlar.”

- 221 Ay nūrı günden almaya sāyemden isteye
Bir gün ger iḳtibās-ı ziyāñ eyleyem senüñ

“Bir gün senin ziyan ile münevver edecek olursam ay, güneşten nur almayacak benim gölgemden istifade edecektir.”

8 Emîr Sultan

- 222 Şerh eyle şadrumı ve müyesser kıl emrümü
‘Aḳd-i lisānum aç ki şenāñ eyleyem senüñ

“Göğsümü genişlet, işimi kolaylaştır ve dilimin bağını çöz ki seni sena edebileyim.”⁹⁰

- 223 Ey padişāh-ı şüret ü ma‘nā buyur ki ben
Meydān-ı medḥe naşb-ı livāñ eyleyem senüñ

“Ey suret ve mana padişahı; irade et de medih meydanına senin sancağını dikeyim.”

⁹⁰ “Raabbiş rahli” diye başlayan bir ayetin me‘âlidir.

- 224 Bir cām tılduram yine medhün şarābıyla
İki cihānı mest-i şafāt eyleyem senüñ

“Medh ve senanın şarabıyla bir kadeh doldurayım, iki cihanı senin safan ile meşk edeyim.”

- 225 Aḥmed belā vü derd ile ḳalmaq revā mıdur
Çün ben muḥabbet-i fuḳarāñ eyleyem senüñ

“Senin fakir ve dervişlerine muhabbet eylediği hâlde Ahmed’in dert ve bela içinde kalması ve kıvrınması layık mıdır?”

- 226 Ey ‘ālem-i vilāyete sulṭān olan Emīr
Vey milk-i Rūma raḥmet-i Raḥmān olan Emīr

“Ey veliler padişahı ve Rum diyarına Allah’ın rahmeti olan Emir Sultan.”

[14]

**1 Şeyh Tâcü’ d-dîn
Der-medh-i Şeyh Tâcü’ d-dîn Aleyhi’ r-rahme
Şeyh Tâcü’ d-dîn Aleyhi’ r-rahme’nin Medhine Dair⁹¹**

mefâ’ilün/ fe’ilâtün/ mefâ’ilün/ fe’ilün

- 227 Emīn-i mahzen-i esrār Şeyḥ Tâcü’ d-dīn
Bahār-ı ravza-i envār Şeyḥ Tâcü’ d-dīn

“Şeyh Tâcüddin sırlar hazinesinin emini, nurlar bahçesinin baharıdır.”

- 228 Dili ḥazā’in-i ḥikmet kilīdine miftāḥ
Emīn-i Aḥmed-i Muḥtār Şeyḥ Tâcü’ d-dīn

“Onun kalbi hikmet hazinesi kilidinin anahtarıdır. Kendisi de hazreti peygamberin esrâr-ı emînidir.”

- 229 Bahār-ı gülşen-i cennetden ola müstağnī
Kime ki ‘arz ide dīdār Şeyḥ Tâcü’ d-dīn

⁹¹Şeyh Tâcü’ d-dîn Karamanlı Yahşi Fakih namında bir âlimin oğlu olup tahsilini bitirdikten sonra Konya’da Şeyh Abdüllatif-i Kudsi’ye derviş olmuş onunla birlikte Bursa’ya gidip hizmetinde bulunmuş ve irşada mezuniyet almıştır. Mürşidinin vefatından sonra yerine geçmiş on altı sene şeyhlik ederek (h. 872- m. 1467) de ölmüş ve Bursa’daki Zeyniye Tekyesi’nin türbesine gömülmüştür.

“Şeyh Tâcüddin bir kimseye yüz gösterecek olursa o kimse cennet bahçesi baharından müstağni olur.”

230 Harîm-i Ka‘be-i dilde sorulsa mürşid-i Hâk
Çağıra her der ü dîvâr ŞeyhTâcü‘d-dîn

“Gönül Kâbe’si harîminde “Mürşid-i Hak kimdir?” diye sorulsa kapılar ve duvarlar “Şeyh Tâcüddin” diye ses verir.”

231 Pür oldı Gülşen-i Râza vü nevâ-yı Mantık-ı Tayr
Çün oldı bu deme ‘Attâr ŞeyhTâcü‘d-dîn

“Şeyh Tâcüddin bu asrın Şeyh- i Attar’ı olduğu için cihan bir “Gülşen-i Râz” oldu ve “Mantiku’t-Tayr” sesleriyle doldu.”⁹²

2 ŞeyhTâcü‘d-dîn

232 Nesîm-i lutfî deminden zülâl-i feyziyle
Cihânı eyledi gül-zâr ŞeyhTâcü‘d-dîn

“Lütfü rüzgârının esmesi ve fazl u kemali suyunun akmasıyla dünyayı bir gül bahçesi hâline getirmiştir.”

233 Fenâ vü fakr harîminde oldı Merve hâkı
Şafâ-yi Kâ‘be-i esrâr ŞeyhTâcü‘d-dîn

“Kâbe civarındaki Merve makamına yemin ederim ki Şeyh Tâcü‘d-dîn fakr u fenâ harîminde esrâr-ı Kâbe’nin Safâ’sı olmuştur.”⁹³

234 Dem-i Mesh ile hulk-ı Muhammedîden olur
Tabîb-i her dil-i bîmâr ŞeyhTâcü‘d-dîn

“Hazreti Muhammed’in hüsn-i ahlakî İsa peygamberin nefesiyle Şeyh Tâcü‘d-

⁹² Şeyh Attar: Nişaburludur, h. 513- m. 1119’da doğmuştur. İbrahim namında birinin oğludur. Savfiyye ricâlinin en büyüklerindendir. Hazreti Mevlana Belh’ten hicreti esnasında Nişabur’a uğrayınca pederiyle birlikte şeyhin ziyaretine gitmiş o vakit beş yaşında bulunan o büyük çocuğu şeyh fevkalade takdir ederek eserlerinden bazılarını hediye eylemiştir. Bu münasebetle hazreti Mevlana Şeyh Attar’dan hürmetkarâne bahseder. Şeyhin muazzam divanından başka müteaddid mesnevileri vardır ki kuşlar lisanından olmak üzere yazdığı “Mantiku’t-Tayr” onlardan biridir. Hazreti şeyh (h. 617- m. 1220) tarihinde bir Moğol tarafından şehit edilmiştir. Kabri Nişabur’un Şâdbân Kasabası dışarısında ziyaret olunmaktadır.

“Gülşen-i Râz” ise yine Savfiyye’den Şeyh Mahmut Müşteri’nin tasavvufa dair çok kıymetli bir eseridir.

⁹³ Safâ ve Merve Mekke’de iki makamdır ki hacılar bunların arasında say ederler.

dînher hasta kalbin hekimi olur.”

- 235** Yâ baħr-ı rahmet-i Hâkdur ki lutfı mevcîyle dir
Nişâr-ı gevher-i şeh-vâr ŞeyhTâcü'd-dîn

“Şeyh Tâcü'd-dîn ya Allah'ın rahmeti denizidir ki lütfu dalgasıyla cihana padişahlara layık esrar incisi saçar.”⁹⁴

- 236** Yâ 'âlem-i dil ü cân yapmağîçün olmuşdur
Binâ-yı 'âleme mi'mâr ŞeyhTâcü'd-dîn

“Yahut o zat gönül ve rûh âlemleri yapmak için cihan binasına mimar olmuştur.”

- 237** Uyandı şubh-ı ezelde ki h'âb-ı ğafletden
Bu halkı eyleye bîdâr ŞeyhTâcü'd-dîn

“Şeyh Tâcü'd-dîn bu halkı gaflet uykusundan uyandırmak için ezel sabahında uyanmıştır.”

- 238** Mürîd olursañ aña ol k'irâdetin itdi⁹⁵
Medâr-ı kûbbe-i devvâr ŞeyhTâcü'd-dîn

“Ey sâlik; dervîş olacaksan Şeyh Tâcü'd-dîn'in müridi ol ki onun iradesi dönen kubbeye yani gökyüzü devrine medardır.”

- 239** Hücûm-ı leşker-i ğamdan hâlâş olur Aħmed
Olur ise aña ğam-hâr ŞeyhTâcü'd-dîn

“Eğer Şeyh Tâcü'd-dîn, Ahmed'in yardımcısı olursa o zavallı gam ordusunun hücumuna uğramaktan kurtulur.”

- 240** Belâ vü derde giriftârdur dil-i bîmâr
Demidürür eylese tîmâr ŞeyhTâcü'd-dîn

“Hasta gönül belaya ve derde tutulmuştur. Binaenaleyh Şeyh Tâcü'd-dîn onu tedavi ederse tam sırasıdır.”

⁹⁴ “Lütfi mevcî ile ider” olacaktır. Vezin için yazıldığı gibi okunmak lazımdır.

⁹⁵ Ki irâdetin etti.

[15]

Der-Medh-i Vefâzâde ‘Aleyhi’r-rahme
Vefâzâde Şeyh Abdullah ‘Aleyhi’r-rahme’nin Medhinde Dair⁹⁶
mefâ‘ilün/ mefâ‘ilün/ fe‘ilün

- 241 Sen ol âyine-i nūr-ı Hüdâsuñ
Ki her bir şürete ma‘nî-nümâsuñ

“Sen Allah’ın öyle bir nur aynası ki her bir surete mana yüzünü gösterirsin.”

- 242 Dilüñ hikmet kilîdinüñ dilidür
Emîn-i Maḥzen-i sırr-ı Hüdâsuñ

“Lisanın hikmet anahtarının dilidir. Kendin de Allah’ın sırrıhazinesi emînisin.”

- 243 Rumûz-ı küntü kenzenüñ râz-dârı
Emânet-dâr-ı genc-i Muştafâsuñ

“Küntü kenzen hadis-i kutsisinin sırrına vakıfsın⁹⁷ hazreti Mustafa aleyhisselamin hazine-dârısın.”

- 244 Senüñdür nuṭṭ-ı ‘İsâ ḥüsn-i Yūsuf
Ki hem cān-baḥşsuñ hem dil-rübâsuñ

“İsa’nın nutkuyla Yusuf’un güzelliği sendedir ki hem can bağışlar hem de gönül cezbedersin.”

- 245 Yed-i Kudretle virdüñ her mürîde
Hızır seccâdesin Mūsâ ‘aşâsın

“Kudretli elinle her müride Hızır’ın seccadesini ve Musa’nın asasını verdin.”

- 246 Demüñden feyz alır ‘ilm-i ledünnî
Ki sen ser-çeşme-i ‘ayn-ı bakâsuñ

⁹⁶Şeyh Hacı Halife Abdullah bin Vefâ: Kastamonulu olup tahsilden sonra Şeyh Tâc-üd-din’e intisâb etmiş şeyhinin vefatında yerine geçmişti. 22 sene şeyhlik ettikten sonra (h.894- m.1488)’de öldü. Ve Bursa’da “Zeyniye Tekkesi”nin türbesine gömüldü.

⁹⁷“Ben gizli bir hazine idim” hadis-i kutsisine işaret.

“Sen ayn-ı beka ser-çeşmesi olduğun için ilim-i ledünnî yani İlahî bir ilim nefesinden feyiz alır.”

247 Şerî‘at farkınuñ ser-tâcısun sen
Hakikat burcına şems-i duhâsun

“Şeriat başının tacı ve hakikat gününün kuşluk güneşisin.”

248 Nihāyet buldı sende her ‘amel kim
Nihāl-i Sidreden sen müntehâsun

“Salih amellerin hepsi sende nihayet bulmuştur. Cebrail’in durağı olan Sidretü’l-Müntehâ’dan sen daha müntehâ, yani ilerisin.”

249 Devâsun derdûme zahmuma merhem
Buyursañ nola derdümün devâsın

“Derdime ilaç, yarama merhem buyursan ne olurdu? Sen derdime devasın.”

250 Murādum şem‘in uyar kim ğam-ı dil
Mükedder kıldı bu bezmün safâsun

“Muradım mumunu uyandır ki gönülde olan gam, bu hayat meclisinin safasını bulandırdı.”

251 Yâ ırgür ben mürîdüñi murâda
Yâ göñlümden çıkar dünyâ hevâsın⁹⁸

252 Şeh-i a‘zâmsun ey şeh añ beni kim
Unutmaz lûtf ıssı şeh gedâsın

“Şeyhim; sen büyük ve manevi bir şahıssın beni lûtf ile hatırla kim lûtf sahibi bir şah, dilencisini unutmaz.”

253 Muḥammed ḥakkı Aḥmed düşdi ḥâke
Elinden al ki zıll-ı Kibriyâsun

“Ahmed toprağına düştü yani hor ve hakir oldu. Muhammed aşkına onun elinden

⁹⁸ “Orijinal metinde bu beytin açıklaması verilmemiş.” (haz. n.)

tutup kaldır ki sen Allah 'ın gölgesisin.”⁹⁹

1 Dervîşlerün

Der-Medh-i Şeyh Vefâzâde

Şeyh Vefâzâde'nin Medhine Dair:

fe‘ilâtün/ fe‘ilâtün/ fe‘ilâtün/ fe‘ilün

- 254 ‘Arşdan çok yücedür rif‘ati dervîşlerün
Kimse bilmez nicedür ‘izzeti dervîşlerün

“Dervîşlerin manevi yüksekliği arştan daha âlâdır. Onların ne kadar aziz olduklarını kimse bilmez.”

- 255 Ol harîmün kim ola maḥremi kim tañ yilidür
Perde-dâr-ı ḥarem-i ḥürmeti dervîşlerün

“Dervîşlerin esrâr-ı harîmine kim mahrem olabilir ki sabah rüzgârı onların muhterem harîmine perdecidir.”

- 256 Cân şatup her birisi oldı belâ müşterîsi
‘Aşk şehrinde budur şan‘ati dervîşlerün

“Dervîşlerin her birisi canını satıp belaya müşteri oldu. Onların aşk şehrinde sanatları budur, yani bela almak için can satarlar.”

- 257 Bezm-i firdevse buḥûr isteyeler ḥâkinden
Ravzaya irse dem-i rahmeti dervîşlerün

“Dervîşlerin rahmetli nefesi cennet bahçesine vasıl olsa Firdevs meclisini tütülemek için ondan buhur isterler.”

- 258 Āb ü gilden çü mîzâcında eser yok bunların
Neyle yuğruldı ‘aceb tîneti dervîşlerün

“Dervîşlerin mizacında sudan ve çamurdan eser yok acaba onların tîneti ne ile yuğrulmuştur.”

⁹⁹ Ahmed Paşa'nın şeyhi Hacı Halife olduğu şu manzumeden anlaşılıyor.

- 259 Biñ Süleymān çerisin maḥv ide bir mūr bigi
Bād-ı kahr esdüricek saṭveti dervīşlerüñ

“Dervişlerin bin kahır rüzgârı estirecek kuvveti, bir karınca gibi Süleyman ordusunu mahveder.”

- 260 Tutaşa çenber-i çerḥ ü eriye ay ve güneş
Göge düşse nazar-ı heybeti dervīşlerüñ

“Dervişlerin heybetli nazarı göge düşse felek çarhı tutuşur ve ay ile güneş söner.”

- 261 Dü cihān ni‘metin azırğana bir mūrçeye
Luṭf ḥ‘ānında yed-i kudreti dervīşlerüñ

“Dervişlerin kudretli elleri lütf sofralarında gezinen küçük bir karıncaya iki cihan nimetini verir ve bu veriş az görür.”

- 262 Ördi Rıdvān saçı reyḥānlarını ḥūrīlerüñ
K’ola cārüb-ı der-i ḥalveti dervīşlerüñ

“Dervişlerin halvethaneleri kapısına süpürge olmak için Rıdvan, hurilerin fesleğen kokulu saçlarını ördü.”

- 263 Āşinālîk yüzün açdukca gönül gözgüsini
Ġayrdan pāk kılar Ġayreti dervīşlerüñ

“Dervişlerin gayreti aşinalık yüzünü açıp gösterince gönül aynasını gayriyyet suretinden temizler.”

- 264 Himmet-i Şeyḥ Vefādan meded irmezse dirîğ
Aḥmedün ḥaddi degül midḥati dervīşlerüñ

“Şeyh Vefâ’nın himmeti imdat etmeyecek olursa dervişlerin medih ve senâsı Ahmed’in haddi değildir.”

- 265 Her ümīdüm gülünü dermege her şubḥ okuram
Açıla bağçe-i rahmeti devīşlerüñ

“Ümit güllerini toplamak için her sabah dervişlerin merhametli bahçesi açılın diye

okurum, yani dua ederim.”

- 266** Evvelā kāhlāḥ ide hicrāndaki ḥayrānluḡı
Dem-i vuşlatda olan ḥayreti dervīşlerüñ

“Dervişlerin vuslat demindeki hayreti, benim hicran esnasındaki hayranlığımı ıslah etmesi umulur.”

[16]

2 Dervīşlerün
Medhiye-i Dervīşân
Dervīşlerin Methiyesi

fe‘ilâtün/ fe‘ilâtün/ fe‘ilâtün/ fe‘ilün

- 267** Cennetüñ kapısıdur ḥalveti dervīşlerüñ
Dil ü cān tapısıdur ḥıdmeti dervīşlerüñ

“Dervişlerin halvethaneleri cennetin kapısı, onlara hizmet etmek de gönül ve can hizmetidir.”

- 268** Cümle müştāklara şāhid-i maḡşūd yüzün
Gösterür āyine-i ṭal‘ati dervīşlerüñ

“Dervişlerin cemali aynası, müştak olanlara maksut güzelinin yüzünü gösterir.”

- 269** Ḥāne-i ḥāk-i siyehden geçüben ḥayme kırar
Lā-mekān arşasına himmeti dervīşlerüñ

“Dervişlerin himmeti ve azmi şu kara topraktan yapılmış evden kendilerini göçürüp lâ-mekân arsasına çadır kurdurur.”

- 270** Biñ güneş kırsa döker mā-ḥazarı bir mūra
Luṭf ḥ‘ānın çekicek ni‘meti dervīşlerüñ

“Dervişler lütf sofrasını yayınca, bir karıncaya güneş gibi bin peydâ verir.”

- 271** Ayağıtopraḡını tāk ide ḥurşīd-i felek
Kime bendem dir ise ḥazret-i dervīşlerüñ

“Dervişler hazerâtı kime bendem derler ise halk güneşi o zatın ayağı toprağını başına taç eder.”

272 Kem-terîn bende ise ola sa‘âdet güneşi
Kime düşse nazar-ı şefkati dervîşlerüñ

“Dervişlerin şefkatli nazarı kime isabet etse o kimse en bayağı derece bir köle bulunsa bile devlet ve saadet güneşi olur.”

273 Buldılar künc-i ferâğatde kanâ‘at gencin
‘Azlsüz ‘izzet imiş ‘uzleti dervîşlerüñ

“Her şeyden el etek çekerek bir köşede oturmakla kanaat hazinesi bulan dervişlerin uzleti, azli olmayan bir izzet imiş.”

274 Ehl-i zâhir gözine gerçi elem bigi gelür
Dil ü cân lezzetidür zahmeti dervîşlerüñ

“Dervişlerin mücâhede yolunda çeltikleri zahmet meşakkat dervîş olmayanların gözüne elem ve ıstırap gibi görünse de onlar için gönül ve ruh lezzetidir.”

275 Ahmedâb-ı hayâtı ebedi ister isen
Gel gör uş hâk-i der-i halveti dervîşlerüñ

“Ey Ahmed; ebedî bir abıhayat istersen gel de dervişlerin halvethanesi kapısı toprağını gör.”

276 Umaram hâliş ola zer bigi bu kalb-i siyâh
Kimyâdur bilürem şöhet beti dervîşlerüñ

“Kararmış kalbimin altın gibi halis olacağını umarım. Çünkü dervişlerin sohbeti kimya ve iksir gibi müesser olduğunu bilirim.”

277 Bu şenâ murğu uçarsa ne ‘aceb Sidreye dek
Bağlıdur şeh perine midhat-i dervîşlerüñ

“Bu medih ve sena kuşunun, yani şu methiyenin Sidretü’l-Müntehâ’ya kadar uçup yükselmesine şaşılmaz. Zira dervişlerin medhiyesi kanadına bağlıdır.”

8 Der-Medh-i Kasr-ı Sultan Mehmed Sultan Mehmed'in Köşkü Methine Dair

Bu kasrın hangi köşk olduğu kati olarak belli değildir. Kasidenin sonundaki tarih, en doğru yazılışı ve:

“Kim ide mübarek tapuna hayy u tuvānā”

Şekli ile h. 877 m. 1472 senesini gösteriyor. Bu rakam şimdi müze idaresinin bir dairesi olarak kullanılan “Çinili Köşk”ün kitabesi altındaki tarihe uygun geliyor. Binaenaleyh bahis mevzuu olan kasrın bu Çinili Köşk’ün olması ihtimal dâhilindedir.

Malumdur ki İstanbul h.857 m. 1453’te alınmış, bir sene sonra şimdi üniversite olan “Eski Saray”ın tamiri hitam bulmuş Fatih orada bir müddet oturduktan sonra “Yeni Saray”ın [Topkapı Sarayı’nın] inşasına başlanılmıştır.

Künhü’l-Ahbâr sahibi Ali Efendi, yeni sarayın yapılması 8 sene sürmüş ve h. 866 m.1461tarihinde Fatih’in oraya taşınmış olduğunu yazıyor.

Fatih’in nakdinden sonra da yapıya devam edilmiş ve h. 883 m. 1478 tarihinde etrafı sur ile çevrilmiştir ki sarayın Ayasofya cihetindeki bâb-ı hümayunu üstündeki kitabede bu tarih yazılıdır. “Tarih-i Osmânî Encümeni Mecmuası”nın beşinci cüzünde Abdurrahman Şeref Efendi merhumun “Topkapı Sarayı”na dair bir makalesi vardır. Fazla malumat edinmek için oraya bakılmalıdır.

278 Ey kaşr-ı felek-rif’at ü vey tāk-ı mu‘allā
Ya kıble-i ‘ālīsin veya Ka‘be-i ‘ulyā¹⁰⁰

“Ey yüksek köşk, ey yüce kemer; sen ya bir terfî-i kible yahut muazzam bir Kâbe’sin.”

279 Ger dūnda ne saḳfuñ bigi bir beyt ola ma‘mūr
Cennetde ne ferşüñ bigi bir ferş ola a‘lā

“Felekte ne tavanın gibi mamur bir beyit vardır ne de cennette döşemen gibi kıymetli bir döşeme mevcuttur.”¹⁰¹

¹⁰⁰ Bir nüshada: Her bâb ile benzer kapına Cennet-i Me’vâ

¹⁰¹ Şair bu beytiyle gönüllerin fevkindeki “Beyti’l-Ma‘mūr”u telmih ediyor.

[17]

2 Köşk Kasidesi

280 Hem Zâtü'l-İmâda işigüñ mesned-i 'ālî
Hem menzil-i Maḥmûda kapuñ maḥsad-ı aḳşâ

“Eşğin Zâtü'l-İmâd'ın istinâd-gâhı olduğu gibi kapın da menzil-i Mahmut'un en son maksududur.”

Zâtü'l-İmâd'a dair malumat verilmişti. Menzil yahut makam-ı Mahmut: Gönüllerin fevkinde bir makam.

281 Hâcet elin urmağaṭavâf içre melâ'ik
Ka'be kapınuñ ḥalḳasıdur 'urve-i vüşkâ

“Meleklerin tavaḫi esnasında hâcet elleriyle tutmaları için Kâbe gibi olan kapının halkası urve-i vüskâdır.”

Urve-i vüskâ: Tutulacak sağlam bir kulp demektir. Putları inkâr ile Allah'ın varlığını ve birliğini ikrâr edenlerin bir urve-i vüskâya tutunmuş oldukları Kur'an'da bildirilmiştir.

282 Şan âyine-i ğayb-nümâ oldu ruḥâmuñ
Kim itdi dü cihân naḳşını gün bigi hüveydâ

“Celali mermerlerin gaybı gösteren battaniyesi misalidir ki dünyanın hadiselerini güneş gibi apaçık göstermektedir.”

283 Mirḳatuña bir pāye yedi çarḫ-ı muṭabbak
Eyvânuna bir ṭâḳ dokuz ḳubbe-i 'uzmâ

“Yedi kat gök, senin merdivenine bir basamak, muazzam dokuz kubbede divanhanene bir kemerdir.”

284 Düşmiş yapılırken gögeşahnuñdan iki hışt
K'olmuş birisi meh birisi mihr-i felek-ārâ

“Sahnın yapılırken oradan gökyüzüne iki kerpiç düşmüş de biri ay, biri feleği süsleyen güneş olmuştur.”

- 285 Görür ser-i kaşruñdan iden kimse nezāre
Nüh t̄āremi bir dāne-i ħardal bigi ednā

“Damının üstünden bakan kimse dokuz semayı hardal tanesi kadar ufak görür.”

- 286 Düşüre sipihr üzre külāhını başından
Her kim baķa çarĥ üstine şoffañdan aşāğa

“Sofandan aşāğı doğru feleġe bakmak isteyen kimse o kadar eğilir ki başındaki külāh gökyüzüne düşer.”

- 287 Vaşf itdiġüm ol şoffa durur k’işidüp anı
Ĥacletle nihān itmiş özin Cennet-i Me‘vā

“Öyle bir sofa anlatmak istiyorum ki cennet onun vasfı işittiġi ve utandıġı için utancından gizlenmiştir.”

- 288 Şol kaşr k’anun şemsesi şerminden ider şems
Şeb sāyesi altında gece kendözin ihfā

“Öyle bir kasr ki onun yüzündeki yıldızlı şemsenin parlaklığından utanan güneş, gecenin gölgesi altında kendisini saklamaya çalışır.”

Şemse: Bazı binaların cephesine ve bazı tavanlara güneş şeklinde yapılan nakış.

3 Köşk Kasidesi

- 289 Bu tāk-ı zebercedden açar revzen-i zerrīn
Kim ide ‘arūs-i felek ol kaşrı temāşā

“Felek gelini, yani güneş, o köşkü seyretmek için bir zeberced kemerden altın bir necre açar.”

Zeberced: Zümrüt nev‘inden kıymetli bir taş.

- 290 Ol bāġ-ı cinān kim pür ola ĥūr ile ġilmān
Ġüyā ki meleklerle dolar Ka‘be-i ‘ulyā

“O cennet baġı, huriler ve ġılmanlarla dolunca Kābe-i mükerrerme meleklerle dolmuş gibi olur.”

- 291 Şol şoffa ki zülfin aña cārūb ide Rıdvān
Süpründüsini gözlerine kuĥl ide ĥavrā

“Rıdvan’ın, zülfünü süpürge ettiği o sofanın tozunu huriler sürme gibi gözlerine çekerler.”

292 Bir gūşesidür şoffasınūñ şahnı dü kevnūñ
Bir fürcesidür arşasınūñ sālhat-i ‘uqbā

“O sofa o kadar genişdir ki bir köşesi, iki âlemin sahnı, ahiret sahası da arsasının bir aralığıdır.”

293 Bir nükte okıdur kim atar bu kemer anı
Şol tır-i felek k’oldı yedi çarhda peydā

“Yedi kat gökte olan ‘Utârid yıldızı bu köşkün kemerinden atılmış bir nükte okudur.”

294 ‘Aql anda mühendisdür ü devlet ana mi ‘mār
Hāzm anda mübaşirdür ü tālī‘ aña bennā’

“Akıl o köşkün mühendisi, devlet mimarı, cezm yani katiyet yahut hazm, yani ihtiyat mübaşiri, talih de onun yapıcı ustasıdır.”

295 Her şubh kireç taşur idi sevr ile gerdün
Her gice haşā döker idi necm-i semāvā

“O köşk yapılırken felek her sabah “sevr” ile kireç taşırdı. Göklerdeki yıldızlar da her gece çakıl taşı dökerdi.”

Sevr: Öküz demek olduğu gibi sevr burcunun da adıdır. Bazı taraflarda öküzü nakliyat işlerinde kullandıklarından Ahmed Paşa da sevr burcuna kerpiç taşıtıyor.

296 Geh kâh-keşân gâh iledür hırmen-i mehden
Dolāb-ı felek delv ile dökerler aña mā

“Bazen kâh-keşân yani saman uğrusu, ay harmanından ona saman getirir, dolap gibi dönen felek de delv gibi su dökerdi.”

Delv: Kova demektir. Bir de delv burcunun ismidir. Fatih’in kasrı yapılırken bütün tabiatın hizmette bulunduğu gibi felek de delv burcu ile su döktüğünü şair.¹⁰²

¹⁰² Burada orijinal metnin üzerine sonradan eklenen (yapıştırılan) bir kâğıt nedeni ile cümlemin kalan kısmı kaybolmuştur.

[18]

Köşk Medhiyesi

300 Ferrâşların çaldığı cārūb ile her şubh
Kâfūr gubāriyle dolar kubb-i mīnā

“Her sabah süpürgeciler bu köşkü ve etrafını süpürünce felek kubbesi kâfur ve tozu ile dolar.”

301 Cārūb-şifat beste-miyān olsa yiridür
Kim yüz sürüyüp işigüñi pāk ide Cevzā

“Cevzâ suret kevkebiyyesi eşigini süpürüp temizlemek için süpürge gibi belini bağlamış olsa yeridir.”

302 Nāhid nevāsından ider bezmüñi mağnī
Muṭriblerüñ alsa ele kânun ile şeş-tā

“Sâzendelerin kanun ile şeş-târ denilen aleti telli sazı ele aldıkça meclisini zührenin terennümünden müstağni kılar.”

303 Akvāl-i mağannīñi semā‘ ideli her şeb
Ta‘līme gelir çengin alup Zöhre-i zehrā

“Meclisindeki sâzendelerin terennümünü Zühre işitince çengini alıp onlardan meşk etmeye gelir.”

Zühre seyyaresi, feleğin sâzendesi rakkası itibar edilir.

304 Çün matbahının dūdunadur çarḥ hevā-dār
Dolarsa dimāğına ne tātñ her gice sevdā

“Felek, matbahının dumanına müştāk olduğu için her gece dimağına sevda dolarsa şaşılacak bir şey midir?”

305 Ol serv ki divāruña nakş eyledi nakḳāş
Teşbih olunmağa yarardı aña Ṭübā

“Duvarına nakkaşın nakşeylediği servi resmi cennetteki Tuba ağacına müşebbehün-bih olur.”

306 Tübā kaçan aşıldı cennetde nigünsār¹⁰³
Şoffañdaki serv olmasa bu vech ile ra‘nā

“Köşkün sofasındaki bu serv resmi, bu kadar güzel olmasa Tuba Ağacı cennette baş aşağı asılır mıydı?”

307 Ol serv-i dil-ārāya hevā-dār durur āb
Kim düşdi bu kaşr ayağına bī-ser ü bi-pā

“Su, o servinin müştaklarından olduğu için bu köşkün ayağına elsiz ayaksız bir hâlde düşmüştür.”

308 Şādiyle geçer ‘ömr bigi tāze vü hurrem
Ol şu ki sarāyuñda hemīşe olur icrā

“Sarayında daima ter ü taze olarak akıp giden su, ömür gibi meserretle geçer.”

309 Kevser mi bu yā şerbet-i cüllāb-ı revān-baḥş
Yā nehr-i leben k’itdi cinān bāğını ihyā

“O su, Kevser serâbı mı, yoksa can bağışlayan gül şerbeti mi yahut cennet bağıını ihya eden mest nehri mi?”

6 Köşk Medhiyesi

310 Hem baḥr-i sipihr anda ḥabāb-ı güzerāndur
Hem Hût-ı felekdür aña dil teşne vü zāmā

“Hem deniz gibi görünen felek, o suda yüzen bir kabarcıktır, hem de Hût burcu o suya susamıştır.”

311 Bu ḥavz mı yā çeşme-i ḥurşīd-i cihān tāb
Bu ferş mi yā cām-ı cihān-bīn-i mücellā

“Köşkün önünde olan havuz mu yahut berraklığı ve parlaklığı dolayısıyla güneşin

¹⁰³ Vezin için “âsılıdı” gibi okunmalıdır.

karı mı? Bu mermer taşlık köşkün zeminindeki döşeme mi, yoksa celali ve dünyayı görüp gösteren kadeh mi?”

Câm-ı cihân-nümâ yahut câm-ı cihân-bîn Keyhüsrev’in bir kadehi imiş ki ona bakınca dünyada olan biten şeyleri görmüş.

312 Mir‘ât-ı müzehheb aşar altun resen ile
Hürşîd k’ola levha-i zerrînüñe hem-tâ

“Güneş köşkün önüde altın levha mukabil olunca ona karşı sırmalı bağlarla altın bir ayna asar.”

313 Dolâb olur âşüfte-i büstân-ı sarāyuñ
Yaşlar doküben nâle kıılır vâlih ü şeydâ

“Dolap, sarayındaki bostanın aşığıdır ki şaşkın ve çılgıncasına yaşlar dökerek inlemektedir.”

314 Şu diyu şihâb akıdur uş burc-ı delvden
Tolâblaruñ k’oldı felekler bigi a‘lâ

“Felekler gibi yüksek bulunan dolapları, su yerine Delv burcundan şihâblar akıtmaktadır.”

315 Şimden girü bozulsa nola çenberi çarhuñ
Kim bunlar ider rûz ü şeb eflâk işin inşâ

“Şimdiden sonra felek çarhının çemberi bozulmuş olsa ne ehemmiyeti var ki bu dolaplar döndükçe feleklerin gördüğü işleri görmektedir.”

316 Kaşruña kaçan beñzeye bir mäh ile eflâk
Kim mäh-liķâlarla tolu bunda zevâyâ

“Gökler bir güneşle bu köşke nasıl benzer ki buranın köşesi, bucağı ay yüzlü güzellerle doludur.”

317 Ahûlar olur bunda perî-peyker ü müşğîn
Tûtîler olur bunda şeker-ħande vü gūyâ

“Burada ay yüzlü ve siyah saçlı ahular, burada şeker gülüşlü ve söz söyler tûtîler

vardır.”

- 318** Her gün ser-i kaşruna çıkar mihr-i dil-efrûz
Kim şâh-nişînüñi görüp ide temâşâ

“Gönül parlatan güneş, bu köşkün şâh-nişîni gözetip seyretmek için kendi köşkünün damına çıkar.”

[19]

7 Köşk Kasidesi

- 319** Nâ-geh görünür gözine bir mâh-likâ kim
Germ olup ider pencereden kendözin ilkā

“Güneş, şâh-nişîne bakarken gözüne bir ay yüzlü görününce coşar da kendisini pencereden içeriye atar.”

- 320** Bâlâ-yi sarâyuñda tutar kaşr-ı refi‘uñ
Bu çarh-ı berin üstine bir hayme-i vâlâ

“Sarayının yükselmiş köşkü, bu felek üstüne terfi bir çadır kurmuş gibidir.”

- 321** Tâ kim doğa sa‘d ılduzı ol burc-ı şerefden
Mâh ile muķârin görine Cem‘-i Süreyyâ

“Sebebi de o şeref burcundan saadet yıldızının doğması ve Süreyya yıldızlarıyla kamerin mukârin olmasıdır.”

- 322** Ol mâh-ı sa‘âdet ki kılur kaşruñı menzîl
Hürşîd-i cihân bigi felek farkına qor pā

“Ey köşk; baş sedirine çıkıp oturan o saadet kameri, feleğin türbesine ayak basan güneş gibidir.”

- 323** Sultân-ı salâtin-i cihân Şâh Mehmed
Cemşîd-i kader-kadr ü Ferîdün-i kazâ-râ

“Dünya padişahlarının padişahı bulunan Mehmed kadr kudretli bir cemşid ve kaza düşünceli Feridun’dur.”

- 324 Yoğidi cihān milketi menşūrına taḥrīr
Kim levḥde kılmışdı kalem adını tuğrā

“Dünyada padişahlık fermanı yazılmadan evvel, takdir kalemi levh-i mahfuzda onun adına tuğra çekmiştir.”

- 325 Ḥāk-i deri a‘yān gözine kuḥl-i cevāhir
Gerd-i rehi devlet yüzine dīde-i bīnā

“O padişahın kapısı toprağı, dünyada ileri gelenler gözüne halis sürmedir, yolunun tozu da devletin yüzüne görür gözdür.”

- 326 Kem çākerinüñ mansıbidur maşrık u mağrib
Ednā kılınuñ bahşışidür milket-i dārā

“Âciz bir hizmetçisinin mansıbı, maşrık ile magriptir. Adi bir kölesinin ihsân ettiği de dārâ mülkü yani İran kıtasıdır.”

- 327 Lütf u kerem ü ḥulḳ u şehāvetle müzeyyen
Fazl u hüner ü ‘ilm ü şecā‘atle muḥallā

“Kendisine gelince, zatı lütuf, kerem, hüsn-i ahlak, cömertlik, fazilet, hüner, ilim ve yiğitlikle süslüdür.”

- 328 Anuñçün olur sözleri şeker bigi şīrīn
Kim şīr ü şeker itmiş anı dāye mürebbā

“Sütninesi onu süt ve şekerle beslemiş olduğu için sözleri şeker gibi tatlıdır.”

- 329 Bir ḥabbe durur himmeti mi‘yārına nüh-çarḥ
Bir ḳatre durur cūdı yanında yedi deryā

“Şu felek, onun azim ve himmetine göre bir habbe gibi kalır. Cömertliği yanında yedi deniz ancak bir damla olabilir.”

- 330 Kevkeb bigi her burc tolar kevkebe-i Şāh
Çarḥıñ yedi ḳat ḳal‘asını ger kıla yağmā

“Feleğin yedi katlı kalesini yağma edecek olsa gökyüzünün burçları, o padişahın yıldız gibi olan askerleriyle dolar.”

8 Köşk Kasidesi

- 331 Bir pûte durur tîrüne bu beyza-i zerrîn
Bir halka durur nîzene bu çenber-i dü-tâ

“Padişahım; şu altın yumurta, yani güneş, okuna talim hedefi, bu iki kat çember, yani felek de mızrağını geçirmek için idman halkasıdır.”

- 332 Kahruñ odınuñ kıt‘asıdur âteş-i dūzah
Lūtfuñ şuyınuñ ravzasıdur cennet-i Me‘vā

“Cehennem, kahrın ateşinin bir parçası, cennet de lütuf suyunun bir bahçesidir.”

- 333 Tab‘uñ görünür kâmet-i dil-ber bigi mevzūn
Şi‘rūn okınur hatt-ı şanem bigi dil-ārā

“Tabiatın güzellerin boyu gibi tanzim ve mevzun görünür, şiirin sevgililerin (hatt)ı gibi seville seville okunur.”

- 334 Cān āyine-i hüsnuñ ile tūtî-i nātık
Dil ebr-i ‘atāyāñ ile deryā-yi güher-zā

“Can, hüsnün aynasına bakınca söz söyler tûtî kuşu oluyor. Gönül, ihsanların bulutuyla inci peyda eden deniz halini alıyor.”

- 335 Hürşîd doğar t̄ālî‘ olur fetḥ ufukından
Çün şubḥ-şıfat keşf ide t̄ıguñ yed-i beyzā

“Kılıcın, çekilip de yed-i beyza ve sihir nuru gibi aydınlık neşredince güneş doğar ve ufuktan fetih ve zafer tulu eder.”

- 336 Kılur kılıcuñ ‘arşda aşılduğın i‘lām
Hürşîde ki çarḥ üzre çeker t̄ig-i mücellā

“Kılıcın gökyüzüne kılıç çeken güneş, arş da asılı bulunduğu yıldızdır.”

- 337 T̄iz-āb-şıfat çünki deler āheni nīzeñ
Pülād-siper olsa ne ğam s̄ine-i a‘dā

“Düşmanın göğsünde çelikten kalkan bulunsa bile ne ehemmiyeti var. Senin kılıcın

tîz-âb gibidir. Demiri de çeliği de deler.”

- 338** Gerd-i sipehün zulmetiyle şu‘le-i tîğün
Gösterdi şehā harb günin leyle-i hamrā

“Ordunun ayağı altından kalkan toz arasında kılıcının parıltısı karanlık harp gününü mehtaplı bir gece gibi göstermektedir.”

- 339** Rām oldı senüñ rāyuña bu tevsen-i gerdün
Kim şekl-i hilāl urdı felek hūngine tamgā

“Feleğin tevseni, yani sürmecisi senin re’yine rām oldu da çarhın kıratı olan ayın kalçasına hilal şeklinde damga vurdu.”

- 340** Āhū-yi felek gördi seher şîr-i livāñı
Hūn-ı cigerinden dem-i şubh oldı dem-ālā

“Feleğin ahusu, yani güneş, sihir vakti senin sancağındaki arslanı görünce yüreğinden kan gitti de sabah vakti o kandan kızardı.”

- 341** Māh-ı ‘ālemüñ burc-ı kamer kıldı zemīni
Kim na‘l-i semendüñle hilāl oldı hüveydā

“Sancağının tepesinde ve ay şeklindeki ilim, zemini kamer burcu haline getirdi. Atının ayağındaki nallardan da hilal şekilleri peyda oldu.”

[20]

9 Köşk Kasidesi

- 342** Çün şubh-ı şafāşıdk ile mihründen urur dem
Rūşen-dil olup bulsa ne tañ tal‘at-ı ğarrā

“Subh-ı sâdik, sıdk ile muhabbetinden bahs ettiği için kalbi münevver ve cephesi oarlak olursa şaşılır mı?”

- 343** Dīvān-ı kazā içre kalem çekdi ‘Uṭārid
Kılmağa kader şafhasına hükmüñi imzā

“Kader safhasına hükmünü imza etmek için kaza divanında Utârid yıldızı yazdı.”

- 344 Bu gün görünür rāyuñ ile gün bigi rūşen
Ol sır ki nihān itmiş idi perde-i ferdā

“Yarın perdesinin sakladığı sır, bugün senin rey’in güneş gibi apaçık görünür.”

- 345 ‘Adlūñle yatar mest oluban bāğ yolında
Zerrīn külehiyle giceler nergis-i şehlā

“Başında altın külahı bulunduğu hâlde nergis çiçeğinin geceleri mest olarak bağ yolunda yatması senin adaletin ve emniyetin eseridir.”

- 346 ‘Adlūñde figān itmedi bir kimse meğer ney
Devründe ta‘b çekmedi bir kimse meğer yā

“Senin devrinde neyden başka inleyen ve yaydan başka gerilip yorgunluk çeken yoktur.”

- 347 Māh olmak için meclisüñe micmere-gerdān
Her dem pür ider kâsesini ‘anber-i sārā

“Ay meclisinde buhurdan dolaştırmak için her vakit kâsesine halis amber doldurmaktadır.”

Ay kâsesindeki amberle kamer safhasındaki siyahlıkları murat ediyor.

- 348 Ger kaşr-ı felek-rif‘atüñe kıla nezāre
Yok yire göğē çıktuğına utana ‘İsā

“Hazreti İsa, felek kadar yüksek olan köşküne bakacak olsa nafîle yere göğē çıktığına utanacaktır.”

- 349 Bu matla‘-ı ğarrāya düzer şavt-ı ter-āheng
Bostān-ı sarāyuñda öten murğ-ı hoş- āvā

“Sarayının bostanında öten güzel sesli kuş, bu parlak matlaya ahenk uydurup onu terennüm eder.”

- 350 Ey kıble-geh-i ehl-i şafā ol ruḥ-ı zībā
Vey ḥalka-i beytü’l-ḥarem ol zülf-i semen-sā

“Ey yakışıklı yüzü, safâ ehlinin kiblesi ve yasemin kokulu zülfü, Beytü’l-Harâm’ın kapısı halkası gibi olan;”

351 Dil hatt-ı gubâruñı görüp okudı reyhân
Rûşen bu k'ider nokta-i hâlün anı h'ânâ

“Gönül yüzünde yeni çıkmaya başlamış tüyleri görüp ona fesleğen dedi. Vechindeki “ben” noktası o yanları okunacak bir hale getirdi.”

Eski yazılar arasında “gubârî” denilen bir nev‘ vardır ki gayet ince ve girift olarak yazılırdı. “Siyâkat” da denilen ve nokta konulmayan “hatt-ı gubârî” ile gençlerin yüzünde yeni çıkmaya başlayan tüyler arasında bir müşebbehe bulurlardı. Yine eski yazılar içinde “reyhânî” nâmı verilen bir nev‘ daha vardı ki sülüs yazısının diğer bir tarzı idi. Noktalı yazılırdı ve yazılış tarzı ile fesleğen yapraklarını andırırdı. Şair burada diyor ki: Gönül senin hatt-ı gubârî gibi olan tüyelerinin üstünde bir nokta gibi duran benini görünce o hatta reyhânî dedi. Çünkü “hatt-ı ‘anberî”de nokta bulunmaz.

10 Köşk Kasidesi

352 Hızır-ı haţuñ irişmese kanlu yaşum ey dost
Kılurdı gözüm zevrakını ğarğa-i deryâ

“Yeşilimsi görünen yeni tüylerin Hızır gibi imdada yetişmemiş olsaydı kanlı yaşlarım sandalı andıran gözlerimi gark etmiş olacaktı.”

353 Dökmüş kadeh-i sîme zer-i surh-ı müzâbı
Sâkî ki hıżâb itmiş elin bâde-i şahbâ

“Şarap renginin aksiyle eli kınalamış olan saki, gümüş kadehe ermiş, kırmızı altın dökmüştür.”

354 Kan yudar ırakdan kabağum bigi şurâhî
Aldukça lebüñ bûselerin kâse-i hamrâ

“Kırmızı kâse yani şarap dolu billur kadeh, dudağından buseler aldıkça uzaktaki sürahi, benim kabağım gibi kan yutmaktadır.”

Kabak: Şarap konulan kap.

355 Zülf-i siyehüñden görünür tâb-ı cemâlüñ
Şan leyle-i kâdr içre kılur nûr tecellâ

“Kadir Gecesi’nde nur tecelli etmesi gibi siyah zülfünün arasından yüzünün parlaklığı görünmektedir.”

356 Ya çekmesün âhû gözine mekr ile kaşuñ
Kim kıldı harem gūşesini menzil ü me‘vā

“Kaşın, mekr ve hile ile ahu gözüne yay çekmemiş ki o ahu, harem köşesine sığınmıştır.”

Mekke haremi hududu dâhilindeki hayvanlar avlanmaz. Buna binaen şair, sevgilinin yüzünü harem, gözünü ahu yapıyor ve harem hududu dâhiline iltica eden bir âhûya yay çekilip ok atılmaz diyor.

357 Gīsūlarına tâb virür dost ki ya‘nî
Şeh ‘ahdi durur bağılu gerek zûlmet ü sevdā

“Padişah devrinde zulüm karanlığının bağılı bulunması lazımdır diye sevgili sarkan saçlarını örülü bulundurmaktadır.”

358 Tîgiyle tutar gamzesi iklîm-i cemâli
‘İslâm diyârın nitekim şâh-ı mu‘allā

“Muazzam padişahın İslam diyarını kılıçla muhafaza eylediği gibi sevgili de güzellik iklimini kılıçla teshir etmektedir.”

359 Şāhā ne var oldı ise evvelki sarāyuñ
Kudsîlere yüz urmağ için Mescid-i Aqşā

Padişahım; evvelki yani eski sarayın kudsîlerin teveccüh etmesi için Mescid-i Aksâ gibi olduysa ne var?

[21]

11 Köşk Kasidesi

360 Çün eyledün ol Ka‘be-i ‘ālîyi ‘imâret
Oldı añâ tahvîl bu gün kıble-i ‘ulyā

“Kâbe gibi olan yeni sarayını bina edince kible oraya tahavvül etti.”

Evvelce Mescid-i Aksâ’ya doğru namaz kılınırken Kâbe-i Muazzama’ya teveccüh eylediğine telmih yapıyor.

- 361 Bu yidi tabak kâğıd-ı şeffâfını eflāk
Her şubh kıılır möhre-i mihr ile mücellā

“Felekler, bu yedi tabaka şeffaf kâğıdını her sabah güneş möhresiyle cilalalar.”

Möhre: Beyzi şekilde yapılmış bir camdı ki kaba kâğıtların sathına sürüp cilalı bir hâle getirirlerdi.

- 362 Pergār çeküp kavş-i kuzah defter-i çarha
Hürşid-i zer-efşān ider altunla muhaşşā

“Kavş-i kuzah, yani eleğimsağma, çarhın defterine pergel çeker, altın saçan güneş de kenarına altınla hâşiye yazar.”

- 363 Gök çinī devātını kıılır hoşka-i çarhuñ
Her gice şeb-i tîre tolu ‘anber-i sārā

“Çarhın gök çinisi hokasını karanlık gece amberle doldurdu.”

Amberin rengi siyah olduğu için onu mürekkebe benzetiyor.

- 364 Sürh-āb ü sipīd-āb ile kıılmağa ‘Utārid
Tāk-ı feleke hāme-i zerrīn ile imlā

“Kırmızı ve beyaz boya ile Utārid’in felek kemerine altın kalemle yazması için”

- 365 Şol gevher-i ter-naẓm k’aña irmedügiyçün
Deryāya düşer ğayret ile lülü-yi lālā

“O medih incilerini ki aralarına girmedikleri için en güzel inciler kendilerini denize atarlar.”

- 366 Şol midhat-ı ‘ālāyı ki vaşfında bu kaşruñ
Şoffaındaki zer levhada taḥrīr ola şāhā

“Bu köşkün vaşfında söylediğim yüksek medihlerin sofadaki altın levhaya yazılması için”

- 367 Tolaşdı siyeh bahtum ucundan dilüme kıl
Kim yazamadum şülşini bir ḥarfinüñ ammā

“Kara tali‘imin ucundan dilime kıl sarıldı da methini layığıyla söyleyemedim ve bir

harfinin ucunda bizi yazamadım.”

- 368** Ne cān ü dille nite ki bel bağlayup itdüm
Medhün hevesün hāme bigi başuma sevdā

“Candan yürekten bu işe nasıl bel bağladım da methin hevesini kalem gibi başıma sevdâ ettim.”

- 369** Düzdüm tabak-ı ‘arzda bir silk-i cevāhir
Kim meclisüne nuql ola bu ‘ıkd-i Süreyyā

“Bir Süreyya gerdanlığı meclisine nakledilmiş diye arz tabakında bir cevahir derisi tertip ettim.”

- 370** Bir nazm k’aña taña kalur rişte-i Pervîn
Bir şi‘r ki hayrāndur anuñ lütfuna Şa‘rā

“O dizi, bir nazımdır ki onun tertibi Süreyya dizisini şaşırtmış ve bir şiirdir ki onun letafeti, Şa‘râ yıldızını hayrette bırakmıştır.”

- 371** Kanda bula medhün bigi şîrîn şekeristān
Ahmed bigi bir tütî-i ter-güy-i şeker-hā

“Ahmed gibi yeni yeni mazmunlar söyleyen ve söylerken şeker çiğneyen bir tütî, senin methin gibi bir şekeristanı nerede bulabilir?”

- 372** İtnāb-ı kelām itdügüme nükte budur kim
Maḥbūb-ı cihānsın saña maṭlūbdur ıṣḡā

“Sözü uzatışımın sebebi şudur ki sen âlemin sevgilisisin onun için sana dinlemek gerektir.”

- 373** Nice ki cihān bāğını göstermege hurrem
Gül-zār-ı felekde açılır bu gül-i ra‘nā

“Dünya bāğını mamur göstermek için felek bahçesinde gül-i ra‘nâ açıldıkça...”

Gül-i ra‘nâ: Bir tarafı penbe, bir tarafı sarı bir nev‘ gül

- 374** Tā gülşen-i nilüferi zeyn idüp encüm
Pür-kaṭre-i şebnem görine sebze-i mīnā

“Şu gök renkli gül bahçesini yani gökyüzünü yıldızlar yaldızlayıp arşa bir çiy tanesi gibi göründükçe”

375 Tā bāz-ı sipīd-i seher açup per-i zerrīn
Murg-ı siyeh-i şeb toğurā beyza-i beyzā

“Şehrin akdoğanı altın kanatlarını açıp beyaz yumurtasından gecenin siyah kuşu çıktıkça yani dünya devam ettikçe”

376 Bahtuñ güneşi maşrık-ı devletde münevver
‘Ömrüñ güli gülzār-ı sa‘ādetde muṭarrā

“Talī’inin güneşi devlet maşrıkında nurlu olsun, ömrünün gülü de saadet bahçesinde ter ü taze bulunsun.”

377 Servüñ ki şeref bāğına bir gül-bün-i terdür
Var iki budağında iki gonca-i ra‘nā

“Şeref bağının taze bir gül fidanı olan servi boyunun iki budağında iki gonca var.”

Fatih’in, Mustafa, Beyazid ve Cem namında üç oğlu vardı. Birincileri olan Şehzade Mustafa veliaht ve Karaman valisi olup hicri 879’da yani şu kasidenin nazmından iki sene sonra ölmüştü. Kasidenin tanzim ve takdim sırasında Bayezıt 26 yaşında olup Amasya valisi idi. Cem ise henüz 13 yaşında olup Kastamonu valisi bulunuyordu. Hakikat bu merkezde iken Ahmed Paşa’nın Fatih’i iki çocuk babası yapmasındaki hikmet anlaşılamamıştır.

13

378 Aşlıñı ser-efrāz idüp ol dā’im ü bāķi
Fer’üñi refi‘ eylesün Allah-ı Te‘ālā

“Daim ve baki olan Allahuteala o nidanın aslını yani Fatih’in kendisini yüceltsin, fer’ini yani oğullarını da yükseltsin.”

379 Bünyād-ı sarāyuña budur aḥsen-i tāriḥ
Kim ide mübārek ṭapuña ḥayy-i tūvānā

“Sarayının binasına en güzel tarih “Kim ede mübarek tapuna hayy-i tûvânâ”
mısrası olmuştur.”

[22]

Güneş Kasidesi
Der-Medh-i Sultan Mehmed
Sultan Mehmet’in Methine Dair

fâ‘ilâtün/ fâ‘ilâtün/ fâ‘ilâtün/ fâ‘ilün

380 Taht urup tāk-ı felekde husrev-i hāver güneş
Giydi nārenci kabā urındı tāk-ı zer güneş

“Şark hükümdarı olan güneş, felek kemerinde tahtını kurdu ve turuncu elbise ile
altın taç giydi.”

381 Mesned-i sultān-ı şubh oldu serīr-i āsumān
Şaçdı pīrūze tabaqlardan zer ü gevher güneş

“Gökyüzü sediri sabah sultanının mesnedi oldu. Güneş mavi tabaklardan altın ve
inci saçtı.”

382 Kūfl açup dürc-i zebercedden cevāhir dökdi kim
Hāk gencin eyleye gencine-i cevher güneş

“Güneş, toprak bucağını cevahir hazinesi hâline getirmek için zeberced
çekmecenin kilidini açtı. Ve arz üzerine cevahir saçtı.”

383 Kūlzüm-i Hindūn batırmağa gümüş zevrakların
Bād-bān-ı nūr ile donandı fülk-i zer güneş

“Hint Denizi’ndeki gümüş kayıkları batırmak için güneş gemisi nur yelkenleriyle
donandı.”

Hint Denizi’ndeki gümüş kayıkları, gece karanlığında yüzen yıldızlardır ki güneş
doğunca batarlar.

384 Dāne-i encüm dirüp meh hırmeninde her seher
Bāl açup cevlan ider tāvus-ı zerrin-per güneş

“Altın kanatlı tavus kuşuna benzeyen güneş, yıldız tanelerini toplamak için her

seher vakti kanatlarını açıp dolaşır. ”

- 385** Gūyiyā Nuşîrevân-ı şubḥdur kim ‘adl için
Lâciverdî kubbeye zencîr-i zer aşar güneş

“Güneş sabah vaktinin Nûşîrevân’ıdır ki adalet göstermek için şu gök kubbeye altın bir zincir asar. ”

Nûşîrevân’ın sarayında bir zincir asılı imiş ki dışarıdan birisi çekince ucundaki çan çalar, hükümdar da zulüm görmüş birisinin kendisine müracaat ettiğini anlar.

- 386** Ya felek Mısırında sultân oldı bir Yūsuf-cemāl
Ya Züleyḥâdur tutar nârenc-i zer-peyker güneş

“Güneş ya felek Mısır’ında hükümete geçmiş bir Yusuf’tur yahut elinde altın bir turuncu bulunan Zeliha’dır. ”

2 Güneş Kasidesi

- 387** Yâ cemâline cihânîñ nûr u fer virmek için
Rûz ruḥsârından açdı ‘anberin mi‘cer güneş

“Yahut cihanın cemaline nur ve parlaklık vermek için güneş, gündüzün yanağından anberîn yani, siyah başörtüyü açtı. ”

- 388** Hâk budur kim şâh dîvânın temâşâ kıılmağa
Düzdi tāk-ı zer-nigāra la‘lden manzar güneş

“En doğrusu padişahın divanını seyretmek için güneş, bu yıldızlı kemere lalden bir pencere açmıştır. ”

- 389** Kendünüñ ḥüsn ü cemâlin fikr iderken germ olup
Cân dili ile eyledi bu matla‘ı ezber güneş

“Kendisinin güzelliğini düşünürken şevke geldi de güneş, can dili ile bu matlayı ezberledi. ”

- 390** Şubḥ-dem cevân idüp tāvūs-ı zerrîn-per güneş
Bûstânına sipihrûñ virdi zîb ü fer güneş

“Altın kanatlı bir tavus olan güneş, sabahleyin dolaşmaya başladı da felek bostanını hem süsledi hem nurlandırdı. ”

- 391 Zînet-i Bâğ-ı İrem tutmağîcün gül-zâr-ı şubh
Eyledi gök sebze-zârın pür-gül-i ‘anber güneş

“Sabah gül-zârı Bağ-ı İrem’in zînetini bulsun diye güneş, feleğin yeşil sahasını kırmızı gül ile doldurdu.”

- 392 Kûze-i yâkût ile pîrûze-gün dolâbdan
Çarh-ı minâ rengi sîmâb itdi ser-tâ-ser güneş

“Yakut bir kâse ile fîrûze dolaptan, yani şu mavi renkli döner kubbeden döktüğü ziya ile şişe renkli feleği güneş baştan başa civa haline getirdi.

[23]

3 Güneş Kasidesi

- 393 Bezm-i ‘ayşın Zöhrenüñ germ itmege sâkî-şîfat
Âb-gün akdâh içinde gezdürür âzer güneş

“Zühre yıldızının eğlence meclisini şenlendirmek ve hareket getirmek için güneş, saki gibi şişe kadehler içinde ateş yani şarap gezdirmektedir.”

- 394 Geh hamâm-i mâh-ı tâbâna taçar sîmîn cenâh
Geh düzer Sîmurğ-ı çarha âteşin şeh-per güneş

“Güneş bazen parlak ay güvercinine gümüş ve bazen de felek simurguna âteşin kanatlar takmaktadır.”

Sîmîn Cenâh: Ayın hâlesi; âteşin şeh-perde güneşin şu‘â’larıdır.

- 395 Ayda bir kez kâsesin ‘anberle mâhuñ doldurur
Tâ ki şeh bezminde bir dem gezdüre micmer güneş

“Padişah meclisinde bir dem buhurdan gezdirsın diye güneş ayda bir defa ayın kâsesini amberle doldurmaktadır.”

Ayın kâsesindeki amber kamerin veçhindeki siyah gölgelerdir.

396 Zıll-i Hâk Sultân Mehmed Hân ki olmışdur anun
İşigi toprağınıñ her zerresi enver güneş

“Hakk’ın gölgesi bulunan Sultan Mehmed Han ki onun eşiği toprağının her zerresi parlak bir güneştir.”

397 Nite kim her dānenüñ zımnında muzmerdür şecer
Zerre-i hâk-i derinde şöyledür mazhar güneş

“Her tanenin içinde bir ağaç gizli olduğu gibi onun kapısı toprağı zerrelerinde de böyle birer güneş vardır.”

398 Pādişāh-ı heft iklīm-i sa‘ādetdür k’anuñ
Hâk-i pāyi cevherin idindi tāt-ı zer güneş

“O yedi iklimin saadetli padişahıdır ki ayağının bastığı toprağın cevherini güneş başına taç edinmiştir.”

4 Güneş Kasidesi

399 Bir şehensāh-i kader-kadr ü kaza-rādur k’olur
Bāmına Hindü Zuhal der-gāhına çāker güneş

“O kadar kudretli, kaza tedbirli büyük padişaktır ki Zuhal Yıldızı sarayının damında siyah bir bekçi, güneş de kapısında parlak bir hizmetçidir.”

400 Nūr-ı çeşm-i ‘ālem ü çeşm ü çerāğ-ı kâ’ināt
Sensüñ ey şeh kim yüzüñ nūrından umar fer güneş

“Âlemin gözü nuru ve kâinatın görür gözü ve gösterir çerağı sensin ki güneş, yüzünün nurundan ziya umar.”

401 Sensüñ ol kim āsumān iklīmine sultān iken
Gerd-i haylūñden urınur ‘anberin efser güneş

“Sen öyle yüksek bir şehriyârsın ki güneş, gökyüzü ikliminin sultanı iken süvari askerinin kaldırdığı tozdan ‘anberin, yani siyah bir taç giyer.”

402 Sensüñ ol kim hıl‘at-i fermān-ı hükümüñ geymeden
Olmadı zer tīg ile sultān-ı baħr ü ber güneş

“Sen öyle yüce bir hükümdarsın ki hilatini giyip hüküm fermanını almadan güneş, altın kılıcıyla denizin ve karanın sultanı olmamıştır.”

403 Sensüñ ol kim şeh-nişîn-i bezm-gāhuñda müdām
Yā Süleymān tahtıdur yā cām-ı İskender güneş

“Sen öyle ulu bir şehen-şâhsın ki meclisinin şâh-nişinde güneş ya Süleyman tahtıdır yahut İskender kadehidir.”

404 Sākī-i bezmüñ ele cām aldugınca dir hıred
Ya güneş sağardadır yā gezdürür sāgar güneş

“Meclisindeki saki eline kadeh alınca akıl der ki: Ya güneş kadehtedir yahut güneş kadeh gezdirmektedir.”

[24]

5 Güneş Kasidesi

405 Ey ki bāb-ı rif‘atünde halka-i sīmīn hilāl
Vey ki devr-i kûbbe-i ‘izzünde zer çenber güneş

“Ey yüksek kapısına hilal, gümüşten bir halka, yüce kubbesinin etrafına da güneş altın çenber olan padişah,”

406 Kıdrüñ ordusunda gök bir sāye-bāndur kim anuñ
Ser-‘imād-ı sīmdür mäh ü tınāb-ı zer güneş

“Kadr ü şerîfin ordusunda gök bir gölgeliktir ki ay, onun gümüş direğine başlık, güneş de sırmalı ipleridir.”

407 Ey ki mihrüñden zemīn ü āsuman germ olmağa
Şeb sipend olmışdur encüm fülful ü āzer güneş

“Yer ve gök senin sevgine ısınmak için tütsü verilmek üzere gece üzerlik tohumu, yıldızlar karabiber, güneş ise ateş olmuştur.”

408 ‘Ahd-i ‘adlünde yumarlar cümle ılduzlar gözin
Girdüğince çeşme-i kâfura bī-mī’zer güneş

“Senin adalet devrinde güneş, çıplak olarak kâfır çeşmesine girince, yani fezada

görününce yıldızlar, gözlerini yumarlar.”

Güneş doğunca yıldızların görünmediğine işarettir.

- 409** ‘İşmetüñ devrânıdur isminde te’nîş olmağın
Seyre çıktıkça bürünür nûrdan çâder güneş

“Senin zamanın ismet devridir. Ondan dolayı güneş seyre çıktıkça –isminde te’nîş bulunduğu için- nurdan başörtüsü örter, yani şu ‘â’larıyla tesettür eder.”

Arapçada güneş mü’ennes itibar edildiğine işarettir.

- 410** Kağı iklîme ki pertev şalsa ‘adlûñ sâyesi
Ol diyâr içre görünür zerreden kem-ter güneş

“Adaletinin gölgesi hangi memlekete aydınlık düşürse oralarda güneş, zerreden küçük ve değersiz görünür.”

- 411** Cevher eyler çün kara toprağı lütfuñ tâbişi
Gam değül itmezse artık sengden gevher güneş

“Lütf ve kereminin parıltısı kara toprağı cevher hâline getirir. Artık güneşin tesirleriyle kaya içinde cevher çıkmaya da gam değildir.”

6 Güneş Kasidesi

- 412** Mâh-ı râyât-ı celâlünden hacildür âsumân
Sâye-i şebde hayâdan gizlenür ekşer güneş

“İzzetli ordularındaki sancakların âlemlerine karşı gökyüzü mahcup olmuştur. Güneş bile onlardan utandığı için çok defa gece gölgesi altına gizlenmektedir.”

- 413** Hüsrev-i rûy-i zemîn dirsem ne fahr olsun saña
K’âsumân-ı kaşr-ı kadründe oldı hâk-i der güneş¹⁰⁴

“Sana yeryüzünün padişahı dersem övmeye değer mi ki gökyüzü misali olan yüce kasrında güneş, kapı toprağı gibidir.”

¹⁰⁴ Vezin için bu mısra:

“K’âsumân kasr-ı kadrün doldı hâk-i der-güneş” olarak okunmalıdır.

- 414 Kanda benzer aşruña bir āfitābıyla felek
K’anda her bir cām olupdur bir ziyā-güster güneş

“Felek bir güneşiyile senin köşküne nasıl benzer ki köşkündeki camların her biri ziya neşreder birer güneştir.”

- 415 Hergiz olmayaydı jenginden küsūfuñ rû-siyāh
Ger sığinsa sāyeñe āyine-i hāver güneş

“Şarkın aynası demek olan güneş himayen sâyesinde sığınmış olsaydı küsûf pasından asla yüzü kararmazdı.”

- 416 Virmese lūtfun eli rahm-i felekde perveriş
Māder-i eyyāmdan toğmazdı tā mahşer güneş

“Lütufkâr elinde feleğin rahminde terbiye edilmeseydi mahşere kadar günler anasından güneş doğmazdı.”

- 417 Nāgehān irse sipihre nār-ı ahruñ zerresi
Āsumān dūd-ı siyāh olurdu hākister güneş

“Kahrın ateşinin zerresi ansızın feleğe isabet etse gökyüzü kara bir duman olur, o parlak güneş ise külden ibaret kalır.”

- 418 Şöyle orutmuş yüregın hançerüñ tîz-ābı kim
Kanda bir şu görse berg-i bîd-veş titrer güneş

“Hançerinde su yerine bulunan kezzap, o kadar korkutmuş ki güneş nerede bir su görse sōğüt yaprağı gibi titrer.”

Mütemevvic bir suda güneş aksinin titrediğine işarettir.

- 419 Mihrünüñ bāzārına bir vech ile germ oldu kim
apıdan yüz kez ovarsañ bacadan düşer güneş

“Muhabbetinin pazarına güneş, o kadar düşkün ve o derece mübtelâ olmuş ki yüz defa kapıdan kovacak olsan bacadan düşecektir.”

[25]

7 Güneş Kasidesi

- 420 Geh ser-i nîzeñle bozılur sevād-ı rûy-ı mäh
Geh ğubār-ı sümm-i esbüñden olur ağber güneş

“Bazen ayın yüzündeki karalık yani (külfet) denilen lekeler, mızrağının ucuyla bozulur, bazen de ateşinin tırnağından kalkan dumandan güneş toza bulanır.”

- 421 Gūyiyā na‘l-i semendüñdür hilāl-i ‘îd-i fetḥ
Mîhi aḥterdür zafer burcında ne aḥter güneş

“Atının nalı sanki fetih bayramının hilalidir, güneş de zafer burcunda bir yıldız değil köşesinde mihli başı yıldız şeklinde bir çividir.”

- 422 ‘Ömr-i ḥaşmuña şebîḥün itmek için her gice
Gök giyer Şāmî zırh mehden düzer miğfer güneş

“Düşmanının hayatına gece baskını yapmak için gökyüzü Şam zırhı yahut akşam karanlığından zırh giyer, güneş de aydan tolga edinir.”

Şam: Malum memleket ki vaktiyle orada gayet mükemmel silahlar ve zırhlar yapılmış. Bir de akşam manasına gelir ki burada maksat odur. Ve şâmî zırh: Akşam karanlığı demektir.

- 423 Düşmenüñ kanın döker tîğ-i zer-endüdın siler
K’atlas-ı gerdünun eyler dāmenin aḥmer güneş

“Güneş düşman kanını döktükten sonra altın kaplı kılıcını silerek atlas gerdünun eteğini yani gurubdan sonra olduğu gibi feza iklimini kızartır.”

- 424 Āfitāb-ı rāyuña olmaz muḳābil nice kim
‘Arz ide ṭabl u ‘alemler nūrdan leşker güneş

“Güneş, davul ve sancak ile nurdan birçok asker arz etse de senin güneşten daha parlak râyına karşılık olamaz.”

- 425 Tîğ-i âteş-bār-ı rüşen-rûy-i dîn-ārāyunuñ
Kabzasına mäh aḥter yüzine zīver güneş

“Ateş yağdıran, yüzü parlayan ve dini söyleyen kılıcının kabzasına ay yıldız, yani

elmas olduğu gibi, namlusuna da güneş süs olmuştur.”

- 426 Ger Skender istese envâr-ı râyuñdan meded
Râh-ı zulmetde olurdı haylına reh-ber güneş

“Eğer İskender senin parlak râyından imdâd etseydi zulmet yolunda askerine güneş kılavuzluk ederdi.”

- 427 Şehriyârâ nâmuñı yâd itse minberde hatîb
Nûr ile mescid dolar fi’l-hâl olur minber güneş

“Padişahım; hatîb minberde nâm-ı hümayûnunu zikretse mescit nur ile dolar ve minber, derhâl güneş hâlini alır.”

8 Güneş Kasidesi

- 428 Baħr-ı cûduñdan felek fülkin cevâhir tıdudur
Düzedür şekl-i hilâliden gümüş lenger güneş

“Senin cömertlik denizinden felek gemisini cevahirle doldurur ve hilal şeklinde gümüş çapa yaptırır.”

- 429 Şâh bezminde ‘amel olmağa bu kavlı-i ğazel
İdinüptür Zühre-i zehrâyı hınyâ-ger güneş

“Şu gazelin ğüftesini padişah bezminde okumak için güneş, parlak Zühre’yi hânende olarak tutmuştur.”

- 430 Ey ‘arûs-ı hüsnüne âyine meh zîver güneş
Görinür ‘aks-i cemâlünden cihân yek-ser güneş

“Ey hüsnü gelinine ay ayna, güneş süs olan güzel, cemalinin aksiyle dünya baştan başa güneş gibi parlak görünmektedir.”

- 431 Şanki mağribdür saçuñ k’anda ğurûb eyler kamer
Şanki maşrıkdur yakañ k’andan tulu‘ eyler güneş

“Saçların sanki ayın ğurûb ettiğı bir batı, yakan ise güya güneşin görüñdüyü bir doğudur.”

432 Tūṭī-i ser-sebzdür k'âyinede yüz gösterür
Ḥaṭṭ-ı ruḥsāruñ kim olmışdur aña der-ber güneş

“Yüzündeki hat yeşil başlı ve aynada yüz gösteren bir tûtîdir ki güneş ona aynalık hizmeti görmektedir.”

433 Bir gice düşümde sen mähî der-âgûş eyledüm
Gördüm olmuş nûrdan bālîn kamer bister güneş

“Senin gibi ay parçasını bir gece rüyamda kucakladım ve kamerin yastık, güneşin yatak olduğunu gördüm.”

434 Kim ki nezzāre kıla ḥurşîde yüzüñ var iken
Nāzıruñ çeşmine hırşından şokar ḥançer güneş

“Yüzün dururken güneşe bakan kimseye güneş kızar da şu‘âlarından onun gözüne hançer saplar.”

435 Öykünelden yüzüñe hergiz bakılmaz yüzine
Bî-ḥayādur k'oldı bu vech ile müstaḥḳar güneş

“Senin yüzünü taklide kalkıştığından dolayı güneş, yüzüne bakılmaz oldu. Hayâsızlığından dolayı güneş, bu vech ile hakarete uğradı.”

436 Okudum ḥaṭṭ-ı lebinde kim gubār-ı müşğ ile
Çeşme-i cān üzre yazmış Sûre-i Kevşer güneş

“Dudağıının üstündeki hattı okudum ve anladım ki güneş abıhayat kaynağı üstüne misk tozu yahut hatt-ı gubârı ile Kevser Suresi'ni yazmış.”

[26]

9 Güneş Kasidesi

437 Raḳş urur hengāme-i ‘ışķuñda bir cān-bāzdur
Kim olur zerrîn resenle aşılup çenber güneş

“Âşıklarının toplandıkları yerde güneş, kılâbdan iplerle asılıp çember olur ve

oynar bir canbazdır.”

- 438 Göricek yüzünde zülfüñ rismânın şanuram
Nûr ile yazmağa şeh medhîn çeker mıstar güneş

“Yüzünde zülfünü gördükçe padişahın methi nur ile yazılmak için güneşin mıstar çektiği safhalar ve zülfünün tellerini o mıstarın iplikleri sanıyorum.”

- 439 Hüsrevâ medh-i zamîrûñ fikr iderdüm dün gece
Tâlî‘ oldu maşrık-ı endîşeden enver güneş

“Padişahım dün gece kalbinin methini düşünüyorken düşünceler doğusundan gayet parlak bir güneş doğdu.”

- 440 Ebr-i gam var yoğsa medhüñde redif itmek degül
Pertev-i zihnümden olurdu yedi kişver güneş

“Kişver kelimesini methinde redif olarak kullanmak için söylemiyorum. Eğer gam bulutu kapatmamış olsaydı zihnimin parlaklığından yedi iklim birer güneş olurdu.”

- 441 Nûr-ı mihrinden şuarup şâhını eş‘ârumuñ
Gülşenümde ahter olurdu şükûfe ber güneş

“Yine o gam bulutu zihnimi sarmamış olsaydı şiirimin dalını nur nehrinden sularım da bahçemde çiçekler yıldız, yemişler de güneş olurdu.”

- 442 Bir nazar kıl Aḥmed’e ey nûr-ı çeşm-i kâ‘inât
K‘âb-ı lütfuñdan olupdur ebr bigi ter güneş

“Ey kâinatın gözü nuru; Ahmed’e nazar kıl ki lütfunun suyundan güneş bile bulut gibi ter ü tazedir.”

- 443 Tâ zümürürd sebze-zârında sipihürin her seher
Sâğar-ı pîrüzeye döker mey-i aşfar güneş

“Feleğin zümrüt gibi yeşilliğinde her seher güneş, firûzeden kadehe sarı şarap döktükçe, yani gök kubbeye ziyasını neşrettikçe...”

- 444 Tâ yaza nûrın kalemle çîn seher nakḳâş-ı şun‘
Şemse-i zerrîn-i tāk-ı günbed-i aḥzâr güneş

“Sanatkâr bir nakkaş olan kudret eline, sabah vakti nurdan kalemiyle yeşil kubbenin kemeri üstüne şemse olarak güneş resmi yaptıkça...”

445 Çarh dürcinde konılan her murâduñ gevherin
Her gün itsün harc idüp kapuñda hâk-i der güneş

“Felek çekmecesine konulmuş olan murat cevherlerini güneş, her gün kapıda harç ve o kapının toprağı eylemiş.”

446 Yazsun âşâr-ı süm-i esbüñ gubârî hat ile
Mâha tâ hayt-ı şu‘a‘ ile çeker mıstar güneş

“Güneş iplik gibi olan şu‘a‘larıyla mıstar çektikçe atının turnağı izlerini ipek safhasına gubârî hat ile yazsın.”

447 ‘Ömr-i haşmuñ defterin tûmâr-veş dürsün felek
Nice k’eczâsında eyyâmuñ düzer defter güneş

“Güneş günlerin eczasını gösterir defter tanzim ettikçe, yani doğup batmasıyla gündüzler gece ve bunlardan aylar, yıllar teşekkül eyledikçe felek, düşmanının ömrü defterini tomar dürmüş gibi dürsün.”

Der-Medh-i Sultân Muhammed

Sultan Muhammet’in Methine Dair

fâ‘ilâtün/ fâ‘ilâtün/ fâ‘ilâtün/ fâ‘ilün

448 Sâye-bân tutdı şükûfe sebze vü âb üstine
Sâkiyâşun leblerüñ nuqlin mey-i nâb üstine

“Çiçekler açılıp yeşillik ve su üstüne gölgelik tuttu. Ey sâkî-içtiğim- hâlis şarap üzerinde meze olmak üzere dudaklarını uzat.”

449 Muṭribüñ gül-gün yüzinde perde-i evtâr-çeng
Çekdi mıstar şafha-i hırşîd ü meh-tâb üstine

“Sazendenin gül renkli ve parlak yüzüne çengin kırışleri aksetti de güneş ve ay safhası üstüne mıstar çekilmiş gibi oldu.”

Çeng: Harp denilen sâz.

- 450 Gitdi ol gün kim bulutdan rûz u şeb pîr-i felek
Cübbe-i ezrak geyardi kürk-i sincâb üstine

“İhtiyar feleğin kurt ve sincap kürk üzerine gece gündüz buluttan mavi cübbe giydiği günler geçti gitti, yani kış mevsimi geçti.”

- 451 Geldi ol dem kim ider ihyâ-yi emvât-ı nebât
Bu dem için çok döner eflâk aķtâb üstine

“Ölmüş nebâtları diriltecek zaman geldi. Felekler bu mevsim için kutuplar üstünde çok durmuşlardır.”

- 452 Dolaşup cevân ider şahrâda tâvûs-ı dıraht
Şaçılur na‘t-ı zemînün dürr-i hoş-âb üstine

“Ağaçlar sahrada tavus kuşları gibi salınırlar. Zeminin örtüsü, yani çimenler, değerli inciler, yani yağmur damlaları üstüne yayılır.”

- 453 Her şehir sultân-ı gül bezminde ferrâş-ı sabâ
Hayme-i zerrîn kırar pîrûze atnâb üstine

“Saba rüzgârı döşemeci gibi her şehir gül sultanının meclisinde, fırûze, yani mavi renkli iplerle altın bir çadır kırar.”

- 454 ‘Îd-i nevrûzu görüp gül defterinden ‘andelîb
Hoş du‘â vü medh okur şâh-ı zafer-yâb üstine

“Bülbül nevrüz bayramı olduğunu gülün defterinde gördüğü için muzaffer padişaha dua ve sena eder.”

- 455 Dir gören eş‘arumı ol zülf-i pür-tâb üstine
Bu ne âteşdür ki düşmüş ‘anber-i nâb üstine

“O kıvrıcık zülf üzerine söylediğim şiirleri görenler, halis amber üstüne düşmüş bu nasıl iştir? derler.”

2 Üstine Kasidesi

- 456 Hâlini gördüm lebinde hâlini sordum didi
Müşg ü ‘anberden megesdür kondı ‘unnâb üstine

“Dudağındaki beni görüp hâlini sordum. Sevgili: ‘Misk ü amberden bir sinektir ki ‘unnâb üstüne konmuştur.’ dedi.”

- 457 Ne kerâmet gösterür zâhid bu zülf-i hırka-püş
Kim döşer seccâdesin her lahza ol âb üstine

“Zahit; hırka giymiş olan bu zülüf, su üstüne seccade döşemek suretiyle nasıl bir keramet gösteriyor.”

Zülfün seccade döşediği su, yanakların âb u tâbı yahut da doğrudan doğruya teri olacak.

- 458 La‘lîne kaşd itdügümce hışm ider zülfün baña
Eksik olmaz şür ü şer gavğa mey-i nâb üstine

“Ben, dudağını öpmeye kastetikçe zülfün de bana hiddetlenir. Halis şarap için kavga edilmesi eksik olmaz.”

- 459 Gün yüzünde âferin ol zülf-i ‘anber-i sâye kim
Müşgden ser-püş aşar kandil-i meh-tab üstine

“Güneş gibi yüzündeki o amber kokulu zülfe âferin ki mehtap kandili üstüne miskten örtü asmaktadır.”

Buradaki “kandil-i mehtâb” tan maksat, sevgilinin yanağı, “müşgden serpûş” o yanak üstüne dökülen zülfüdür.

- 460 Zülfün altında ne Hindûdur ‘izâruñ hâli kim
Sünbül örtünmüş yatur gül-berg-i sîrâb üstine

“Zülfünün altında ve yanağının üstündeki ben, nasıl bir Hintlidir ki ter ü taze gül yaprakları üstünde yatmış ve üzerine gül yaprakları örtmüştür.”

- 461 Çekdi zülfin gūşe-i ebrūsına dil-ber didi
Yaraşur Ka‘b’örtüsü¹⁰⁵ aşılrsa mihrāb üstine

“Sevgili, zülfünü kaşının üstüne çekti de Kâbe örtüsü, mihraba asılrsa yaraşır dedi.”

- 462 Cān ü tenden geçmeyen ‘ışkuñ libāsın geymesün
Geymeye hācī olan ihrāmı esvāb üstine

“Candan, tenden vazgeçmeyen sevgi libası giymesin, hacı olanlar, esvap üstüne, yani soyunmadan ihrama giremez.”

- 463 Gözlerüm yaş akıdur ben inlerüm dolāb-veş
Bi’llāh ey serv-i sehī seyr it bu dolāb üstine

“Gözlerim ağlayıp yaş akıtıyor, ben de bostan dolabı gibi inim inim inliyorum. Ey düzgün boylu servi; Allah aşkına olsun şu inleyen dolabı seyret.”

3 Üstüne Kasidesi

- 464 Kūze-i yāķūtdan kevşer saçaydı āfitāb
Reng-i la‘lün ‘aksi düşse çarh-ı dolāb üstine

“Lal renkli dudağımın aksi, dolap gibi dönen çarha aksetmiş olsaydı güneş, yakut kâse ile kevser saçardı.”

- 465 Ebr-i zülfüñ çetr-i sultān bigi ey şāh-ı cemāl
Sāye-bānlar ķurdı hūrşīd-i cihān-tāb üstine

“Ey güzellik padişahı; zülfün bulutu, sultan çetri, yani gölgeliği gibi, dünyayı aydınlatan güneşin üstüne sayebanlar kurmuştur.”

- 466 Sāye-i Yezdān Muḥammed Ḥān ki ebr-i şefķati
Sāye-bān-ı ‘izz ü devlet ķurdı aşhāb üstine

“Allah’ın gölgesi olan Muhammet Han ki onun şefkati bulutu ashab ve etbâ’ı üzerine izzet ve devlet sayebanı kurmuştur.”

¹⁰⁵ Kâbe örtüsü demektir. Vezin için böyle okunacaktır.

- 467 Berķ-ı tĩğinden ol a‘dā üzre āteş yağıdırur
Ebr-i cūdundan dūr-efşān oldu aḥbāb üstine

“O padişah, kılıcının şimşeginden düşmanların üstüne ateş yağdırır, dostların üstüne de cömertlik bulutundan inciler saçır.”

- 468 Mekteb-i devletde almış Rūḥ-ı Kudsiden sebak
Ma‘rifet dersinde söz kıor kıutb-ı aḳtāb üstine

“O miktar, devlet mektebinde Rūḥu’l-Kudūs olan Cebrail’den ders almıştır. Marifet bahsinde de –ulyâ re’isi olan kutb-ı aktāba ders verir.”

- 469 Cenneti ol deñlü ta‘zīm itdi naḳḳāş-ı ezel
Kim senüñ nām-ı şerīfün yazdı ebvāb üstine

“Ezel nakkaşı olan Allah, cenneti o kadar büyük ve azimetli olarak yarattı da kapıları üstüne senin mübarek adını yazdı.”

- 470 Görđi dināruñdaki elḳābı çeşm-i āfitāb
Yüzi zerd oldu ki yazıla ol elḳāb üstine

“Güneşin gözü, senin altınlarında yazılı elkâbı görünce o elkâb, benim vechime de yazılmış diye yüzü sarardı.”

- 471 Sen sa‘âdet burcına hergiz güneş bulmazdı rāḥ
Yüz sürüp kapuñda zer saçmasa bevvāb üstine

“Güneş, kapına yüz sürüp kapıcılara altın saçmasaydı senin gibi bir saadet burcuna yol bulamazdı.”

- 472 Rāyetünde şol kerāmet var ki yād itse ḥatīb
Yazılır Fethāyeti fi’l-ḥāl miḥrāb üstine

“Sancağında öyle bir keramet var ki hatip onu hatırlasa derhâl mihrap üstüne Fetih ayeti, yani “İnnâ feteḥnâ” yazılır.”

[]¹⁰⁶

¹⁰⁶ Bu varağa Tâhirü’l-Mevlevî tarafından varak numarası verilmemiştir. Beyit numaralarının sıralamasına göre yazılmaya devam edilmiştir. (haz. n.)

4 Üstine Kasidesi

- 473 Bunca kâfir kim Müselmân itdi tîguñ mu‘cizi
Ğalib oldı hüccetüñ A‘cām ü A‘râb üstine

“Kılıcının mucizesi bunca kâfiri Müslüman etti de Müslümanlıklara Acemlere ve Araplara karşı hüccetin galip oldu.”

- 474 Heybetünden gaybet idüp bîşede yatmazdı şîr
Râh-ı tîgun uğrasa bir kez eğer ğâb üstine

“Eğer kılıcının yolu, arslan yatağı olan ormanlığa uğramış olsaydı ondan korktuğu için arslan kaybolurdu, sazlıkta ve ormanlıkta yatmazdı.”

- 475 Çarhı yağma itseñ ey şeh leşkerüñ encüm bigi
Şeb kemendiyle çıkardı burcı meh-tâb üstine

“Padişahım; feleği yağma edecek olsan ordun efradı, gece kemendiyle mehtap burcuna çıkardı.”

- 476 Rûy-i tîguñda görinen şekl-i zerrîn dâ‘ire
‘Aks-i hürşîd-i zaferdür düşmüş ol âb üstine

“Kılıcının üstünde görünen altın daire şekli, zafer güneşinin o, su üstüne düşen aksidir.”

Kesici aletleri ateşte kızdırdıktan sonra suya batırırlar ve şu harekete “su verme” tabir ederler. Bir çeliğe ne kadar ustaca su verilirse o kadar iyi kesermiş. Fatih’in kılıcına iyi su verilmiş belki tamamıyla su halini almış olduğundan Ahmed Paşa ona “su” diyor.

- 477 Yeridür rây-i ref‘üñ gözlese pîr-i felek
Kim müneccim meyl ider dâ‘im suşurlâb üstine

“İhtiyar felek, yüksek tedbirini gözlemek için eğilse yeridir ki müneccim, daima ısıtılab altına meyleder.”

- 478 Hüsrevâ ‘âlem nizâmına kefil olup kefüñ
Hâk vekîl itmiş seni erzâk u esbâb üstine

“Padişahım; avucun âlemin nizamına kefil olmuş, Allah da seni rızıklara ve ma‘îşet sebeplerine vekil etmiştir.”

- 479 Midhātūñ sevdāsın itse Aḥmedi ‘ayb itme kim
Cān virür miskīn meges gördükce cüllāb üstine

“Ahmed, seni methetmek sevdasına kapıldıysa onu ayıplama ki miskin sinek gül şerbetini görünce onun arzusuyla can verir.”

- 480 İşıgün toprağına yüz sürdüğün ma‘zūr tut
Kim qadīmi resmdür tezhīb olur bāb üstine

“Kapının eşiğindeki toprağına onun yüz sürmesini mazur gör ki kitap bâblarının üstüne tezhip yapmak ve büyük kapıların üstüne yaldızlı kitabeler koymak eskiden kalma bir âdettir.”

Şair sararmış ve altın rengini almış yüzünü sürmekle padişah kapısının eşiğini tezhip ettim, iddiasında bulunuyor.

- 481 Bir şenā dūrri çıkardı baḥr-i ṭab‘um mevci kim
Cān virir ğavvāş olan ol dürr-i nā-yāb üstine

“Tabiatım denizinin dalgası öyle bir sena incisi çıkardı ki o bulunmaz inciye can dalgıcı elde etmiştir.”

- 482 Nice kim ābuñ ola dolābda ḥükmi revān
Āb-ı tīğūñ ḥākim olsun çarḥ-ı dolāb üstine

“Suyun dolap üzerinde hükmü revan oldukça, kılıcının suyu da felek dolabının üstünde hükmünü yürütsün”

- 483 Dest-i tīğ-i bī-kararunla qarār itsün cihān
Nice kim ola qarārı ‘ālemün āb üstine

“Dünya su üstünde karar ettikçe durmayıp işleyen kılıcının eliyle cihan karar etsin.”

- 484 Pāy-dār olsun ḥıyām-ı devletün aṭnābı kim
Murğ-ı nuşrāt aşıyān itsün ol aṭnāb üstine

“Devletin çadırlarını tutan ipler daim ve sabit olsun da zafer kuşu o ipler üstüne yuva yapsın.”

La‘l Kasidesi

mef‘ûlü/ fâ‘ilâtü/ mefâ‘îlü/ fa‘ilün

- 485 Lü‘lü‘ dışın kim olmuş aña perde-dâr la‘l
Her dânesi düşürdi gözümde hezâr la‘l

“Lal renkli dudaklarının perde çektiği inci dişlerinin herbiri, gözümde binlerce lal, yani kanlı yaşlar, akıttı.”

- 486 Hâl-i ruhuñ dilümde kodı âteş üzre ‘ûd
Dürc-i lebüñ gözümde kodı yâdigâr la‘l

“Yanağındaki ben, kalbimdeki ateşin üstüne ûd ağacı koydu. İnci hokkası bulunan dudakların gözümde lal, yani kanlı yaşları yadigâr bıraktı.”

- 487 Düşse şafağ yirine lebüñ ‘ağsi nâ-gehân
Fî’lhlâl olur bu nüh felek-i bî-ğarâr la‘l

“Şafak yerine dudağının rengi aksetmiş olsa bu durup dinlemeyen dokuz felek lal kesilir.”

- 488 Mercân lebüñhayâline kan yutup ölenüñ
Adını yazsalar ola seng-i mezâr la‘l

“Mercan renkli dudağının düşüncesiyle yüreğinden kan giderek ölünün adını yazmış olsalar mezar taşı lal olur.”

- 489 Kıldı saçuñ hevâsına kaç‘-ı ‘alâka misk
İtdi lebüñ hayâline terk-i diyâr la‘l

“Saçının sevgisiyle misk, göbeğinden alakasını kesti. Dudağının hayaliyle lal de memleketi bulunan Bedehşan’ı terketti.”

- 490 Ğam çekmeyince kıymeti artar mı ‘âşıküñ
Kan yudmayınca buldı mı hiç i‘tibâr la‘l

“Gam çekmeyince aşkın kıymeti artmaz. Nasıl ki kan yutmayınca lal muteber olmaz.”

Lal, madeninden çıkınca taze kesilmiş bir hayvanın kanlı ciğeri içerisine korlarmış.

Orada ne kadar kan emerse rengi o kadar parlak ve kıymeti o nispette değerli olurmuş.

- 491** Demler gelür ki cennet-i kıyında dilberün
Eşküm cevâhîrinden olur her civâr la‘l

“Zamanlar gelecektir ki sevgilinin cennet gibi olan mahallesindeki her duvar, gözyaşı cevahirinden lal haline girecektir. Yani kanlı yaşlarımdan taşları kızaracaktır.”

[28]

- 492** Geldüm yetim-i eşk ile hüsnün zekâtına
Şun buseñ ile sâ‘ilüne ey nigâr la‘l

“Dürr-i yetîm, dedikleri iri taneli inciye andıran gözyaşımla hüsnünün zekâtını istemeye geldim. Ey nigâr; fakirine dudağından bir buse ile lal ihsan et.

- 493** Sâkî cihân bezendi zümürürd bisât ile
Âl itme al elüne yine lâle-vâr la‘l

“Fakirine dudağından bir buse ile lal ihsan et. Ey sâkî; dünya zümürüt döşeme, yani taze çimenle süslendi. Bizi aldatmaya kalkma da lale gibi lal renkli kadehi al.”

- 494** Deryâ-yi la‘le zevrağ-ı zer şal bu demde kim
Gevher şaçar havâ bitürür hâk-sâr la‘l

“Lal denizine altın sandalı salıver ki bu demde hava inci saçıyor, yani yağmur yahut çiy yağıdırıyor toprak ise lal gibi laleler yetiştiriyor.”

- 495** Etme ten-i za‘îfümi kanlu yaşuma gark
Dizme bir ince ipliğe ey gül-‘izâr la‘l

“Şu zayıf cismimi kanlı gözyaşlarına gark etme. Ey gül yanaklım, ince bir ipliğe lal daneleri dizme.”

Şair burada vücudunu ince bir ipliğe, kanlı gözyaşlarını da lal tanelerine benzetiyor.

- 496** Ey kân-ı hüsnü la‘l-i lebinden behâ viren
Bir handeñün bahâsı degülşad hezâr la‘l

“Ey güzellik madenine lal dudağıyla kıymet veren; yüz binlerce lal danesi senin bir

gölüşüne değır olamaz.”

- 497** Didi lebüm sözın inen alma zebānuña
Elmasdan şakın ki bulur inkisār la‘l

“Bana dedi ki: dudağım sözünü o kadar ağzına alma ve elmastan sakın ki elmas tesiriyle lal kırılır.”

Şair kendi dilini elmas, sevgilinin dudağını lal yapıyor ve kendi dilinden o lal dudağın yıpranacağını söylüyor.

- 498** Dür gūş-vār aşılş bünā-gūşuñ üstine
‘Akşıyle ḥaddüññ olur ol gūş-vār la‘l

“Kulak tozun üstüne inci bir küpe asılş yanağının rengi akşıyle o küpe lal olur.”

- 499** Dervīş-i ‘ışk-bāza kerāmet degül mi kim
Bir göz yumup açınca olur her diyār la‘l

“Âşık bir dervīş için keramet sayılmaz mı ki gözünü yumup açınca her taraf lal haline girer. Yani gözünden kanlı yaşların tesiriyle her yeri lal renginde görür.”

- 500** Kanlı yaşumı zülfüñ ucında gören didi
Rengin latīfedür tutar ağzında mār la‘l

“Kanlı gözyaşımın, zülfün ucuna damlayıp durduğunu gören: ‘Güzel bir latife. Yılan ağzına lal almış!’ dedi.”

- 501** Urduñ cefā taşıyla şıduñ çünkü gönölümü
Gevher şıduñ‘ıvaz gerek ey şīve-gār la‘l

“Cefa taşıyla vurup gönölümü kırdın. Kırdığın cevhere karşılık olmak üzere ey şivekār; bir lal, yani dudağın lazımdır.”

3 La‘l Kasidesi

- 502** Nūş eyle cām-ı bādeyi nūşın lebünle kim
Gūş-i ḳadeḥde zeyn ola bir gūş-vār-i la‘l

“Tatlı şarabın kadehinden iç ki dudağın, kadehin kulağında süslü ve lal bir küpe olsun.”

503 Didi ki şeh gelür ne döşersünayağına
Didüm ki gözlerümden iki āb-dār la‘l

“Padişah geliyor ayağına ne dōşeyeceksin? diye sordu. Ben de cevheri mükemmel iki lal serpeceğim cevabını verdim.”

504 Sultān Muḥammed ol ki behişt-i sarāyınūñ
Ṭoprağı cevherinden ider iftiḥār la‘l

“O padişah, Sultan Muhammed’dir ki cenneti andıran sarayındaki toprağın cevheriyle lal iftihar eder.”

505 Yüz sürdi tācı gūşesine şāh-vār-ı dürr
Baş koydı taḥt-ı ayağına bende-vār la‘l

“Padişahlara layık inci, tacının köşesinde yüz sürmüş, lal de köle gibi tahtının ayağına başını koymuştur.”

506 Ḥavfindan oldı baḥşīşinūñ zerd āfitāb
Luṭfindan oldı sözlerinūñ şerm-sār la‘l

“Padişahın ihsanı korkusundan güneş sararmış, sözlerinin güzelliğinden de lal utanıp kızarmış.”

507 Teşbīh olurdı zülfüne tutsa cihānı müşg
Temşīl olurdı keffūne dökse biḥār la‘l

“Misk dünyayı istila edebilseydi, zülfüne teşbih edilebilirdi. Denizler lal dökselerdi avucuna benzemiş olurlardı.”

508 Yollarda la‘li şöyle şaçarsūñ faḳīre kim
Her kıanda yürüsen olur ol reh-güzār la‘l

“Yollarda o kadar lal serpersin ki nerede gezecek olsan o cadde lal kesilir.”

509 Şol şevḳden ki yazalar alnında aduñı
Ḥūn-ı ciğerle yur yüzini ey nigār la‘l

“Ey nigar, yüzüne senin adını hak etsinler diye lal taşı, ciğer kanıyla yüzünü yıkar.”

510 Yüz sürmeseydi sikkene tutmazdı zer bahā
Bulmasa nāmuñ olmaz idi nām-dār la‘l

“Altın, sikkene yüzünü sürmeseydi kıymet bulamazdı. Lal, ismini hâvî olmasaydı şan ve şöhret bulamazdı.”

511 İksir-i hāk-i pāyuñı raġbetle öpeli
Oldı ‘akīk iken leb-i rengīn-i yār la‘l

“Ayağının bastığı toprağın iksirini öpeliden beri yârin akik gibi olan dudağı, lal hâlini almıştır.”

512 İdeydi Çin diyārına tozuñ cevāhiri
Naķş eylemezdi leb yirine büt-nigār-ı la‘l

“Ayağının tozundaki cevher, Çin memleketine gitmiş olaydı oradaki nakkaşlar, dudak yerine lal kullanmazlar o tozu istimal ederlerdi.”

513 Gevher-fişānlık ideli cūdun bulutları
Bāġ içre doldurur eteğın her enār la‘l

“Cömertliğin bulutları, yani ellerin cevahir saçalı, bağdaki narlar, eteklerine lal doldurmaktadır.”

[29]

4 La‘l Kasidesi

514 Keffüñ muhîti ger vire ebr-i bahāra nem
Yağmur yirine yağdura faşl-ı bahār la‘l

“Bahr-i muhît gibi olan avucun bahar bulutuna feyiz verecek olsa bahar faslı, yağmur yerine lal yağdırırdı.”

515 Eşcārı bir dem itse sehāñ ebri terbiyet
Bāġ-ı İrem bigi getüre berg ü bār-ı la‘l

“Cömertliğin bir an için ağaçları terbiye edecek olsa İrem Bağı’ndaki gibi lalden yaprak ve yemiş verirlerdi.”

- 516 Cūduñ deñizlerinden ağaç çıksa dikseler
Pirūze berg ola budağında şimār la‘l

*“Sehavetin denizlerine ağaç dikseler de çıkmış olsa dallarındaki yapraklar
firuzeden, yemişler de lalden olurdu.”*

- 517 Ahcāra düşse pertevi hūrşid-i devletūñ
Ferrinden ide her haceri şu‘le-dār la‘l

*“Devlet güneşinin ziyası taşlara düşecek olsa onun parlaklığından her taş parçası
lal gibi şule saçardı”*

- 518 Reddūñ eli atarsa ‘azīz-i cihān iken
Seng-i siyeh bigi ola her yirde ḥār la‘l

*“Lal cevheri, aziz cihan, yani dünya kıymetli iken onu ret elinle atarsan hor ve
hakir olur.”*

- 519 Bir gün eliñ şunarsa kapunda su‘āl içün
Ferdā-yı haşre dek şaça dest-i cınār la‘l

*“Çınar ağacı, bir gün dilenmek için kapına el uzatacak olursa alacağı cevahirden
mahşer sabahına kadar etrafına lal saçır.”*

- 520 Gerdūn saray-ı kadrūñe bir perde aşdı kim
Geh naķş gevher olur aña geh nigār la‘l

*“Felek, kader azimetin sarayına öyle bir perde astı ki üstündeki nakışlar bazen
incii bazen lalden işlenmek suretiyle yapılmıştır.”*

- 521 Şol deñlü haşm kanını dökdūñ ki kōrkudan
Kān yutdı kām içinde ne deñlü ki var la‘l

*“O kadar düşman kanı döktün ki madende ne kadar lal varsa hepsi de korkudan
kan yutmuştur.”*

- 522 Bir cām içürdi cevher-i tīguñ ‘adūya kim
Her cūr‘asından oldı yemīn ü yesār la‘l

“Kılıcın düşmana öyle bir kadeh içirdi ki içindeki şarabın her damlasından sağ ve

sol cihet lal kesildi, yani her taraf kana boyandı.”

- 523 Alsa giyāh-ı rezm-gehūñ ehl-i kimyā
Olurdu zer yirüne temāmü’l-‘ayār la‘l

“Kimyagerler, muharebe meydanının otunu alsalar da kullansalar o otlar, altın yerine ayarı tamam lal olurdu.”

- 524 Hāk-i rehūñ müferrihine beñzerem dimiş
Bāzar içinde bulmak için i‘tibār la‘l

“Lal, satılmak için çarşıya getirildiği vakit itibar bulmak kastıyla, kapındaki tozdan yapılan müferrih alaca benzediğini söylemiş.”

5 La‘l Kasidesi

Eskiden “ma‘cūn müferrih” namıyla baharat ve sair den macunlar yaparlar, içerisine inci, lal gibi cevahir de korlarmış.

- 525 ‘Ayb itme kim bahāsını görmüş terāzūda
Bir saht-rūdūr ey şeh-i Cem-i iktidār la‘l

“Ey Cem kudretli padişah; lalin yüz sūzlüğünü ayıplama. O, satılığa çıkarılmaya ve değerini terazide görmeye alışmıştır.”

- 526 Himmetle kūha bir nazar eylerse devletūñ
Şuyu gül-āb ola kemer-i kūh-sār la‘l

“Devletin himmet edip de dağa bir bakacak olursa suları gül suyu, kemeri de lal olur.”

- 527 Hāk-i sūm-i semendūñe olmağičün nişār
Mā‘dinde nice nice çeker intizār la‘l

“Atının tırnağı bastığı toprağa saçılmak için lal, nice müddetten beri bekleyip durmaktadır.”

- 528 ‘Adlūñ güninde koşmasa nā-maḥrem ile baş
Milk-i cihānda olmaz idi seng-sār la‘l

“Adaletin gününde yabancı ile baş başa bulunmasaydı lal, dünyada seng-sâr olmaz, yani başı taşla ezilmezdi.”

Lalin yabancı ile baş başa bulunması, başka hükümdarların da tacına konulmuş olması, başı ezilmesi ise sanatkârlar tarafından yontulup şekl-i mahsus verilmesidir.

529 ‘Ahdüñde reng uğurladı la‘l-i nigârdan
Ber-dâr olursa ‘uğrı bigi vechi var la‘l

“Lal senin devrinde sevgilinin dudağı rengini çalmış olduğu için habersiz gibi asılsa layıktır.”

530 Deryāya düşdi cūduñ elinden dür-i hoş-âb
Ol qorqudan idindi qayadan hışâr la‘l

“Suyunu tamamıyla almış bulunan inci, cömert elinden denize düştü. Lal onu görüp korktuğu için kendisine kayadan hisar edindi.”

Lalin kaya içinden çıkarıldığına işaretir.

531 Lü‘lû‘ esîr olup gelür âhır dizin dizin
Düşman hışârı bigi olur târ-mâr la‘l

“İnci, bağlı esirler gibi dizi dizi olarak huzuruna gelmekte, lal de düşman kalesi gibi perişan olmaktadır.”

[30]

6 La‘l Kasidesi

532 Gördi elüñde hâtemüñi tañladı hîred
K’ol ebr-i dür-fişâna hoş olmuş süvâr la‘l

“Elindeki yüzünü akıl görünce, inci saçan buluta lal nasıl binmiş? diye donakaldı.”

533 Ey kân-ı luţf elüñe neden öykünürmüş ebr
Ebrüñ seḥâsı âb elinüñ bî-şümâr la‘l

“Ey lütuf madeni; bulut neden eline benzemeye kalkışmış? Onun cevher deliği sudan ibaret. Elinin serptiği ise sayısız lal.”

- 534 Yok sîm ü zer elümde ki saçam ayağıña
Rengîn sözümle lâ-cerem itdüm nişâr la‘l

“Elimde gümüşüm altınım yok ki ayağının altına saçayım. Onun için rengîn ve parlak sözlerimle lal serpiyorum.”

- 535 Gördüm zamâne halka-be-güş oldı nazmuma
Tağdum kulağına yine bir güş-vâr-ı la‘l

“Zamanın şiirime kul köle olduğunu gördüğüm için bu kasidemle onun kulağına lal bir küpe taktım.”

Eskiden kölelerin kulağına halka takarlarmış.

- 536 Şi‘rüm sefînesi iledür her kenâra dür
Nazmum cevâhiri ile tolar her diyâr la‘l

“Şiirim sefînesi, yani divanım, her sahile inci götürür de her memleket nazmum cevheriyle lal dolar.”

Sefîne: Hem gemi, hem mecmua manasınadır.

- 537 Hikmet budur ki gözleri olsaydı fi‘l-meşel
Kân ağlayaydı Aḥmed için zâr zâr la‘l

“Lalin mesela gözleri bulunmuş olsaydı Ahmed için hıçkırma hıçkırma ağlardı.”

- 538 Nazm eylesem maḳâlümi güş eylese felek
Çeşm-i kevâkib aḳıda leyl ü nehâr la‘l

“Ben hal ve makalimi nazm etsem de felek dinlemiş olsaydı yıldızların gözleri gece gündüz lal akıtır, yani kanlı yaşlar dökerdi.”

- 539 Var ol nice ki terbiyet-i âfitâb ile
Devrân içinde sengi kıla rûzigâr la‘l

“Padişahım; güneşin tesiriyle madendeki taşı, zaman lal haline getirdikçe var ol.”

- 540 Dünyâ harâcı dürc-i ḥazîneñde derc olup
Her gün kapuñda ḥarc ola yüz bin ḳaṭâr la‘l

“Dünya haracı, hazinen çekmecesinde toplanmış ve her gün kapıda yüz bin katar

lal sarf edilsin.”

Müşk Kasidesi
Der Medh-i Sultân Muhammed
Sultan Muhammet’in Methine Dair
mef‘ûlü/ fâ‘ilâtü/ mefâ‘ilü/ fâ‘ilün

- 541** Kândil-i had kim olmuş anuñ rîsmânı müşk
Bir nûr u nârdur kim olupdur duhânı müşk

“Sevgilinin yanağı parlaklıkta yanar bir kandil gibidir ki ipleri misktendir. O kandil, nur u narı ciladır ki dumanı misktir.”

Şair, sevgilinin yanağını parlaklığı dolayısıyla kandile, zülfünü o kandilin miskten bükülmüş iplerine, yine o yanağı nur ve nâra, zülfü de ondan çıkan misk kokulu dumana benzetiyor. Ve oldukça garip bir tahayyülde bulunuyor.

- 542** Meydân-ı hüsn-i dostda taḥsîn şabāya kim
Gûy-i meh-i münîre urur şavlecân-ı müşk

“Yârin güzellik meydanında oynayan saba rüzgârına aferin ki parlak kamer yuvarlağına miskten çevgan vuruyor.”

Eskiden oynanılan gûy ve çevgân oyununa telmih ediyor. Saba rüzgârının esmesiyle zülfün yanağa dokunmasını gûy ve çevgân oynamaya, zülfün yanağa dokunmasını da miskten çevgân ile kamer gûyuna vurmaya benzetiyor.

- 543** Bir dem dağıtsa zülf-i girih-girüni nesîm
Gül-zâr içinde şanuram açar dükân-ı müşk

“Örülü zülfünü rüzgâr bir an için dağıtacak olsa gül bahçesi içinde miskçi dükkânı açıldı sanırım.”

- 544** Müşgîn ḥatîñ belürdi vü fâş oldu ‘aşkımuz
‘Aşk işi gizli kalmaz u olmaz nihân müşk

“Senin misk renkli ve kokulu hattın terleyip belirtmeye başlamadı. Bizim de aşkımız miyâna çıktı. Nasıl ki aşk işi gizli kalmaz, kokusu dolayısıyla misk saklanamaz.”

- 545** Hâlûñ ki çîn-i nâfe-i zülfüñdedür nihân
Gûyâ ki şâh-dâne durur der-miyân-ı müşk

“Nâfe-i misk gibi olan zülfünün kıvrıntıları arasındaki benin misk göbeği arasında şâhdâne gibidir.”

546 Sevdâ-yı çîn-i zülfüne düşüp yürek yakar
Âhû-yı Çîn anuñcün olur bağı kanı müşk

“Çin ahusu senin zülfündeki kıvrıntılar sevdasına düşmüş olduğu için yüreği yanmakta ve o, yanıştan dolayı bağrının kanı misk olmaktadır.”

547 Meftûl-i bend-i zülfüññ olmuş müvellehi
Kim püst-püş bigi tolanur cihânı müşk

“Misk örülü zülfünün abdâli olmuş da posta bürünmüş kalenderler gibi dünyayı dolaşmaktadır.”

[31]

2 Müşk Kasidesi

448 Yâ Rab bu türk-i mest nice ceng-cüydur
Kim tîri ‘anberîn durur anıñ kemânı müşk

“Bu ser-havz-ı kaderin, yani sevgilinin gözü ne kadar arbede çıkarıcıdır ki oku amberden yayı misktendir.”

Oktan maksat o gözün kirpikleri, yaydan murat da kaşlarıdır. Biri amberden diğerrinin miskten olması da ikisinin siyah bulunmasıdır.

449 Bir demde çarhun ide toğuz ƙal‘asın güşâd
Zülfüñ ki mäh burcında ƙor nerdübân-ı müşk

“Zülfün kamer burcuna miskten merdiven dayadığı, yani yüzüne yayıldığı için feleğin dokuz kalesini, yani katını bir anda fetheder.”

550 Çöz çîn-i zülfüñi ki perişân ola ƙamu
Bâr-ı ƙaƙâr-ı ğâliye vü ƙarbân-ı müşk

“Sevgilim; zülfünün örgüsünü aç ki, onun rayihasından kalemin yağı yüklü katarlar ve misk taşıyan kervanlar perişan olsun.”

- 551 Āhîr hevā-yı zülfüñ ile hāk olanlaruñ
Kabri güvāhî sünbül ola hāk-dāne müşk

*“Zülfünün sevdasıyla ölüp toprak olanların mezarlarında ot yerine sünbül bitecek,
toprakları da misk yığını hâlini alacaktır.”*

- 552 Vaşf-ı lebünden oldı devātuñ dehānı lā‘l
Yād-ı haṭuñla hāmenüñ oldı zebānı müşk

*“Dudağının kırmızılığını anlatmaktan hokkanın ağzını lal rengi aldı, hattını
hatırlatmakla da kalemin dili misk gibi koktu.”*

- 553 Cārüb-ı kaşr-ı şāh mıdur zülfi kim dıker
Bāğ-ı cinān yakasına bend-i miyānı müşk

*“Sevgilinin zülfü, padişah köşkünün süpürgesi midir ki cennet bahçeleri yakasına
miskten bir kuşak dikmiştir.”*

Yaka kelimesi hem elbisedeki gerdan yırtmacı hem de taraf, cihet manasınadır. Şair, sevgilinin yüzünü cennet bağına, zülfünün gerdanı etrafında dolanmış olmasını da o yakaya miskten bir kuşak bağlanmış olmasına benzetiyor. Süpürgenin baş tarafında böyle bağ bulunması dolayısıyla onu padişah köşküne süpürge yapıyor.

- 554 Yā çarḥ-ı rif‘at-i zıll-i zālil-i Hāk
Hurşid-i enver üzre tutar sāye-bān-ı müşk

*“Yahut o zülûf, Hakk’ın koyu gölgesi olan hükümdarın yüksek gölgeliği midir ki
güneş, üstüne miskten sayeban tutmaktadır.”*

- 555 Sultān Muhammed İbn-i Murād ol ki hulkınuñ
Bir şemmesiyle tıtdı meşām-ı cihānı müşk

*“Murat oğlu Muhammet ki misk gibi ahlakını azıcık koklamakla dünyanın burnunu
misk rayihası doldurmuştur.”*

3 Müşk Kasidesi

- 556 Bulsun gubār-ı sümm-i semendin ‘abīr añan
Görsün nesim-i hulkını kim dirse kanı müşk

*“Amber hatırlayan, atının tırnağındaki tozu bulsun, misk arayan da hüsn-i
ahlakının esintisini görsün.”*

557 Çün āstīn-feṣān ola ol ṣeh-süvār olur
Pür dāmen-i ḳabāçe-i heft āsumānı müşk

*“O iyi binici olan padişah, kolunu, yenini sallayınca yedi kat göğün elbisesi dāmeni
yani ufukları misk ile dolar.”*

558 Ney-şekker oldı gayret-i hāmeñle telḥ-‘ayş
Reşk-i ḥaṭuñla ḳaldı siyeh ḥānumān-ı müşk

*“Şeker kamışı kalemini kıskanmakla ağzında tadı kaçtı. Yazını çekememekle misk
hanümanı kara talihli oldu.”*

559 Ne esb-i devletüñle felek ḥıngi hem-rikāb
Ne gerd-i ḥayl-i ḥaṣmetiñüñ hem-‘inānı müşk

*“Padişahım; ne feleğin kıratı yani ay, devletinin atıyla koşabilir ne de misk
haşmetin ordusunun kaldırdığı toz ile at başı beraber gider.”*

560 Kilküñ zehāb-ı çeşme-i fazl-ı İlāh için
Evrāk-ı saṭḥ üstine ḳor nāv-dān-ı müşk

*“Allah’ın fazl-ı ihsanı çeşmesi aksın diye kalemin zemin sathına miskten oluklar
kor.”*

561 ‘Ahdüñde oldı ‘āleme ḡammāzlıkla fāş
Zındān-ı ḥaḳḳa olsa yiridür mekān-ı müşk

*“Adaletin devrinde kokusuyla gammazlık ettiği için hokka zindanı müşkün durağı
olsa yeridir.”*

562 Fi’l-cümle ḥāk-i sümm-i semendüñedür şebīh
‘İzzetle bulsa ṭāñ mı bahā-yi girānı müşk

*“Hülasa misk atının tırnağı toprağına benzemektedir. Bundan dolayı izzet ve itibar
bulup da değeri yükselse şaşılacak şey midir?”*

[32]

4 Müşk Kasidesi

- 563 Maḥşûşdur müferriḥ-i ḥāk-i derûne kim
Bir yirde vire ḥāşiyet-i za‘ferānı müşk

“Kapının müferriḥ macun gibi olan toprağına mahsus olduğu için burada misk za‘ferān hāsiyeti verir.”

Zâferân: Neşe verdiği, güldürücü olduğu, bundan dolayı düğünlerde zereden pişirildiği meşhurdur. Hatta “Zâferân cins nebatın Hoca Nasrettin’idir” diye bir mısra vardır.

- 564 Müşgīn ğubār-ı ḥaylün ile şimdiden girü
Olur Hıṭāya Rum ilinün armağanı müşk

“Süvari askerlerinin kaldırdıkları siyah toz ile yeşimden sonra Hıṭâ iklimine Rum ili ne armağanı olarak misk gönderebilir?”

- 565 Sen hoş-ḥıṣāli dün gece medḥ itmek istedüm
Geldi redif için dilüme nā-gehān müşk

“Padişahım; senin gibi güzel tabiatlıyı dün gece methetmek istedim, kasidenin redifi olmak üzere birdenbire hatırıma misk kelimesi geldi.”

- 566 Müşkīn-dem oldı ḥāme vü ‘anber-dehen devāt
Tā dostāna naḳl ola bu dāsītān-ı müşk

“Bu misk dostane dostlara nakledilmek için kalemin nefesi misk, divitin ağzını amber kesildi.”

- 567 Huld-i ḥarīmiññ ḥaremi ḥürmeti ḥākı
Kim ḥākı ter ‘abīr durur āsitānı müşk

“Toprağı taze amber eşiğı misk olan harem-i hümâyunda cenneti hakkı için”

- 568 Ben defter eyledükce mediḥüni zülf-i ḥūr
Şirāze örmege düzedür rismān-ı müşk

“Ben senin methiyelerini deftere yazdıkça cennet hurileri, şiraze urmak için miskten iplik hazırlamaktadır.”

569 Hülkuñ nesîmi şoḥbeti te‘şir idüp ne tañ
Enfās-ı tayyibemde belürse nişân-ı müşk

“Güzel ahlakının latife rüzgârı tesiriyle güzel sözlerimde misk nişanı ve rayıhası belirse şaşılır mı?”

570 Gör müy-i nāfeyi k’olalı miske hem-nişîn
‘Anber-nesîm ü gâliye-bû ider anı müşk

“Misk göbeğini gör ki misk ile beraber bulunalı misk, onu amber ve gâliye kokulu etmiştir.”

Gâliye: Kalesin yağı denilen güzel kokulu bir terkip.

571 Aḥmed hevā-yi zülfüñ ile çünki ḥāk ola
Kabri giyāhı sünbül ola ḥāk-dānı müşk

“Sevgilim; Ahmed, zülfünün sevgisiyle ölüp toprak olunca mezarının otu sümbül; toprağı da misk olacaktır.”

572 Tā kim mu‘aṭṭar olmağa bāzār-ı kâ’ināt
‘Aṭṭār-ı bād-ı şubḥ-dem açar dükân-ı müşk

“Kâinat pazarını güzel kokutmak için misk yağcısı gibi olan sabah rüzgârı, miskçi dükkânı açtı...”

573 Bezm-i çemende micmere-gerdân olup şabā
Gül dāmenin açā ve tuta büstānı müşk

“Saba rüzgârı çemen meclisinde buhurdan gezdirip goncayı gül hâline getirdikçe ve gül bahçesini misk kokusu tuttukça...”

574 Lûṭfuñ nesîmi dāmen-i dehri pür eyleyüp
Hülkuñ demiyle ṭoldura ceyb-i cihānı müşk

“Lütuf ve kereminin hafif ve latif rüzgârı, zaman eteğini, güzel ahlakının nefesi de cihanın cebini misk ile doldursun.”

Kâkûl-i Müşkîn-i Dost
fâ‘ilâtün/ fâ‘ilâtün/ fâ‘ilâtün/ fâ‘ilün
Fî-Medh-i Sultân Muhammed Hân
Sultan Muhammet Han’ın Methine Dair

- 575 Gül yüzine saçdı ‘anber kâkûl-i müşgîn-i dost
İtdi cân bezmin mu‘aţtar kâkûl-i müşgîn-i dost

“Sevgilinin misk kokulu ve siyah kâkûlü, yüzüne amber saçtı da can meclisine güzel bir rayiha verdi.”

Gül yüzüne amber saçılmasından maksat: Kâkûlün yanaklar üstüne dökülmesidir.

- 576 ‘Anberine tutmağîçün nev-‘arûs-ı hüsnîne
Bağlamış müşgîn girihler kâkûl-i müşgîn-i dost

“Yeni gelin gibi olan hüsnünü süslemek üzere amberine yapmak için sevgilinin misk kokulu kâkûlü, miskten düğümler bağlanmış.”

‘Aberîne: Misk, amber gibi güzel kokulu şeyler ezilmek ve ipliklere sürülüp kurutulmak üzere yapılan gerdanlık. Buna altın tozu ilave edildiği de Necâtî’nin :

“Hep altun olmasıyla ‘anberüne
Olur dildâr ile sîne-beste”

beytinde anlaşıyor. ‘Anberîneye anberçe denildiği de varmış.

[33]

- 577 Bilmezem cādū mıdur k’âb-ı ızârında turup
Hergiz itmez dâmenin ter kâkûl-i müşgîn-i dost

“Yârin kâkûlü sihirbaz mı, nedir ki bilmiyorum. Yanağının suyu, yani tazeliği üstünde durduğu hâlde asla eteği ıslanmıyor.”

- 578 Âh kim bu haţ mıdur yâ sâye-i zülf-i nigâr
Yohsa dökmüş misk ü ‘anber kâkûl-i müşgîn-i dost

“Sevgilinin yüzündeki hat mı, yoksa zülfünün düşmüş gölgesi mi veyahut güzel kokulu kâkûlünün döktüğü misk ve amber mi?”

- 579 Gūşe-i Beytū'l-Mukaddes tāk-ı ebrū-yı nigār
Perde-i Beytū'l-Muṭahhar kākül-i müşgîn-i dost

“Sevgilinin kaşı kemeri, Beytū'l-Mukaddes'in bir köşesi, güzel kokulu kākülü de mübarek Kâbe'nin örtüsüdür.”

- 580 El uzatdı zülfine yāruñ şabā meşşāṭa-vār
Şānesin mişk itdi yek-ser kākül-i müşgîn-i dost

“Saba rüzgârı “yüz yazıcı” kadın gibi yârin yüzüne el uzatmış ve taramak istemiş olduğundan o misk kokulu kāküle dokunmuş olduğu için tarağı misk kesilmiştir.”

Meşşāṭa: Gelini süsleyen kadın.

- 581 Çāh-ı sīmîn-i zenahdānındaki dil düzdine
Şundı zencir-i mu'anber kākül-i müşgîn-i dost

“Sevgilinin çenesindeki gümüşten kuyunun içinde bulunan gönül hırsızına onun misk kokulu kākülü amberden bir zincir uzattı.”

Kākülün çeneye doğru sarktığı anlatılmak isteniliyor.

- 582 Kākülü ucından ey dil hāme-veş kan ağla kim
Lā'l-i terden bula zīver kākül-i müşgîn-i dost

“Ey gönül; sevgilinin kākülü ucundan kalem gibi kan ağla kim halis lal gibi olan gözyaşlarıyla o kākül süslensin.”

- 583 Nār-ı ruḥsārında ol servüñ sürer 'ömr-i dırāz
Beñzer olmuşdur semender kākül-i müşgîn-i dost

“O servi boylunun ateş gibi olan yanağının üstünde uzun bir ömür geçiriyor. Galiba yârin misk kokulu kākülü semender olmuş.”

Semender, ateşte yaşayan bir hayvan imiş.

- 584 Hüsni firdevsinde cevlan itmege tāvūs var
Açdı müşgîn bāl ü şeh-per kākül-i müşgîn-i dost

“Sevgilinin hüsni cennette tavus gibi dolaşmak için onun kākülü miskten kanat açmıştır.”

585 Hıyme-i Sultān bigi hırşīd-i tībān üstine
Kurdı zībā sāye-bānlar kākül-i müşgīn-i dost

“Padişahın yüksek çadırı gibi yârin kākülü de güneş gibi yüzüne güzel gölgelikler kurdu.”

586 Bir Süleyman-şadr u cem-şevket şehenşehsün
Şoffaña cārüb-ı ‘anber kākül-i müşgīn-i dost

“Padişahım; öyle bir Süleyman kudretli ve Cemşid şevketli şehenşâhsın ki yârin misk kokulu kākülü, senin sofana süpürge olur.”

587 Hıusrevā sen şeh-nişāna pīşkeş kıılmağičün
Urdı māha ‘anber-efser kākül-i müşgīn-i dost

“Sultanım; sevgilinin kākülü, senin gibi bir hükümdara peşkeş etmek için ayın başına miskten bir taç giydirmiştir.”

588 Māh mihrün halkasından olsa gerden-keş ide
Şeb kemendin aya çenber kākül-i müşgīn-i dost

“Ay, senin muhabbetin bulundurduğundan serkeşlik eder, yani itaatsizlik gösterirse, sevgilin kākülü, gece kemendini ona çember eder, yani boynuna dolayıp çeker ve itaate mecbur eder.”

589 Kaşd-ı haşmıña kemān çekmiş hilāl ebrū-yı yār
Aya geydürmiş zırhlar kākül-i müşgīn-i dost

“Düşmanına kast imiş yârin hilal kaşları yay çekmiş, güzel kokulu kākülü de aya zırhlar giydirmiştir.”

Kākülün aya zırh giydirmesi, onun yanaklar üstüne dökülüp yayılmasıdır.

590 İşigün bir Kā‘bedür mecmū‘ hācāt ehline
K’olmuş aña halka-i der kākül-i müşgīn-i dost

“Kapının eşiği, muhtaç olan bütün halka bir Kâbe’dir. Yârin kıvrık ve kıvrık kākülü de o Kâbe’nin kapısı halkasıdır.”

591 Tālī‘i mes‘ūda ırmış devletünde k’eylemiş
Māhı bālin mihri bister kākül-i müşgīn-i dost

“Yârin kâkülü, devletin sayesinde kutlu bir bahta ermiş ki kameri yastık, güneşi yatak yapmıştır.”

592 Bâğ-bân-ı Bâğ-ı cennetdür ki bezmünçün ider
Dâmenin pür-verd-i ahmer kâkül-i müşğîn-i dost

“O kâkül, cennet bağının bahçıvanıdır ki senin meclisinde bulundurmak için eteğine kırmızı gül doldurmuştur.”

593 Gerd-i râhuñ ‘anberinden eylemişdür gül gibi
Câmesin yâruñ mu‘aṭṭar kâkül-i müşğîn-i dost

“Yine o kâkül, senin yolundaki amber gibi tozun rayihasıyla sevgilinin elbisesini misk gibi kokutmuştur.”

594 ‘Adlũni yâd itmeyüp uzatdığıçün zulm elin
Ḥâke olmuşdur berâber kâkül-i müşğîn-i dost

“Senin adaletini hatırlamayıp da zulüm için el uzattığının cezası olarak yârin kâkülü, baş aşağı ve toprakla beraber olmuştur.”

595 Bâd-ı ‘azmünden sipâh-ı fitne oldu tār-mār
Ol perişânlıkda beñzer kâkül-i müşğîni dost

“Azim ve kastın rüzgârından fitne ve fesat ordusu darmadağın oldu. Galiba yârin kâkülü de hala o perişanlıktadır.”

596 Bu sebebdan devr-i eyyamuñda ber-dâr oldu kim
Oldı dil-düzd ü sitem-ger kâkül-i müşğîni dost

“Yârin kâkülü, gönül hırsızı ve zalim olması dolayısıyla senin padişahlığın günlerinde baş aşağı asıldı.”

597 Ḥaḳ budur kim büt-perest olmazdı ‘ahdüñde senũñ
Ḳılca inşâf eylese ger kâkül-i müşğîn-i dost

“Yine o kâkül, kıl kadar insaf eyleseydi senin zamanında putperest olmazdı.”

- 598 Ey melek-ḥū ḥüsn firdevsinde şevkünden kırar
Sāye-bān-ı sünbül-i ter kākül-i müşgîn-i dost

“Ey melek huylu sultan; yârin kākülü, güzellik cennetinde senin şevkin ile taze sünbül den gölgelik kurmaktadır.”

[34]

- 599 Tapuña cān ü gönül mülkin müseḥḥar kılmağa
Her taraftan çekdi leşker kākül-i müşgîn-i dost

“Can ve gönül memleketini sana tâbi kalmak için yârin gönlü her taraftan ordu çekmiştir.”

- 600 Añsa fethin sen Muḥammed-āyet ü Ḥaydar-dilün
Eylemezdi burc-ı Ḥayber kākül-i müşgîn-i dost

“Senin gibi Muhammed mucizeli ve Hıdır yürekli bir padişahın fethini ansa idi yârin gönlü Hayber misali burç yapmaya kalkışmazdı.”

- 601 Olmaz idi sürmese yüzün yüce der-gāhuña
Hem-ser-i serv-i semen-ber kākül-i müşgîn-i dost

“Senin yüksek kapına yüzünü sürmeseydi yârin gönlü, servi boylu ve gümüş göğüslü bir güzele münasebet peyda edemezdi.”

- 602 Şi‘rüh için bir mu‘anber dil-sitān mecmū‘adır
Sûret-i Çinle muşavver kākül-i müşgîn-i dost

“Yârin gönlü, çini resimlerle müzeyyen gönül alıcı bir mecmuadır ki, senin şiirlerinin yazılması için yapılmıştır.”

- 603 Zeyn idüp gül-gün-ı ḥüsni kapuña çekmek için
Urdu na‘l-i misk-i ezfer kākül-i müşgîn-i dost

“Güzellik gül-gûnunu süsleyip kapına getirmek için yârin gönlü, keskin kokulu miskten nal çaktı.”

Gülgûn: Hüsvrev-i pîrûzun atının adı.

- 604 Baş getürmiş hâsidüñ kaşdine ejderhâ gibi
Şan şaçar ağzından âzer kâkül-i müşgîn-i dost

“Yârin kâkülü sana haset edene kast için ejderha gibi baş kaldırmış da sanki ağzından ateşler saçmaktadır.”

- 605 Terk idüp ser-keşligün çün yolña ser қor nola
Hüsñ iline olsa server kâkül-i müşgîn-i dost

“Yârin gönlü dik başlılığı bırakmış ve senin yoluna baş koymuştur. Binaenaleyh güzellik diyarında server olsa çok mudur?”

- 606 Medhüñi yazmağa müşgîn hatt ile her dem çeker
Ter gül evrâkına mıstar kâkül-i müşgîn-i dost

“Senin methini siyah bir hat ile yazmak için yârin kâkülü, taze gül kâğıtlarına mıstar çeker.”

Mıstar: Eskiden kalınca bir kâğıt üstüne iplik çekilip satırların doğru gitmesi için kullanılan alet.

- 607 Defter-i medh ü şenâñuñ örmege şirâzesin
Rîsmân bükmiş mu‘anber kâkül-i müşgîn-i dost

“Medih ve senanı hâvî deftere şiraze vurmak için yârin kâkülü amberli iplik bük müştür.”

- 608 Şan uçar tûmâr-ı medhüñde redif olmağıçün
Ki açdı defter bigi şad per kâkül-i müşgîn-i dost

“Yârin kâkülü defter sahifeleri gibi yüzlerce kanat açıp methin tomarına redif olmak için sanki uçmaktadır.”

- 609 Söz ‘arûsu zülfine nazmum le‘âli dizdi kim
Silk-i cevherdür ser-â-ser kâkül-i müşgîn-i dost

“Yârin kâkülü, söz gelininin zülfüne inciler dizdi. Çünkü kendisi baştan başa cevahir dizisidir.”

- 610 Lîk ser-gerdânlığından bağludur işüm bigi
Şanki hâlümdür muşavver kâkül-i müşgîn-i dost

“Lakin perişanlığından benim işim gibi bağlıdır. Sanki yârin gönlü, benim tasvir olunmuş halimdir.”

5 Kâkül-i müşğîn-i dost

611 Kâkül-i dil-ber dilinden şerh iderdüm hâlümü
Korqaram k’ola mükedder kâkül-i müşğîn-i dost

“Dilberin kâkülü bostanından dağınık halimi bildirirdim. Fakat bunu yaparsam yârin kâkülü mükedder olacağından korkuyorum.”

612 ‘Arz iderdi Aḥmed’üñ hâl-i perişânın temâm
Fî’l-meşel olsa süḥan-ver kâkül-i müşğîn-i dost

“Yârin kâkülü söz söyler olsaydı Ahmed’in perişan halini tamamıyla anlatırdı.”

613 Perçem-i nuşratla zeyn olsun celâlüñ nitekim
Rûy-i mâha vire zîver kâkül-i müşğîn-i dost

“Ay gibi yüzüne kâkülü zînet verdiği gibi celal ve azamete sancağını nusret ve zafer perçemi süslesin.”

614 Yüz dil ü biñ cân ile maḥkûmuñ olsun ins ü cân
Cânlar itdükçe musahḥar kâkül-i müşğîn-i dost

“Yârin kâkülü ruhları teshîr eyledikçe yüzlerce kâkül ve binlerce can ile insanlar ve cinler sana mahkum ve muttabî‘ olsun.”

615 Şubh u şâm itsün du‘ânı şubḥa-gerdân-ı felek
Tâ ola dillerde ezber kâkül-i müşğîn-i dost

“Göklerde tespîh çeviren melekler gece gündüz sana dua etsin.”

1 Üstüne Kasidesi

Ca'd Zülfün

Der-Medh-i Sultan Muhammed

Sultan Muhammet'in Methine Dair

fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilün

- 616** Ca'd-ı zülfün kim melâhat topunuñ çevgânıdur
Yaraşur yüzünde kim hüsni ü behâ meydânıdur

“Melahat köyünün çevganı olan kıvrıcık zülfün, güzellik meydanı bulunan yüzünde yakışıyor.”

Köy ve çevgana dair malumat verildi.

- 617** Zülf İrem bağında ırmış hüşe-i müşgîn-‘ineb
Ruh Hıtâyı yaprak açmış Çin nigāristānıdur

“Yüzündeki zülfüne İrem Bağı’nda yetişmiş siyah üzüm salkımı, yanağın da Hıta bayrağı açmış Çin resimhanesidir.”

Çin’de âdeta resim sergisi olan bir yer varmış ki adına “Nigaristan” derler ve en güzel suretleri oraya koyarlarmış. Şair suretlerin en güzeli tasavvur ettiği sevgilinin yüzünü o nigaristana benzetiyor, yanağın kırmızılığı dolayısıyla da Hıta devleti bayrağına teşbih ediyor. Anlaşıldığına göre Hıta bayrağının rengi de kırmızı imiş.

- 618** Sūzumı eşkümle teskīn itmege gamzeñ komaz
Yağmurı yağdurmaz ol cādū cihān fettānıdur

“Sihirbaz gamzen, kalbimin yanışını gözyaşımla söndürmeye müsaade etmiyor. Dünyaya fitne ve fesat veren o cadı, yağmur yağmasına da mani oluyor.”

Gamze: Güzel bir gözün ucundaki gönül çeken hareket demektir. Bazıları bunu, gülme esnasında avurtlarda görülen çukurluk sanıyorsa da yanlıştır. Akıl çelen hareketleri sihir gibi tesir ettiğinden şairler, gamzeyi cadılıkla ve fitnekarlıkla tavsif ederler.

[35]

- 619** Açma zülfin ey şabā hāl-i siyāhından kim ol
Sāye-bān-ı ‘anber altında Habeş sultānıdur

“Ey saba rüzgârı, sevgilinin beni üstündeki zülfü dağıtıp açma ki o ben, siyah gölgelik altında Habeş sultanıdır.”

620 Ey şanem zünnâr-ı fitne küfr-i zülfüñdür senüñ
Her kılında aşılan bin zâhidüñ imânıdır

“Ey tapılırca sevilen güzel, senin kâfir zülfün fitne vefesat zünnarıdır ki her telinde binlerce sofunun imanı asılıdır.”

Zünnar: Hristiyanların hususiyle Katolik papazların bağladıkları kuşak ki Müslümanlarca küfür alameti sayılmıştır.

621 Ol kıyâmet ki anı dün şerh itdi şehrüñ vâ‘izi
Rûzigâr-ı vaşl-ı cânânuñ şeb-i hicrânıdır

“Şehrin vaizinin dün anlatmış olduğu kıyamet, sevgili ile mülakat zamanının ayrılık gecesidir.”

622 Hattı yazmış dil-berüñ çâh-ı zenaḥdânında kim
Bu hezârân Yûsuf-ı Mısrîlerüñ zındânıdır

“Sevgilinin hattı, çâh-ı zenehdânı, yani çenesi çukuru kenarına ‘Burası, binlerce Mısırlı Yusuf’un zindanıdır.’ diye yazılıdır.”

623 Ey hayâl-i sāye-i zülfüñ bahâr-ı cân ü dil
Bülbülün hoş gör ki hüsnüñ bağınıñ mihmânıdır

“Ey zülfü gölgesinin hayali, can ve gönlün baharı olan sevgili, senin güzelliğini terennüm eden bülbülü hoş gör ki hüsnün bahçesinin misafiridir.”

624 Ey cemâlüñ sāye-bânı şeh-per-i Rûḥ-ül-Emîn
‘Aks-i ḥaddüñden cihân yüzi cinân bostânıdır

“Ey Cebrail’in kanadı cemaline gölgelik eden güzel, senin güzelliğin aksiyle yeryüzü cennet bahçesi olmuştur.”

625 Mülk-i dilden zülf-i kâfir-kışüñ el çeksün kim ol
Taḥt-ı sultân-ı hayâl-i sāye-i Yezdânîdür

“Gavur dinli olan zülfün gönül mülkünden elini çekmiş, zira orası, Hakk’ın gölgesi

bulunan padişahın hayalî bir taht-gâhıdır.”

- 626** Sâkiyâ tur bir kadeh lâ‘l-i muşaffâşuñ bize
Kim bu şâfi şoffada ‘ayş ü şafâ devrânıdır

“Ey saki, kalk, bize bir kadeh lal renkli ve halis şarap ver ki bu sofada eğlenilecek ve safa sürülecek zamandır.”

Zaman demek olan “ân” kelimesinin Arapçadaki cem‘i “evân” dır. Bunun “âvân” okunup yazılması yanlıştır. Yukarıda söylenildiği vasıf ile Ahmed Paşa bunu bilmez değildi. Fakat divanında emsali görüldüğü vecihle öyle ufak tefek kaidelere ehemmiyet vermiyordu.

- 627** Tāze hüsniyyât okur gül defterinde ‘andelîb
Bād-ı şubh ol defterüñ geh geh varak-gerdânıdır

“Bülbül, gül defterinden güzelliğe dair taze taze ve yeni yeni mazmunlar terennüm etmekte, sabah rüzgârı da ara sıra uzaktan yapraklarını çevirmektedir.”

- 628** Ğulğulinden bülbülüñ çāk-i giribān itdi gül
Kumrunuñ zārılığınıñ serv ser-gerdânıdır

“Bülbülün yüksek sesle ötüşünden gül yakasını yırtmış, kumrunun hazin hazin inlemesi serviyi tesire ve hayrete düşürmüştür.”

3 Ca‘d Zülfün Kasidesi

- 629** Ger şecerden kem değülseñ sen dañi rakş eyle kim
Şimdi tāvus-ı dırāhtuñ mevsīm-i cevlanıdır

“Eğer ağaçtan daha hissiz değilsen sen de kalkıp oyna. Çünkü şimdi ağaçların tavus gibi salındıkları bir gündür.”

- 630** Ğonca-i gül meyl ider āyine-i āb üstine
Ağzın açmış şan ser-i tūtî-i Hindistānîdür

“Gülün goncası su aynası üstüne doğru eğilmiştir. O haliyle Hindistan’dan getirilmiş ve ağzını açmış bir tûtîye benzemiştir.”

- 631** Çār-sū-yi bāğ içinde şāh-ı nergis gūyiyā
Sīm ü zerden zeyn olunmuş şayrafî dükkānıdır

“Bahçe çarşısı içinde nergis çiçeğinin dalı altın ve gümüşle süslenmiş, sarraf dükkânını andırmaktadır.”

632 Katre-i jāleyle şekl-i lāle-i hamrāyı gör
Dürr ü gevherle pür olmuş kâse-i mercānidur

“Üstüne çiy taneleri damlamış kırmızı laleyi gör ki inci ve mücevher doldurulmuş mercan bir kâse halini almıştır.”

633 Katre-i şeb-nem ki düşmüşdür gülün ruhsârına
Bülbül-i mestün nişâr-ı dîde-i giryānidur

“Gülün yanağına damlamış olan çiy damlaları, aşk sarhoşu bulunan bülbülün ağlayan gözünden serpilmiş yaşlardır.”

634 Şâh-ı gülden gonca aşılmış dil-i bülbül bigi
Çāk olur âhır çü yiri dehr hâristānidur

“Gül dalında bülbül kalbi gibi asılı bulunan gonca nihayet yarılacaktır. Çünkü yeri zamane dikenliğidir.”

635 Şan ‘arağdur gül cüdā düşmüş ruhından dil-berün
Ya benefşe sāye-i gîsū-yi ser-gerdānidur

“Sanki gül, dilberin yanağından ayrılmış bir ter damlası, menekşe ise onun sergerdan ve perişan saçlarının gölgesidir.”

636 Bâğda bād-ı şabāyı gülşen-ārā gösteren
Zülf-i yāruñ şemme-i bûy-i ‘abîr-efşānidur

“Bağda saba rüzgârını bahçe süslüyor gibi gösteren, sevgilinin amber saçan zülfünün kokusudur.”

637 Hüsn nev-rûzunda ‘uşşâkı muhayyer eyleyen
Râstı ol serv-i dil-cünun gül-i handānidur

“Güzellik nevrüzunda âşıkları hayrete düşüren doğrusu gönüllerin aradığı o servi boylu güzelin gülen gülü andıran dudağıdır.”

[36]

638 Dā'imā 'ālem cemālün gül bigi hurrem tutan
Nev-bahār-ı devlet-i Sultān Muḥammed Ḥānīdur

“Âlemin cemalini daima gül gibi ter ü taze bulunduran, Sultan Muhammed Han'ın devleti baharıdır.”

639 Bir kader kadr ü kazā-rādur ki rāh-ı kadrīnūñ
Meslekinde seb'a-i seyyāre ser-gerdānıdur

“O padişah, öyle bir kader kudretli ve kaza tedbirlidir ki re'y ve tedbirine karşı yedi seyyare, yani güneş ve tabileri hayrandır.”

640 Bir zükā-dildür ki çeşm-i dīde-bān-ı āfitāb
Her dem idrāk-i kemāl-i rāyınūñ ḥayrānıdur

“Sultan Muhammed öyle bir denizdir ki güneşin gözcü olan gözü, onda kemaliyle bulunan kader, işin mütehayyiridir.”

641 Ol ebā-'an-ced Skender tahtına sultān olan
Ayağı toprağı Hızruñ Çeşme-i ḥayvānıdur

“Dedelerinden babasına, ondan da kendisine kalmak suretiyle İskender tahtına sahip olan o sultanın bastığı toprak, Hızır'ın abıhayat kaynağıdır.”

642 Ġāzi-i şāhib-kırān oldur ki devrinde anuñ
Küfr dārü'l-cehli şimdi 'ilm şehristānıdur

“En büyük ve gazi bir hükümdardır ki küfür ve cehil yeri, yani İstanbul, onun devrinde ilim ve irfan memleketi olmuştur.”

643 İşigi toprağı iksir-i ḥayātuñ cevheri
Ḥāk-i pāyı menba'-ı lütf u mürüvvet kânıdur

“Eşiğinin toprağı, hayat iksirinin cevheri, yani hülâsâsı, bastığı toprak da lütuf kaynağı ve insanlık madenidir.”

644 Afitāb-ı saltānatsuñ yürü heft iklīme kim
Tîğınūñ maşrıkla mağrib ṭābi-i fermānıdur

“Padişahım, sen saltanat güneşisin. Güneş gibi yedi iklim üzerine yürü ki doğu ve batı cihetleri kılıcının fermanına tabidir.”

645 Merhâbâ ey sürme-i a‘yân-ı devlet kim senüñ
Kem-terin seg-bānuña milk-i cihân erzânıdur

“Ey devlet gözünün sürmesi bulunan padişah, senin en âciz bir sekban neferine dünya hükümdarlığı az görünür.”

646 Tîğ-i qahruñ kanda kim oynada ber-i sūz-nāk
Bir ‘azāb ebrin sürer k’anuñ ecel bārânıdur

“Kahrın kılıcı, nerede yakıcı bir şimşek çaktıracak olursa azap bulutu sürer ve ecel yağmuru yağdırır.”

647 Rûy-i şemşîr-i cihân-gîrüñ nedendür sebz-reng
Şu yirine içdüğü her dem çü düşman kanıdur

“Su yerine her vakit düşman kanı içerken cihangir kılıcının namlısı neden yeşilimsi bir renktedir?”

648 Tutmasun mı dā’imā çarḥ-ı felek çînî siper
Çünkü nîzeñden şakıñduğı ser-i Keyvânıdur

“Felek daima Çin kalkanı tutmasın mı ki zuhalin başını mızrağından muhafaza etmektedir.”

649 Murğ-ı nuşrat şāḥ-sār-ı rāyetüñde hoş-nevā
Esb-i devlet zıll-i ‘ālem-gîrinüñ yek-rânıdur

“Nusret ve muzafferiyet kuşu, sancağının dalında güzel güzel ötmekte, devlet atı ise dünyayı tutan gölgenin bineğidir.”

650 Kîse-i âmāl lütfuñ kâsesinden mümtelî
Şofra-i ihsānuñuñ ḥalk-ı cihân mihmânıdur

“Emel kîsesi, lütfun kâsesinden dolmuş, dünya halkı ihsan ve ikramın sofrasına konuk olmuştur.”

651 Husrevâsen ol Feridünsun ki ednâ bendeññ
Hâk-i pâyi cevher-i tâc-i ser-i hâkânıdır

“Sultanım sen öyle bir Feridun’sun ki en âciz bir kulunun ayağı toprağı cevheri, hakanın başına tacdır.”

652 Germ idüb kıdsileri ‘arş üzre dest-efşân iden
Midhatuñ bağında geh geh Ahmedüñ elhânıdır

“Arş üstündeki mukaddes melekleri şarka getirip el çırtıran senin methin bağında Ahmed’in ara sıra ettiğı terennümlerdir.”

653 Bağludur gamdan dilüm ben ne diyem medhünde kim
Nâtıka medhüş u dil ser-geşte cân hayrânıdır

“Şehriyârım; methinde ne söyleyeyim ki gamdan dilim bağı, nâtıkım dehşet içinde, gönlüm şaşkın, ruhum mütehayyirdir.”

654 Pâdişâhâ şefkâtüñden yir yüzi ma‘mür iken
Dâd kim dil Ka‘besi gam leşkeri virânıdır

“Padişahım; yeryüzü, şefkat ve merhametinle mamur iken imdat et ki gönül Kâbe’si, gam ordusunun viranıdır.”

655 Bâğ içinde tâ zümürürd taht ura sultân-ı gül
Al sancak kılduran tâ lâle-i Nu‘mânıdır

“Bağda gül sultanı zümürüt taht kurdukça ve kırmızı lale al sancak kaldırdıkça”

656 Hurrem olsun gül yüzüñ feth ü zafer tahtında kim
‘İzz ü devlet bağınıñ tâze gül-i handânıdır

“İzzet ve devlet bağının taze açılmış gülü bulunan yüzün fetih ve zafer tahtında mesut olsun.”

657 Müstedâm olsun cihân bağında cüduñ ebri kim
Fazl gül-zârı anuñ perverde-i ihsânıdır

“Senin cömertlik bulutun, dünya bağında daimi olsun ki fazilet bahçesi, onun ihsanıyla yetişmiştir.”

658 Nice kim her ĩd-ı ‘ālem halkı zayfullāh olup
Baş ol an ol gñ kamu mahlûka rahmet hānıdur

*“Her bayramda, halk Allah’a misafir olduğca ve o gñ bütün mahlûkata rahmet
sofraları kuruldukca...”*

659 Dā’imā ‘izz ü celāl ü nuşrat u iqbāl ile
Hurrem ol kim haşm ‘ĩd-i devletñ kurbānıdur

“Sen, azimet, nusret, ikbal ile mesut ol da düşmanın, devletine kurban olsun.”

660 Şehriyārā haşre dek Yezdān vücūduñ şehrini
‘İzzet-ābād eylesün kim devlet ābādānıdur

*“Şehriyārım; Allah haşre kadar vücudun şehrini izzet ve azimet memleketi kılsın ki
o vücut, devletin ma‘mûriyyet sebebidir.”*

[37]

1 Seher ki Zühre Kasidesi

Der Medh-i Sultân Mehmed

Sultan Mehmet’in Methine Dair

mefâ’ilün/ fe’ilâtün/ mefâ’ilün/ fe’ilün

661 Seher ki Zühre nevāda düzetdi perde-i çeng
‘Arūs-i heft felek çarha girdi çâpük ü şeng

*“Seher vakti -ki Zühre yıldızı çenge neva perdesinde akort etti- yedi feleğın arûsu
olan güneş, seri ve latif bir surette çarha girdi.”*

662 Uyandı meş‘ale-i şubh u yandı şem‘i felek
Dirildi çāder-i kuhlī ve göçdi leşker-i zeng

*“Sabah meşalesi uyandı ve feleğın mumu yandı. Siyah çadır dñrñldñ ve karalar
ordusu göçtü.”*

Çadır kuhli: Sürme renkli çadır, karanlık gece.

- 663 Cihān cemālî bu zerrîn tutukdan oldu ‘ayān
Şanasîñ açdı ruh-i dost ıtır-ra-i şeb-reng

“Bu sırmalı perdeden cihanın cemali göründü. Sanki sevgilinin yanağı üstündeki gece renkli siyah bükümü açıldı.”

- 664 Meger ki bîşe-i gerdūnda gördi zerrîn şîr
Ki sebze-zār-ı zümür-rüdde kaçdı sîmin reng

“Galiba felek sazlığında altından bir arslan bulunduğunu gördü de zümriit gibi yeşillik olan fezadan gümüş rengi kaçtı. ‘Sîmîn renk’ten kamer manası kast edilerek altın aslan, yani güneş, bulunduğunu gören ay kaçtı manası çıkarılmak da mümkündür.”

- 665 Sipîhr çengine zerrîn veter taşar hurşîd
Ki ıtuta muṭrib-i Zühre bu şî‘r-i terle tereng

“Felek sâzendesi olan Zühre bu yeni şiirimle terennüm etsin diye güneş, sema çengine sırmalı giriş takmıştır.”

- 666 Ğamuñla kılca kalup cânım oldu kıddüm çeng
Dilümi ‘üd kılup niçün itmeyem âheng

“Sevgilim, senin gamını çekmekten canım kıl gibi inceldi. Boyum çeng gibi eğildi. Kalbimi ud gibi inleterek nasıl ahenk etmeyeyim?”

- 667 Çü zülfi halkalarında sitâreler görünür
Taña kalup tağıtur kendüzini Heft-evreng

“Zülfü halkaları arasından yıldızlar görüldüğü için o manzarayı gören yedi kat gök kendisini dağıtır.”

- 668 Diler ki irişe ‘unnâb-ı lâ‘lüne zülfüñ
Ki hūşe-i ‘inebîden aşar iki âveng

“Zülfün, ‘unnâb gibi olan duvağına erişebilmek için üzüm salkımından iki heveng asar.”

Şair burada sevgilinin duvağını ‘unnâba iki tarafındaki zülüfleri, iki üzüm salkımına benzetiyor.

669 Şeker ne kelledür ey tûti-i şeker-güftâr
Ki lâ'line öykünüp itdi cihânı başına teng¹⁰⁷

“Ey tatlı dilli tûtî, şeker kellesinde ne kafa var ki dudağının lezzetini taklide kalkışıp dünyayı başına dar etmiştir.”

Burada şeker kellesinin mahruti şekline yani dibinin geniş, baş tarafının dar olduğuna işaret vardır.

670 Cemâli gülşeni içre gözi iki âhû
Kenâr-ı âb-ı ‘izarında zülfi iki neheng¹⁰⁸

“Sevgilinin gözleri iki ahu, zülüfleri de yanağının suyu kenarında iki timsah gibidir.”

2 Seher ki Zühre Kasidesi

671 Bu saht-rûluğı ucından ol şikeste-dili
Kim itdi ğarkâ-i âb ü kim urdı başına seng

“Bu sert yüzlülüğü dolayısıyla o kalbi kırılmış olan şekeri kim suya batırdı, kim başına taşla vurdu.”

672 Cefâsı tîgi kaçan çıka dil niyâmından
Çü tutdı hûn-ı dille t anı ser-â-ser jeng

“Sevgilinin cefası kılıcı gönül kınından ne vakit çekilip çıkarılacak? Kalbimin kanı ile onu baştan başa pas tuttu.”

673 Cemâli mülkini tîgiyle tutdı ğamzeleri
Nite ki milket-i islâmı Şâh-ı feruğ-yeng

“Kanunu mübarek olan padişahın Müslüman memleketlerini zabıta ve idare etmesi gibi sevgilinin gamzeleri kılıcı, güzellik mülkünü teshir etti.”

674 Cihân-güşây ü memalik-sitân-ı heft iklîm
Muhammed-âyet ü Yûsuf-cemâl ü Haydar-ceng

“O padişah, yedi iklim memleketlerini alan bir cihangirdir hareketi Muhammed mucizesi, güzelliği Yusuf cemali, şecaati Ali'nin cengi gibidir.”

¹⁰⁷ Vezin için “la'lün öykünüp” okunmalıdır.

¹⁰⁸ Bu beyit ve misali sahifenin sonuna yazılacaktır.

675 Düzetdi al‘a-i p l d t gi  sl ma
Ki al‘ola anu  ile amu ıl ‘-i Freng

“Bütün Frenk kaleleri onunla zabıta ve tahr b edilsin diye onun kılıcı  slam için  elik bir kale yaptırmıştır.”

Bu beyitte oldukça ta‘k d vardır. O  elik kalenin neresi olduğu pek de anla ılamıyor ihtimal ki  stanbul kast edilmiştir.

676 Sen ol h m y-i  erefs   ki ‘ahd-i ‘adl  nde
ılur ni  men-i  eh-b z     y ne g leng

“Sen  yle bir şerefli Hüma’sın ki adaletli devrinde turna ku u, avcı doğan ku unun dura ını yuva itti haz eder.”

Hüma: Tahayyül bir ku  ki gölgesi her kimin ba ına d  erse hükümdar olurmu . Bundan dolayı Türkçede ona “devlet ku u” denilir, eskiden devlete ait şeyler ona nispet edilerek “hümayun” vasf  derlerdi. Zat-ı hümayun, saray-ı hümayun, sefine-i hümayun, ordu-yı hümayun gibi.

Ahmed Paşa Fatih’i hümayun gölgesine u ramı  olmak üzere değil, h manın kendisi olarak gösteriyor ve onun gölgesiyle başkalarına hükümdar olabileceğini anlatmak istiyor.

[38]

3 Seher ki Z hre Kasidesi

677 az  bigi ne adar tir k’atası  a ma
Ecel gider aber itmege önce bi  ferseng

“D  mana kaza gibi ne kadar ok atarsan ecel, ölüm geliyor diye haber vermek için oktan bin fersah ileri gider.”

678 Ger  henin siper olsa ‘ d -yi seng n-dil
Geçer bu n ze-i ser-t z   itmez anda dreng

“Ta  yürekli düşman, çelikten kalkan tutsa da ucu kesik mızra ın saplanıp geçer.”

679    t ld  ubbe-i gerd n  ad -yı na‘ra  ile
  ine od d   ben ra‘d ider g r v   g reng

“Naranın aksiyle felek kubbesi dolmuş olduğu için şimşegin içine ateş düşmüş ve hurlayıp feryat etmekte bulunmuştur.”

680 O şeh-süvāra ‘inān-gir ola mey-i dest-i şabā
Ki bād-pāyına nisbet sipihr hıngı leng

“Gayet iyi bir süvari olan o padişaha saba rüzgârı yetişip de atının yularını tutabilir mi ki rüzgâr gidişli bineğine nispetle feleğin kıratı, yani ay, topal kalır.”

681 Muḥadderāt-ı suḥanden çü zihnüñ açā niḳāb
Gerek k’ola müteḥayyir ‘ukül-i pür-ferheng

“Padişahım; zihnin örtülü kızlar gibi görülmemiş ve işitilmemiş mazmunların nikabını açarsa edep ve marifet sahibi akıllar şaşırıp kalırlar.”

682 Nice dürüst kılam ben kalemle Şeh medḥin
Ki ben de baḥt-siyāhem kalem şikeste vü deng

“Ben padişahın methini kalemle nasıl doğruca edebilirim ki ben kara talihli bir adam kalem de kırık ve şaşkındır.”

683 Çü nükte-dān-ı cihāndur şehenşehüñ Ahmed
Sözi uzatma demidür du‘āya kıl āheng

“Ey Ahmed; büyük padişahın nüktedanıdır, sözden ne demek istenildiğini pek iyi anlar. O halde sözü uzatma da duaya başla.”

684 Nice ki uçura her şubḥ murğ-ı zerrīn-bāl
Bu ābenūs kafesden sipihr-i mīnā-reng

“Şişe renkli felek, bu abanoz kafes, yani gece karanlığından her sabah altın kanatlı bir kuş uçurdukça, yani güneş doğdukça.”

685 Şeref gökinde sen ol āfitāb-ı ‘ālem-tāb
‘Uṭārid-i felek ursun ‘adūya tīr-i ḥadeng

“Sen şeref göğünün cihanı aydınlatan güneşi ol. Feleğin ‘utârid yıldızı da düşmanlarını ok ile vursun.”

Sıhhat-nâme

Sıhhatname

müstef'îlün/ müstef'îlün/ müstef'îlün/ müstef'îlün

Şu kasidenin Fatih için mi yoksa Bayezid için mi yazıldığına dair metinde sarahat yoktur. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'nin 2949 numaralı nüshasının sayfa kenarına "Fatih hakkında" diye kurşun kalemle bir işaret yapılmış

Ye'cüc-i zulm ü fitnenüñ sedd-i sedîdin çekmege
Ol mefhâr-ı İskender-i Yûnâna şıhhat yaraşur

beytiyle delaletinden de Fatih için yazılmış olduğu anlaşılmıştır."

686 İki cihānuñ cānısıñ sen cāna şıhhat yaraşur
Cūd u kerem bürhānısıñ bürhāna şıhhat yaraşur

"Padişahım; sen dünya ve ahiretin ruhu mesabesindesin. Senin gibi bir cana afiyet yaraşır. Cömertlik ve lütuf ü keremin delil ü burhanısın. Bir hana yakışan da sıhhattır."

687 Hüsn-i ruğundur gül gibi 'ālem cemālin zeyn iden
Bād-ı elemden bu ruğ-i ḥandāna şıhhat yaraşur

"Ālemin cemalini süsleyen yanağının güzelliğidir. O güler yüz için münasip olan sıhhat ve afiyettir."

688 Dār-ı şifādan ḳapuña şerbet buyurmuş la'l-i yār
Yazmış kenār-ı cāma kim sen ḥāna şıhhat yaraşur

"Yārın dudağı, hastahanedен kapına şerbet göndermiş ve ilaç şişesinin kenarına senin gibi bir padişaha sıhhat yaraşır diye yazmış."

689 Her gūşede tesbīḥ ider dillü dilince kâ'ināt
Zikri budur kim Ḥazret-i Sultāna şıhhat yaraşur

"Her köşede bütün kâinat kendi dilince tespih etmekte ve padişah hazretlerine sıhhat yaraşır demektedir."

690 Ye'cüc-i zulm ü fitnenüñ sedd-i sedîdin çekmege
Sen mefhâr-ı İskender-i Yûnâna şıhhat yaraşur

"Zulüm ve fitneye karşı sağlam bir set çekmek için İskender-i Yunânî'nin iftihar

ettiği senin gibi bir şehriyâra sıhhat yaraşır.”

Yecüc ve Mecüc’e karşı set yapan zâtın “Zülkarneyn” olduğu Kur’an’da zikredilmektedir. Yemenli olan bu zata sonradan bir “İskender” lik ilavesiyle “İkender-i Zülkarneyn” Makedonyalı İskender’e de “İskender-i Yunânî” demişler, çok kere de birbirine karıştırmışlar, hatta ikisinin bir adam olduğunu iddia eylemişler. Galiba Ahmed Paşa da “sedd-i Yecüc”ü İskender-i Yunânî yaptı vehminde bulunuyor ki Fatih’le onu iftihar ettiriyor.

691 Baht ü sa‘âdet tahtınuñ aḥkāmın iḥkām itmege
Darü’ş-şafâda dâver-i devrâna şıḥḥat yaraşur

“Tâli‘ ve saadet tahtının hükümleri muhkem kılmak için zaman hâkimi olan padişaha şafa sarayında sıhhat yaraşır.”

[39]

2 Sıhhatnâme

692 Tedbîr ile leşker şıyup mektûb ile iklîm alan
Ol iftiḥâr-ı milket-i ‘Osmâna şıḥḥat yaraşur

“Tebdir ve idare ile ordu kıran mektup göndermekle iklim alan ve Osman Gazi memleketinin övünmesine sebep olan o şehriyâra sıhhat yaraşır.”

693 Sû-i mizâcın ‘âlemüñ ḥikmetle ıslâḥ itmege
Sen Hızır-dem ‘İsâ-nefes Lokmâna şıḥḥat yaraşur

“Âlemin bozulmuş olan mizacını hikmetle düzeltmek için senin gibi Hızır ve İsa nefesli bir Lokman’a sıhhat yaraşır.”

694 İnsân-ı devlet ‘aynınuñ vech-i münîriñ nûrıdur
Devlet umûrın görmege insâna şıḥḥat yaraşur

“Nurlu yüzün insanların da devlet gözünün de nurudur. Devlet işlerini görmek için insana sıhhat yaraşır.”

695 Sâ‘d-i felek her şubḥ-dem fâl-ı sâ‘âdet tutmağa
Muşḥaf yüzünde âyet-i Raḥmâna şıḥḥat yaraşur

“Sadi feleğin yani müşteri yıldızının her sabah saadet falı tutmak için Mushaf yüzüne bakacağı âyet-i Rahman’a sıhhat yaraşır.”

696 Rüşen budur kim ‘âlemüñ rûy-i murâdın gösterür
Ayine-vâr ol tal‘at-i rahşâna şıhhat yaraşur

“Âlemin muradı yüzünü gösteren ayna gibi parlak cemale sıhhat yaraşacağı aşikâr surette bellidir.”

697 Bâğ-ı İrem bülbülleri Aḥmed bigi gül-bang ider
K’ol gül-izâr-ı ‘andelîb-elḥâna şıhhat yaraşur

“O gül yanaklı ve bülbül terennümlü padişaha sıhhat yaraşır diye Ahmed gibi İrem Bağı bülbülleri de gül-bang çekerler ve hep birden dua ederler.”

698 Girmiş kaşı mihrâbına yâruñ gözi merdümle
Ḥâcet dilerler kim dil-i cānâna şıhhat yaraşur

“Yârin gözlerindeki bebekler, kaşları mihrabına girmişler, sevgilinin kalbine sıhhat yaraşır diye padişah için afiyet temennisinde bulunuyorlar.”

699 Yâ Rab bu devlet bedrini kırtar küsûf-ı za‘fdan
‘İzzet gökinde ol meh-ı tâbâna şıhhat yaraşur

“Îlâhî, o devlet-i aynı zaafa tutulmaktan kırtar ki o parlak kamere izzet semasında sıhhat yaraşır.”

700 Naql olsun ol derd ü elem a‘dâña ey kân-ı kerem
Tâ ḥaşre dek sen menba‘-ı iḥsana şıhhat yaraşur

“Ey kerem madeni, sendeki o dert ve elem düşmanlarına intikal etsin. Senin gibi bir iyilik menba‘ına mahşere kadar sıhhat ve afiyet yaraşır.”

1 Âh kim yâr

Der-medh-i Sultan Mehmed

Sultan Mehmet'in Methine Dair

fe'îlâtün/ fe'îlâtün/ fe'îlâtün/ fe'îlün

- 701 Âh kim yâr bozup ka'ide-i yârluğı
Yine resm eyledi bünyâd-ı cefâ-gârluğı

“Ah kim sevgili yârlık kaidesi bozdu ve cefakârlık usule resmiyet verdi.”

- 702 Gözi câzûluk ile fitneler uyarmağ için
Vardı nâz uykusına gözle bu mekkârluğı

“Gözü sihirbazlıkla fitne ve fesat uyandırmmka için nazlı bir uykuya daldı. Sen onun bu hilekârlığına dikkat et.”

- 703 Bûse tiryâkin umarken dil-i bîmarumuza
Zehr-i gam virdi şacı gör bu siyeh-kârluğı

“Hasta gönlümüze dudağından buse tiryakin umuyorken saçı gam zehri verdi. Şu siyeh-kârlığa yani zalimliğe bak.”

- 704 Baħar eşmekde gözüm zevraķı bulmazdı necât
Yetişüp Hızır-ı haṭuñ eylemese yârluğı

“Hattın Hızır gibi yetişip de yardım etmemiş olsaydı gözüm sandalı gam baharında seyr ü sefer etmekten kurtulamazdı.”

Eşmek: Sefer etmek demektir. “ At sahibine göre eşer.” mislinde olduğu gibi.

- 705 Hoşdur ol ğamzelerüñ hastaluğı kim yaraşur
Merdüm-i zâlimüñ eksilmese bîmârlığı

“O gamzelerin yani göz kuyruklarının mahmurluğu hoştur ki zalimin hastalığı eksik olmasa yaraşır.”

- 706 Öldürürüm der imişsiñ demidür egleme gel
Bin kez öldür beni tek eyleme bizârluğı

“Benim için öldürürdüm diyormuşsun. Dediğinin tam zamanıdır. Geciktirme, hatta bin kere öldür, fakat bana karşı usanç ve küskünlük gösterme.”

707 Ol ki yoluñda fedā eyledi evvel dil ü cān
Senden ol şaķına mı girü kalan varluğı

“Yolunda ilk önce gönlünü ve canını veren kimse geri kalan varlığını senden sakınır mı?”

708 Ey beni şekl ü şemā’ille giriftār kılan
Düşmedün ne bilesin sen bu giriftārluęı

“Ey suret ve sîretle beni aşķına giriftar eyleyen sen düşmemiş olduğun için böyle bir giriftarlığı ne bilirsin?”

709 Bir gün eglen bizi hāk eyleme ey gam ki nigār
Dem ola bir gün aña eski hevā-darluğı

“Ey gam bir gün olsun eglen de bizi öldürüp toprak haline getirme. Belki bir zaman gelir de sevgili eski dostluğumuzu hatırlar.”

[40]

2 Âh Kim Yâr

710 Gelüñāvāz-ı ney ü çeng ile mey nuş idelüm
Şalalum ‘āleme āvāze-i mey-hārluęı

“Gelin ney ve çenk nameleri ile şarap içelim ve sarhoşluk naralarını âleme saliverelim.”

711 Öykünürem dir ise gonca lebüñe ne ‘aceb
Söyledür ağıza ne gelse gönül darluğı

“Gonca, dudağını taklit ederim derse şaşılmaz. Gönül darlığı ve can sıkıntısı ağza ne gelirse söyler.”

712 Zülfi çengāline dil düzdünü ber-dār ider āh
Dil-berün ancak ola bī-dile dil-dārluęı

“Gönül hayırsızını zülfü çengeline asar. Dilberin aşķa dostluk etmesi ancak bu olur.”

713 Dil-i ifgârumuzı çün tağıdur kâkül-i dost
Yâ Rab ol zülfe bitit sen bu dil-ifgârluğı

“Yârin kâkülü yaralı gönlümüzü perişan ediyor. İlâhî, sen o zülfe bu cefakârlığa nihayet verdir.”

714 Aḥmedincitme dil-i dil-beri nâleyle şakın
Koma ger ‘ârif iseñ rāh-ı kem-âzârluğı

“Ey Ahmed, sakın dilberin gönlünü incitme. Arif isen insan incitmemek yolunu bırakma.”

715 Şāh ‘adliyle cihān cevri elini kesmiş iken
Kaç başı ile ider ol turra bu tarrârluğı

“Padişah, adliyle cihanın zulüm elini kesmiş iken ol turra, yani sevgilinin saç bükümleri ne cesaretle böyle yan kesicilik yapabilir?”

716 Ol ki gösterdi Mesihāya revān-baḥşluğı
Ol ki öğretti Feridūna cihān-dārduğı

“O padişah ki İsa’ya can vermesini göstermiş, Feridun’a cihandarlığı yani padişahlığı öğretmiştir.”

717 Ḥusrevā kimi şefi‘ idineyüm ḥışmuña kim
Luṭfuña tayanup itdim bu güneh-gârluğı

“Padişahım, gazabına karşı kimi şefaatchi edineyim? Bu günahkârlığı lütfuna itimat ederek yaptım.”

718 Tutmuşuz çünkü ḥacālet yüzine ‘özi eteğin
Dāmen-i afvüñ iderse n’ola settârluğı

“Biz, utanmış yüzümüze azar eteğini tuttuk. Senin affın eteği de settarlık edip kabahatimizi örterse ne olur?”

719 Kalem-i ‘afv çek ey sāye-i Ḥak sehvüme kim
Germdür şefkatünü ‘afve ḥaridârluğı

“Ey hakkın gölgesi, yanlılıkla yaptığım bir kusuru af kalemiyle çiz ki şefkatin, affa müşteri olmakta pek hararetlidir.”

Kerem Kasidesi

fâ‘ilâtün/ fâ‘ilâtün/ fâ‘ilâtün/ fâ‘ilün

735¹⁰⁹ Ey muhîṭ-i keremün kaçresi ‘ummân-ı kerem
Bâğ-ı cud ebr-i kefûnden tolu bârân-ı kerem

“Ey lütuf ve keremi ulu denizinin bir damlası ayrıca kerem ummanları teşkil eden cömertlik bağı, senin bulut gibi feyizli avucundan kerem yağmuru gibi doludur.”

736 Maṭla‘-ı şubḥ-ı zafer mihr-i zekâ ebr-i ḥayâ
Âsumân-ı ‘azamet dâver-i devrânı kerem

“Sen zafer sabahının doğusu, zekâ ve deha güneşi, hayırlı yağmurlar bulutu, büyüklük ve yükseklik seması, keremkârlık devrinin adil bir hükümdarısın.”

737 Tâc-baḥş-ı ser-i sultân-ı salâṭin-i cihân
Zînet-i taht ü nigân ḥazret-i sultân-ı kerem

“Dünyadaki padişahlar padişahının başına taç bağışlayan ve taht ile hatemin zineti bulunan bir kerem sultanısın.”

738 Zıll-ıHâk Şah Muhammed ki işigi gökinün
Kem-terîn ılduzı olur meh-i tâbân-ı kerem

“Allah’ın gölgesi¹¹⁰ yani onun dünyada vekili bulunan Mehmed Şah ki kapısının eşiği –yükseklikte gökyüzüne benzetilir- keremin parlak kameri, oranın sönük bir yıldızı olur.”

739 Ayağı toprağıdır cevher-i iksîr-i ḥayât
Âsitânı tozıdır sürme-i a‘yân-ı kerem

“Onun bastığı toprak, hayat iksirinin cevheri, eşiğinin tozu da kerem sahiplerinin gözlerine sürmedir.”

¹⁰⁹ Tâhirü’l-Mevlevî40. varakta 719. beyitten 735. beyte geçmiştir. (haz. n.)

¹¹⁰ Sultan, yeryüzünde Allah’ın gölgesidir hadisine işaret.

- 740 Açılır hulkı nesîmiyle gül-i gülşen-i cūd
Bezenür luṭfî zülâliyle gülîstân-ı kerem

*“Onun güzel ahlakı nesiminin esip okşamastıyla cömertlik bahçesinin gülleri açılır.
Lütuf ve ihsanı suyunun cereyan etmesiyle de kerem gülîstanı çiçekler açıp süslenir.”*

- 741 Baḥr-ı ahẓar ne durur kılzüm-i cūdında habāb
Ḳatre-i feyzi nedür ebr-i dūr-efşân-ı kerem

*“Şu yeşil deniz, yani gökyüzü nedir? Onun cömertlik denizinde bir su kabarcığı,
onun bir damlacık feyzi nedir? İnci yağmuru yağdıran bir kerem bulutu.”*

- 742 Kefi bir demde nişār itdügi gencün ‘öşrin
Ḥaşre dek vezn idemez keffe-i mîzân-ı kerem

*“Avucunun bir anda –muhtaç olanlara- serptiği hazinenin onda birini, kerem
terazisinin gözü kıyamet kopuncaya ve mahşer kuruluncaya kadar tartamaz.”*

[41]

- 743 Bî-kıyās olalı iḥsânlaruñ ey hüccet-i cūd
Ḳāṭi‘ oldı cedel-i ḥasmuñı bürhân-ı kerem

*“Ey cömertlik hücceti senin enam ve ihsanın kıyasa gelmez dereceyi bulalıdan beri,
kerem ve sehâ burhanı, hasmının bahs ü cedele kalkışmasını kesip atmıştır.”*

- 744 Ne melek-hūy meliksün dem-i luṭfuñ ile
Kevşer-i cūd aqıdur ravza-ı Rıḍvân-ı kerem

*“Sen ne melek huylu bir meliksin ki lütfunun bir demi, yani lütuḥkâr bir sözünle
kerem cennetinin ravzası cömertlik Kevser’i akıtır.”*

- 745 Ne kerāmet ḳodı Ḥaḳ zāt-ı kerîmünde k’olur
Ayağuñ başduğı yer çeşme-i ḥayvân-ı kerem

*“Cenab-ı Hak kerim olan zatına nasıl bir keramet vermiş ki ayağının bastığı yer,
keremin abıhayat çeşmesi oluyor.”*

- 746 Bulmasa nām-ı şerîfüñle şeref nāme-i cūd
Ebter olurdı ḳamu defter ü dîvân-ı kerem

“Kerem emirnamesi, mübarek adınla şeref bulmasa lütuf ve kerem divanının bütün defterleri hükümsüz kalırdı.”

747 Gün bigi saltanatun topu göke ağsa ne tãñ
Saña şunıldı bu meydânda çü çevgân-ı kerem

“Saltanatının topu güneş gibi gökyüzüne yükselse şaşılır mı? Bu cömertlik meydanında kerem çevgânı sana verilmiştir.¹¹¹”

748 Baħr-ı cüduñ nice şerħ ola k’anuñ reşhasıdur
Hâşıl-ı kân-ı seħā māye-i ‘ummân-ı kerem

“Senin deniz gibi olan cömertliğin nasıl anlatılabilir ki sehâvet madeninin Musul’u ve kerem ummanının sermayesi onun bir sızıntısından ibarettir.”

749 Saltanat hıl’atini kıddüñe hayyât-ı felek
Râst biçmese açılmazdı girîbân-ı kerem

“Felek terzisi, padişahlık elbisesini senin boyuna göre biçmemiş olsaydı kerem yakası açılmazdı.”

Eskiden hazır olarak satılan gömleklerin yakası açılmaz, alanın boynuna göre kesilmiş. Şair diyor ki felek terzisi padişahlık elbisesini senin boyuna ölçüp biçip kesmemiş olsaydı onun yakası hiç açılmazdı. Yani onu kimse alıp da kullanamazdı. Yakın vakitlere kadar kullanılan “yakası açılmadık söz” tabiri vardı ki hiç söylenilmemiş bıkır-i mazmun manasına idi.

750 Nerde zer var ise dest-i zer-efşānuñ ile
Harf-i zer gibi perākendedür ey kân-ı kerem

“Ey kerem madeni; nerde altın varsa inci saçan elinle zer kelimesini teşkil eden harfler gibi dağınık bir hâldedir.”

751 Sîm şüretde sitem şekli ile yazıldığı için
Tağıdursuñ anı düşman gibi ey h’ân-ı kerem

“Gümüş demek olan “sîm” zulüm manasına gelen “sitem” kelimesini yazılıştan andırdığı için ey kerem ve ‘âtıfet sultanı; sen onu düşman gibi dağıtırsın.”

¹¹¹ “Güy” denilen bir top ve “çevgân” tabir edilen çengelli bir sırık ile oynanılan oyuna işaret.

752 Gök tenûrında kır kırş okınur mihr ile mäh
H'ân-ı lûtfuñla firāvân olalı nân-ı kerem

“Lütüfkâr sofranda kerem ekmeği çoğaldığından beri, gökyüzü fırınındaki güneşle aya kurumuş bir pide diye bakılmaktadır.”

753 Kâse-i hırş toyar sofa-i ihsānuñdan
Dest-i in'amuñ ile 'ām olalı h'ân-ı kerem

“Kerem sofrası inam ve ihsanın eliyle umuma açılalıdan beri o inam ve ihsandan herkesin hırsı kâsesi dolmuş ve doymuştur.”

754 Mihr-i cüduñ çemen-i lûtf zer-efşân olalı
Gülşen-i dehri bezer nergis-i bostân-ı kerem

“Cömertlik güneşin lütuf çayırına altın şu'â'lar saçalıdan beri keremin mest nergisleri zaman gülşenîlerini bezemiştir.”

755 Bûy-i hülkuñdan alur müşg bigi kim o tutar
H'ôş revâyiñle cihân bağıny reyhâny kerem

“Misk gibi olan güzel tabiatından rayiha aldığı için kerem fesleğeni dünya bağıny takdir etmektedir.”

756 İhsân-ı halksıñ ey vâsıta-i 'ıkd-ı kirām
Her le'imüñ sözün işitme budur şân-ı kerem

“Ey büyük adamlar gerdanlığının vasıtası birbirine rabt edecek kopçası olan; sen en güzel ahlaklı bir zatsın. Onun için her alçaklık sözünü dinlemeye keremin şanı budur.”

Şair Fatih'in ecdadıyla ehfâdını bir gerdanlığa kendisini de iki ucunu bağlayacak olan kopçaya benzetiyor.

757 Aḥmed'üñ kesdi dilin ğam maḳaşı şem' bigi
Saña lâyiḳ diyemez medḥiñi sulṭân-ı kerem

“Ey kerem sultanı; gam ve keder makası mum gibi Ahmed'in dilini kesmiş olduğu için sana layık medih ve senada bulunamıyor.”

758 Sen Süleymānı ne dille öge bir mūr-ı za‘îf
Getüre nuṭṭa meğer lüṭfuñ ile anı kerem

“Süleyman peygamber gibi olan seni karınca gibi olan ben hangi bir dille methedebilirim meğer ki ne senin lütuf u keremin beni söyletsin.”

[42]

759 Hüsrevā pāreledi cevri eli şabrum yaḳasın
Dest-gîr olsa demidür baña dāmān-ı kerem

“Padişahım; zulüm pençesi sabrımın yakasını parçaladı. Kerem eteğinin elimden tutacak zamanı geldi.”

760 Midḥatūñ bülbülini ğam kafesinde ḳoma kim
Ḥayfdur tûtîye zehr ey şekeristān-ı kerem

“Ey kerem şekeristanı; şekere alışmış olan bir tûtîye zehir yedirmek yazıktır. Medih ve senanın bülbüli olan beni artık gam kafesine hapsedme.”

761 Ḳul ḥaṭā kılsa nola ‘afv-i şehenşāh ḳanı
Ṭotalum iki elüm ḳanda imiş ḳanı kerem

“Ben kulun hata ettimse padişahımın affı nerede? Farz edelim ki iki eli kanda bir caniyim, hani efendimizin lütuf ve keremi?”

762 Umaram cürmümi ğarḳ itmege rahmet şuyına
Mevc-i iḥsānuñ ile cüş ide ‘ummān-ı kerem

“Kabahatimi af ve rahmet suyuna gark eylemek ve beni pîr ü pâk etmek için ihsanın dalgasıyla kerem ummanının kabarcığını umuyorum.”

763 Ben ḳara toprağum iḥyā-yi memāt itmek içün
Yağsa cūduñ bulıṭından nola nīsān-ı kerem

“Ben kara ve bakımsız bir toprak halindeyim. Avarız-ı mevâtı yani ulu toprağı diriltmek için cömertliğinin bulutundan nisan yağmuru gibi lütuf ve kerem yağsa ne olur?”

764 Nice insān ola ‘ālemde ‘übeyd-il-iḥsān
Nice kim ola cihān tābi‘-i fermān-ı kerem

“Âlemdeki insanlar, ihsan kulu oldukça ve cihan kerem fermanına tabi bulundukça...”

765 Nice k’iqlīm-i mürüvvette geçe hükm-i vefā
Nice dīvān-ı ‘atâda tura divān-ı kerem

“Mürüvvet ikliminde vefa hükmü geçtikçe, ‘atâ divanında lütuf ve kerem divan durdukça...”

766 Dest-i ihsānuñ ile yapıla bünyād-ı sehā
Pāye-i kadrüñ ile yücele eyvān-ı kerem

“Sehâvet temeli, ihsanının eliyle atılmış, lütuf ve kerem köşkü de kadrinin derecesiyle yükselmiş.”

767 Nice kim Kā‘be müsâfirlerini lütf-ı ilah
Raḥmet-i ḥ‘ânına her sâl ide mihmān-ı kerem

“Allah’ın lütfu, her sene Kâbe misafirlerini yani hacılarını merhamet sofrasına kerem mihmanı ettikçe”

768 ‘İd-ı ferḥundeñe kurbān ide a‘dāñı Ḥudā
Sen aḥibbāña buyur āb-ı sehā nān-ı kerem

“Cenâb-ı Hak düşmanlarını mübarek bayramda kurban etmiş. Sen ise dostlarına cömertlik suyu ve kerem ekmeği ihsan et.”

769 ‘Ömr-i ḥaşmuñ ire târiḥ bigi pāyāna
Nāmuñı nāme-i iḳbāl ide ‘unvān-ı kerem

“Düşmanın ömrü, tarih gibi sona ersin. İkbâl ve saadet namesi, senin adına kendisine kerem unvanı edinsin.”

Kerem Kasidesi

77 Bazı nüshalarda bu “Kerem Kasidesi” Kerem Kasidesi’ne karıştırılmış ve uzunca bir kaside halinde yazılmıştır.

Şu kıta, vezni ve kafiyesi, hatta misali itibariyle Kerem Kasidesi’nin bir parçası gibi sayılırsa da değildir, çünkü bütün divan nüshalarında ayrı ve “kıta” başlığı altında

yazılmıştır. Mevzu dolayısıyla iki manzume arasında heyecan ve samimiyet nokta-i nazarından büyük bir fark vardır. Birincisi şairin ölümden kurtulması, ikincisi ise azaltılan tahsisatının artırılması tahnitini havidir. İhtimal ki Kerem Kasidesi, paşanın azli ve Bursa'ya nefyi sırasında tahsisatı kesilmiş yahut indirilmiş olması üzerine yazılmıştır.

770 Kullaruz hālümüz anlatmaya geldük kapuya
İntizāruz ki icāzet vire sultān-ı kerem

“Biz halimizi anlatmak için kapıya gelmiş kullarız. Kerem sultanı izin vermiş de maruzatta bulunalım diye bekliyoruz.”

771 Husrevā pādīshā lūtfuñı dil şerh idemez
Gerçi medhūñle tolar defter ü divān-ı kerem

“Sultanım, padişahım, kerem defterleri ve divanları methinle, dolu olmakla beraber lütuf ve keremini hiçbir dil anlatamaz.”

772 Āsitīn-i kerīmūñden pür olur dāmen-i çarh
Āsitānunda açıldukça girībān-ı kerem

“Kapında keremin yakası, yani kerem torbalarının ağzını açıldıkça yeninin akıttığı altın ile bizzat keremin elini tutar.”

773 Dürr ü gevher saçılur katre-i bārān yirine
Çünkü cūduñ bulutından yağa nīsān-ı kerem

“Cömertlik bulutundan nisan yağmuru gibi kerem rahmeti yağmaya başlayınca etrafa yağmur damlası yerine inci ve mücevher saçılır.”

774 Kimyā oldı kamu ehl-i şehānuñ nazarı
Olalı hak-i derūñ sürme-i a‘yān-ı kerem

“Kapının toprağı kerem sahiplerinin sürmesi olalıdan beri cömertlik nazarı kimya ve iksir derecesini buldu.”

775 Himmetūñ haylı şehā mülkine kıldukça nüzül
Çünkü her gūşe-i haymeñ ola meydān-ı kerem

“Himmetin süvarisi cömertlik memleketine indikçe çadırının her köşesi bir kerem

meydanı olmaktadır.”

- 776 N’içün iflâsum ola mûcib-i taqlîl-i ‘aṭâ
N’içün ihlâşum ola bâ’iş-i hirmân-ı kerem

“Müflis hâline gelişim neden ‘atiyyemin azalmasına sebep oluyor, ihlasım ise niçin keremden mahrumiyetime meydan veriyor?”

- 777 Ne revâdur ki cihân lütfuṅa ğark olmuş iken
Kapu kapu dilenem bulamayam nân-ı kerem

“Cihan lütfuna müstefrik iken müstesna olarak kapı kapı dilenmesi ve bir dilim kerem ekmeği dilenmesi ve bir dilim kerem ekmeği bulamaması yakışır mı?”

- 778 Nice bir gülmeye bu gonca-i gül-zâr-ı ümîd
Bezenürken dem-i lütfuṅla gülistân-ı kerem

“Latif nefsinle kerem bahçesi çiçek açar ve seslenirken bu ümit gülzarının goncası, yani kapalı gönlü ne vakte kadar açılıp gülmeyecek?”

- 779 Şu baturmaz utanur kendi mürebbâlarını
Beni n’içün batura ğuşşâya ‘ummân-ı kerem

“Su, kendi yetiştirdiği otları batırmaya utanırken kerem ummanı olan zat-ı şahane beni nasıl gam ve kedere batırır?”

- 780 Beni ḥ̣âr eyleme çün ‘izzeti sen virmiş idüñ
Lütfuṅa olma peşimân ki budur şân-ı kerem

Bana büyüklük ve yüksekliği sen vermiş iken şimdi hakir ve zelil bırakma ve ettiğin lütfu pişman olma ki lütuf ve keremin şanı budur.

[43]

2 Kerem Kasidesi

- 781 Hâric-i merkez ü ḥadd oldı çün üftâdelügüm
Demidür merḥamet it var ise imkân-ı kerem

“Düşkünlüğüm tahammül haddinin merkezi dışına çıktı. Kerem imkânı varsa

hâlîme acı ki tam zamanı gelmiştir.”

782 Ne kerem ola ki mağlûb idine anı günâh
Ne güneş var ki zebûn eyleyemez anı kerem

“Günahın mağlup edebileceği kerem, nasıl bir keremdir? Keremin galibe çalamayacağı hangi bir günah vardır?”

783 Tutmuşuz çünkü hâcâlet yüzine ‘özl etegin
‘Ayb-püş olsa ba‘îd olmaya dâmân-ı kerem

“Utancımızdan gaddar eteğini yüzümüze tutuyoruz. Dâmenin ayıbımızı örtmesi, uzak ve mahal bir şey değildir.”

784 ‘Âmdur lütfuñeğer bizde liyâkat yoğ ise
Lâyık it lütfuñ ile lütfuña ey kân-ı kerem

“Ey kerem madeni, senin lütfun umumdur ki liyakat aramaz. Eğer liyakatimiz yoksa kendi lütfunla bizi lütfuna layık bir hale getir.”

785 N’için kim tuta varâşafhaları defteri cûd
N’için kim yaza kalem dillere dîvân-ı kerem

“Kâğıt sayfaları toplatıp cömertlik defteri teşkil ettikçe ve kalemler göklere kerem divanını yazdıkça”

786 Yir ü gök medhûñ okusun sen otur devlet ile
Âsumân tahtuñ ola menzîlûñ eyvân-ı kerem

“Sen devletinle otur, yer ve gök methini okusun, gökyüzü tahtın, kerem köşkü de konağın olsun.”

İkinci Kerem Kasidesi

mef‘ûlû/ mefâ‘îlû/ mefâ‘îlû/ fe‘ûlûn

787 Yine ‘îd oldu bu gün irdi çü devrân-ı kerem
Zevk u ‘ayş it yine hurrem olup ey kân-ı kerem

“Yine bayram oldu ve lütuf ve kerem zamanı geldi. Ey kerem madeni mesut ve bahtiyar olarak yaşa ve zevk et.”

788 Dest-i cūduñla seniñ ‘ām olalı ihsānuñ
Kapuña geldi umar āb-ı seḥā nān-ı kerem

“Cömertlik elinle ihsanın umumi olalı cömertlik suyuyla kerem ekmeği de kapına gelmesini ummaktadır.”

789 Cūduñuñ katresidür kulzüm-i zeḥḥār-ı necāt
Lūtfuñuñ zerresidür ebr-i dūr-efṣān-ı kerem

“Kurtuluş denizi, cömertliğin bir damlası, inci saçan bulut da lütfunun bir zerresidir.”

790 Nazar-ı merḥametüñ cevher-i iksīr-i ḥayāt
Āsitānuñ tozıdur mihr-i dıraḥṣān-ı kerem

“Merhametli bakışın, hayat iksirinin cevheri, kapı eşiğinin tozu da parlak bir kerem güneşidir.”

791 Yine cūdıñla biter verd-i gülistān-ı ‘atā
Yine sözüñle olur meyve bostān-ı kerem

“‘Atâ gülistanının gülü senin cūdunla açılır. Kerem bostanının yemişi de senin feyzinle yetişir.”

792 Açılır ḥulkuñ ile bu gül-i gül-zār-ı cemāl
Şalınur lūtfuñ ile yine bu ‘atṣān-ı kerem

“Güzellik bahçesinin gülü, güzel ahlakın ile açılır. Kerem susamışları da ancak senin lütfun ile suya kavuşur.”

793 Bezenür serv boyuñla yine bu bāğ-ı vücūd
Açılır gül yüzüñ ile gül-i ḥandān-ı kerem

“Bu varlık bağı, senin servi boyunla süsleniyor. Keremin gülen gülü de senin gül yüzünle açılır.”

794 Tūtī-i nuṭṭuña lāyık şekeristān-ı maḳāl
Bülbül-i ṭab‘uña layık bu gülistan-ı kerem

“Söz şekerliği, senin tûtî gibi olan nutkuna, kerem gülüstanı da bûlbûl gibi olan tabiatına mahsustur.”

795 ‘İlmüñ ile okınur nusḥa-i devrân-ı ‘ulûm
‘Adlûñ ile yazılur defter ü divân-ı kerem

“Zamane bilgilerinin nüshası, ilmin sayesinde okunur, kerem defteri ve divanı da senin adın ile yazılır.”

796 Ya‘ni kim âsaf-ı devrân mu‘în-i fuḫalâ
K‘ayağı toprağıdır sürme-i a‘yân-ı kerem¹¹²

“Söylediklerimle zamanın sadrazamı ve ilim ve fazilet ashabının yardımcısı olan zatı kastediyorum ki ayağının toprağı, lütuf ve keremde ileri gelenlerin gözlerine sürmedir.”

797 Olmaya zât-ı şerîfûñ bigi bir cism-i lâṭîf
Gelmeye rûḥ-ı ‘azîzûñ bigi bir kân-ı kerem

“Mübarek zatın gibi latîf bir cisim olmaz. Aziz ruhun gibi de bir kerem madeni gelmez.”

798 Maṭla‘ -ı şems-i ḫuḫâ mecma‘ -ı envâr-ı ‘atâ
Menba‘ -ı cûd u seḫâ mâye-i ‘ummân-ı kerem

“Sen kuşluk güneşinin doğusu, ‘atâ ve ihsan nurlarının toplandığı yer, cömertlik suyunun kaynağı, kerem ummanının da feyzisin.”

799 Merkez-i şıdk u şafâ da‘ire-i nokṭa-i cûd
Ḳâṭi‘ -i ḫıkd u ḫased ḫüccet-i burhân-ı kerem

“Keza şıdk ve safanın merkezi, cömertlik dairesinin noktası, kini ve hasedi kestirip kaldıran, lütuf ve keremin de”

¹¹² “Bu beytin sonuna dipnot işareti bırakılmış fakat sayfanın en altına sonradan yapıştırılan bir kâğıt parçası dipnotun üzerini kapatmış olduğundan dipnot okunamamıştır.” (haz. n.)

[44]

İkinci Kerem Kasidesi

800 Zulmet-i fakruñ içinde alana gster yol
Maqla‘ından toıcak bu meh-i tbn-ı kerem

“Keremin bu parlak kameri doar domaz, fakirlik karanlıı iinde kalmış ve etrafını grmez olmuş olana yol gsterir.”

801 Ne Mesih-dem olursıñ ki dem-i ltfuñ ile
Kevser-i cn aıdır ravza-i Rıdvn-ı kerem

“Sen nasıl İsa nefesli bir zatsın ki senin de bir nefesinle keremin cennet ravzası can kevseri akıtır.”

802 Y dehqanuñda seniñun ne kermet odı Hk
Teşne-i cda olur eşme-i hayvn-ı kerem

“Acaba Allah, senin azına nasıl bir keramet ihsan etti kicmertlik susuzu iin abıhayat kaynaı oluyor. Yani azın “dirile” diyerek bir fakiri ihya ediyor.”

803 Bu felek yazmasa nushandn eer nmesini
Yañlıř olaydı amu defter  divn-ı kerem

“Bu felek keremnamesini senin nshandan yazmasa idi keremin btn defter ve divanı yanlış olurdu.”

804 Saña bidi yine bir hıl‘atı hayyt-ı cihn
Kim anuñ dmeni cd oldu girbnı kerem

“Dnya terzisi sana yle bir hilat biti ki eteini cmertlik, yakasını kerem teşkil etti.”

805 Baqr-i cduñda ‘a zevraqına yelken urup
Bd-ı ltfuñla bu gn gezdrr uş anı kerem

“Cmertilinin denizinde ihsan sandalına rzgr yelken amış, kerem zamanı gelince ltfunla gezdiriyor.”

806 Ebr-i feyzüñden irer her yaña bāran-ı sehā
Havz-ı cūduñdan olur toptolu kizān-ı kerem

“Feyzinin bulutundan her tarafa sehavet yağmuru yağmakta, cömertliğinin havuzundan da kerem kâseleri ağızlarına kadar dolmaktadır.”

807 Nola gül-zār ola tab‘um bite medhūñ güli kim
Ebr-i cūduñla yağar çün baña nisān-ı kerem

“Tabiatım gül bahçesi olup da methin orada gül gibi açılacak olursa çok mu? Cömertlik bulutundan bana nisan yağmuru gibi lütuf ve keremin yağmaktadır.”

808 Şem‘-veş bezm-i kemālūñde yanar rişte-i dil
Nola rüşen dir isem medhūñi sultān-ı kerem

“Ey kerem sultanı, sana parlak methiye söylüyorsam şaşılacak şey mi? Kemâlî meclisinde gönül ipliği mum gibi yanmaktadır.”

809 Nola ger yād idesin Aḥmed’i bir lütfuñ ile
Gerçi lâıyıkdeğülem saña budur şān-ı kerem

“Tarafindan tahattura layık olmamakla beraber Ahmed’i bir kere hatırlasan ne ollur ki kerem şanı da budur.”

810 Ehl-i fazluñ bilinür qadri senūñ kapuñda
Hazretūñ alsa eline yine mizān-ı kerem

“Fazilet sahibi olanların değeri senin kapıda bilinir. Hazretiniz yine kerem mizanını ele alsanız da kapıdakilerin değerini tartsanız.”

811 Şeker-i midḥatūñūñ tūtisi çok çünki şehā
Görme her tūtîyi bir ey şekeristān-ı kerem

“Şahım efendim, şeker gibi tatlı olan methinin de tûtisi çoktur. Fakat ey şeker menba’ı her tûtîyi bir görme.”

812 Nice k’iklīm-i mürüvvette geçe hükm-i vefā
Nice ki şahn-ı ‘atāda tura dīvān-ı kerem

“İnsanlık ikliminde vefa hükmü geçtikçe ve ‘atâ sahnında kerem divanı

kuruldukça...”

- 813 Şeref adunla bula nāme-i ikbāl ü ‘aṭā
Cūduñ ile yazıla defter ü dīvān-ı kerem

“Vergi ikbalnamesi senin adınla şeref bulsun ve kerem defteri ve divanı cömertliğin ile yazılsın.”

- 814 Dest-i in‘āmuñ ile yapıla bu kasr-ı seḥā
Himmetüñle yücele bu eyvān-ı kerem

“Seha köşkü inamin eliyle yapılsın, kerem sarayı da himmetinle yükselsin.”¹¹³

[45]

Âb Kasidesi

mef‘ûlü/ fâ‘ilâtü/ mefâ‘ilü/ fâ‘ilün

Der medh-i Sultan Bayezid bin Mehmed Han

Sultan Bayezid bin Mehmed Han’ın Methine Dair

- 853 Şaṣsa benefşe zülfine ol gül-izār āb
Şāmi gül-āb bigi olur müşg-bār āb

“O gül yanaklı güzel, menekşe gibi kokulu zülfüne su serpecek olursa su, Şam’ın gül suyu gibi misk yağdırıcı olur.”

Yani zülfüne serpilen sular, o zülfün rayıhasını alır da Şam gül suyu gibi güzel kokulu olarak dökülür.

- 854 Ḥaṭṭ-ı ‘izār mı bu yā ḥod ḥüsn mevc urup
Düşürdi mi kenāreye müşg-i tātār āb

“Sevgilinin yüzündeki hattı, yoksa güzellik denizi dalgalandı da sular kenara Tataristan miski mi attı?”

- 855 Ruḥsaruñābı ateşümi niçün artırur
Teskīn iderken āteşi ey gül-‘izār-ı āb

“Gül yanaklım; su, ateşi söndürürken yanağının letafeti benim ateşimi niçin

¹¹³ “Yazar burada 814. beyitten 853. beyte geçmiştir.” (haz. n.)

artırıyor?”

Âb hem su hem letafet manasında olduğundan Paşa bir cinas yapıyor.

856 Peykân-ı tîrûn eylese dilden güzer ne tañ
Çünkü şikeste şişede kılmaz karar âb

“Okunun –iyice su verilmiş ucu- kalbimden geçse şaşılır mı? Kırık şişede su durmayacağı malumdur.”

857 Servi boyuñı gördi ki gelmez kenâreye
Hasretten ağlayup yürür uş zâr zâr âb

“Servi boyunun kenara gelmeyeceği yani kucaklanamayacağı için su hasret ciğerde işte ağlaya ağlaya akar gider.”

858 Ağladığumca nâz idüp arturdu sūzumu
Eşkünden özge görmedüm âteş-şimâr âb

“Ben ağladıkça o nazlanıp yanışımı artırdı. Gözyaşımından başka ateş-i meyve yetiştiren bir su görmedim.”

859 İhyâ-yi meyyit itse kerametle tãñdeğül
Şol meşrebe ki andan içer ol nigâr âb

“O güzelin su içtiği maşraba kerametle ölü diriltmiş olsa şaşılabilir. Çünkü o dudaklar abıhayat kaynağıdır.”

860 Dil vaşluñ ile şâd iken aındurma hecrüñi
Ok urma yüregine içerken şikâr âb

Gönül vuslatınla sevinmekte iken ayrılığını hatırına getirme. Bir av hayvanı su içerken yüregine ok saplama.

861 Dür güş-vârîñ aşma benâ-güşuñ üstine
Şerm-i ruhuñdan olmasın ol güş-vâr âb

“İnci küpeni kulak tozunun üstüne asma ki yanağının letafetinden utanıp su kesilmesin.”

2 Âb Kasidesi

862 Nā-gāh varup āba nigāh itme kim seni
Meftūn ider cemālūne āyine-vār āb

“Su kenarına gidip sathına bakma ki su ayna gibi aksini gösterir de seni kendi cemaline meftun eder.”

863 Bārī nazar kılarısañ ana hānde eyle kim
Görine toptolu güher-i şāh-vār āb

“Gidip bakacak olursan bari gülümse ki dişlerinin aksiyle su padişahlara layık incilerle dolu görünsün.”

864 Şal hāke sāyeñi kim ola müşg-bū zemīn
Şaç şuya cür‘añı kim ola şehd-bār āb

“Gölgeni toprağa düşür ki zemin misk kokulu olur. İçtiğin şarabın cür‘asını suya saç ki o su bal gibi tatlılansın.”

865 Vaşf-ı lebūnde kim añar āb-ı hayātı kim
Mey meclisinde olmaz iñen hōş-güvār āb

“Dudaklarını vafederken abıhayatı kim hatıra getirir. Şarap meclisinde su o kadar hazmedilmez.”

866 Yāra didüm ki böyle hevā-dār iken saña
Çün irdi kaşruña niçün ider güzār āb

“Sana bu kadar düşkün olduğun halde köşküne varınca su niçin durmayıp geçiyor? diye yâre sordum.”

867 Didi cemālūmi göricek kendüden gider
Hüsnüm tecellīsinden olur bî-çarār āb

“Cevap verdi ki, cemali görünce kendinden geçer ve hüsnümün tecellisinden bir yerde duramaz olur.”

868 Toldurdu şīşesin gözümüñ hasret-i ruhuñ
Gül yaprağı bigi ki kodı yādigār āb

“Yanağının hasreti, gözümlün şişesini doldurdu da suyun yaigar bıraktığı gül yaprağına döndü.”

869 Ābıñ murādı buydı k’ire cemālūñe
Luţf it yüzüñi yu ki ola kām-gār āb

“Suyun muradı cemaline ermekti. Lütfe yüzünü yıka ki su, muradına ermiş olsun.”

870 Giceyle şuya girme ki tābıyla cismiñüñ
Şemsü’đ-đuḥā gibi görine şu‘le-dār āb

“Gece vakti suya girme. Girecek olursan vücudunun parlaklığından su, kuşluk güneşi gibi parlak görünür.”

871 Eşküm revān olur ruḥ-i zerdümde gūyiyā
Berg-i ḥazān içinde aḳar zer-nigār āb

“Sararmış yüzümde gözyaşlarımın akışı hazan yaprakları arasında suyun yaldızlı cereyanını andırır.”

872 Kābe ḳapuñ yolında sebīl itmege yaşum
Hecrūñ beriyyesinde çeker yüz ḳatār āb

“Gözyaşlarımı Kābe kapının yolunda sebil etmek için ayrılığın çöllerinde yüz katar su taşıtmaktayım.”

873 Tırmaz yüzüñi görmese burc-ı bedende ruḥ
Tıtmaz ḳarār bulmasa ehl-i ḥişār āb

“Ruhum, yüzünü görmeyince beden burcunda duramaz. Nitekim muhasarada bulunanlar su bulamayınca karar edemez.”

[46]

3 Âb Kasidesi

874 Āhum riyyāḥı depredüben ğam ğamāmını
Bārān-ı eşküm ile tıolar her diyār āb

“Ahımın rüzgârları gam bulutu kımıldadığı için her memleket gözyaşı

yağmurlarıyla doldu.”

- 875** Hecründe dil kılur haber-i vaşluñârzū
Şan rüz-ı âbda özler rûze-dâr âb

“Ağustos ayında oruç tutmuş kimsenin suyu özlemesi gibi gökler de senin ayrılık günlerinde senin vuslatın haberini arzu edip durmaktadır.”¹¹⁴

- 876** Kādd-i hamīdem ile bu eşkümden özge hiç
Bir çeng görmedüm kim ola aña tār âb

“Anlamış böyle gözyaşlarımdan başka telleri sudan bir çeng görmedim.”
Şair bükülmüş belini çengin kendisine, ilik gibi akan gözyaşlarını da çengin tellerine benzetiyor.

- 877** Çeşmümden eyleyince gönül mülkine nüzûl
Hayl-ı hayâli geçti hezâran hezâr âb

“Sevgilinin hayali askeri, gözümden gönül memleketine ininceye kadar milyonlarca sudan geçti, yani gözyaşları arasından merver etti.”

- 878** Zülfün ucında gözlerimün yaşını gören
Şanur ki bâz önünde xomış bâz-dâr âb

“Zülfünün ucunda gözyaşlarımdan titrediğini gören bir doğancı, doğanın önüne su koymuş zanneder.”

Sevgilinin zülfü, gönül avladığı için avcı bir kuş olan doğana benzetilmiştir.

- 879** Dil yitüğini bulmağa çeşmüm mu‘azzimi
Bahtı şuya kim ide anı âşikâr âb

“Kayıp olan gönlümü bulmak için ödemeye mecbur kalan gözüm, onu göstermiş diye suya baktı.”

Yakın zamanlara kadar devam edegelen millet kuyusuna bakmak gibi adetler, 9/15’inci asırda da varmış.

¹¹⁴ Özler kelimesi vezin dolayısıyla özüler gibi okunacaktır.

- 880 Vaşlıñı gördi akmaz ise yaşlarum ne tãñ
Kadre irişdi sâkin olursa ne var âb

“Gözlerim vaslını gördüğü için yaşları akmazsa şaşılacak bir şey mi? Kadre erişmiş olduğu için sular sakın olursa ne var?”

Kadir Gecesi olunca tabiatıta bir sükûn hususa geleceği rivayetine telmih.

- 881 Ol şâh-ı serve yaşum akıtma didüm didi
Ser-sebz olur mı bulmayıcak şâh-sâr âb

“O servi dalı gibi mevsun boylu güzele beni ağlatma dedim. Bir dal su bulamazsa yaş kalır mı? Cevabını verdiler ve fidan boyunun benim gözyaşlarımla serpildiğini anlatmak istediler.”

4 Âb Kasidesi

- 882 ‘Ayb itme vaşluñ içre kinâr eylesem taleb
Zirâ işitmedüm ki ola bî-kenâr âb

“Vuslatında bir kenara çekilmek istersem beni ayıplama zira kenarı olmayan bir su bulunduğunu istemedim.”

- 883 Ey hâme ağlarum seni k’azaldı rağbetüñ
Çok akıtalı ol işige müşg-bâr âb

“Ey kalem, sevgilinin kapısı eşiğine misk yağdırıcı sular, yani revan ve parlak şiirleri çok akıttığın için gördüğün rağbet azaldı. Bundan dolayı sana acıyor ve ağlıyorum.”

Paşa’nın asrında “sana ağlarım” yerinde “kudsini ağlıyorum” deniliyormuş.

- 884 Olmuş iken hayâtına her nesnenüñ sebep
Çok olduğuyçün oldu kalîl-i i‘tibâr âb

“Her şeyin hayatına sebep olduğu hâlde çok bulunduğu için suyun itibarı azalmıştır.”

- 885 Şudur cemî‘ nesneyi pâk eyleyen velî
Hâk-i rehûñle pâk olur ey kâm-gâr âb

“Ey kâmkâr, yani muradına eren, su her şeyi temzilediği halde kendisi ancak senin

yolundaki toprak ile pak olur.”

- 886** Zülf ü ruḥun hevāsını maṭlūb idindi kim
Rāh-ı ṭalebde yüridi leyl ü nehār āb

“Senin zülfün ile yanağının hevesine kapılalı onları bulmak için susayınca gündüz akıp gitmektedir.”

- 887** Şeh Bāyezīd ışığıne yüz sürdüğün görüp
Tācın habāb virdi k’ola tāc-dār āb¹¹⁵

“Su kabarcığının Sultan Bayezid eşığıne yüz sürdüğünü görünce tâc-dâr olsun diye su, ona tacını verdi.”

- 888** Bir baḥr-i cüddur ki eğer imtiḥan için
Şuya elin şokarsa olur dūr-nisar āb

“O Sultan Bayezid öyle bir cömertlik denizidir ki imtihan için elini suya soksa o su, inci saçmaya başlar.”

- 889** Oldı sarāy-i ḳadrine gevher-nişār ebr
Oldı ‘arūs-ı baḥtına āyīne-dār āb

“O padişahın kadri sarayına bulut inciler saçar, su ise talih gelinine ayna tutar.”

- 890** Ka‘be ḳapuña ittigiçün durmadan sūcūd
Oldı kilīd-i ṭā‘at-i perverdigār āb

“Padişahım; senin Kâbe gibi mübarek kapına durup dinlenmeden secde ettiği için su, Allah’a edilen ibadetlerin anahtarı olmuştur. Yani her türlü ibadetin icrası için su ile abdest alınır.”

- 891** Bu cürm için ki ‘arz-ı naẓīr eylemiş saña
Her gün yire yüz urup ider i‘tizār āb

“Sathına baktığın vakit sana bir benzer göstermiş olması cürmünden su, her gün yerlere kapanıp özürler dilemektedir.”

¹¹⁵ Eşığıne kelimesi vezin için “eşgine” şeklinde okunacaktır.

[47]

5 Âb Kasidesi

892 Görseydi şuda nîzeñ ucu sāyesin ‘adū
Olurdi içmeden içene zehr-i mār āb

“Mızrağının ucu gölgesini düşmanın su içinde görseydi o su, ona içmeden yılan zehri olurdu.”

893 Ger hāke şalsa zerresini hışmuñāteşi
Huşg ola yer yüzinde ne deñlü ki var āb

“Gazabının ateşi bir zerresini toprağa salıyor olsa yeryüzünde ne kadar su varsa hepsi kururdu.”

894 Bir lāle-zāra beñzedi tīguñla rezm-gāh
K’ol lāle-zār içinde çıka şad hezār āb

“Kılıcınla muharebe meydanı, içinden yüz binlerce su fışkıran bir lale tarlasına benzerdi.”

Malumdur ki kesici şeylere su verilir. Suyunu iyi almış kılıç o kadar iyi olur. Sultan Bayezid’in kılıcı da o kadar iyi ve o kadar çok su almış ki onun muharebe meydanında bulunmasıyla oradan yüz binlerce kaynak fışkırıyormuş.

895 Çek tīg-i āb-dārı ki korkuñdan içemez
Kāfir diyār-ı küfrde bir hoş-güvār āb

“Padişahım; edayı, su verilmiş kılıcı çek ki onun korkusundan kâfir, küfür memleketinde lezzetli bir su içemez.”

896 Ol kim ide sefîne-i te’yîdüñi penāh
Ne ğam aña olursa cemī‘-i diyar āb

“Senin teyidin ve muhafazan gemisine sığınmış olan kimse için bütün memleketler su olsa ne korku vardır?”

897 Öykünmez idi lutf-ı kelāmuñla zihnüñe
Olmasa cāy-gāh-ı dūr-i āb-dār āb

“Su, kıymetli incinin çıktığı yer olmasaydı sözünün letafetiyle zihnine taklit etmeye kalkışmazdı.”

898 İrse deñiz kulağına sözün cevāhiri
Olur şadef içinde dürr-i şāh-vār āb

“Cevher gibi olan sözün denizin kulağına erişseydi onun letafeti dolayısıyla sadeş içindeki değerli inciler su kesilirdi.”

899 Dīvāne olmadıysa bahārına bahtuñuñ
Devriñde n’içün ağılar imiş zār zār āb

“Su, senin talihin baharına deli divane olmadıysa devrinde niçin inleye inleye ağlamakta, yani şarıl şarıl akmaktadır.”

900 Meşk-i maḥabbetüñ şuyı mu düşdi saña kim
Kul olur içdügince şıgār ü kibār āb

“Acaba sana muhabbet kırbasının suyu mu düştü ki küçük büyük bütün halk su içtikçe sana kul olmaktadır.”

6 Âb Kasidesi

901 ‘Âr itmesün izüñ tozu yüz sürdügüme kim
Ḥāk ile hem-dem olmağa itmedi ‘ār āb

“İzinin tozu yüzümü sürdüğüm için utanmamış ki su, toprakla bir arada bulunmaya arlanmaz.”

902 Lütüñ rebī‘ itmek içün rüzigār-ı zeyn
Şaçdı riyāz-ı zihnüme ey şehriyār āb

“Padişahım; ilkbahar gibi olan lütuf ve keremin zamanı, cihanı süslemek için zihnim bahçesine su verdi.”

903 Ma‘nide sünbül ü gül ü reyḥān nişār ider
Şûretde gerçi akıdur ebr-i bahār āb

“Bahar bulutu sûretâ su akıtır, hakikatte ise sünbül, gül ve fesleğen serpiştirir.”

- 904 Söziyle hoş-dem itmege bāğ-ı zemāneyi
Akıtdı işiğüñe revān müşg-bār āb

“Sözlerimle zamanı hoş kılmak için kapına misk yağdıran bir su, yani su gibi revan bir şiir akıttım.”

- 905 Dīn ehline ‘ināyet-i cāhuñ mu‘īn ola
Nice ki teşneye görünür sāz-kār-āb

“Susamış olanın hararetini su teskin ettiği gibi sendeki mansıbın lütuf ve inayeti de din ehline yardımcı olsun.”

- 906 İkbāl bād-pāyına devletle ol sūvār
Nice ki hāk hūngine ola sūvār āb

“Su, kırat gibi olan toprak üstünde aktıkça sen de ikbal ve saadetin rüzgâr gibi hızlı atına süvar ol.”

- 907 Lūţfuñ zülālî sebz ide dünyā çemenlerin
‘Ālemde nice kim bitüre sebze-zār āb

“Ālemde su, çemenlik yetiştirdikçe senin lütuf ve keremin zülali de dünya çemenleri yetiştirsin.”

Âr Kasidesi

mef‘ûlü/ fâ‘ilâtü/ mefâ‘ilü/fâ‘ilün

- 720 Ey ol ki devlet atına olduğu dem sūvār
Pür-‘anber oldı dāmen-i şahrā vü kūh-sar¹¹⁶

“Ey devlet atına bindiği vakit kır ve dağ eteklerini amberle dolduran zat;”

- 721 Beñzer ki āsumānda görinen hilāl-i ‘īd
Atuñayağı izidür ey Şāh-ı kām-gar

“Ey muradına ermiş olan padişah; gökyüzünde görünen bayram hilali, eteğin ayağı izine benziyor.”

- 722 Anuñçün itdi çarḡ anı bu deñlü mu‘teber
Anuñçün itdi ḡalḡ aña bu deñlü i‘tibār

¹¹⁶ “Yazar burada beyit numaralarını verirken 907. beyitten 720. beyte geçmiştir.” (haz. n.)

“O benzeyiş dolayısıyla felek onu bu kadar muteber tuttu, o benzeyiş dolayısıyla halk ona bu kadar itibar etti.”

723 Ol ata çokdeğül bu kadar ‘izzet ü şeref
K’anun ayağı tozına and içe girdigār

“O ata bu kadar izzet ve şeref çok bir şey değildir ki onun ayağı tozuna Allah yemin etmiştir.”

Kur’an’daki “Ve’l-‘Âdiyât” suresinde bahsi geçen ve namlarına kasem olan atlara işaretir.

[48]

724 Ger hâmd iderse hâşre dek efrād-ı kâ‘ināt
Dilli dilince hâlika her dem hezār bār

“Mahlûkatın her biri kendi dilince şehre kadar her demde binlerce hamt etmiş olsa.”

725 Hergiz bu ni‘metün idemez şükrünü edā
Kim şāh-ı ‘âlem itdi seni āferīdgār

“Halık Teâlî’nin seni şah-ı âlem etmesini nimetinin şükrünü eda edemez.”

726 Bir baḥr-i cûdsuñ sen ki cebīninde sâ‘ilüñ
Bārān-ı baḥşışüñ kıomadı gerd-i iftikār

“Sen öyle bir cömertlik denizisin ki yağmur gibi olan ihsanın fakirin altında fakr u zaruret tozu bırakmamıştır.”¹¹⁷

727 ‘Ulyā serīri oldı vişālūñle pür-sürūr
Dünyā sarāyı oldı ḥiṣālūñle müşg-bār

“Devlet tahtı sana kavuşmakla sevindi. Dünya sarayı güzel ahlakınla miskler yağdırdı.”

¹¹⁷ Ahmed Paşa, şu kaside ile padişahın hususi binek atlarından birini alıyor. Fakat Fatih’ten mi; Bayezid’den mi istediği belli değil. Kendisi Bursa’da iken İstanbul’daki Bayezid’den at istemesi ve buradan oraya at gönderilmesi zorca olduğu için bu talebin –devr-i ikbalinde- Fatih’ten yapılmış olması muhtemel görünüyor.

728 Bir esb-i hâş bahşış it Aḥmedkuluña kim
Dinsün budur ‘aṭā-yi Ferīdūn-i rûzigār

“Ahmed kuluna hususi binek atlarından birini ihsan et ki bu zamana Feridun’un vergisi denilsin.”

Feridun; İran hükümdarlarının eskilerinden sayılır. Cemşid’in torunu ve Dehhak’ın katili zannolunur.

729 Binsem ‘aceb mi esbüñe kim bād-ı şarşara
Gāhī ğubār ü gāh Süleymān olur süvār

“Senin atına binersem şaşılır mı ki fırtına halindeki rüzgâra bazen toz, bazen Süleyman peygamber süvar olur.”

730 Kāndīl-i zerle zīnet olup āḥūr-ı felek
Çıkdukça andan edhem-i şeb eşheb-i nehār

“Felek ahuru, yani gökyüzü altın kandil ile süslenip oradan gece yağızı ile gündüz yüzü çıktıkça, yani âlemde gece gündüz oldukça.”

731 Rām ola hükmüñe yek-rān-ı āsumān
Her kanda ‘azm idersen ola Ḥaḳ nigāh-dār

“Sema bineği hükmüne itaat ede. Ve her nereye gidersen Allah muhafızın ola.”

732 Tutdukça heft kişveri eblaḳ-süvār-ı şubḥ
Maşrıkla mağribi tutasıñāfitāb-vār

“Sabahın alaca atına binen güneş yedi iklimi tuttukça sen de maşrıkla mağribi istila edesin.”

733 Devlet hümāsı ‘āleme açdukça bāl ü per
‘Anḳa-yi himmetün dü cihānı ide şikār

“Devletin hüma kuşu âleme kanat açtıkça himmetin intikası iki dünyayı da zabt eylesin.”

734¹¹⁸ Sā'ir 'uhūddan yeg ola 'ahd-i devletüñ
Bākī fuşūlden nite kim yeg olur bahār

“Bahar faslı sair zamanlardan iyi olduğu gibi senin saltanat zamanın da sair zamanlardan iyi olsun.”

1 Buldun Kasidesi

Der Medh-i Bayezid Han

Sultan Bayezid'in Methine Dair

fâ'ilâtün/ mefâ'ilün/ fa'lün

815 Şād ol ey dil ki dil-sitān bulduñ
Mürde cismüñe tāze cān bulduñ
“Gönül; sevin ki bir yerlerde gönül alan ve ölü cismine taze bir can buldun.”

816 Yaķasından ıulū' iden ķameri
Reşk-i ħurşīd-i ħaverān bulduñ
“Onun yakasından doğan ayı, şark güneşini kiskandırır derecede buldun.”

817 Yüzini gördüğünde şükr it kim
Devlet ü baĥt-ı nā-gehān bulduñ
“Ansızın talih devletini bulmuş olduğun için onun yüzünü gördüğüne şükret.”

818 Dolaşup zülfine aĥ alnına kim
Ṭāķ-ı Kisrāya nerdibān bulduñ
“Hey gönül; sevgilinin zülfüne dolaşup alnına yüksel ki Kisra'nın kemerine yükselmek için merdiven buldun.”

819 Cāme-ĥāb içre yāri gördüñ ise
Yırde bir māh-ı āsumān bulduñ
“Yarı yatak içinde gördünse yerde bir gök kameri buldun demektir.”

820 Muşĥaf-ı ĥüsninüñ kenārında
Yazılı Sūre-i Duhān bulduñ
“Onun güzelliği mushafının kenarında yazılı Duhan Suresi'ni buldun.”

¹¹⁸ “Burada 734. beyitten 815. beyte geçilmiştir.” (haz. n.)

Duhan: Derman demektir ve Kur'an'daki bir surenin adıdır. Bu münasebetle şair sevgilinin yüzündeki zülüfleri dumana ve güzellik mushafının kenarına yazılmış Sure-i Duhan'a benzetiyor.

821 Kaşı devrinde ey müneccim anuñ
Fitne-i āhirü'z-zamān bulduñ

“Ey müneccim; sevgilinin kaşı devrinde ahir zaman fitnesi buldun.”

Müneccimlere göre “ictimai müzeyyen” yani kamerle şemsin birbirine yaklaşması zamanında arz üzerinde fitneler karşılıklı olurmuş. Sevgilinin hilal kaşı, güneş gibi olan yüzüne yaklaşmış olduğundan “ictimai müzeyyen” vukua gelmiş, burada bir fitne çıkacağına işaret olmuştur.

822 Zülf ü haddiyle şohbet it şeb u rüz
Ki gülistānda sāye-bān bulduñ

“Sevgilinin zülfü ve yanağı ile gece gündüz sohbet et ki gül bahçesinde bir gölgelik bulmuşsun.”

Burada yanak gül bahçesine, zülûf de o bahçedeki gölgeliğe benzetilmiştir.

[49]

823 Şalın ey serv-şad ki eşkümden
Yollaruñ bāğ u būstān bulduñ

“Ey serv boylu güzel; salınarak yürü ki geçtiğin yolları gözyaşlarımdan tesiriyle bağ ve bostan hâlinde yeşermiş bulacaksın.”

824 Sil gözüüm jeng-i hūn ile eşkümden
Şem-i hüsnüñe şem'-dān bulduñ

“Gözümün yaşını sil ve kanlı paslı bırakma kim onu hüsnünün şem'ine şamdan bulmuşundur.”

825 Yüzi vaşfinda sâz tut bülbül
Ki bahār içre būstān bulduñ

“Ey bülbül; sevgilinin yüzünü tavsifle nice terennüm et ki bahar mevsiminde bostan buldun demektir.”

826 Ğamzeñ okına ey hilâl-ebrû
Dil ü cân pûtesin nişân bulduñ

“Ey hilal kaşlı; gamzenin okuna gönül ve can hedefine nişangâh buldun.”

827 Zülfine şöyle düştüñ ey gönülüm
Şanasıñ ‘ömr-i cāvidān bulduñ

“Ey gönül; sevgilinin zülfine öyle düşüp bağlandın ki ebedi bir ömür bulmuş gibi oldun.”

828 Micmer-i dilde cân buhûr it kim
Bezm-i şâh-ı cihāniyān bulduñ

“Dünya halkının padişahı meclisini bulduğun için gönül buhurunda canını buhur gibi yak.”

829 Şol Süleymān ki mühri hâtemini
Kâr-fermā-yi ins ü cân bulduñ

“O cihan şahı öyle bir Süleyman’dır ki onun mührü yani fermarı, ins ü cinsin iş buyurması yani adıdır.”

830 Keffi şol ebr-i dūr-fîşāndur kim
Ķatresin baħr-ı bî-kerān bulduñ

“Avucu öyle bir inci saçan buluttur ki onun bir damlası, ucu bucağı bulunmaz bir incidir.”

831 Kāse şundukda sākî-i keremi
Baħr-ı ‘ummānı cūr‘a-dān bulduñ

“Lütuf ve keremi sakisi, kadeh sununca onun yanında Umman Denizi bir cur’a gibi kalır.”

832 Evc-i rif’atda murğ-ı himmetinüñ
Cilve-gāhını lâ-mekān bulduñ

“Yükseklik evcinde himmeti kuşağın cilve ettiği yerler lâ-mekândır.”

833 Bezm ü rezm içre dest ü tîğin anuñ
Tâc-bağş ü cihân-sitân bulduñ

“O padişahın meclisinde eli taç veren ve muharebede kılıcı cihan alandır.”

834 Okınan minber-i sa‘âdetde
Hutbe-i Bâyezid Hân bulduñ

“Bugün haberlerde okunan Bayezid Han’ın hutbesidir.”

835 Sensiñ ol kim sarây-i kâdründe
Çarhı hindü-yi dîde-bân bulduñ

“Padişahım; sen öyle büyük bir hükümdarsın ki sarayının damında felek, Hindu pâspânlar gibi bekçilik ve gözcülük etmektedir.”

3 Buldun Kasidesi

836 Sensiñ ol kim zamâyir-i feleğe
Gök kilkiñi tercemân bulduñ

“Sen öyle bilgili bir şehriyârsın ki kaleminin ucu feleğin düşüncelerine tercümandır.”

837 Sensiñ ol şeh-nişân ki kullarıñuñ
En kemîn şâh-ı kâm-rân bulduñ

“Sen öyle muazzam bir padişahsın ki şah gibi görünen bendegânının en âcizi, muradına ermiş bir padişaktır.”

838 Bir meleksiñ ki nüh felek gözine
Sümm-i esbüñi sürme-dân bulduñ

“Sen öyle bir meliksin ki eteğinin toprağı dokuz katlı feleğin sürme kutusudur. Yani o turnakta biriken tozları felek sürme diye gözüne çekmektedir.”

839 Her tınâbında çetr-i rif‘atüñüñ
Tâyir-i fethe âşiyân bulduñ

“Yüksek gölgeliğinin her ipinde fetih ve zafer kuşunun yuvası vardır.”

840 Salṭanat ṭopın ur zamānede kim
Devlet atını zīr-i rān bulduñ

“Saltanat topunu çevgânınla vur ki devlet atı altındadır.”

841 Yüri gün bigi heft kişvere kim
Nuşrat u fethi hem-‘inān bulduñ

“Güneş gibi yedi iklim üzerine yürü ki nusret ve fetih seninle at başı beraberdir.”

842 Şemsi kapuñda gördi didi felek
Yüzüñi sür ki āsitān bulduñ

“Felek, güneşi kapında görünce yüz sürülecek bir eşik bulmuşsun, rûymâl ol dedi.”

843 Hüsrevā çünki şubḥ-ı rāyuñda
Şıdkumı gün bigi ayān bulduñ

“Padişahım; çünkü sabah vakti gibi parlak olan râyınla benim sadakatimi güneşten daha zahir olarak buldun.”

844 Koma toprakda Aḥmed’i ki anuñ
Hidmetüñ cevherine kân bulduñ

“Hizmetin ceverine Ahmed’in maden olabileceğini mademki anladın, o hâlde onu toprakta koma, yani açıkta bırakma.”

845 Bilneseñ kadrüñAḥmed’üñ ne ‘aceb
Bir güherdir ki rāyegān bulduñ

“Ahmed’in kadrini bilmesen garip değildir. Çünkü o gevheri sen ucuz almışsındır.”

846 Bunca yıldır ki tûṭı-i kâlemin
Hānedanuña medḥ-ḥān bulduñ

“Bunca yıldır onun tûtî gibi olan kalemini hanedan sultanını metheder bulmuştun.”

[50]

4 Buldun Kasidesi

847 Bülbül-i  o -nev -yi med   nd r
Defterin t ze g l-sit n buldu 

“Ahmed methini güzel terennüm eder bir bülbüldür. Onun  ir defteri de taze bir g listandır.”

Gülistan:  irazlı  eyh Sadi’nin meşhur eseri. Ahmed Paşa kendi  irlerini h v , defterini ikinci bir Gülistan yapıyor.

848 Di le s zin ki nazm  gevh rini
 alk -i g  -i  sum n buldu 

“Onun sözlerini dinle ki nazm  incisi gökyüzü kulağının halkasıdır.”

849   n bis t-ı zem nde ‘adl n elin
B s t ’l-emni ve’l-em n buldu 

“Yeryüzünde adaletin eli, emniyet ve em n  ne retmekte olduğu için”

850 D  cih n ehlin n du’ s  ile
Şeref   ‘izz   c vidan buldu 

“ ki dünya ahalisinin duasıyla ebedi bir  eref ve izzet buldun.”

851 H zr-ve  p y-d r-‘ mr ol kim
Ba t-ı  skender-i zam n buldu 

“Sen  skender’in talihine mazhar ve zamane  skender’isin o halde H zr gibi ömrün devamlı olsun.”

852  ur cih n t rd  ınca b k  kim
‘Avn-ı yezd n-ı müste’ n buldu 

“Kendisinden yardım istenilen Allah’ın ‘avn-ı keremiyle dünya durdukça sen de baki ol.”

İkinci Âb Kasidesi
Der-Medh-i Sultan Bayezid Han
Sultan Bayezid Han'ın Methine Dair
mef'ûlü/ fâ'ilâtü/ mefâ'ilü/ fâ'ilün

908¹¹⁹ Ursa yüzüne şubh-dem ol gül-'izâr âb
Dîdâr cezbessinden olur bî-ķarâr âb

“O gül yanaklı güzel sabahleyin yüzüne su vursa, yani yüzünü yıkasa su, onun cemali cezbessine tutulur da durup dinlenmez olur.”

909 İster ki ķara bahtımı uyara uyıudan
Anunķın urdı ķeşmine ol gül-'izâr âb

“Kara bahtımı uykusundan uyandırmak için o gül yanaklım gözüne su vurdu.”

910 Varma kenâr-ı âba ki hod-bîn ider seni
Gösterdüģince hüsnuñi âyîne-vâr âb

“Su kenarına gitme ki güzelliğini ayna gibi gösterir de seni kendini gören ve beğenen kibirli bir insan hâline getirir.”

911 Râhuñda ķeşm-i 'âşıķa göster cemâlünü
Ver hac yoluñda sâ'iliñe ey nigâr âb

“Ey güzel; yolunda dolaşan âşığın yüzünü göster. Hac yolunda senden sadaka isteyene su ver.”

912 Kûyında akıt eşkümi ey pâdişâh-ı hüsñ
Densin getirdi Ka'beye bir şehriyâr âb

“Ey güzellik padişahı; mahallende gözyaşlarımı akıt da Kâbe'ye bir şehriyâr su getirdi denilsin.”

913 Zülfiñ ucında dil taleb eyler 'izâruñı
Şan kim şeb evvelinde diler rûze-dâr âb

“Gönül, zülfünün ucunda yanağını talep eder. Sanki gece ibtidasında oruçlu biri su

¹¹⁹ “Orijinal metinde 856. beyitten 908. beyte geçilmiştir.” (haz. n.)

ister.”

- 914** Yaşlu gözümü ebre nice beñzedem k’olur
Bundan nişār gevher ü andan nişār āb

“Ağlayan gözümü buluta nasıl benzeteyim ki bundan inci saçılır ondan yağmur suyu dökülür.”

- 915** Didüm ki saña sözümi işitmesün rakīb
Didi ki gül katında nola içse hār āb

“Sana olan sözümü rakip, yani engil işitmesin dedim. Su, gül yanında diken de yetiştirse ne olur? cevabını verdi.”

- 916** Yüziñe karşı gözyaşını dökdüğüm bu kim
Ola ‘arūs-ı hüsnüñe āyine-dār āb

“Hüsnün gelinine ayna tutsun diye yüzüne karşı gözyaşı döküyorum.”

- 917** Toldurdu meşk-i eşkümi sakķā gözüm k’ide
Ferrāş bigi kapuña her dem nişār āb

“Saka gibi olan gözüm, her vakit kapının önünü sulamak için yaş kırbası olan göz pınarımı doldurmuştur.”

- 918** Yakma beni cefāñ ile uş nehr-i dīdeden
Şāha şikāyete gider bī-şümār āb

“Beni zulmün ve cefan ile yakma ki işte gözüm nehrinden sayısız su, padişaha şikâyet etmeye gidiyor.”

- 919** Maḥv it gubār-ı ‘ārużıñ ey meh didüm didi
Olmaz bahar içinde iñen bī-gubār āb

“Ey ay yüzlü; şu yüzündeki tozu, yani uzamış ter eşgi gider dedim. Bahar içinde su tozsuz olmaz cevabında bulundu.”

- 920** Beñzer ki şāh işiğüne sürmiş ‘izārını
Kim ḥāki ‘anberinden olur müşg-bār āb

“Amber kokulu topraktan su misk yağıdırıyor, galiba o kadar sevgili padişah eşiğine yüz sürmüş.”

İkinci Âb Kasidesi

921 Şeh Bayezîd ol ki anuñ tığın añıcak
Olur derûn-ı Rüstem ü İsfendiyâr âb

“Sultan Bayezid öyle bir kahraman ki onun kılıcını hatırlayınca meşhur Rüstem ile İsfendiyar’ın kalbi su kesilir.”

922 Kâsd itti kim söyündüre hasmuñ ocağını
Anuñçün akıdur dün ü gün küh-sâr âb

“Düşmanın ocağı söndürmeye azmetmiş olduğu için dağ gece gündüz su akıtmaktadır.”

923 Bahtuñ bahârı virmek için rûzigârâ fer
Cûduñ bulutlarından olur her diyâr âb

“Padişahım; ilkbahar gibi olan bahtın zamanı süslemek ve parlatmak için cömertliğin bulutlarından her memleket su olur, yani cömertlik her tarafı ihya eder.”

924 Beñzer ki pâyına düşe serv-i sarâyuñuñ
Zencîre çekseler dañi kılmaz qarâr âb

“Galiba sarayındaki servinin ayağına kapanmak istiyor ki zincire çekseler bile su, durup dinlenmiyor.”

925 Yâd itse âb içerken eğer hışmuñı ‘adû
Fi’l-hâl iderdi içini toptolu nâr âb

“Düşman, su içerken gazabını hatırlayacak olsa o su, derhâl içerisini ateşle doldurur.”

926 Hülkuñ nesîmi âba eğer eylese güzer
Her dem virürdi nûkhet-i misk-i tâtâr âb

“Güzel huyunun latif rüzgârı su üzerinden geçmiş olsa su her an Türkistan miski rayihası verirdi.”

927 Şahrâda dâne yirine dūr-dâneler bite
Cūduñ yeminden alsa ger ebr-i bahâr âb

“Bahar bulutu, senin cömertliğin denizinden su alıp da onu yağdırmış olursa kırdan tane yerine inci taneleri yetişir.”

928 Sen şol kerîmsin ki girersen beriyyeye
Cūduñ kerâmetinden olur her kenâr âb

“Sen öyle kerem sahibi bir zatsın ki çölde gidecek olsan cömertliğin kerametiyle çölün her kenarı su olur.”

929 Kaşr-i behişt âb ile iderken iftiḥâr
Kaşruña girdüğinden ider iftiḥâr ab

“Cennet köşkü su ile iftihar ederken su, senin köşküne girdiğinden dolayı iftihar eder.”

[51]

930 Zihnüñ şafâsı bir nazar eyleyse terbiyet
Esrâr-ı ğaybı yek-ser ide âşikâr âb

“Zihnindeki saflık ve berraklık bir bakışla terbiye edecek olursa su, bütün kayıp sırlarını aşikâr eder.”

931 Hûn-ı ‘adūdan eyledi tîġuñ zemîni surḥ
Nev-rūzdan nite ki ider lâle-zâr âb

“Suyun nevrüzde lale tarhlarında yaptığı gibi kılıcın düşman kanı ile yeri kızarttı.”

932 Hüsni rızâñı şol kadar idindi naşb-ı ‘ayn
Kim ḥaşmuñ içmesün deyu eyler firâr âb

“Su, senin rızana o kadar dikkat etmektedir ki düşmanın içmesin diye kaçıp gitmektedir.”

933 Tîġuñ kılâ‘-ı düşmeni ḳal‘itse tãñdeġül
Zîrâ esâsın itmez olur üstüvâr âb

“Kılıcın düşman kalelerini yerinden koparsa şaşılmaz. Zira su, onların temelini sağlam bir halde bırakmaz.”

934 ‘Adlünde halkı ğark ile itdügiyçün helāk
Süründi yüzi üstine leyl ü nehār āb

“Senin adaletli devrinde birtakım halkı boğup öldürdüğünden dolayı su, gece gündüz yüzüstü sürünmektedir.”

935 Nālān olur mehābet-i tīguñdan āsumān
Dolabı inletir nite kim zār zār āb

“Su, dolabı inim inim inettiği gibi kılıcın korkusu gönülleri titretmektedir.”

3 İkinci Âb Kasidesi

936 ‘Adlün zamānesinde ruḥı bigi dil-berün
Bir yirde āteş ile kılpdur qarār āb

“Adaletli zamanında sevgilinin yanağında olduğu gibi ateş ile su bir yerde karar etmiştir.”

Ateşten maksat sevgilinin yanağı, sudan murat da o yanağın teraveti yahut terdir.

937 Şāhā arūs-ı ḥatırum uyandı uyḥudan
Şīveyle urdı yüzine ol gül-izār āb

“Padişahım o gül yanaklı güzel yüzüne su vurunca benim hatırım gelini de uykudan uyandı.”

938 Ḥāmem bu ‘īd-i ekbere şekerāne virmege
Ṭoldurđı cām-ı medḥūne ey şehriyār āb

“Şehriyârım; bu büyük bayramda kalemim şekerâne takdim etmek için methin kadehine su doldurdu yani ab redifli bir kaside sundu.”

939 Bir söze başladı ki anuñ luṭfun itse gūş
Olurđı reşkden güher-i şāh-vār āb

“Kalemim öyle bir söze başladı ki onun letafetini işitmiş olsaydı kışkırttığından dolayı çok değerli inciler su kesilirdi.”

- 940 Anuñçün itdüm âb redîfinde medhûñi
Kim halka ‘îdde içürem şehd-bâr âb

“Halka bayramda bal şerbeti içirmek için âb redifinde bir methiye yazdım.”

- 941 Zevk u şafâda bir değülâb-ı hayât ile
Gerçi olur cihânda hezârân hezâr âb

“Dünyada milyonlarca su nev‘i bulunur. Benim kasidem de âb”¹²⁰

Şükür ki Virdi Kasidesi

Der Medh-i Sultan Bayezid

Sultan Bayezid’in Medhine Dair

mefâ‘ilün/ fe‘ilâtün/ mefâ‘ilün/ fe‘ilün

- 947¹²¹ Şükür ki virdi yine rûzigâra hüsn ü cemâl
Bahâr-ı devlet-i Şeh Bâyezid-i ferrûh-fâl

“Çok şükür, uğurlu şeh Beyazid’in devleti baharı zamana hüsun ve cemel verdi.”

- 948 Hevâ-yi Yûsuf-ı bahtıyla nev-cevân oluban
‘Acûz-ı dehr Züleyhâ-veş itdi ‘arz-ı cemâl

“Sultan Bayezid’in Yusuf talihi gibi olan bahtı hevasıyla zaman kocakarısı Zeliha gibi gençleşti ve cemalini gösterdi.”

- 949 Beşer ne şerh idebilsün cemâlin ol güneşün
Ki oldı zıll-ı Hudâ-yi cemîl-i Celle Celâl

“İnsan o saltanat güneşinin güzelliğini nasıl şerh edebilsin ki Cemil olan Huda-yı celle celalin gölgesi olmuştur.”

- 950 Şuvarı bağ-ı cihânı sehâsı ebri ile
Yemiş yirine cevâhir bitirdi şâh-ı nihâl

“O saltanat güneşi dünya bağı cömertlik bulutuyla suladığı için fidanların dalları yemiş yerine cevahir bitirdiler.”

¹²⁰ “Orijinal metinde bu bölümün üzerine sonradan yapıştırılan bir kâğıt parçası nedeni ile bu bölüm okunamamıştır.” (haz. n.)

¹²¹ “Burada 941. beyitten 947. beyte geçilmiştir.” (haz. n.)

951 Felek şahîfe-i ‘izzüñde oldı bir nokta
Zemîn terâzû-yi kâdrüñde oldı bir mişkâl

“Padişahım; felek senin izzet ve azametın sahifesine bir nokta oldu. Zemin de kadir ve kıymetin terazisinde ancak bir miskal geldi.”

952 Nişân-ı nâmelerüñdür mekâsimü’l-erzâk
Zebân-ı hâmelerüñdür mefâtihü’l-âmâl

“Fermanlarındaki tuğralar halkın rızıkların taksim ettikte kaleminin ucu da emel ve arzuları vermektedir.”

953 Bulut yemînüñe beñzerdi olmasa idi ‘abûs
Güneş zamîriñe beñzerdi bulmasaydı zevâl

“Bulut somurtkan olmasaydı yağmur yağdırmasıyla eline benzerdi. Güneş, zevale uğramasaydı parlaklığı dolayısıyla zamirini andırırdı.”

954 Fürûğ-ı rây-ı münîrûñle âb-ı tîguñdan
Uyandı şem‘i hidâyet söyüñdi nâr-ı dâlâl

“Parlak râ‘yının ziyasıyla kılıcının suyundan hidayet mumu uyandı. Ve dalalet ateşi söndü.”

2 Şükür Ki Virdi Kasidesi

955 Başuñda tâc-ı sa‘âdet zihî celâl-i şeref
Elüñde mühr-i hılâfet zihî‘atâ vü nevâl

“Başında saadet tacı dururdu, ne azimet ve ne şeref, elinde hilafet mührü bulunuyor, Allah’ın ne büyük ‘atâsı ve ihsanıdır.”

956 Nedür bu ‘adl ü diyânet nedür bu hulk u kerem
Nedür bu cüd u şehâvet nedür bu fazl u kemâl

“Bu adalet bu diyanet, bu hüsn-i ahlak ve bu kerem nedir? Bu cömertlik, bu fazilet bu fazl u kemal ne zuhuriyettir.”

[52]

957 Nesīm-i ḥulḳuñeğērāb u ḥāke kılsa güzer
‘Abīr olurdu türāb ü gül-āb olurdu zülāl

“Hüsn-i ahlakın rüzgârı suyun ve toprağın üzerinden geçseydi toprak amber olurdu, su da gül suyuna dönerdi.”

958 Şalardı sāyesini āsumāna sidre bigi
Dikilse nām-ı şerefüñle yiryüzinde nihāl

“Yeryüzünde mübarek adınla bir fidan dikilseydi gökyüzündeki sidre gibi feleklere gölge verirdi.”

Sidre ve Sidretü’l-Müntehâ: Göklerin fevkinde bir makam.

Cebrâil’in durağıdır ol makâm
Nüh felek tâ kim tualıdan nizâm

Süleyman Çelebi

3 Şükür Ki Virdi Kasidesi

959 ‘Arūs-ı devletüñ olmazdı mübtelāsı bu ḥalk
Sevād-ı der-gehüñ olmasa rüy-i şevkete ḥāl

“Dergâhının uzaktan görünen karartısı şevket ve azimet yüzünün beni olmasaydı bu halk, devlet gelininin mahbubu ve mübtelası olmazdı.”

960 Ser-i mülûke sa‘âdet bağışladı sāyeñ
Hümā-yi çetr-i hümāyūnuñ açalı per ü bāl

“Hüma gibi olan çetr-i hümayunun, yani gölgeliğin kanat açalıdan beri, senin gölgen padişahların başına saadet verdi.”

961 Ruḥ-i ‘adū bigi dā‘im şarardı çihre-i zer
Bu ğuşşadan görünmez göziñe rāğbet-i māl

“Senin gözünde mala rağbet olmadığına kederlendiği için altının yüzü, düşman benzi gibi sarardı.”

962 Hilāl nūnını altun şuyı ile kâtib-i çarḥ
Yazar her ay ki na‘l-i semendüñe ola dāl

“Atının nalına delalet etsin diye feleğin harf-i nun şeklindeki kâtibi, yani Utarit Yıldızı her ay hilali altın suyuyla yazmaktadır.”

963 Ḥayāl-i devlet idermiş taşavvurunda ‘adūñ
Zihī taşavvur-ı bātıl zihī ḥayāl-i muḥāl

“Düşmanın devlet kuruntusunda bulunurmuş. Ne batıl tasavvur, ne olmayacak hayal!”¹²²

965 Sen ol penāh-i cihānsiñ ki vaşf-ı ceyşüñ ider
Firāset ehlini ‘âciz kiyāset ehlini lāl

“Sen dünyanın sığınağısın ki, ordularının vaşfi feraset sahiplerini âciz, zekâvet ehlini dilsiz bırakır.”

966 Ne baḥrdur ‘acebā cünd-i bī-şümāruñ kim
‘Adīduhüm keremālin fu’ādühüm kecibāl

“Sayılamayan askerlerin nasıl bir denizdir ki sayıları kum gibidir, kalpleri dağlara benzer.”

967 Götürdi miğfer-i ḥūnīn-i ḥaşmı nîzelerüñ
Mişāl-i lāle-sitān oldu rûy-i şaff-ı kıtāl

“Katil düşmanların kanlı tolğalarını mızrakların düşürdü. Muharebe saflarının yüzü lale tarlası gibi oldu.”

964 Deñiz kaçan ki ḥurūc ide kaçreye ne vücūd
Güneş kaçan ki tülû‘ ide zerreye ne mecāl

“Deniz damlaya nasıl huruc eder, güneş zerreye nasıl tülû‘ eder? Yani düşmanın devlet tasvirinde bulunması denizin damlaya sığması, güneşin zerreden doğması gibidir.”

4 Şükür ki Virdi Kasidesi

968 Cihāna şöyle zer-efşānlık itdi cūduñ kim
Taķındı zeng-i şeb ayağına zer ḥalḥāl

“Cömertliğin cihana öyle altın saçtı ki siyah gece bile altından ayak bileziği

¹²² “Metnin orijinalinde 963. beyitten 965. beyte geçilmiştir” (haz. n.)

takındı.”

- 969 Düzetdi çengini Zöhre semâ‘a girdi felek
Bu kavle başladı çün meclisündeki kavvâl

“Meclisindeki hanende bunu okumaya başlayınca, zühre çengini akort etti felek de oynamaya ve doğmaya başladı.”

- 970 Perî bu vech ile bulmadı ey hūceste-hışâl
Melâhat içre nihâyet letâfet içre kemâl

“Ey güzel tabiatlı sevgili; peri güzelleri senin yüzün gibi melahatın sonuna varamadılar ve letafetin tamamını bulamadılar.”

- 971 Bu gamze sâkîlebüñden mi oldı mest-i gurūr
Bu turra cādū gözünden mi oldı şifte-hâl

“Bu gamze, sakinin dudağından mı gurur sarhoşu oldu, bu turra, sihirbaz gözünden böyle perişan bir hale uğradı?”

- 972 Gülâle el uzadur kim gül ala yüzünden
Dil al bülbül-i mestüñe inen itme dilâl

“Kıvırcık kâkülün yüzünden gül almak için el uzatıyor. Sen gönül al, memnuniyet kazan da mest bülbülüne o kadar nazlanma.”

- 973 Çatup kara kaşuñı kılma canum almağa kaşd
Süzüp elâ gözüñi itme göñlüm almağa âl

“Kara kaşlarını çatıp da canım almaya kast etme. Ela gözlerini süzüp de gönlümü almak için hileye kalkışma.”

- 974 Hayâl-i lâ‘lûñ ile dâne dâne eşkümden
Dizildi kirpügüm ucında hūşe hūşe le‘âl

“Dudağının hayaliyle tane tane gözyaşlarımdan kirpiklerimin ucuna salkım salkım inciler dizildi.”

- 975 Maķâle-i gam-ı hicrānuñ okısam kūha
Ne deñlü seng-dil olırsa inler idi cibâl

“Ayrılık gamının bahsini dağa okusam ne kadar taş yürekli olsa da tesirinden inlerdi.”

[53]

5 Şükür Ki Virdi Kasidesi

976 Şehā esirge cihān hāḳın açma kaşlaruñı
Ki qorqarım ola sevdādan āfitāb hilāl

“Ey güzellik sahibi; cihan halkına rahmet et de kaşlarını açmak suretiyle hiddet gösterme ki o sevdadan güneşin incelik hilal şeklini almasından korkuyorum.”

977 Didüm ki levḥ-i cemālũñde nice ḥaṭdur bu
Ki şaldı gönũle fitne düşürdi cāna ḥayāl

“Cemalin levhasındaki bu hat, nasıl yazıdır ki gönlüme fitne, canıma hayal düşürdü, diye sordum.”

978 Didi ‘izāruma yazdum ki kim severse beni
Vişālũm aña ḥarām ola kanı baña ḥalāl

“Beni kim severse ben visalim ona haram, onun kanı bana helaldir diye yanağıma yazdım cevabını verdi.”

979 Metā‘-ı derdüñe dil vermeyeydi cān naḳdın
Ger olmasaydı ara yirde gözlerũm dellāl

“O sevgilinin gözleri ara yerde dellāl olmasaydı onun derdi metâ‘ına gönül, can nakdini vermezdi.”

980 ‘İnān-ı çeşmũñi rāh-ı hüsnde çek ey dil
Şaḳın ki esb-i nazardan düşersin eşk-mişāl

“Ey gönül, güzellik yolunda gözünün dizginini çek ki gözyaşı gibi nazar atından düşmesin.”

981 Severseñ ol güzeli sev ki sâ‘îdinden anuñ
Gül-i ter ile olur āsitini mālāmāl

“Seveceksen o güzeli sev ki onun bileğindeki taze güllerden elbisenin yeni dolar.”

- 982** Şafā-yi āyine-i hüsni virdi tūtīye nuṭṭ
Kelām-ı ğonca-i ḥandānı itdis bülbüli lāl

“Güzellik aynası olan yüzünün parlaklığı tūtî kaşını dile getirdi. Güller gonca olan dudacağının kelimadaki letafet de bülbüli dilsiz ettirdi.”

- 983** Ne bende şīve-i şabr ü ne sende ‘âdet-i rahm
Ne bende tākāt-i hecr ü ne sende fikr-i vişāl

“Bende şīvene sabretmek, sende de âşığına rahmet eylemek âdeti yok. Keza bende ayrılığa tahammül, sende de görüşmeye meyil fikri mevcut değil.”

6 Şükür Ki Virdi Kasidesi

- 984** Anuñçün oldı kara zülfüñ ağına hevesüm
Ki āb-ı dīdede çoğaldı māhiyān-ı ḥayāl

“Gözümün yaşlarında hayal balıkları çoğaldığı için kara zülfünün ağına heves ettim.”

- 985** Bu murğ-ı dīde meğer dām-ı zülfüñi göremez
Ki açdı dāne-i ḥālüñ havāsına per ü bāl

“Kuş gibi hevâyî olan gözüm; zülfün tuzağını görmediği için, dāne gibi olan beninin hevasına kanat açmıştır.”

- 986** Didüm yüzümi niçün cevruñ ile ḥāk itdün
Didi ki devr-i şehenşehde ola zer pā-māl

“Sararmış yüzümü zülfün ile niçin toprak ettin? diye sordum. ‘Büyük padişahın devrinde altının çiğnenmesine ehemmiyet verilmemesi lazım!’ cevabını verdi.”

- 987** Seherde rişte-i zerrīnle dikdi derzi-i şubḥ
Kenār-ı ḥar-geh-i sebz için kaṭīfe-i āl

“Padişahın yeşil erbası kenarına çekilmek için sabah terzisi seher vaktinde sırma ilikle al bir kadife dikti.”

Sabahleyin şark ufkunun kızarmasından kinayedir.

- 988** Ki anda ‘ayş ide ol Hüsrev-i Hümāyün-baht
Sitāre ḥayl ü felek-ḳadr ü āfitāb-cemāl

“Ki ordusu efradı yıldızlar kadar çok, ḳadr ü izzeti felekler gibi yüksek, güzel yüzü güneş misali parlak olan o mübarek talihli padişah orada oturup eğlenecektir.”

- 989** Elünde zevraḳ-ı zerrīni gördi didi felek
Leḳad ra’eytü hilālen yedūru fevḳa hilāl

“Felek o padişahın elinde kayık şeklinde yapılmış altın kadehi görünce, ben hilaller üstünde devr eden bir hilal gördüm, dedi.”

Bir nice hilalden murat kayık şeklindeki kadeh, ikincisinden de o kadehi tutan parmaklardır.

Şükür Ki Virdi Kasidesi

- 990** Melekler isteyüp anuñ devām-ı devletini
يسبحونه له بالغدو و الاصال

“Melekler, o padişahın devleti devam etmesine dua ve sabah ikindi vakitleri Cenâb-ı Hakk’ı tespih ederler.”

- 991** Ne cādüluklar ider gör medāyihünde ḳalem
Ki düzdi āb-ı siyehden nizām-ı ‘ıḳd-ı le‘āl

“Padişahım; methin hususunda kalemin ne sihirbazlık ettiğini gör ki kara su, yani mürekkepden”¹²³

[54]

1 Geldi Bir Dem Kim Kasidesi

Der-Medh-i Sultân Bayezîd

Sultan Beyazıt’ın Methine Dair

fâ‘ilâtün/ fâ‘ilâtün/ fâ‘ilâtün/ fâilün

- 997** Geldi bir dem kim bezendi türlü reng ile zemîn
Oldı ferrinden bahārîñ bāğ firdevs-i berîn

¹²³ “Metnin orijinalinde buradaki kısmın üzerine kâğıt yapıştırıldığı için devamı okunamamıştır.” (haz. n.)

“Öyle bir mevsim geldi ki yeryüzü türlü renk ile süslendi. Baharın feyzinden bağ, Cennet-i ‘Âlâ hâlini aldı.”

998 Açdı ‘anber hokkasın şahrâda ‘attâr-ı şabâ
Düzdi rengîn câmesin bostânda bezzâz-ı zemîn

“Sabâ ‘attar yaticısı, sahrada amber hokkasını açtı. Yeryüzü bezcisi, bostanda renkli kumaşlarını serdi.”

999 Micmer-i zerrînde nergis itdi ‘anberden buhûr
Oldı bûyından anuñ bâğuñ dimâğı ‘anberîn

“Nergis, altın buhurda içinde amberden buhur yaktı da onun kokusundan bağı dimağı ‘anberîn oldu.”

1000 La‘l ü yâkût aşdı mercâna dıraht-ı erğuvân
Dürr ü gevher takdı minâye nihâl-i yâsemîn

“Erguvan ağacı, mercana lal ve yakut astı. Yasemin fidanı da şişeye inci ve cevahir taktı.”

1001 Şaldı bir nât‘-ı münakkaş şahın-ı şahrâya şabâ
Kim anuñ nakşında hayrândur nigâristân-ı Çîn

“Sabâ rüzgârı sahraya nakışlı bir halı yaydı ki onun nakşı inceliğine ve rengine Çîn’in ‘nigaristan’ı hayrandır.”

1002 ‘Âleme gösterdi haşrûñ şübhesüz bürhânını
Çün nebât emvâtın ihya itdi Rabbü’l-‘âlemîn

“Âlemlerin Rabb’i olan Allah, nebat ulularını diriltip âleme ba’s ve haşrin şüphesi olmayan burhanını gösterdi.”

1003 Hânde-i gülden şafâ buldı cihân illâ ki âb
Geh ider sâz ü terâne geh düzer şavt-ı hazîn

“Gülün açılıp gülmesinden sudan başka bütün cihan şafa buldu. Su ise bazen neşeli terennüm etmekte, bazen de kederli ve acıklı akmaktadır.”

1004 Yūsuf-ı gül şevki uş Mısr-ı çemende eyledi
Pīr-i dünyāyı Zelīhā-veş cevān-ı nāzenīn

“Gül-i Yusuf’un şevki, çemen Mısır’ında ihtiyar dünyayı Zeliha gibi nazlı bir genç hâline getirdi.”

1005 Nağme-i bülbül yine remz eyledi gülşende kim
هذه جنات عدن فدخلوها خالدين

“Bülbül sesi, gül bahçesinde “Burası cennettir, oraya ebedi olarak girin” âyetinin remzini ima etti.”

2 Geldi Bir Dem Kim Kasidesi

1006 Sāza düz muṭrib bu sözi diñlesün ol dil-nevāz
Kim bu Pervīn ol mehūñ gūşunā lāyıkdur hemīn

“Ey sazende, bu sözü saz ile terennüm et de o gözü okşayan güzel dinlesin. Zira bu Süreyya yıldızları gibi parlak olan gazel, o ay yüzlünün kulağına layıktır.”

1007 Şaçlaruñ misk-i Hutendür ruḥlaruñ gül-zār-ı Çīn
Dağıdup zülfüñi ṭoldur müşg ile gül-zār içīn

“Saçların Huten miski, yanakların Çin bahçesidir. Zülfünü dağıtıp o bahçeyi misk kokularıyla doldur.”

1008 Beñ mi yüzüñde yā bulmuş māh ile Pervīn kırān
Şaç mı alnuñda yā olmuş nūr ile zulmet qarīn

“Yüzünde duran ben mi, yoksa ayla Süreyya kıran mı etmiş, alnındaki saç mı yoksa nur ile karanlık birbirine mi girmiş?”

1009 Zülfi ne sihr itdi kim zencīre düşdi āfitāb
Çeşmi ne mekr itdi kim sebze bitirdi yāsemīn

“Zülfü sihretti ki güneş zincire düştü. Gözü nasıl mekr etti ki yasemin sebze bitirdi.”

1010 Cezbe-i zencīr-i zülfüñden çün abdāl oldılar
Şaçların uzatdı sünbül misk giydi pūstīn

“Zülfünün zinciri cezbesinden abdal oldukları için sünbül saçlarını uzattı, misk de kürk giydi.”

1011 Buldı çeşmüm baħr-ı eşkümde hayāl-i la‘lūñi
Hoş müyesser oldu ol ğavvāsa bu engüşterīn

“Gözüm, gözyaşı denizinde dudağının hayalini buldu. O dalgıca bu yüzünü bulmak müyesser oldu.”

1012 Hālūñ üzre zülfüñi depretse āhum dir gören
Oldı hüsñüñe meges-rān şeh-per-i Rūhü’l-Emīn

“Ahım benim üstündeki zülfünü kımıldatacak olursa gören “Cebrail’in kanadı, hüsñüne sinecek kovana yelpaze olmuş” der.”

1013 Hiç irmez biline diĸkatle fikr-i mū-şikāf
Hiç bulmaz ağızñı hikmetle ‘akl-ı hurde-bīn

“Kılı kırk yaran fikir, dikkatle beline ermez, hurde-bīn olan akıl, hikmetle ağızının ne hâlde bulunduğunu bilmez.”

1014 Ādem alnında eğer görse cemālūñ nūrını
Secde emrinde inād itmezdi İblis-i la‘īn

“Ādem’in alnında melun şeytan, senin yüzünü görmüş olaydı ona secde hususunda inat etmezdi.”

1015 Lūtf-ı ruhsāruñ haber virdi meĸer gülşende bād
Ol hasedden eksük olmaz iki ebrūsında çīn

“Galiba rüzgâr, gül bahçesinde yanağının letafetinden bahs etti ki hasedinden tûtîyi iki kaşında kırıksıklık eksik olmuyor.”

[55]

3 Geldi Bir Dem Kim Kasidesi

1016 Şöyle hoş-busuñ ki sen ne rehden eylerseñ güzer
Büy-ı zülfünden olur ol reh-güzārīñ ‘anberīn

“Öyle güzel rayihalı bir güzelsin ki hangi yoldan geçecek olsan zülfünün kokusundan o yol ‘anberîn olur.’”

1017 ‘Âşıkuñ derdi budur kim ide dil-berden gile
Dil-berüñ zevki budur kim ‘âşıka eyleye kîn

“Âşığın derdi dilberden şikâyet etmek, dilberin zevki de âşığa kin tutmaktır.”

1018 Diñmesün zârılığı hergiz neyüñ kim dem-be-dem
Yâr elinden halka eyler geh şikâyet geh enîn

“Beyin inlemesi asla dinmesin ki yâr elinden daima halka şikâyet eder ve inler.”

1019 Nāzenīndür dāmen-i şahrāda gül dirmek velī
Nāzenīn ol vaqt olur kim bile ola nāzenīn

“Sahra teninde gül toplamak nazlı ve hoş a gider bir şey ise asıl nazlılık ve hoşluk o nazeninin birlikte bulunmasındandır.”

1020 Nāzenīnsüz şā’irün şi’rinde ne lutf ola kim
Söylemez āyinesüz tūtî kelām-ı şekerīn

“Nazlı bir sevgilisi olmayan şairin şiirinde ne letafet bulunur, tûtî kuşu bile ayna olmayınca tatlı tatlı söylemez.”

1021 Seb’a-i seyyāle şun sākī k’anuñ bir keşfine
Zāhid-i murtāz irişmez çekse bin yıl erba’în

“Ey sākī yedinci kadehi suun ki onun bir keşfine muttakî zahit bin halvete girse ve erbainler çıkarsa vasıl olamaz.”

1022 Fitne-ı āhır zamān gösterdi gördüm hatt-ı yâr
İlticā ittüm aña k’oldur penāh-ı mülk ü dīn

“Sevgilinin hattı ahir zaman fitnesi gösterdi, ben de onu gördüğüm için mülkün ve dinin sığınağı bulunan padişahın himayesine iltica ettim.”

1023 Zıll-ı Yezdān āfitāb-ı taht Sulţān Bāyezīd
Mehdī-i devr-i zamān ü dāver-i rüy-i zemīn

“Hakk’ın gölgesi ve güneş tâlî’li olan Sultan Bayezid ki zamanın mehdisi ve yeryüzünün hâkimidir.”

1024 Şu‘le-i tîgi beyâz-ı gurre-i subh-ı zafer
Reşha-i kilki sevâd-ı sürme-i ‘aynû’l yakîn

“Onun kılıcındaki parlaklık, zafer sabahının hilalindeki beyazlık, kaleminin sızıntısı da yakîn gözünün sürmesidir.”

1025 Ol ki ta‘n-ı nîzesinden kan döker çeşm-i zırh
Deprenür pây-i semendinden zemîn-i heftümîn

“O kahraman padişah ki mızrak saplamasından zırhın gözleri kan döker ve ayağının atı altında yedi katlı zemin titrer.”

4 Geldi Bir Dem Kim Kasidesi

1026 Râyıdur seyf-i belānuñ def‘ine sedd-i sedîd
Tîgidür mülk-i cihānuñ hıfzına hışn-ı haşîn

“Râyî, belasını def‘e dayanıklı bir seddir. Kılıcı, dünya mülkünün hıfzına sağlam bir hisardır.”

1027 Āsitānı Kā‘besidür secde-gāh-ı Rûh-ı Kuds
Hāk-i pāyi cevheridür tūtiyā-yi hūr-ı ‘în

“Kâbe gibi olan eşiğini Cebraîl’in secde ettiği yer bastığı toprağın cevheri de hurilerin sürmesidir.”

1028 Senüñ ol kim itdi devlet nāmeñi ‘unvān-ı nāz
Sensüñ ol kim itdi kudret-i nāmıñı naqş-ı nigîn

“Sen öyle bir zatsın ki devlet, namını kendisine unvan edinmiş, kudret de ismini yüzüğünün kaşına hak ettirmiştir.”

1029 Sensüñ ol hūn-ı sehā kim dest-i cūdundan kaçup
Düşdi deryā қа‘rına kurtulmadı dürr-i şemîn

“Sen cömertlik sahibisin ki kıymetli incisin sehavetli elinden denizin dibine

düşmekle beraber kurtulunabilir.”

1030 Sende oldı maṭla‘-ı ḥurşīd-i baḥt ol āsitān
Sende oldı menba‘-ı baḥr-ı kerem ol āsitān

“Kapının eşiği, seninle talih güneşinin doğusu oldu. Elbisenin yeni, seninle kerem denizinin kaynağını teşkil etti.”

1031 Ḥaṭṭun ol zülmet durur kim andadur āb-ı ḥayāt
Nāmun ol maḥzen durur kim andadur genc-i defīn

“Yazın, içerisine abıhayatın gizlendiği zulmet, namın, define gömülmüş olan bir hazinedir.”

1032 Pūšt-i cebbārān-ı ‘ālem pest olur ḳursañ kemān
Dest-i mekkārān-ı devrān süst olur açsañ kemīn

“Sen, yayını kuracak olursan dünyadaki zalimlerin sırtı pest olur. Bir pusu açacak olursan da âlemdeki hilekârların elleri gevşer.”

1033 Kalmadı devründe küynüklü meğer micmerle müşg
Yokdur eyyāmunda ḥünīn-dil meğerāhū-yi Çīn

“Padişahım, senin zamanında buhurdan ile miskten başka yüreği yanık kalmadı. Saltanatın günlerinde Çin ahularından başka kalbinde kan gider kimse yoktur.”

1034 Ğamze-i ḥübān ider ancak diyāruñda fiten
Nāy ile ṭanbūr ider ancak zamānuñda enīn

“Diyarında fitnekârlık edenler ancak güzellerin gamzeleri, devrinde inleyenler de ancak ney ile tamburdur.”

1035 Ṭīb-i ḥulḳuñdan ḥikāyet eyledi gülşende bād
Bu feraḥdan göke degdürdi külāhın yāsemīn

“Rüzgâr, gül bahçesinde senin hüsn-i ahlakından bahs etti de bundan ferahlandığı için yaseminin külâhı göğe değdir.”

5 Geldi Bir Dem Kim Kasidesi

- 1036** Eyleseñ ‘azm-i sefer feth ü zaferdür hem-‘inān
Eyleseñ meyl-i hāzar ‘ayş u tarabdur hem-nişin

“Sefere çıkacak olsan fetih ve zafer seninle at başı beraber gider. Hazara meyl eylesen yaşa ve eğlenme beraberinde bulunur.”

- 1037** Rezme binseñ gerd-i haylūñden siyāh olur felek
Bezme inseñ çetr ü çāderden sipīd olur zemīn

“Harp için binsen askerlerinin kaldırdığı tozdan felek kararır. Meclise insan gölgelik ve çadırlarından yeryüzü beyazlanır.”

- 1038** Bu müşebbek hayme-i sīm-āb-gūn-i bī-ṭināb
Kadrūñ ordusunda bir perde-serādur kem-terīn

“Bu kafesli, cıva renkli ve ipsiz çadır, yani gökyüzü senin kader ve azametinin ordusunda küçük bir perde saraydan ibarettir.”

- 1039** Rezm içinde deprede çün rā‘yetūñ şīrin şabā
Havfdan hummā tūtup lertzān ola şīr-i ġarīn

“Sabah rüzgârı muharebe sırasında sancağındaki arslan resmini kımıldatırsa kükremiş arslanı korkusundan humma tutup titremeye başlar.”

- 1040** Geh Süheylūñ çeşmine ṭarf-ı sinānıñ çekdi mil
Geh hilālīñ kaşına pīç-i kemendūñ şaldı çīn

“Bazen mızrağının ucu, Süheyl Yıldızı’nın gözüne mil çeker. Bazen kemendinin bükümünü hilal kaşını kıvrandırır.”

- 1041** Cān-ı ‘āşık bīm-i fūrkatde nice lertzān ise
Heybetünden şöyle ditrer haşmuñ itseñ aña kīn

“Âşığın canı fırkat korkusundan nasıl titrerse gazap ettiğin düşman da senden korktuğu için öyle titrer.”

1042 Hil‘at-i zerrīnle germ olmazdı her gün āfitāb
Ger kıomasa her şehir hāk-i cenābuñda cebīn

“Her sabah güneş, sarayının önündeki sahaya yüz sürmese sırmalı elbise giyip de nesnelenmezdi.”

1043 Ey şehensāh-ı sa‘ādet-güster-i kışver-güşāy
Vey Feridūn-i fazilet-perver ü dāniş-güzīn

“Ey saadet neşreden ve memleketler fetheyleyen büyük padişah; sen fazilet sahibi ve ilim ve marifet fetihçisi bir Feridun’sun.”

1044 Sensiñ ol kim zulmet-i zulmi götürdüñ aradan
Nitekim def‘-i dālālet kıldı hayrū’l-mürselīn

“Peygamberlerin en hayırlısı bulunan zat-ı risaletin delaleti kaldırdığı giib sen de zulüm karanlığını ortadan izale ettin.”

1045 Zer diyār-ı Rūm içinde cāndan olmışken ‘azīz
Dest-i zer-bahşuñla şimdi hākden oldu mehīn

“Rum diyarında altın candan daha aziz sayılırken altın bağışlayan elinin sayesinde şimdi topraktan daha hakır olmuştur.”

6 Geldi Bir Dem Kim İrişdi Kasidesi

1046 Şol kıadar virdüñ zemīn mülkin zemān ehline kim
Mużtāribdür havf-ı cūdundan senün çarh-ı berīn

“Zaman ehline zemin mülkünü o kıadar verdin ki yüksek felek senin cömertliğinin korkusundan titremektedir.”

1047 Kāse-i lütfuñ hemān ahyāya bahş olmuş değül
Mümtelīdür ni‘metüñden evvelīn ü āhīrīn

“Lütf ve keremin kasesi yalnız dirilere ihsan edilmiş değil. Evvelkiler de sonrakiler de senin nimetinle dolmuş, doymuştur.”

1048 Gördi devlet k’efser-i şāhi yaraşmaz ğayruna
Bende-i muķbil bigi göñlin saña virdi hemīn

“Devlet, senden başkasına padişahlık bahtı paylaşmayacağını gördü de ikbal sahibi bir kul gibi gönlünü ancak sana verdi.”

1049 Sezmezem bir söz ki medhûnde sezâ-vâr eyleye
Haşre dek sihr eylese biñ şâ‘ir-i sihr-âferîn

“Mahşere kadar binlerce sihir yaratan şairler methine dair söz söyleseler, birinin senana layık söyleyebileceğini ummam.”

1050 Ahmed ey Şeh bezmüne bir deste gül gönderdi kim
Nâfe-i hulkûñ bigi itdi cihânı ‘anberîn

“Padişahım; Ahmed meclisine bir deste gül gönderdi ki hüsn-i ahlakının misk göğü gibi dünyayı rayihadar etti.”

1051 Rik‘a-i medh ü şenâñı şöyle yazdum kim anı
Şeh-perine bağladı heykel gibi Rûhü’l-Emîn

“Medih ve senan kâğıdını öyle yazdım ki Cebrail onu dua diye kanadına bağladı.”

1052 Püşt-i ümmîdüm şikest itdiyse ne ğam rûzigâr
Mûmiyâdur çünkü medh-i Hüsrev-i mesned-nişîn

“Ümidim sırtını zamane kırdı ise ne ehemmiyeti vardır. Padişahlık mesnedinde oturan zamane Hüsrev’inin methi o kırık için bir mumyadır.”

Yaraya, bereye, kırığa faydası olan bir su imiş ki hem içilir, hem de sürülür imiş.

1053 Nice kim nev-rûzdan zînet bula bâğ-ı cihân
Eylesün ferr-i ruhuñ eyvânunı huld-i berîn

“Baharda bağ nurunda süslendikçe, yüzünün nuru, köşkünü cennet haline getirmiş.”

1054 Güşe-i kadrûñ külâhı irsün ol ârâya kim
Dest res bulmasun aña âsumân-ı ber-terîn

“Kaderin külâhının köşesi, oraya kadar yükselsin de yüksek felek orasına vasıl olamasın.”

1055 Tā ki nüzhet-gāh-ı cān ola ve rāhat-gāh-ı dīl
Rūy-i hūban-ı Hıfā vü mūy-i meh-rüyān-i Çīn

“Hıta güzellerinin yüzü ve Çin ay yüzlülerinin de saçı, ruhun nüzhetgâhı ve kalbin istirahatgâhı bulundukça.”

[57]

Her Gamze Kasidesi
Der-Medh-i Sultân Bâyezid
Sultan Bayezid’in Methine Dair
mef‘ûlü/ fâ‘ilâtü/ mefâ‘îlü/ fâ‘ilün

1058 Her gamze bir hadeng ile bin cān ider şikār
Çıksa şikār-gāhına ol türk-i gamze-zār

“O gamzeli güzel, avlanmaya çıkacak olsa her gamzesi bir ok ile bin can avlar.”

1059 Depretdigünce her yaña Şebdîz-i zülfini
Tolar ‘abîr ü müşg ile şahrâ vü küh-sār

“Siyah zülüflerini her tarafa doğru kımıldattıkça kır ve dağ, amber ve misk kokusuyla dolar.”

1060 Bir meh-rikāb bağladı gül-gün-ı hüsne
Cān şaydîñ aşmağa iki fitrāk-i müşg-bār

“Üzengisi ay gibi parlak bir güzel, güzelliği gül-günuna can avı asmak için misk yağdıran iki halka bağladı.”

Şemdîz: Şirin’in gül-gûnda Hüsrev’in atları olduğu yukarıda söylenmişti. Şair burada, sevgilinin zülüflerini -siyah olduğu için- şemdîze, yüzünü de -pembe bulunduğu için- gül-gûna benzetiyor. Sonra o çifte zülfü, eğere bağlanıp “firāk” denilen ve av asılan halkalara teşbih ediyor.

1061 Çözdi saçı kemendini dil eyledi esîr
Kurdı kaşı kemânını cān eyledi şikār

“Saçının kemendini çözünce gönüller esir etti. Kaşının yayını kurunca da canlar avladı.”

1062 Meydān içinde ğamzesi atduğı oqlaruñ
Birin yire düşürmedi zī şūh-ı fitne-kār

“Gamzesinin meydanda attığı oklardan hiçbirini yere düşürmedi-her birini bir kalbe sapladı- ne kadar nişancı, serbest ve fitnekâr güzel!”

1063 Cānın hezār nāle ile ‘āşıkūñ gibi
İtdi nişār tiriñe naḥcīr ey nigār

“Av hayvanları canlarını bin türlü inilti ile âşığın gibi oklarına karşı serptiler.”

1064 Naḥcīr nīçün ol oқи bağına başar diyu
Kān itdi reşkden cigerün āhū-yi Tātār

“Av hayvanı, sevgilinin okunu niçin bağına basıyor diye kıskandığı için Tatar, yani misk ahusunun yüreğinden kan gitti.”

1065 Āhū kıomadı kırdı ki kırbān ide felek
Hüsnuñ şabāḥ-ı ‘īdine bī-ḥadd ü bī-şümār

“Güzelliğinin bayram sabahında felek sonsuz ve sayısız kurban etsin diye āhū bırakmayıp kırdı.”

2 Her Gamze Kasidesi

1066 ‘Uşşāk bulsa dirile yirdi şikāruñı
Av içre itlerüñ görüp itdigiyçün firār

“Âşıklar itlerinin av etleri arasında oturduklarını görünce toplanıp o avları yerlerdi.”

1067 Dirler ki itlerüñe şikār olmağa perī
Şayduñda oldıışüret-i āhūda āşikār

“Derler ki, âşıkların her biri itlerine av olmak için āhû suretinde göründü.”

1068 Nīçün rakībe ḥidmet idersiñ didi didüm
Āhū seg ile alınur ey serv-i gül-‘izār

“Niçin rakibe hizmet ediyorsun? diye sordu. Ben de; âhû, köpekle avlanır, ey serv boylu ve gül yanaklı güzel, cevabını verdim.”

1069 Güş-ı benefşeden şakın ey ‘andelîb-i mest
Gül hüsni rāzın açma ki yirûñkulağı var

“Ey sarhoş bülbül, menekşenin kulağından sakın, gülün güzelliği sırrını açma ki yerin kulağı vardır.”

1070 Bu haste göñlümi şora geldi hayâl-i dōst
Toldurdu kâsesin gözümüñ dāne-i enār

“Yârin hayali hasta gönlümü sorageldiği için nar tanesi gibi iri ve kırmızı yaşlar gözümüñ kâsesini doldurdu.”

1071 Hasretle çıkıdı cānum inanmazsa sözüme
Koysun dehānuma ruḥiāyinesini yār

“Yârin hasretiyle canım çıktı. Sözüme inanmazsa ayna gibi olan yanağını ağzıma koysun.”

Bir hastanın ölüp ölmediğini anlamak için yüzüne ayna tutarlar ve ayna buğulanırsa yaşadığına hükmederler. Şair bu beyit ile o ayete telmih ediyor. Fârisî’de

ای جان ز غمت مرد م کر نست ترا باور

اینه رخسات پیش دهنم اور

yani, “Rûhum, senin gamınla öldüm, inanmayacak olursan ayna gibi yanağını ağzımın karşısına getir.” beyti vardır. Hemen aynı misalde bulunan şu iki beytin hangisi hangisinden alınmış olduğunu Allah bilmekle beraber Ahmed Paşa’nın tercümecilikle şöhreti bu beytin tercüme ettiklerinden olmasına dair bir zan uyandırır.

[58]

3 Her Gamze Kasidesi

1072 Didüm ki söyleseñ keremüñden ne eksilür
Nāz eyleyüp didi ki zülāl akıdır mı nār

“Suallerinin cevabını söyleyen lütfundan, kereminden ne eksilir?” diye sordum.
“Naz ederek, dağdan, bayırdan zülal akar mı?” dedi.

1073 Eşküm ruhumda hûn ile cedveller eyleyüp
Bu mâcerâ-yi derdümü yazdı hezâr bâr

“Gözyaşım yüzümde kanlı cetveller peyda etti de bu dert macerasını binlerce kere yazdı.”

1074 Didüm kim itdi leblerüñi çeşme-i hayât
Didi ki bûse-i der-i der-gâh-ı şehriyâr

“ ‘Dudaklarını hayat kaynağı eden kimdir?’ dedim. ‘Padişahımızın dergâhı kapısını öpüşüm.’ cevabını verdi.”

1075 Şeh Bâyezid devletine nevbet urdu ‘îd
Aldı eline şanma nev-câm-ı zer-nigâr

“Şah Bayezid’in saltanatı muhtarhanesi bayram nöbeti çalıyor. Sanki yeni ay eline yaldızlı bir kadeh almış.”

1076 Devrân-ı ‘ayş ü vaqt-i tarabdur ki ‘âleme
El virdi pây-bûs-ı cihân-dâr-ı rûzigâr

“Yaşanacak ve eğlenecek zamandır ki âleme cihan padişahının ayağını öpmek saadeti el verdi.”

1077 Hem devletüñi hem seni gösterdi rûz-ı ‘îd
Üç ‘îde irmişüz bu gün ey fazl-ı girdigâr

“Bayram günü bize hem devletini hem seni gösterdi. Ey Allah’ın fazl ü keremi, meğer bugün o bayrama birden ermişiz.”

1078 Sâkî piyâle şun ki bu ‘îdüñsafâsına
Eşküm bitirdi berg-i hazân içre lâle-zâr

“Sâkî, bu bayramın safâsına ölmek üzere kadeh sun ki benim gözyaşım, hazan yaprağı, yani yanağımın üstünde lalelik bitirdi.”

Sarılığı dolayısıyla yüzünü hazan yaprağına, kırmızılığı münasebetiyle gözyaşı izlerini lale tarhına benzetiyor.

- 1079 Hey‘etde na‘l-i esbüñe beñzer hilâl-i ‘îd
Anunçün âsumân anı idindi gûş-vâr

“Hilal, atının nalı şeklinde olduğu için gökyüzü onu küpe edindi.”

- 1080 Beñzer ki kâse şunmağa ẖ‘ânında ‘îdüññ
Reng itmiş ellerini güzeller gibi çinâr

“Çınar, güzeller gibi ellerini, yani yapraklarını renklendirmiş. Bayram sofranda kâse, verecek olanlara benziyor.”

Çınarın yaprakları el gibidir. Sonbahar olunca da sararır. Şair o hazanzede yaprakları kaynatılmış bir ele benzetiyor.

4 Her Gamze Kasidesi

- 1081 Eşcâra cümle câme-i zerrîn geyürdi bād
Donanuben şalınmağa ‘îdünde bende-vâr

“Ağaçlar bayramda bendelerin gibi donanıp salınsınlar diye rüzgâr onlara sırmalı birer elbise giydirdi.”

- 1082 Cūduñ bahârı şöyle dūr-efşānlıĝ itdi kim
Bezm-i ẖazānda sebzeye zer saçdı berg ü bār

“Cömertliğin sonbaharı o kadar inci saçtı, yani yağmur yağdırdı ki hazan meclisinde yeşillikler üstüne ağaçların yaprakları ve yemişleri altın serpti.”

Şu beyitlerden bayramın sonbahara tesadüf ettiği anlaşıyor.

- 1083 Dest-i nihâli pūr-zer-i surẖ eyledi ẖazān
Gördi ki el götürdi du‘āñ ile şāh-şār

“Çınar dallarının sana dua etmek için el kaldırdığını hazan görünce fidanların elini kırmızı altınla doldurdu.”

- 1084 Muṭrib-i terâne başla ki bāĝ-ı zamānede
Her beyti medhümün yine gösterdi berg bahār

“Ey sâzende terennüme başla ki methiyyemin her beyti, zamane bağında yaprak ve yemiş verdi.”

- 1085 Nazmuñ ‘arūsü ğayretine dehr-i pīre-zen

Her gün taşar kulağına bir dürr-i şāh-vār

“Şu zaman kocakarısı, benim gelin gibi olan nazmımı kıskanıyor, her gün kulağına padişahlara layık bir inci takıyor.”

1086 Şāhākapuñda şol kadar oldı fezā‘ilüm
Kim medhūñ olmasa baña eş‘ār olurdı ‘ār

“Padişahım, kapında o kadar çok fazilet kazandım ki seni meth için kullanmayacak olsam şiir söylemek bana ar olacaktı.”

1087 Silmezseñāsitīn-i keremle gözüm yaşın
Dāmen gibi ayaklara düşdüm zelīl ü hār

“Keremin yeni ile gözümün yaşını silmiyorsan etek gibi hor, hakir olarak ateşlere düşerim.”

1088 H̄‘ār itme şol kuluñ ki anuñ sözü gevherin
İkbāl ü yūmn içün götürür gūş-i rūzigār

“Öyle bir kulunu hor tutma ki onun inci gibi olan sözlerini zamanın kulağı saadet ve uğur için taşımaktadır.”

1089 Nice ki reng-i ‘āşık u būy-i nigārdan
Görine yir yüzinde hāzān ile nev-bahār

“Âşığın rengi ile sevgilinin râyihasından yeryüzünde hazan ile bahar göründükçe.”

[59]

5 Her Gamze Kasidesi

1090 Bahtuñ bahārı ‘ömr-i ‘adūñı hāzān idüp
Dest-i zamāne ‘idüñe olsun güher-nişār

“Talihinin baharı düşmanın ömrünü hazana döndürsün. Zaman eli de bayramına mücevher saçsın.”

1091 Bir kadre ir cihānda ki çākerlerüñ ola
Sultān-ı yem-yemīn ü şehensāh-ı kār-yeşār

“Öyle bir dereceye vasil ol ki cihanda her benden, sağ eli deniz kadar vergili bir sultan, sol eli de maden gibi servet sahibi büyük bir padişah ola.”

1092 Yâ Rab çü sözi menba-ı âb-ı hayâtdur
Hızır-ı zamâne bigi ola ‘ömri bî-şümâr

“İlâhî, padişahın sözü, abıhayat kaynağı olduğu için ömrü de zamane Hızır’ının günleri gibi sayısız olsun.”

1093 Hem tahtı pây-dâr ola hem tâcı ser-ferâz
Hem kadri kâm-bağış ola hem bahtı kâm-gâr

“Hem talihi sabit, hem tacı yüksek, hem kadr ü azameti murada erdiren, hem bahtı murada eren olsun.”

1 ‘Îd Kasidesi

Fî-Medh-i Sultân Bayezîd

Sultan Bayezid’in Methine Dair

fâ‘ilâtün/ fâ‘ilâtün/ fâ‘ilâtün/ fâ‘ilün

1094 Aç yüzün kim göstere devr-i ruhuñ devrân-ı ‘îd
Söyle kim vire lebün halvâ-yi şîrîn-şân-ı ‘îd

“Sevgilim yüzünü aç ki aplak yüzün bayram devrini göstersiz. Tatlı tatlı konuş ki dudağın bayrama mahsus sütlü helva lezzetini versin.”

1095 Hil‘at-i hüsn egnüñe giy yaraşur ey serv-i nâz
Donanup tâvûs-vâr itseñ nola cevlan-ı ‘îd

“Ey nazlı servi, yani servi gibi nazlı nazlı salınan güzel; güzellik hil‘atini giy ki sana yaraşır. Tavus kuşu süslenip bayramda dolaşsan ne olur?”

1096 Çün cemâlün ‘îdidür bu vech ile ârâste
Gel beni ağlatma kim zîver bozar bârân-ı ‘îd

“Mademki yüzün bayramlık olarak böylece süslenmiştir, gel beni ağlatma kim bayram yağmuru, bayramlık süsleri bozar.”

Şair, gözyaşlarını bayramda yağan yağmura benzetiyor.

1097 Zülfüñüñ Şebdîzini ey Hüsrev-i şîrîn-dehen
Koş ruhuñ gül-günına kim germ ola meydân-ı ‘îd

“Ey tatlı dilli güzellik padişahı; Şebdîz gibi siyah olan zülfünü, gül-gün misali renkli olan yanağına yaşlaştır ki bayram meydanına şevk ve neşe gelsin.”

Şebdîz: Şirin’in, gül-gün Hüsrev-i Pervîz’in atları olduğu yukarıda geçmişti.

1098 Şöhret-i hüsnüñ görüp şehründe ey şâh-ı cemâl
Tabl-ı sînem dögülür kim olına i‘lân-ı ‘îd

“Şehirde hüsnünün şöhreti işitilmiş olduğu için göğsüm davul gibi dökülüp bayram ilan ediliyor.”

Eskiden ramazan geldiğini ve bayram olduğunu her mahallenin bekçisi davul çalarak ilan ederdi.

1099 Tabl ile ‘îd eylemekden hazzı çokdur ‘âşıkun
K’ol hayâlûñle ider bir demde biñ pinhân ‘îd

“Hâlbuki âşık, davul ile bayram etmekten hoşlanmaz. O, senin hayalinle bir anda ve gizli olarak binlerce bayram yapar.”

2 ‘îd Kasidesi

1100 Dil-berâ göster hilâl ebrûñı şād it halkı kim
Mâh-ı nev görmekden olur şādî-i devrân-ı ‘îd

“Ey gönüller alıp götüren güzel, hilal kaşını göster de halkı sevindir. Zira bayram sevinci yeni ay görmekten hasıl olur.”

1101 Hân-ı hüsnünde lebün bir şekkerin şamşa senbüsedür
Kim görünür gözlere şîrîn anuñla h’ân-ı ‘îd

“Güzelliğin bir sofrâ farz edilirse dudağın o sofranın sâmsa denilen tatlısıdır. Bayram sofrası öyle bir tatlı ile gözlere şirin görünür.”

1102 ‘îd-i hüsnünde neler cem‘ itdi eşküm sâ‘ili
Tañ mı çeşmüm zevrağıyla eylese seyrân-ı ‘îd

“Güzelliğin bayramda gözyaşım sâ’ili bilsen neler topladı? O sâ’il, gözüm sandalıyla bayramda dolaşsa şaşılır mı?”

Sâ’il: Hem atan, hem isteyen demektir. Gözyaşları, sevgiliyi görmek isteğiyle aktıkları için şair onlara diyor. Sonra o yaşları göz sandalına bindirip bayramda dolaştırıyor ve sadaka toplatıyor. Eskiden bazı dilenci ve cebbarların kayığa binip boğaz izindeki yalılar önünde ilahi okumak suretiyle dilendikleri olurdu.

[60]

1103 Şubh-ı vaşluñdan nigārā ‘āşık-ı bî-çāreñe
Büseñ ile merhāba kııl kim budur erkān-ı ‘īd

“Seni gördüğüm an, benim için bayram sabahıdır. Sevgilim böyle bir anda zavallı âşığına bir buse ver ki bayramlaşmanın usulüdür.”

1104 Cāy-i ‘īd itmiş ruḥuñ kim cān u diller zülfiñe
Şalınup oynayalar kim oluna şādān-ı ‘īd

“Canlar ve gönüller, zülfün ile salınıp oynasınlar die yanağın bir bayram yeri tertip etmiş.”

1105 Cāy-i ‘īd oldı ruḥuñ kim anda diller cem‘ olup
Geh şalınur zülfine geh oynadur çevgān-ı ‘īd

“O bayram yeri de yine yanağın olmuş ki orada gönüller toplanıp gâh zülfün ile salınıyor, gâh bayram olduğu için ‘gûy-i çevgân’ oynuyor.”

1106 ‘Azm-i meydān-ı ‘īd itmiş meğer ol āfitāb
Māh götürmüş yanıñca ‘anberīn çevgān-ı ‘īd

“O güzellik güneşi olan sevgili, sabahleyin bayram yeri olan meydana gitmiş, feleğin kameri de beraber gidip onun çevgânını taşımış.”

1107 Fitne vü āşūb ile tıtdı cemālūñ gönlümi
Nitekim gavgā ile tıldurdu şehristānı ‘īd

“Bayram gürültü ve patırtısı şehri doldurduğu gibi cemalinin türlü fitnessi de benim gönlümü kapladı.”

1108 Dost vaşlı ‘îdine irişdi çeşm-i eşk-bār
Kim bu rengîn şîşeden oldı gül-âb-efşân-ı ‘îd

“Yaş döken gözüm sevgilinin mülakatı bayramına eriştiği bu yeni şişeden yani ağlayan gözden bayramlık gül suyu serpmektedir.”

1109 Toldurup n’eyler ruhuñ çāh-ı zenaḥdānıña dil
Çünkü lütfıyla boşaldur bu gün zindanı ‘îd

“Güzelim; yanağın gülleri toplayıp çene çukurunda hapsetmekle ne fayda görecek? Hâlbuki bugün bayramdır diye padişah kerem edip zindanı boşaltıyor.”

1110 Anuñ içindür mu‘azzez kim müyesser eyledi
Şubḥ-demden dest-būs-ı ḥazret-i sultānı ‘îd

“Bayram, sabahleyin padişahın elini öpmek saadetini hazırladığı için muazzez ve muhteremdir.”

1111 Zıll-i Ḥaḳ Şeh Bāyezid-bin Muḥammed Ḥān k’anuñ
Cāhı bezminden müzeyyendür bu gün eyvān-ı ‘îd

“Hakk’ın gölgesi ve Fatih Sultan Mehmed Han’ın oğlu bulunan Bayezid Han’ın bayramlık merasim dairesi bugün süslenmiştir.”

1112 Çihresini reşkden zerd itdi kuruş-i āfitāb
Sofra-i ḥānunda çün gördi müza‘fer nān-ı ‘îd

“Öyle sultanın yemek sofrasında safranlı ve bayramlık ekmek gören güneşin kıskançlığından yüzü, o ekmek gibi sarardı.”

1113 Hüsrevā zer kâsesin ‘anberle tıldurdu hilāl
Olmağičün meclisünde micmere gerdān-ı ‘îd

“Padişahım; hilal meclisinde buhurdan dolaştırmak için altın kâsesini amberle doldurdu.”

Hilal kâsesinin amberle dolması, karanlıkta kalan kısımlarından kinayedir.

1114 Kimse ‘ahdüñde fiğān itmez meğer evtār-ı çeng
Kimse ‘adlũñde firīb itmez meğerḥübān-ı ‘îd

“Şehriyârım; senin zamanında çeng tellerinden başka inleyen ve bayramdaki güzellerden gayri insan aldatan kimse yoktur.”

1115 Na‘l-i esbûñ şeklin altın şuyıyla yazdı hilâl
Gök yüzinde k’ola dâl-i devlet-i devrân-ı ‘îd

“Bayram zamanı devletin dalı olsun diye hilal, altın suyuyla bindiğin atın nalı resmini yaptı.”

1116 Kâdr dirdüm sohbetiñe her gice olsaydı kâdr
‘îd dirdüm devletiñe olmasa pâyân-ı ‘îd

“Her gece Kadir olmuş olaydı sohbetine Kadir derdim, bayramın sonu olmasaydı devletine bayram tabir ederdim.”

1117 Şubh-ı dîdâruñ zamânı şöyle şādân itdi kim
Ol beşâretten müzeyyendür henüz ezmân-ı ‘îd

“Yazın sabahı, yani sabah gibi parlak olan dîdârın zamanı o kadar sevindirdi ki bayram zamanı hâlâ o müjdeden süslüdür.”

1118 Hûblar nice alursa şabrını ‘âşıklarun
Şöyle yağmalandı cûduñ şofrasından hû‘ân-ı ‘îd

“Güzeller âşıkların sabrını nasıl alırlarsa senin cömertliğin şofrasındaki bayram ziyafeti de öyle yağma edilir.”

1119 Pûte-i zerrîn dîker evc-i felekde âfitâb
Müşterîdür tîr-i kavsüne bu gün meydân-ı ‘îd

“Bugün bayram meydanında senin ok talimi yapmak için güneş, feleğin yüksek noktasına altın ...¹²⁴ dikmiş ‘Utârid Yıldızı da senin kavsine, yani yayına müşteri olmuştur.”

1120 Ebr-i ihsânuñdan olup kâse-i deryâ tehî
Sofra-i dünyâyı tutdı kâse-i ihsân-ı ‘îd

¹²⁴ “Buradaki kelime sayfanın katlanmış olması nedeniyle okunamıştır. Ancak beyitte geçen “pûte-i zerrîn dîker” ibaresi nedeniyle “kap” veya “kâse” yazıldığı tahmin edilmektedir. (haz. n.)

“Senin ihsan bulutunun cezp etmesinden denizin kesesi boşaldı ve bayramlık ihsan kâsesi de bütün dünya sofrasını sattı.”

1121 ‘İdüñ içün bir müferrih nâme yazmışdur kalem
Kim anuñ rengîne hayrândur şeker-rîzân-ı ‘İd

“Kalem, ‘idini tebrik için öyle müferrih bir name yazdı ki bütün bayram şekeri yapanlar onun renginde hayran kaldı.”

1122 Gelmeye hāmem bigi medhūñde bir şîrîn suhān
Ger hezār olur ise tūti-i midḥat-ḥān-ı ‘İd

“Bayramda methini söyleyen binlerce tûtî olsa bile senin methinde kalemim gibi bir tatlı dillisi bulunmaz.”

[61]

1123 Ğamdan āzād eyleyüp lūṭfuñla şād it Aḥmed’i
Devletüñ ‘İdinde olsun ḳullarıñ şādān-ı ‘İd

“Ahmed’i gamdan azat ve lütfunla şad eyle ki devletinin bayramında kulların da sürur olsun.”

1114 Devletüñ ‘İdüñ hümāyūn eylesün iḥsān-ı Ḥaḳ
Nitekim ḥaḳ-ı cihāna resm ola iḥsān-ı ‘İd

“Dünya halkına bayramda ihsan etmek âdeti baki oldukça Allah’ın ihsanı devletini bayramını mübarek etsin.”

1125 Pādişāhā namuña oḳutmasaydı ḥuṭbesin
Olmaz idi rūzigār eyyāmınuñ sultānı ‘İd

“Padişahım; bayram, senin namına hutbe okumasaydı zamane günlerinin sultanı olmazdı.”

1 Menekşe Kasidesi
Kasîde Der- Sıfat-ı Benefşe Li-ecli Sultân-ı Cem
Sultan Cem İçin Menekşe Tavsifine Dair Kaside
mef'ûlü/ mefâ'ilü/ mefâ'ilü/ fe'ûlün

- 1126** Bitürdi nigāruñ yüzi gül-zār-ı benefşe
Olsa yaraşur taze gülün yārı benefşe

“Sevgilinin yüzü gülizarı menekşeye yetiştirdi, taze gülün yanında menekşe bulunması yakışır.”

- 1127** Bir hüsñ bahārında sekiz cenneti gördüm
K'olmışdı zemîni gül ü divârı benefşe

“Bu güzellik baharında sekiz cenneti gördüm ki zemini gül, duvarı menekşeden idi.”

Hüsün baharı: güzellik çağı, sekiz cennet: sevgilinin yüzü, gülden zemin: yanak, menekşeden duvar: yüze serpilen zülûf demektir.

- 1128** Sihr eylemese zülfi izârunda habîbüñ
Bitirmez idi âteş-i ruhsârı benefşe

“Sevgilinin yanağı üstündeki zülfü sihir yapmasa o ateşli yanak, menekşe yetiştiremezdi.”

- 1129** Sehvin bilüben secdeye varmazdı nigārā
Zülfeynüñ olmasa güneş-gārı benefşe

“Güzelim; senin zülüflerini taklit ettiğinden dolayı yanıldığını ve günaha girmiş olduğunu bilmeseydi menekşe secde-i sehv yapmazdı.”

Namazda yanlısan kimse secde-i sehv yapar. Menekşe de sevgilin zülfüne benzemek iddiasına kalkışmakla hata etmiş ve günaha girmiş. O günahı affettirmek için de boynunu eğmek suretiyle secde-i sehv yapmış.

- 1130** Kim vaşf ide ol hüsni k'anuñbāğ-ı ruñında
Eyledi hacîl nāfe-i Tātār-ı benefşe

“Yanağı bağında açan menekşe Tataristan'dan gelen misk göbeğini mahcup

mahcup ediyor. Öyle bir güzelliği kim vasfeyleyebilir?”

1131 Gül yüzi kenârında ne hoş-ḥâl olur ol ḥâl
Kim bendesi müşg oldı perestârı benefşe

“Gül yüzünün bir tarafındaki o, benin duruşu ne kadar güzeldir ki gülmesi misktir, hizmetçisi menekşedir.”

1132 İşitmedüm ol ḳadd ile bu zülfdan özge
Bir serv-i gül-endâm ola ezhârı benefşe

“O boy ile zülüften başka gül vücutlu bir serv olup da menekşe çiçeği açtığını işitmedim.”

1133 Seyr eyler iseñ ḥüsni gülîstânını seyr it
Kim mûrî çemen görünür ü mârı benefşe

“Seyredeceksen sevgilinin güzellik bahçesini temaşa et ki oranın karıncası çemen, yılanı menekşedir.”

Hattı karıncaya, zülfü yılanı benzetmek eski şairlerin münasebetsiz âdetlerindendir.

1134 Tahrîr idicek zülf ü ruḥı vaşfını kâtib
Ṭümârı gül olur ḥaṭ-ı ṭümârı benefşe

“Sevgilinin zülfü ve yanağının vaşfını kâtip yazınca yazdığı tarumar gül, tûmâr yazısı da benefşe hâline girer.”

1135 Bir dem ğam-ı devrânı unutturmağa sâkî
Gül mevsimidür şun berü gülñârı benefşe

“Ey sâkî; şimdi gül mevsimidir zamanın gam ve kederini unutturmak için bize menekşeli nar şerbeti sun.”

1136 Zülfün ğamına toymadı gitdi dil-i miskîn
Yâ Rab neden öldürdi bu bîmârı benefşe

“Zülfünün gamına zavallı gönül doymadı gitti. Ya Rabbi, bu hasta kalbi, menekşe, yani sevgilinin zülfü neden öldürdü?”¹²⁵

¹²⁵ “1137. beyit metnin orijinalinde yoktur.” (haz. n.)

1138 Evvel çü lebüñ yādına mey-hāneye düşmiş
Âhır kıomadı hāne-i hāmmārı benefşe

“Dudağının hatırasıyla menekşe iptida meyhaneye düşmüştü. Sonra da yine o hatıra ile orasını terk etmedi.”

1139 Zülfüñi külāhuñda nihān eyleme ey dost
Cān bāğıdur olsa nola izhārı benefşe

“Sevgilim; zülfünü külâhının içinde saklama. Orası can bağıdır, menekşe yetiştirir ve gösterirse ne olur?”

1140 Cānlar nigerān olmağa nakş itdi nigārum
Gül yaprağı üstinde girih-gārı benefşe

“Herkes bakıp görsün diye nigârım, gül yaprağı üstüne dökülü menekşe resmi yaptı.”

Yanağının üstüne yapılmış zülfünü anlatmak istiyor.

1141 Zülfin yüzine şaldı kırışmeyle didi kim
Kim gördi k’ola Ka‘be’nüñ estārı benefşe

“Naz ve cilve ile zülfünü yüzünün üstüne salıverdi de Kâbe ortasının menekşeden olduğunu kim gördü?” dedi.

[62]

1143 Yā çekdi gülistān-ı ruḥı dā’iresinde
Göz degmemek için ḥaṭ-ı jengārı benefşe

“Yahut nazar değmemek için yanağı gülistanının dairesi içine menekşe hat mı çekti?”

1144 Bu zülûf mi yā ḥāme-i şeh-zāde midür kim
Kāfûr-ı ter üzre ider îşār-ı benefşe

“Bu sevgilinin zülfü mü yoksa şehzadenin taze kâfûr üzerine menekşe saçan kalemi mi?”

Kâfûr-ı ter'den maksat kâğıt, menekşeden murat da üzerine yazılan yazıdır.

- 1145** Sultân Cem-i şâni ki anuñ adın işitse
Fi'l-hâl sürer toprağa ruhsarı benefşe

“İkinci Sultan Cem ki menekşe onun adını işitse namına ta ‘zîmen yanağını toprağa sürer.”

Sultan Cem’e “sânî” sıfatının verilmesi meşhur “Cemşid”e yahut “Cem” de denilen Süleyman peygambere nispetle ikinci kalması dolayısıyladır.

- 1146** Bülbül bigi biñ dürlü dil açardı şenāña
Bulsaydı bu gün kudret-i güftarı benefşe

“Menekşe söz söylemek kudretini bulmuş olsaydı bugün seni övmek için bülbül gibi binlerce defa dile gelirdi.”

- 1147** Rengîn düzer evrâkı ki müşg ile yaza
Hulkuñ şıfatında olan eş‘arı benefşe

“Menekşe senin güzel ahlakın vasfındaki şiirleri misk ile yazmak için yapraklarını renkli ve cilalı bir hâle getirir.”

- 1148** Geldüğüñ işitmiş eline micmerin alup
‘Anberler buhûr eyledi yolları benefşe

“Senin geldiğini işitmiş de eline buhurdanını almış, geleceğin yolları amberle tütsülemekte bulunmuştur.”

- 1149** Gül-günüñ ayağuna nişâr itmege çıkmış
Hokkayla tutar nāfe-i Tātari benefşe

“Bindiğin atın ayağına serpmek hevesiyle menekşe eline bir hokka dolusu Tatar miski alıp yola çıkmış.”

- 1150** Bostân-ı sarāyuña yüz urmağ hevesinden
Toprak döşenüp yaştanur aħcârı benefşe

“Sarayının bahçesine yüzünü sürmek için menekşe, toprak üstünde yatar ve taş üstüne başını koyar.”

- 1151 Bir şoffa ki süpründisini kuhl ide havrā
Cārübı cenābında nedür bārī benefşe

“Süprüntüsünü hurilerin sürme edindikleri bir sofanın avlusunda menekşenin süpürge olması da bari nedir?”

- 1152 İziñ tozınuñ cevherine beñzeye dirdüm
Hāşıyyet ile virse ol āşārı benefşe

“İzinin tozundaki hassiyeti hâiz olsa idi menekşe, o toza benzer derdim.”

- 1153 ‘Adlünde tutup kimse mi bağlaya bilürdi
Ter-dâmen olup gezmesi bāzārı benefşe

“Menekşe etekleri ıslak bir hâlde pazar pazar dolaşmasa senin adlin zamanında bir kimse onu tutup bağlayabilir miydi?”

Ter-dâmen, yani eteği ıslak, iffetsiz, demektir. Pazar gezen, yani şâhid-bazâr da aynı manayadır, hatta bunda ibtizâl misali de vardır.

Şair diyor ki: Menekşe iffetsiz bir hâlde çarşı pazar dolaşmasaydı kimse onu tutup bağlayamazdı. Diğer bir manaya göre, menekşenin eteği ıslak yani sap tarafları su içindedir. Satılmak için pazardan pazara dolaştırılmakta ve demet olmak için sap taraflarından bağlanılmaktadır. Padişahın adaletiyle ona su verilip eteği ıslak bulundurulmasa kuruyuverir ve demet yapılamaz hâle gelirdi.

- 1154 Gül büyün uğurlamasa zındân-ı zemīnūñ
Olmazdı zamānlarla giriftārı benefşe

“Menekşe, gül kokusunu çalmamış olsaydı zemin zindanının zamanlarca tutsağı olmazdı.”

[63]

- 1155 Bu ‘adl-i cihân-gîrden añlandı ki ayruk
Nā-mahreme baş қоşmaya ebkār-ı benefşe

“Padişahın bu cihân-şümûl adaletinden anlaşıldı ki menekşe kızları namahrem ile ihtilata etmeyecektir.”

1156 Hülkûn kokuşın aldıgıyçün bād-ı seherden
Hoş bûy ile müşgîn ider eşcârı benefşe

“Seher rüzgârından güzel ahlakının rayihasını aldıgı için menekşe çiçeği, ağaçlara misk kokusu vermektedir.”

1157 Devlet gibi bahtuñı görüp hıdmete tırdı
H̱âb-ı ‘ademüñ oldu çü bîdârı benefşe

“Menekşe, yokluk uykusundan uyanınca devlet gibi senin bahtını görüp hizmetine durdu.”

1158 Ğarķ oldu ‘adû kanına ol hañcer-i sîr-âb
Gûya ki geyer câme-i gül-nâri benefşe

“Menekşenin narçiçeği renkli elbise giymesi gibi suyunu gayet iyi almış olan o hañcer de düşman kanına battı.”

1159 Ger terbiyet itseydi cihân bağını hülküñ
Olurdu zemînden çıkanuñ dârı benefşe

“Eğer güzel ahlakın cihan bağını terbiye etseydi zeminden çıkanın hepsi menekşe olurdu.”

1160 Yâ hâk-i derüñzerresi irişse semāya
İderdi bu nüh günbed-i devvâr-ı benefşe

“Yahut kapının toprağının zerresi gökyüzüne çıksaydı bu dönen dokuz kubbeyi menekşe hâline getirirdi.”

1161 Yüz mertebe a‘lâ ola ezhâr-ı felekden
Bir dem kapuña bulur ise bârı benefşe

“Bir dakika olsun kapında bulunmaya ruhsat bulmuş olsaydı felaketteki çiçek, yani yıldızlardan yüz kat parlak olurdu.”

1162 Söz bağına bir naķş nigâr itdi haţuñ kim
Zeyn idemez ol lütf ile gül-zârı benefşe

“Hattın söz bağını öyle bir süsledi ki menekşe gül bahçesini o letafette süsleyemez.”

1163 Ne hâmedür ol k’oldı zebân ile şeker-rîz
Ne tûtîdür ol kim döke minķârı benefşe

“Dilinden şeker döken o kalem, nasıl bir kalemdir. Gagası menekşe döken o tûtî, nasıl bir tûtîdir.”

1164 Rāhuñda esen bāda sücüd eyledigiyçün
Pür müşg ü ‘abîr eyledi destârı benefşe

“Yolunda esen rüzgâra karşı eğildiği için mendilini misk ve amber ile doldurdu.”

1165 Turup bir ayağ üzre rikābuñda yürürdi
Ger ķādır olaydı k’ide reftârı benefşe

“Sultanım; eğer menekşe yürümeye mukadder olsaydı bir ayak üzere rikâbında yürürdü.”

6 Menekşe Kasidesi

1166 Güş eylemese midḥatüñi cān ķulağıyla
Ķandan taķınurdu dür-i şeh-vârı benefşe

“Senin methini can kulağıyla dinlemese menekşe kıymetli inciye nereden taķınırdı?”

Buradaki dür-i şehvâr: Çiy tanesinden kinayedir.

1167 Var perde-i fikrümde ‘arūsān-ı semen-buy
Kim her birinüñ oldı perestârı benefşe

“Fikir perdemde yasemin kokulu öyle gelinler var ki her birinin hizmetçisi menekşedir.”

1168 Sihr eyledi şi‘rüm çemeninde ķalemüm kim
Söyler bu zamîrümdeki esrârı benefşe

“Şiirim çemenliğinde kalem sihir yapmış gibi oldu. Menekşe de zamîrimdeki ısrarı söylemektedir.”

1169 Bu medḥ redîfinde söz açup didi süsen
Götüre mi ol ķalzüm-i zehḥârı benefşe

“Susam çiçeği bu vadide söz açtı da o coşkudan denizi [yani benim feyizli tabiatımı] menekşe çekebilir mi? dedi.”

1170 Gerdün işidüb didi kaçan zabt ide heyhāt
Evşāf-ı Ferīdūn-ı cihān-dārı benefşe

“Susamın bir sözünü felek dediydi de nasıl çekebilir? Cihangir olan Feridun Şah’ın evsafına menekşe tahammül edebilir mi? cevabını verdi.”

1171 Eksüklüğünü bildi ve miskinlüge geldi
Güşına yapışdı ider a‘zārı benefşe

“Menekşe kendi kusurunu bildi de aczini itirafa geldi. Bir eliyle kulağını tutup öztür diledi.”

Büyük bir zatın huzuruna girilince bir el ile bir kulak tutulup öyle durulması yahut oturulması eskiden şarkta âdet imiş. Şair bu âdete telmih ediyor.

[64]

7 Menekşe Kasidesi

1172 Kaşd eyledi hāmem k’ide dil derdini taḥrīr
Göründi mülāyim aña nā-çārı benefşe

“Kalem gönül derdini yazmak istedi. Menekşeye dair söz söylemek ona mülayim göründü.”

1173 Bu Aḥmed-i ġām-ġīnūñeğēr kılsa ġamın ġuş
Zānūda koyup başın ide zārı benefşe

“Bu kederli Ahmed’in gamını işitecek olsa menekşe, başını dizine koyup hüngür hüngür ağlar.”

1174 Nice ki ġülistānuñ ola reng-i rezi bād
Nice ki bahāruñ ola ‘aṭṭārı benefşe

“Rüzgâr, gül bahçesine renk verdikçe, menekşe de bahar mevsimin ıtır yapıcısı oldukça...”

- 1175 Çekmege çemen leşkerini kaldura her yıl
Şol sancağ-ı pîrûze-i zer-kârı benefşe

“Her yıl çemen leşkeri harekete girmek için menekşe mavi ve sırmalı sancağını kaldırdıkça...”

- 1176 Kılısun çemen-i kadrüñe takdîr şehâbı
Hûrşîd-i gül ü çarh-ı semen-bârı benefşe

“Allah’ın takdiri bulutu senin kadir ve azametini çemenine güneşi gül, beyaz gül yağdıran feleği menekşe yapsın.”

- 1177 Ağsân-ı celâlûñi penâh eylesün eflâk
Nite ki tuta dâmen-i eşcârı benefşe

“Menekşe, ağaçların eteğini tuttukça, yani ağaç altlarında yetiştikçe felekler, senin azametini dallarına sığınsın.”

- 1178 Hülkuñ güli dünyâ çemenin ide mu‘aţtar
Nice ki mu‘aţtar ide gül-zârı benefşe

“Menekşe, gül bahçelerini güzel kokuttuğu gibi senin güzel ahlakının gülü de dünya çemenliğini râyihadâr etsin.”

Kasîde Der-Medh-i Sultân Cem

Sultan Cem’in Methine Dair

mef‘ûlü/ fâ‘ilâtü/ mefâ‘îlü/ fâ‘ilün

- 1179 Bir dil-sitân ki gamzesi cādüstân imiş
Bir serv-i lâle-ruh ki yüzi gülistân imiş

“Gönül alıcı güzel ki gamzesi, sihirbazların toplandığı yer, lale yanaklı bir servi ki yüzü gülistan imiş.”

- 1180 Yâriñ yüzinde her gice gül yaşdanup yatur
Devr-i kamerde zülfi ne hoş kâm-rân imiş

“Kamer devrinde yârin zülfü ne kadar mesut ve ber-murâd imiş her gece gül üzerine uzanıp yatmaktadır.”

Nabatîlerden kalma bir itikada göre âlemin tam bir devir müddeti 49000 sene imiş. Bu müddet 7 devreye ayrılır, her devrenin ilk bin senesinde yedi seyyareden biri müstakillen, altı bin senesinde diğer seyyarelerle müşteriken âlemi idare edermiş, ötekilerin devresi tamam olmuş, tedbir ve idare nöbeti şimdi kamerde olduğu için devir de “devr-i kameriye” imiş. Şeyh Gâlib, bu itikadı şairane baltalamak ve devrin “devr-i kamerî” değil, “devr-i Muhammedî” olduğunu anlatmak için (Hüsn ü Aşk)’ının miraç bahsinde:

Çün basdı sihri evvele pâ
Oldı iki pâre Bedr-i Ra’nâ
Tâ halka ‘ıyân ola mücerred
Kim devr-i kameri, devr-i Aḥmed

der.

İşte Ahmed Paşa da bu beyit ile bunlara telmih ediyor.

1181 Gördüm kapuñda yüzüñi gün doğdı başuma
Bildüm ki devletüm benüm ol âsitân imiş

“Kapında yüzünü görünce başımda gün doğdu. Benim devlet ve saadetim o eşikte bulunduğunu anladım.”

[65]

2 Cem Medhiyesi

1182 Sâkî zamân-ı ḥüsnüñ içün bir piyâle şun
Bir vaqt ola ki diyesiñ ol bir zamân imiş

“Ey sâkî; güzellik çağıın için olsun bir kadeh ver. Bir gün gelir ki o güzellik geçer. Sen bile geçmiş güzelliğinden bahsederken o da bir zaman imiş dersin.”

1183 Nitsün cemâl ‘âşıkı cennet na‘îmini
Çünküñ gamuñdan özge ne yirse ziyân imiş

“Yalnız cemal âşığı olan cennet nimetlerinin yapsın? Zira o âşığa senin gamından başka ne verse ziyan imiş.”

1184 Görüp şuda cemâlüñi ḥod-bîn olursıñâh
Âyine-dârı ḥüsnüñüñâb-ı revân imiş

“Yüzünün aksini suda görüp hodbin ve mütekebbir oluyorsun. Meğer akarsu güzelliğine ayna tutuyormuş.”

1185 Yüzünde iki zülfünü gördükce şanuram
Bostān-ı şāh içinde iki sāye-bān imiş

“Yüzünün iki tarafında iki zülfünü gördükçe şahin bahçesi içinde iki gölgelik sanıyorum.”

1186 Sultān Cem ol ki Hüsrev-i sultān-nişān imiş
Māh-ı sa‘ādete işiği āsumān imiş

“Bahsettiğim şah, Sutan Cem’dir ki sultan-ı nişan bir Hüsrev’dir ki saadet ayna kapısının eşığı asuman imiş.”

1187 Erlikde bir Tehemten-i devr-i zamān iken
Beglikde bir Skender-i gītī-sitān imiş

“Erlikte zamanın Rüstem’i iken beylikte İskender gibi bir cihangir imiş.”

1188 Her yirde ādetiyle kerem hem-nīşin olup
Her yolda merkebiyle zafer hem-‘inān imiş

“Her yerde kerem onun âdeti olup daima beraber bulunur, zafer ve nusret ise her yolda binek hayvanıyla at başı beraber gidermiş.”

1189 Genc-i diyāruña ne tılsım itdi rūzigār
Kim tīguñ ejdehāsı aña pās-bān imiş

“Zaman senin memleketinin hazinesine nasıl bir tılsım yaptı ki ejderha gibi olan kılıcın onun bekçisi ve muhafızı imiş.”

3 Cem Medhiyesi

1190 Levh ü kalemle zeyn olalı mekteb-i ezel
Rāyın öninde pīr-i hīred ders-h‘ān imiş

“Ezel mektebi levha ve kalemle tezeyyün edilelidenberi ihtiyar akıl, senin ra’yn karşısında ders okuyormuş.”

- 1191 ‘Adlī hikāyetin nice taḥrīr idem k’anuñ
Kem izi tozı efser-i Nūṣi-Revān imiş

“Onun adaleti hikâyesini nasıl yazayım ki izinin tozu Nuşirevan’ın başına taç imiş.”

- 1192 Ṭavr-ı ğazelde ḥāmesi ol ṣāh-zādenüñ
Bāġ-ı İremde tūtî-i ṣīrin-zebān imiş

“Gazel yazma hususunda o şehzadenin kalemi İrem bağında tatlı dilli bir tûtî imiş.”

- 1193 Aḥmed bu fenn-i ṣi‘re ṣurū‘ itmeden murād
Vird-i du‘ā-yi devlet-i ṣāh-ı cihān imiş

“Ey Ahmed; bu şiir fennine başlamadan maksat, şah-ı cihanın devleti duasını vird edinmek imiş.”

- 1194 Eyyām-ı devletüñ ola pāyende ḥaṣre dek
Bu devletüñ du‘ācısı çün ins ü cān imiş

“Şehzadem; devlet günlerin mahşere kadar daim olsun ki bu devletin duacısı insanlar ve cinlerdir.”

- 1195 Key yaraşur ki kisveti ‘ömr-i dırāzuñuñ
Yek-ser ṭarāz-ı memleket-i cāvidān imiş

“Uzun ömrünün kisvesine ebedi bir memleket tarazi, yani süsü çok yaraşacaktır.”

[66]

Bahâriyye

mef‘ûlû/ mefâ‘îlû/ mefâ‘îlû/ fe‘ûlûn

- 1196 Emvāt-ı nebâtı yine ol Ḥayy-i tüvānā
Enfās-ı Mesîḥîyle bugün eyledi ihyā

“Hayy ve Kâdir olan Allah, nebatat ölülerini Mesîhi nefesleriyle bugün diriltti.”

- 1197 Gök nakşı ‘ayan oldı cihān āyinesinde
Yer yüzini çün kıldı şabā yili mücellā

“Saba rüzgârı yeryüzünü parlatınca cihan aynasından gök nakşı göründü.”

1198 Yıl Rûh-ı Kudûs'dür kim irüp yînine şâhuñ
Meryem bigi bir demde anı eyledi ihyâ

“Rûzgâr Cebrail gibi ağacın yenine üfleyince onu Meryem gibi bir demde ihyâ etti.”

Rûhü'l-Kudûs, yani Cebrail, insan şeklinde hazreti Meryem'e görünmüş ve elbisesinin yenine üfleyince Meryem'in gebe kalmış olduğuna telmihtir.

1199 Çoğ idi ki gül Yûsufi hecrinde zemâne
Pîr olmuş idi hasret ile hem-çü Züleyhâ

“Zaman çoktan beri gül Yusuf'unun ayrılığı hasretiyle Züleyha gibi ihtiyarlamıştır.”

1200 Vuşlat haberin duydu meğr Mısr-ı çemende
Kim tâze cuvân gibi yine oldı mücellâ

“Çemen Mısır'ında galiba onun vuslat haberini işitti ki yeniden parlak bir genç oldu.”

1201 Tıfl-ı çemenüñ bitdi 'izârında haţ-ı sebz
Süd virür iken dâye-i ebr-i çemen-ârâ

“Çemen süsleyen bulut sütünesi süt verir iken çemen çocuğunun yanağında yeşil tüyler peyda oldu ve delikanlılık çağını buldu.”

1202 Şu kevşer olup döndi cihân cennete sâkî
Devr eyle ki cennetde harâm olmadı şahbâ

“Su, Kevser gibi dünyayı cennete benzetti. Ey saki dolaş ve kadehi dolaştır ki cennette şarap içmek haram değildir.”

1203 Ebr-i güher-efşân yire saçdukça gül-âbın
Cârûb kılar saçlarını sünbül-i şeydâ

“İnci saçan bulut, yere gül suyu serptikçe çılgın sümbül saçlarını süpürge yapmaktadır.”

1204 Gül tıtdı emen şahınına bir ader-i göl-gün
Kurıldı gölüstanda serā-perde-i hāzrā

“emenliğin ortasında gül, pembe bir çadır kurdu, gül bahçesine -yapraklardan müteşekkil- bir perde asıldı.”

1205 Bir dem dil-i am-gīnini řād itmege lāle
Bu şoffa-i řāfīde eker cām-ı muřaffā

“Lale bir an olsun amlı gönlünü sevindirmek için bu saf mevkide safi kadeh çekmektedir.”

1206 Gül taht-ı zebercedde geyüp tāt-ı murařřā‘
Başına niřār itdi havā lü‘lü‘-i lālā

“Göl, zeberced taht üstüne oturtup başına mücevherli ta giydi. Hava da onun başına parlak inciler serpti.”

1207 Gül oncası meyl eylemiş āb üstine şankim
Āyīneye bakmağa egilmiş ser-i bebgā

“Gölün oncası suya doğru meyletmiş de aynaya bakmak için eğilmiş papağan başına benzemiş.”

1208 şol deñlü şaar mişk ovagın ceybine reyhān
Kim nesha-i ‘anberle tolar dāmen-i řahrā

“Fesleğen ieği, etrafa o kadar güzel koku neşreder ki ovanın eteği amber rayihasıyla dolar.”

1209 Nāziklik ile zīnet idüp ‘arızını gül
Göz eyler aña şarşu turup nergis-i řehlā

“Göl, nezaketle yanağını süslemekte, nergis çiçeği de karşısında durup ona göz işareti etmektedir.”

1210 onca götürüp bura‘ı nāz ile yüzinden
‘Arz itdi cihān Vāmıkına ‘arız-ı ‘Azrā

“Gonca, yüzünden nazlı nazlı nikabını kaldırıp cihan Vāmık’ına yanağını

gösteriyor. “

Vâmık ve Azra: Eski masallardan birinin kahramanları olan âşık ve maşuk.

- 1211 Nâz ile çınar atdı ƣolıñ boynına servüñ
Bir yirde iki ‘âşık u ma‘şuk idi gūyā

“Bir yerde bulunan âşık ve maşuk gibi çınar ağacı servinin boynuna kolunu uzattı.”

- 1212 Şalınub iki şāhid-i zībā gibi her dem
‘Arz itdiler ‘arz ehline hoş ƣāmet-i bālā

“İkisi de nazlı nazlı sallanıp arz ehline güzel ve uzun boylarını arz ettiler.”

- 1213 Eşküñ gibi yüz sürdügi serv ayağına āb
Bu k’oldı nigārun ƣad-i dil-cūsına hem-tā

“Gözyaşım gibi suyun servi ayağına yüz sürdüğü, onun boyu sevgilinin kametine benzediğindendir.”

- 1214 Şarmaşdı çemen tıflına dūşīze-i nesrīn
Ƣocuşdı şabā ile ‘arūs-ı gül-i ra‘nā

“Bir kız gibi olan beyaz gül, çemen çocuğına sarılmış, saba rüzgârıyla da sarı ve pembe gül gelini kucaklaşmıştır.”

- 1215 Ƣutdı ƣulağın murğ-ı hōş-elhāna benefşe
Nergis gözin açdı k’ide gülzārı temāşā

“Menekşe, güzel öten kuşun sesine kulak veriyor. Nergis de gül bahçesini seyretmek için gözünü açmış bulunuyor.”

- 1216 Bu bezm-geh içre begenüp rakş u semā‘ın
Geydürdi şabā serve yine hil‘at-i ƣazrā

“Bir mecliste servin oynayıp sema edişini saba rüzgârı beğendiği için ona yeşil bir hilat giydirdi.”

[67]

1217 Gūyā-yi çemen derd ile feryādlar idüp
Çün eyledi gül çāderine karşı ser-āgā

“Çemenin söyleyicisi, yani bülbül, dert ile feryatlar ederek gül çadırına karşı ötmeye başlayınca”

1218 Bu şavt-ı tarab-nāk ile kim diñlese anı
‘Ūdın birağur Bārbüd ü çengi Nigîsâ

“Öyle bir müreffih terennümde bulundu ki o terennümü Barbüd ile Nigîsâ dinlemiş olsalar birincisi udunu ikincisi çengini elinden bırakırdı.”

Barbüd: Hüsrev-i Pervîz’in sazdesi. Nigîsâ: Bu da onun çengici başısı.

1219 Ol nağme-i dilsüz şafāsına çiçekler
Çāk eylediler şevk ile pirāhen-i vālā

“O gönül yakıcı nağme safasıyla çiçekler neşelerinden gölgelerini yitirdiler.”

1220 Hūn oldu leb-ā-leb ciger-i gonca-i rengīn
Kān terledi gülşende hayādan gül-i hamrā

“Renkli goncanın ciğeri kanla doldu. Kırmızı gül de utancından kan terledi.”

1221 Gōnca çü niķāb açdı ve keşf eyledi dīdār
Bülbül çü Kelīm oldu ve gül āteş-i Mūsā

“Gonca nikabını açıp yüzünü gösterince bülbül, Kelimallah’a; gül de ateş-i Musa’ya döndü.”

Hazreti Musa, Medyen’de Mısır’a giderken uzaktan bir ateş gördüğüne, yanına gidince o ateşin bir ağaç üzerinde parlayan nur olduğuna ve o sırada kendisine tecelli vuku bulduğuna işarettir.

1222 Sūsen dil uzadup eline aldı kabağın
Kim hāl diliyle ide bu nükteyi inhā

“Susam çiçeği hāl diliyle şu nükteyi anlatmak için dilini uzattı ve kabağını eline aldı.”

1223 Ey sāki-i gül-çihre dili kılmağa rüşen
Gel şâh-ı şükûfe gibi göster Yed-i Beyzâ

“Ey gül yüzlü saki, kalbi parlatmak için gel de çiçek dalı gibi bir Yed-i Beyzâ göster.”

1224 Çün gonca dudağıyla kılur cāma işāret
Çün nergis ider gamze ile sāğara îmā

“Mademki gonca dudağıyla ve nergis gamzesiyle kadehe işāret ediyorlar.”

1225 ‘Ārif midür ol kimse ki görüp bu rümûzı
Nûş eylemeye lāle gibi bāde-i şahbā

“Bu rumuzları ve işāretleri görüp de lale gibi şarap içmeyen kimse arif midir?”

1226 Tut can kulağın hikmetine Mantık-ı Tayruñ
Diñle bu kelāmı ki okur bülbul-i gūyā

“Mantıku’t-Tayr’ın, yani kuşdiline anlatıldığı hikmete kulak ver ve terennüm eden bülbulün okuduğu sözü dinle.”

Mantıku’t-Tayr: Şeyh Attar’ın tasavvuftan bir eseri.

1227 Kavliyle ‘amel eyleme her zāhid-i huşgūñ
Tarṭīb-i dimāğ itmege nuş eylegil ammā

“Her kaba sofunun sözüyle amel etme. Dimağını rutubetlendirmek için şarap iç.”

1228 Bir gonca-i nāzūg-dil elinden ki müdāmı
Reşk ide yüzi gülşenine Cennet-i Me‘vā

“Kalben nazik bir gonca bir güzel elinden ki yüzü gülşenine cennet daimi surette gıpta etsin.”

1229 Bir serv-i kabā-pūş kenārında ki anuñ
Bālāsı hevāsında şikeste kıla Tūbā

“Elbise giymiş bir servinin, yani uzun boylu bir güzelin kucağındaki Tuba ağacı onun boyu havasında kırılıp dökülsün.”

1230 Bir cām-ı revān bahş ile kim cur‘ası anuñ
Keşf eyleye dil-mürdelere mu‘ciz-i ‘İsā

“O şarabı, hayat veren bir kadehle iç ki onun bir yudumu kalbi ulu olanlara İsa’nın mucizesini keşfettirdi.”

1231 Bir muṭrib-i hoş-nağme havāsında ki uşşāk
Nevrüz-ı hümâyūnda ola aña hem-āvā

“Nağmesi güzel bir sazendenin çaldığını hevâ ile iç ki âşıklar Nevruz-ı hümayunda o hevâyı bir gülde terennüm etsinler.”

1232 Bir mäh-cebîn mihr-liķā şevķine k’anuñ
Vaşfında ṭulū‘ eyledi bu maṭla-ı ğarrā

“Kamer alınlı ve güneş yüzlü bir güzelin şevkine iç ki bu parlak matla onun vafında doğmuştur.”

[68]

Tercî‘-i Bend¹²⁶

fâ‘ilâtün/ mefâ‘ilün/ fe‘ilün

1233 İrdi gül-zāra çün havā-yi şabā
Ṭoldı bu şoffaya şafā-yi şabā

“Saba rüzgârı gül bahçesine erince bu sofaya onun sefası dolar.”

1234 Seyr ider serv bağı bî-ser ü pā
Ağdı başına çün hevā-yi şabā

“Saba havası başına sıçramış olduğu, yani başında kavak yeli estiği için servi, elsiz ayaksız bağı seyretmektedir.”

1235 Yile virse çerağ-ı lāle ne ṭāñ
Ki virür şem‘a inṭifāyi şabā

“Lale çerağını yele verse şaşılmaz. Çünkü saba rüzgârı mumu söndürür.”

¹²⁶ Gülşen bu bahâr-ı saltanata

Sensin ey şâh-ı nev-civân gonca

beytinden bu terciin Fatih için yazıldığı anlaşılıyor. Çünkü o da genç iken padişah olmuştur.

1236 Ğonca dil-teng olurdı deyrānda
Ğōñlin açmasa dil-ğüşā-yi şabā

“Bu devirde gönül açıcı saba goncanın gönlünü açmasaydı kalbi daralıp kalırdı.”

1237 Açdı nergis gözini zahmetden
Çünki irişdi tütüyā-yi sabā

“Saba tütüyāsı erişmiş olduğı için nergis, çektiğı zahmetten gözünü açtı.”

1238 Kıldı yüzüm bigi zer-i hālîş
Ğalb-i nesrîni kimyā-yi şabā

“Saba kimyası, beyaz gülün kalbini yüzüm gibi halis altın hâline getirdi.”

1239 Şeh nişānın virüp alur gülden
Müjdegānî diyü kabāyı şabā

“Saba padişahın fermanını verir de müjdelik diye gülden hilat alır.”

1240 Māh-ı burc-ı sipihr-i sultānî
Şehriyār-ı diyār-ı ‘Oşmānî

“O padişah, saltanat semasının kameri ve Osmanlı memleketlerinin şehriyârıdır.”

2 Tercî‘-i Bend

1241 Toldı maħmūr ile seher nergis
Eline aldı cām-ı zer nergis

“Seher vakti nergis çiçeğı mahmur olarak kalktı ve eline altın bir kadeh aldı.”

1242 Uyhusın açmak için itdi seher
Şebnem ile gözünü ter nergis

“Seher vakti uykusunu açmak için sabah şebnemiyle gözünü ıslattı.”

1243 Servi beñzetdi kıadd-i dil-cūña
Ki kıodı pāy-ı serve ser nergis

“Servi gönünün aradığı boyuna benzettiği için nergis, servin ayağına baş koydu.”

- 1244** Düşdi sevdā-yı çeşm-i hindūña
Ki olur her gece seher nergis

“Hintli gibi siyah olan gözünün sevdasına düşmüş olduğu için nergis her gece uyanık bulunmaktadır.”

Eskiden şark saraylarının damlarında nöbet bekleyen Hintli bekçiler bulunurmuş. Nergisin her gece uyanık bulunmasını şair o bekçilere benzetiyor.

- 1245** Gözlerüñ gitmesün gözümden kim
Olur āb içre hūb-ter nergis

“Gözlerinin hayali yaşlı gözlerimden ayrılmamış ki nergis suda durursa daha iyi olur.”

- 1246** Zer-nigār eylemeğe yollaruñı
İrdügi yire yüz sürer nergis

“Geçtiğin yollara altın saçma ki nergis eriştiği yerlere yüz sürer.”

- 1247** Şāh bezmin mu‘aṭṭar itmek için
Yakdı micmer bigi ciğer nergis

“Padişahın meclisini râyihadâr etmek ciğerini buhurdan gibi yaktı.”

- 1248** Māh-i bürç-i sipihr-i sultānī
Şehriyār-ı diyār-ı ‘Osmānī

“O şah, saltanat semasının kameri ve Osmanlı memleketlerinin şehriyâridir.”

[69]

3 Tercî‘-i Bend

- 1249** Düzdi bağ içre encümen lāle
Aldı cām oldu bî-ḥazen lāle

“Lale bağ içinde bir encümen teşkil etti. Eline kadeh alıp hüznün ve kederden kurtuldu.”

1250 Leb-i 'İsîdemiyle cānānuñ
Cān bulup çāk ider kefen lāle

“Sevgilinin İsa nefesli dudağıyla can buldu ve kefenini yırttı.”

1251 Şubḥ -dem gül ‘arūsı karşısına
Tutdı yāķūtdan leğen lāle

“Sabah vakti gül gelini karşısına yakuttan bir leğen tuttu.”

1252 Götürür şem-dān-ı zer-nergis
Uyarur şem‘-i encümen lāle

“O gül gelini için nergis, altın şamdan taşımakta, lale ise meclise bir mum yakmaktadır.”

1253 Ğonca-i gül gümüş fuķā‘ ideli
Aña tās oldı la‘lden lāle

“Gül goncası gümüş şerbet güğümü olalı lale ona lalden hâsıl oldu.”

1254 Ruḥı yādına kan akıtsa gözüm
Pür olur gülşen ü çemen lāle

“Sevgilinin yanağı hatırasıyla gözüm kanlı yaşlar akıtsa gül bahçesi de çemende lale ile dolar.”

1255 Bāde-i şehriyār şevkından
Yine nūş itdi dürdīden lāle

“Padişahın şarabı şevkinden lale yine küpteki tortuyu içti.”

1256 Māh-ı burc-ı sipihr-i sultānī
Şehriyār-ı diyār-ı ‘Oşmānī

“O padişah saltanat semasının kameri ve Osmanlı memleketlerinin şehriyâridir.”

4 Tercî‘-i Bend

- 1257 Kıldı rengî varakların sūsen
Açdı gül bigi defterin sūsen

“Susam çiçeği gül defterini açtı ve bayraklarını boyadı.”

- 1258 İtdi tezhîb lâciverdi ile
Câm-ı pîrûzeyeye zerin sūsen

“Firuze kadehi altın ve lacivert ile tezhip etti.”

- 1259 Tırdı çinî kabağ alup eline
Baş koyup şundı sāğarın sūsen

“Eline çini şarap kabı alıp durdu ve başını eğip kadehi sundu.”

- 1260 Gülün itmege dâmenine buhūr
‘Anberin itdi micmerin sūsen

“Gülün eteğini tütsülemek için buhurdanda amber yaktı.”

- 1261 Delmege şeh cādūsı sînesini
İtdi ser-tîz hançerin sūsen

“Şahın düşmanı göğsünü delmek için hançer gibi olan yaprağının ucunu keskinleştirdi.”

- 1262 Şehriyâra şenâlar itmek için
Yine depretdi dillerin sūsen

“Şehriyâra sena ve dua etmek için yine dilini oynattı.”

- 1263 Mâh-ı burc-ı sipihr-i sultânî
Şehriyâr-ı diyâr-ı ‘Osmânî

“O padişah saltanat semasının kameri ve Osmanlı memleketlerinin şehriyâridir.”

[70]

5 Tercî'-i Bend

- 1264 Ger lebünden vire nişân gonca
Ola cân-bağş u dil-sitân gonca

“Sevgilim; eğer gonca dudağından nişan verirse can bağışlar ve gönül alır.”

- 1265 Gonca dirdüm dudağına görsem
Şehd sözlü şeker-zebân gonca

“Bal sözlü ve şeker dilli gonca görmüş olaydım dudağına gonca derdim.”

- 1266 Leb-i gül-gün-ı reşkine yâruñ
Nola her dem yudarsa kıân gonca

“Yârin gül renkli dudağını kıskanıp da gonca her dem kan yutarsa ne olmak ihtimali var?”

- 1267 Ağzını pür-dürer kılur şeb-nem
Çün lebünden virür nişân gonca

“Gonca, dudağından nişan verdiği için çiy taneleri onun ağzını incilerle doldurur.”

- 1268 Gülşen-i nev-bahâr-ı saltanata
Sensiñ ey şâh-ı nev-cevân gonca

“Ey genc-i şehriyâr; saltanat ilkbharının bahçesinde açılmış gonca sensin.”

- 1269 Dürc-i yakûtı pür-zer olduğıyçün
Eyledi ağzını nihân gonca

“İçi altın dolu yakut bir kutu olduğu için gonca ağzını gizlemiştir.”

- 1270 Bağı müşgîn nefesle tutmak için
Açdı şeh medhine dehân gonca

“Bağı sesin râyihâlarıyla doldurmak için gonca padişah methine ağız açmıştır.”

- 1271 Māh-ı burc-ı sipihr-i sultānī
Şehriyār-ı diyār-ı ‘Osmānī

“O padişah; saltanat semasının kameri ve Osmanlı memleketlerinin şehriyâridir.”

6 Tercî‘-i Bend

- 1272 Çün olur hār içinde mesken-i gül
Nola şad-pāre olsa dāmen-i gül

“Gülün meskeni diken içinde olduğu için eteği parça parça olsa çok bir şey mi?”

- 1273 Kırpügümden giderdi nakş-ı ruhuñ
Olmasaydı dikende mesken-i gül

“Gülün meskeni diken içinde olmasaydı yanağının nakşı hayali kirpiğimden zail olurdu.”

- 1274 Hırmen-i hüsn olalı yüzünde
Tutuşup oda yandı hırmen-i gül

“Sevgilim; senin yüzün güzellik harmanı olalıdan beri, hasadından gelen harmanı tutuşup yandı.”

- 1275 Gül-sitānı teferrüc itmek için
Kaşr-ı la‘linden açdı revzen gül

“Gül, gülistanı seyretmek için lal köşkünden pencere açtı.”

- 1276 Tutdı bülbül niyāz ile çemeni
Nāz ile tolduralı gülşeni gül

“Gül bahçesini gül naz ile doldurduğundan beri bülbülün niyazı çemeni ihata etti.”

- 1277 Takdı gönca yakasına düğme
Hārdan idineli sūzeni gül

“Gül, dikenden iğne edinip yakasına düğme takınalı...”

1278 Bülbül  hına uğradı  hır
Yile virdi  era -ı r  en-i gül

“Bülbülün ahına uğradı da g l  era ını yele verdi. Yani r zg rla yaprakları da ıldı.”

1279 Nola  eh bigi olsa la‘l-ni  ar
Toludur çünki zerle ma zen-i gül

“Padişah gibi lal seripse çok mu? Çünkü g l n hazinesi altın ile doludur.”

1280 M h-ı burc-ı sipihr-i sult n 
 ehriy r-ı diy r-ı ‘O m n 

“Saltanat semasının kameri ve Osmanlı memleketlerinin  ehriy rıdır.”

[71]

7 Terc ‘-i Bend

1281 Kıldı   n n le v  fi  an bülbül
İtdi g l r zını ‘ay n bülbül

“Bülbül inleyip zırlamaya başlayınca g l n sırrını meydana çıkardı.”

1282 Dost ne g l   le  fetini
Her nefes kıldı d st n bülbül

“G l n letafetini her nefeste ve destan şeklinde dostlara anlatırlar.”

1283 D st   snine be zerem didi g l
İ id p eyledi fi  an bülbül

“G l, ben sevgilinin güzelliğine benzerem demişti. Bülbül bunu i itince feryat etti.”

1284 Nice kim  urrem ola b  -ı bah r
Ola b  a b  -b n bülbül

“Bahar mevsiminde b   mamur oldukça bülbül o b  n bahçıvanı olsun.”

1285 De‘avāt-ı devām-ı devletüñi
Vird ider gerçi her zemân bülbül

“Padişahım, devletin devamı dualarını gerçi her zaman bülbül vird edinmektedir.”

1286 Lîk gül-zâr-i bâğ-ı medhûñde
Yok benüm bigi medh-h’ân bülbül

“Lakin methin bahçesinde benim methimi okuyan bir bülbül yoktur.”

1287 Bâğ-ı ‘ömrüñ bahârı hurrem olup
Diye medhûñi her zemân bülbül

“Ömrün bağının baharı daimi olsun ve bülbül her zaman medhini söylesin.”

1288 Öğemez nev-bahâr devletüñi
Ger hezâr olsa medh-h’ân bülbül

“Binlerce meth okuyan bülbül olsa da yine devletin baharını övemez.”

1289 Dil uzadup medâyiğinde şehûñ
Açdı Aḥmed bigi zebân bülbül

“Padişahın methine Ahmed gibi dil uzatıp bülbül de ağız açtı.”

1290 Mâh-ı burc-ı sipihr-i sultânî
Şehriyâr-ı diyâr-ı ‘Oṣmânî

“O padişah saltanat semasının kameri ve Osmanlı memleketlerinin şehriyâridir.”

Şehzâde Mustafa Mersiyesi¹²⁷

mef‘ûlü/ fâ‘ilâtü/ mefâ‘ilü/ fâ‘ilün

1291 Dolâb-ı çarḥ döktiği seyl-i fenâ imiş
Bâğ-ı zemâne diktiği ḥâr-ı cefâ imiş

“Felek dolabının döktüğü fena seli, zamane bağının diktiği cefa dikenini imiş.”

¹²⁷ Fatih’in veliahtı ve Karaman valisi olup 879’da ölmüş ve büyükbabası İkinci Sultan Murat’ın Bursa’daki türbesine gömülmüştür.

1292 Kūteh biçildi kıddine rūḥuñ kabā-yi ten
Tūl-i bekā anuñ ki kabāsı ‘abā imiş

“Beden elbisesi ruhun boyuna göre kısa biçilmiş. Aba elbise giyen fukaranın dünyada kalması daha ziyade imiş.”

1293 Şād olma şol libās ile kim ola müste‘ār
Farz it ki başdan ayağa ḥüsn ü behā imiş

“İğreti elbise ile sevinme velev ki baştan ayağa kadar güzellikten ibaret olsun.”

1294 Çün oldı evvelūñ ‘adem ü āḥıruñ fenā
Pes sen vücūd da‘vīsın itmek ḥaṭā imiş

“Mademki evvelin yokluk, sonran faniliktir. O hâlde varlık davası edişin hatadır.”

1295 Devlet bahārı ‘ayşına aldanma kim bu nūş
Bir bādedür ki ‘illet-i niş-i belā imiş

“Devletin ilkbahar mevsimi gibi yaşayışına aldanma ki onda içilen şarap, birçok bela ve mihnetin sebebidir.”

1296 İkbāle virme qalbūñi kim bī-bekādur ol
Görmez misiñ ki qalbi anuñ lā-bekā imiş ¹²⁸

“İkbal ve saadete gönlünü kaptırma ki bekası yoktur. Görmüyor musun ki “ikbal” kelimesinin kalbi, yani harflerinin sondan evvele doğru yazılışı “lâ-bekâ” olur. Ve devamsız manasını ifade eder.”

[72]

2 Mersiye

1297 Cān-ı ‘azīze Mısr-ı vücūduñda rūzigār
Şekker yirine şunduğı zehr-i fenā imiş

¹²⁸ Bu beyit de Fârisîdeki:

اکبال را بقا بود دل درو میند

اکبال را چو قلب کی لا بقا بود

yani “İkbalin bekası yoktur. Ona gönül bağlama. İkbali alt üst edecek olursan (lâbekâ) olur.” beytinden harfiyen tercüme ve buraya ilave edilmiştir.

“Zamanın varlık Mısır’ında can azize şeker yerine verdiği fena zehri imiş.”

1298 Dürr-i girân-behâsını dürc-i hayâtıñuñ
Ey harc iden gurûr ile ‘ömrüñ hebâ imiş

“Ey hayat çekmecesinin ağız bahâlî incisini aldanıp da harç eden kimse; ömrünün heba, yani mahvolduğunu bil.”

1299 Âhır kefen değül mi tütalım ki bezmüñüñ
Câm ırâz-ı câme-i ‘ayş ü şafâ imiş

“Meclisinin süsü kadehi, ıyş ü safa elbisesi olduğunu farz edelim, sonu kefen olacak değil mi?”

1300 Ol şeh kanı ki sâye şalam dirdi ‘âleme
Konmadan uçdı bilmedük ol hod hüma imiş

“Hani o padişah ki âleme saye salayım derdi. Daha konmadan uçtu. Meğer hakikatte hüma, yani devlet kuşu imiş.”

1301 Çeşm-i ümîdi toprağa girdi yir ehlinüñ
Âh u hurûşı göklere çıkısa revâ imiş

“Yer ehlinin ümit gözü, yani ümit ile göz diktiği şehzade toprağa girdi. Halkın ah etmesi ve coşkunluk göstermesi gönüllere çıkısa layıktır.”

1302 Şādū günini gam bulıdı kapladı dirîğ
Yillerle yir ü gök dün ü gün ağladı dirîğ

“Yazık ki sevinç gününü gam bulutu kapladı. Yazık ki rüzgârlar ile yer gök gece gündüz ağladı.”

3 Mersiye

1303 Ağlañ ki yire girdi meh-i âsumân dahı
Zulmet palâsın egnine aldı cihân dahı

“Ağlayın ki semanın kameri yere girdi ve dünya matem libasını sırtına aldı.”

1304 Çaldı yire külāhını derd ile şubh gāh
Çāk itdi guşşadan yaķasın āsumān dahı

“Sabah vakti dert ile külāhını yere vurdu, gökyüzü gam ve kederden yakasını yırttı.”

1305 Dolāb yaşlar akıdup iñiler bu derd ile
Taşlarla döğünüp yürür āb-ı revān dahı

“Su dolabı bu dert ile inleyip yaş akıtıyor. Akarsu da taşlarla dönerek türüyüp gidiyor.”

1306 Çeşme-i sitāre ağlasun ol meh-liķāya kim
Görmedi pīr-i çarhaña beñzer cuvān dahı

“Yıldızların gözü o ay yüzlü şehzade için ağlamış ki ihtiyar felek ona benzer bir genç görmemiştir.”

1307 Kevn ü mekāna ni‘met-i bī-minnet olanuñ
Tutsa ‘azāsını nola kevn ü mekān dahı

“Bütün kâinata minnetsiz bir nimet olan öyle bir kerem sahibinin bütün kâinata matemini tutarsa çok mu?”

1308 Derd ü belā evin nice terk etmesün k’anuñ
Müştaş idi cemāline hūr-ı cinān dahı

“Dert ve bela onu nasıl terk etmesin ki güzel yüzüne cennet hurileri de hasret kalmıştı.”

1309 Ey kabır nite gizledüñ ol baħr-ı cūdı kim
Mevciyle tolmuş idi zemīn ü zamān dahı

“Ey mezar; dalgasıyla zemin ve zamanın dolduğu o cömertlik denizini nasıl gizledin?”

1310 Āb-ı hayāt zulmete düşdi bu derdden
Hasrettedür Skender-i giti-sitān dahı

“Abıhayattan bu dertten zulmete düştü ve karanlıklarda kaldı. Cihangir İskender

bile hasret ve iştiyak içindedir.”

1311 Zinhār emīn oturma ki ‘ālemde kimse hīç
Bulmadı çarḥ-ı zālīm elinden emān daḥı

“Sakın hayata emin olarak oturma ki zalim felek elinden dünyada kimse emān bulamamıştır.”

1312 Kılsa yir ehli sīnesini cāme bigi çāk
Kān ağlasa kıyāmete dek ins ü cān daḥı

“Yerdekiler, elbise gibi göğüslerini parçalasalar, kıyamete kadar insanlar ve cinler ağlasa,”

[73]

1313 Feryād iderse ḥaṣre dek efrād-ı kā’ināt
Olmaya bu muşibete göre fiğān daḥı

“Kâinatın her ferdi mahşere kadar feryat etse yine bu musibete göre bir fiğan olamaz.”

1314 İsfendiyār-ı ma‘reke Şeh Muştafā kanı
Deryā-yi cūd u ma‘din-i şıdk u şafā kanı

“İsfendiyar gibi harap eden ve cömertlik deniziyle sıdk ve sefa madeni olan Şeh Mustafa nerede?”

1315 Ol şeh kanı ki işiği ‘ālem-penāh idi
Ol şeh kanı ki her ḫulı bir pādişāh idi

“Kapısının eşiği, âlemin sığınağı ve her kulu ayrı bir padişah olan o şehzade nerede?”

1316 Rā’y-i münīri zulmet-i zulm-i zamānede
Meh bigi çarḥ-rif at ü encüm sipāh idi

“Zamane zulümleri karanlığında onun onu ra’yı ay gibi parlak, felek kadar yüksekti. Kendisinin de yıldızlar kadar ordusu vardı.”

1317 Ey ārzū-yi dīde-i ḥūn-bār kandasīñ
Kim yüzūñ ayı āyine-i ‘izz ü cāh idi

“Ey kan yağdıran güzellerin özlediği şehzade neredesin? Ki ay gibi olan yüzün, izzet ve mansıp aynası idi.”

1318 Vā-ḥasretā ki kandadur ol ṭal‘at-ı münīr
Kim mihr-i ḥüsni maṭla‘ı nūr-ı ilāh idi

“Güneş gibi güzelliği, nur-ı İlâhî matla‘ı bulunan o parlak yüz şimdi acaba nerede? Ah onu ne kadar göreceğimiz gelmiştir.”

1319 Ol el kanı ki maksem-i erzāk imiş diyü
Milk-i cihān mülükine hep buse-gāh idi

“Rızıkların taksim olunduğu yer diye dünya padişahlarının öptükleri o el nerede?”

1320 Ḥār-ı zamāne cevrine kim ‘ömr-kāhdur
Ol şeh kanı ki gül yüzi hoş ‘ömr-ḥ‘āh idi

“Zamanın ömür eksilten cefası dikenine karşı gül yüzü, güzel bir özür dileyici olan o padişah nerede?”

1321 Baḥr ile k‘ana da‘vī-i faẓl itse himmeti
Şıdk-ı maḳāline dil ü desti güvāh idi

“Himmeti denizle madene üstünlük davasında bulunsaydı, doğru söylediğine kalbi ve eli şahitti.”

1322 ‘Ābidler eşiğinde gözi dūr-fişān olup
‘Ārifler ayağında yüzi ḥāk-i rāh idi

“Şehzade abitlerin ziyaretine gider ve kapı eşiklerinde gözünden inci saçar, yani ağlardı. Ariflerin huzurunda ise yüzünü onların yolu toprağı ederdi.”

1323 Ḥāk-i siyehde gör nice pinhān olup yatur
Ol devlet āfitābı ki gerdūn penāh idi

“Felek sığınağı olan o devlet güneşi, bak ki kara toprakta nasıl gizlenmiş yatıyor.”

1324 Derdā ki şoldı şol gül-i devlet ki bāğ-ı mülk
Beslerdi nāz ile anı çok sāl ü māh idi

“Vah yazık ki, mülk bağının aylar ve yıllardan beri naz ile beslediği o devlet gülü soldu.”

1325 Hāyfā ki düşdi toprağa bād-ı fenā ile
Devlet dırahtı kim kamuya tekye-gāh idi

“Çok acıtır ki cümlelerin dayandığı o devlet ağacı, fena rüzgârıyla toprağa düştü.”

1326 Olmaz muşibeti bu ‘azānuñ beyān dirîğ
Zirā ki şem‘ bigi tutışdı zebān dirîğ

“Bu matemın musibeti vah yazık anlatılamaz. Zira ki mum gibi beyan lisanı da tutuşmuştur.”

1327 Ol burc-ı devlet ahteri Şeh Muştafā xanı
Ol taht ü tāt zīveri Şeh Muştafā xanı

“O devlet burcunun yıldızı ve taht ile tacın zineti bulunan Şeh Mustafa hani?”

1328 Ol hāki kimyā nazarıyla zer eyleyen
Cūdıyla hak iden zeri Şeh Muştafā xanı

“O kimya bakışıyla toprağı altına çeviren ve cömertliğiyle altını toprak hâline getiren Şeh Mustafa nerede?”

1329 Nuşrat ‘arūsı hüsne behcet bağışlayan
Deryā-yi cūd gevheri Şeh Muştafā xanı

“Galibiyet gelininin hüsnünü artıran, cömertlik denizinin incisi Şeh Mustafa hani?”

1330 Şāhib-kırān önince güneş bigi tîğ ile
Açmağa heft kışveri Şeh Muştafā xanı

“Sahipkiran yani asrın büyük padişahı Fatih’in önünde güneş kılıcıyla yedi iklim açmak için Şeh Mustafa hani?”

1331 Āl-i Muḥammed'e dil ü cāndan muḥibb olan
Ḥulḳ-ı 'azīm mazḥarī Şeh Muşţafā ḳanı

*“Hazreti peygamberin silsilesinden olanları candan, gönülden seven yüksek ahlak
mazharı Şeh Mustafa hani?”*

1332 Ḥākī kafesden incinüp eflāke 'azm iden
Ḳaşr-ı İrem kebūteri Şeh Muşţafā ḳanı

*“Dünya kafesinden incinip feleklere azmeden İrem Kasrı güvercini Şeh Mustafa
hani?”*

1333 Ey lâle ḳan ola ciğerüñ kim utanmadan
Aldun eline sāğarı Şeh Muşţafā ḳanı

“Ey lâle; utanmadan eline kadeh almışsın, ciğerin kan olsun. Şeh Mustafa hani?”

1334 Göñli yemişi n'oldu sa'âdet budağının
Cān bāğının gül-i teri Şeh Muşţafā ḳanı

“Saadet dalının yemişi, can bağının taze gülü ne oldu? Şeh Mustafa hani?”

[74]

1335 Virān ol ey felek ne bezersin döne döne
Bu zer-nigar çāderi Şeh Muşţafā ḳanı

*“Ey felek harap ol! Bu yıldızlı çadırı döne döne ne süslüyorsun? Şeh Mustafa
hani?”*

1336 Ol saltanatda faḥr-i ḥılāfet penāh olan
Āl-i mülūk mefḥari Şeh Muşţafā ḳanı

*“Saltanatın iftihar, hilafetin sığınağı, padişahzadelerin kendisiyle övüneceği Şeh
Mustafa hani?”*

1337 Dillü dilince zārılığ eylerdi kā'ināt
Bu idi cümle sözleri Şeh Muşţafā ḳanı

“Bütün kâinat dilli dilince inleyerek “Şeh Mustafa hani?” diyorlardı.”

1338 Ol hâki gül yüzine niķāb eyleyen dirîĝ
Gitmekde lâle bigi ŗitāb eyleyen dirîĝ

“O, ĝül yüzüne topraĝı nikap edene yazık. Gitmekte o, lale gibi acele edene yazık!”

1339 Yā Rab maķāmı ravża-i ĥuld-i berīn ola
Ėabri enīsi ĥaŗre deĝin ĥūr-ı ‘īn ola

“İlāhî; ŗehzadenin makamı Cennet-i A‘lā, kabri yol eŗi de maĥşere kadar huriler olsun.”

1340 Firdevsden mezārına revzenler açılup
Ervāĥ-ı ĥuds ile dün ü ĝün hem-niŗin ola

“Mezarına cennetten pencereler açılıp gece ĝündüz mukaddes ruhlar ile birlikte otursun.”

1341 ŗöyle ĝötür ĥicābını kim zā’ir olana
Seng-i mezār-ı āyine-i ĝayb-bīn ola

“Kabrinden o suretle hicabı kaldır ki mezar taŗı ziyaretine gelen için gaybı gösteren bir ayna olsun.”

1342 Milk-i fenāda mūcib-i emn ü emān idi
Dār-ı beķāda cümle belādan emīn ola

“Fena mülkünde iken vücudu emn ü emāna sebepti. Dār-ı bekāda cümle beladan emin olsun.”

1343 Var ihtiyāc ‘afvūne yā sātire’l-‘uyūb
Demdür k’anuñ ŗefī’i Resūl-i Emīn ola

“Ey ayıpları gizleyen Allah; affına ihtiyaç vardır. ŗehzadenin ŗefaatchisi Resul imiş olsun.”

1344 Sultān-ı ‘āleme ‘ivāzı bu muŗibetüñ
Tā ĥaŗre dek sa‘ādet-i dünyā vü dīn ola

“Cihan padişahına bu musibetin mükâfatı, mahşere kadar dünya ve din saadeti ola.”

1345 Nâşır livā-yi ‘izzüne her dem delîl olup
Kâdir saña ve âlûne dâ’im mu‘în ola

“Padişahım; Allah’ın Nasır ismi sancağının kılavuzu, Kadir ismi de sana ve evladına daim muin olsun.”

1346 Bir kadre ir ki kullaruña kul olanlaruñ
Kem-ter gedâsı Hüsrev-i rûy-i zemîn ola

“Kadrin o dereceye yükselsin ki kullarına kul olanların el âciz gedası yeryüzünün Hüsrev’i olsun.”

1347 Yâ Rabbi bir tarîka sülûk itdir anı kim
Şerh-i menâkıbı şeref-i ‘âlemîn ola

“Îlâhî o padişahı öyle bir yola sevk et ki menakıbının şerh edilmesi âlemlerin şerefini teşkil eyleye.”

1348 Ahmed sözi uzatma ki merşiyeden murâd
Halka naşîhat ise bu ma’nî hemîn ola

“Ahmed; sözü uzatma mersiyyeden maksat halka nasihat vermek ise bu kadarı yetişir.”

1349 Tâbûta girdi maṭla‘-ı şubḥ-i şafâ dirîğ
Tahtın değışdi tahtaya Şeh Muştafâ dirîğ

“Yazık ki sefa sabahının davası tabuta girdi. Pek yazık ki Şeh Mustafa tahtını tahtaya değıştiler.”

[75]

Mersiye

mef‘ûlü/ fâ‘ilâtü/ mefâ‘îlü/ fâ‘ilün

1350 İtdi zamâne cânımı benden cüdâ dirîğ
Bir derde uğradum ki bulunmaz devâdirîğ

“Yazık ki zaman, canımı benden ayırdı. Uğradığım derdin devası yok.”

- 1351** Nazûk tenine zahmet iderken kabā-yi gül
Girdi kara yire yatur ol dil-rübâdirîğ

“Gül elbise nazik vücuduna zahmet verirken yazık ki o gönül kapalı güzel şimdi kara toprak içinde yatmaktadır.”

- 1352** Hâk-i siyehde Yûsuf-ı gül pîrehen yatur
Nesrîn utanmadan geye gül-gün kabâdirîğ

“Gül gömlekli Yusuf kara toprakta yattığı hâlde yazık ki beyaz gül, utanmadan gül renkli elbise giymektedir.”

- 1353** Çün gördi toprak olduğın ol zülf-i müşg-bâr
Gamdan boyandı karaya müşg-i Hıtâdirîğ

“Misk yağdıran o zülfün toprak olduğunu görünce Hıta diyarının miski tesirinden karaya boyandı.”

- 1354** Noldı bu hulk u şive vü nâz u kirîşme âh
Kanı bu lûtf u behcet ü hüsn ü bihâdirîğ

“O güzel tabiat, o şive, o naz ve cilve ne oldu? O letafet, o behçet, o hüsn ve melahat nereye gitti?”

- 1355** Şirîn kelâmı menbâ-i âb-ı hayât iken
N’içün yumuldu ol dehen-i cân-fezâdirîğ

“Kanlı sözleri abıhayat kaynağı iken o can artıran ağız niçin kapandı?”

- 1356** Reng-i ‘izârı zerd olup ol lâle-çihrenüñ
Bâğ-ı zamânda kalmadı bûy-i vefâdirîğ

“O lale yüzlü güzelin yazık ki yanağının rengi sarardı. Zamane bağında da vefa rayihası kalmadı.”

- 1357** Zülfi ‘izârı yâdına halvet-nişîn-i dil
Vird-i zebânın eyledi şubh u mesâdirîğ

“Onun zülfü ve yanağı hatırasıyla halvette oturan gönül, sabah akşam vah yazık kelimelerini diline virt edindi.”

1358 Ey saña n’oldu serv siyāh itmedüñ kabā
Beñzer ki tutmaduñ sen anıñçün ‘azādirīg

“Ey servi; sana ne oldu ki siyah elbise giymedin? Yazık ki o güzelin matemi acısını tatmamışa benziyorsun.”

1359 Rāhuñ ğubārı nūr-ı başardan ‘azīz iken
Hāk-i lahd kıocar seni ey meh-likādirīg

“Yolunun tozu, göz nurundan aziz iken ey dilruba, vah yazık ki şimdi seni lahdin toprağı kucaklamıştır.”

1360 Şol serv kim düşüp yata bir lāle-zārda
Sen kan içinde şöyle yatursın saña dirīg

“Serv ağacı bir lale tarlasında salındığı hâlde sen kan içinde ve toprak arasında yatıyorsun. Sana pek yazık!”

1361 Sen hod vişāl-i Hāk ile rahmetdesiñ velī
Ahmed firāk u derd ile kıaldı aña dirīg

“Sen Allah’ın visaliyle rahmetinde bulunuyorsun. Ahmed ise ayrılık derdi ile hayrete düşmüş ve ona kalmıştır.”

mefâ‘ilün/ mefâ‘ilün/ fe‘ilün¹²⁹

1362 Gül-i bāğ-ı sa‘ādet şoldı dirler
Meh-i burc-ı şeref tutuldu dirler

“Saadet bağının gülü soldu ve şeref burcunun kameri tutuldu diyorlar.”

1363 Bahār-ı hüsni idi bāğ-ı ruḥında
Benefşe bitmeden bozuldu dirler

“O dilber, bir güzelin baharı idi. Yanağı bağına menekşe bitmeden bozuldu

¹²⁹ “Burada redif, uyak ve ezin değişikliğinden yeni bir şiire geçilmiş olduğu anlaşılıyor ancak sayfanın üzerine sonradan yapıştılan bir kâğıt nedeniyle hangi şiire geçildiği okunamamaktadır.” (haz. n.)

diyorlar.”

- 1364** Hazānın işidüp ol nev-bahāruñ
Benefşe saçlarını yoldı dirler

“O ilkbaharın hazana uğradığı işten menekşe saçlarını yoldu diyorlar.”

- 1365** Çeküp çāk itdi gamdan cübbesin gül
Ciğer kanıyla gonca tıldı dirler

“Gül, duyduğu gam ve kederden cübbesini yırttı, gonca da ciğer kanıyla doldu diyorlar.”

- 1366** Gereklü genc idi ol serv-i sīmīn
Anuñçün toprağa defn oldı dirler

“O gümüş servi gibi olan merhum değerli bir genç olduğu için toprağa gömüldü diyorlar.”

Mersiye

mef‘ûlû/ fâ‘ilâtü/ mefâ‘ilû/ fâ‘ilün

- 1367** Ey dehr-i hîre-dil ne için kîne-dârsıñ
Vey rûzigâr böyle neden zûr-kârsıñ

“Ey alık zaman, sen ne için kindarsın? Ey rûzgâr sen de neden böyle zûrkârsın?”

- 1368** Nâz u ni‘amla besledüğñ nâzeninlerüñ
Kahr ile cānın almağa pür-intizârsıñ

“Naz ve nimet ile beslediğin nazlı güzellerin kahır ile canlarını almak için beklemektesin.”

- 1369** Dā‘im kerīm malı bigi bî-sebât olup
Her dem sirişküm ‘ahdi bigi bî-қarârsıñ

“Kerem sahiplerinin malı gibi sebatın yoktur. Gözyaşlarımın ahdi gibi durup karar etmezsin.”

1370 Şûretde hüsni ü behcet ü ma'nide dîvsiñ
Kavlünde şehd ü şekker ü fi'liñde mârsiñ

“Sureten mücessem güzelliğisin, manada ise şeytansın. Sözün bal ve şeker gibi tatlıdır, işin ise yılan gibi sokucudur.”

1371 Bir gül budağı cân u cihandan 'azîz iken
Şırsıñ cefa taşıyla 'aceb rûzigârsıñ

“Bir gül dalı, candan ve cihandan aziz iken onu taşla kırarsın, ne acayip zamansın.”

[76]

Mersiye

mef'ûlü/ mefâ'ilü/ mefâ'ilü/ fe'ûlün

1372 Tıtdı nefesim rāhını bu āh-ı ciğer-tāb
Ağzuma meğer kanlı yaşum damzada hūn-āb

“Ciğerimi yakan bu ah, nefes yolumu tuttu. Meğer ki kanlı yaşlarım ağzıma kanlı su damlata.”

1373 Ne nâleden özge bulunur hem-dem ü mahrem
Ne şânenen özge bulunur hem-reh ü aşhāb

“İniltiden özge hemdem ve mahrem yok. Taraktan başka da yoldaş bulunuyor.”

1374 Ney nâle kıılır her kılumuñ zāriliğinden
Çeng eyleyeli kâmetimi firkat-i aḥbāb

“Aḥbap ayrılık, bu mu, çeng gibi iğneli vücudumdaki kılların inlemesinden ney feryat etmektedir.”

1375 Deldi dilümi nâle bigi ḥasret-i iḥvān
Bükdi boyumı çeng bigi fırkat-i aḥbāb

“Kardeşlerin hasreti inilti gibi kalbimi deldi, aḥbap fırkati de çeng gibi boyumu büktü.”

- 1376 Bu zārılığımın k'uyumaz murğ ile māhī
Uyanmadı bu baht-ı sebük-pāyi girān-h'āb

“Feryadımdan kuşlar ve balıklar uyumadığı hâlde ayağına çabuk, fakat uykusu ağır olan müneccim bir türlü uyanmıyor.”

Mersiye

fâ‘ilâtün/ fâ‘ilâtün/ fâ‘ilâtün/ fâ‘ilün

- 1377 Billāh ey serv-i çemen n'îçin diğer-gün olmadıñ
Mevtine ol gül-ruhuñ beñzer ki meftün olmadıñ

“Ey çemendeki servi Allah aşkına söyle ki hâlin neden değişmedi? Galiba o gül yanaklı güzelin ölümüne müteessir olmadın.”

- 1378 Hāk iderken gül yanağıñ nice kıydıñ ey felek
Gördüñ ol hüsn ü cemāli nice meftün olmadıñ

“Ey felek; onun gül yanağını toprak ederken nasıl kıydın? O hüsün ve cemali gördün de nasıl meftun olmadın?”

- 1379 Mihri nice kabre koydıñ çünkü fertüt olmadıñ
Māhı nîçün çāha şaldıñ çünkü meftün olmadıñ

“Eğer bunamadınsa güneşi nasıl mezara koydun, eğer çıldırmadınsa ayı nasıl kuyuya attın?”

Mersiye

mefâ‘ilün/ fe‘ilâtün/ mefâ‘ilün/ fe‘ilün

- 1380 Geliñ geliñ ki biz ol nev-cuvāna ağlayalım
Neden yıkıldı bu serv-i revāna ağlayalım

“Gelin gelin de o gencin ölümüne ve o yürür servinin yıkılışına ağlayalım.”

- 1381 Hem aña ağlayalım hem anuñ firākından
Cihān ne odlara yandı cihāna ağlayalım

“Hem ona hem de onun ayrılığından yanan cihana ağlayalım.”

85. Kitap

[1]

Gazeller

Divan şairleri, nazım şekilleri içinde en ziyade gazele ehemmiyet vermişler, diğer şekiller hilâfına olarak onları divanlarına kafiyelerinin son harfine göre muntazam surette yazmayı usul ittihaz etmişlerdir. Bu usule göre mesela “bana”, “sana” gibi (A) ile biten gazeller, elif kafiye, “acîb”, “garîb” gibi (B) ile hitam bulan gazeller de (B) kafiyesine yazılır. Kafiyelerde gözetilen, Arap elifbası sırasıdır.

Eski bir usulün bozulmaması için bu divanda da o usule uyulmuş, Arapça kelimelere mahsus olup dilimizde karşılığı bulunmayan harflere gelince onların “transkripsiyon” şekilleri yazılmış, mevzusu pek açık seçik bulunan birkaç gazel ve beyit de çıkarılmıştır.

Gazel A Kafiyesi

fâ‘ilâtün /fâ‘ilâtün /fâ‘ilâtün /fâ‘ilün

[2]

A Kafiyesi

- 1 Gün yüzi takvîmine ey dil nazar kıl dâ‘imā
Ay başında fitneler vardır hâzer kıl dâ‘imā

“Gönül; sevgilinin güneş gibi parlak yüzü takvimine daima bak ve ay başında fitne çıkabileceğinden sakın.”

İctimâ-i neyyireyn vukuunda, yani ay başlarında bir fitne çıkmak ihtimali bulunduğu müneccimlerce itikat edilir.

- 2 Bir kuru mektûbdur gönderdiğüm dil-dâra ben
Ey gözüm merdümlik it yaşumla ter kıl dâ‘ima

“Benim sevgiliye gönderdiğim kuru bir mektuptan ibarettir. Ey gözüm sen insaniyet göster de yaşlarınla onu ıslatıver.”

- 3 Bir nazarda kimyâ itmek dilerseñ toprağı
Hâkini mey-hânenüñ kuhl-i başar kıl dâ‘imā

“Bir bakışta toprağı iksir yapmak istersen meyhanenin toprağını daima gözüne sürme gibi çek.”

[2]

- 4 Çün şehîd eylersiñ ol ğamzeyle hey kâfir beni
Bâri nûr insün mezâruma güzer kı l dâ'imâ

“Hey kâfir, mademki o gamzeyle beni şehit edeceksin. Bari daima mezarımın yanından geç ki kabrime nur inmiş olsun.”

- 5 Tâ hārāb itmege bir zālīm daḥi meyl itmeye
Göñlümi zülfüñ bigi zîr ü zeber kı l dâ'imâ

“Bir zalim daha çıkıp da yeniden harap etmemek için gönlümü zülfün gibi alt üst olmuş bir hâle getir.”

- 6 Sâķiyā ğam tîġinuñ zaḥmın ferāmuş itmeĝe
Cānum ol mercān ķadeḥle bî ḥaber kı l dâ'imâ

“Ey sâķî; gam kılıcının yarası acısını unutmak için canımı o mercan kadehle mest eyle.”

- 7 Leblerüñ şuñ gözleründen mest olan ‘āşıklara
Nuķlin ol cān bezminüñ şehd ü şeker kı l dâ'imâ

“Gözlerinin sarhoşu bulunan âşıklara dudaklarını uzat ve o can meclisinin mezesini bal ve şeker yap.”

- 8 Ruḥlaruñ aç ‘aks-i ḥüsnünden bahār it ‘ālemi
Şaçlaruñ çöz yiryüzin pür-müşĝ-i ter kı l dâ'imâ

“Yanaklarını aç, güzelliğinin aksiyle dünyayı bahara tahvîl et. Saçlarını çöz, yeryüzünü taze misk ile doldur.”

- 9 Söyler ebrüsü ķulaĝına eğilmiş zülfüñüñ
Dir k’uzadup cevri elini fîtneler kı l dâ'imâ

“Kaşı eğilmiş de zülfünün kulağına: Cevri elini uzat, daima fîtneler çıkar, demektedir.”

A Kafiyesi

- 10 Zār ü zerd oldum ğamuñdan bāri lutf it bilüñe
Kolumı ey sīm-ten zerrīn kemer kııl dā'imā

*“Gamından zayıfladım ve sarardım. Gümüş bedenlim bari lütfet de kolumu sırmalı
kemer gibi beline kuşat.”*

- 11 Hāl-i Aḥmedḥüsnüñe ey mehtamāmāyinedür
Ḥüsnüñi seyr itmeğe bāri nazar kııl dā'imā

*“Ey güzellik kameri; Ahmed'in hâli, senin hüsnüne tamamıyla bir ayna olmuştur.
Bari kendi güzelliğini görmek için daima ona nazar et.”*

Gazel

fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilün

- 1 Yakdı çeşmüm'ışk oduñ didi dile giryān aña
Āh kim raḥm itmedi bu dīde-i giryān aña

“Gözüm aşk ateşini yaktı, ağlayan gönül de bu yaşlı göz bana acımadı dedi.”

- 2 Ter gül evrākında ḥaṭṭuñ tāze ḥüccet yazdı kim
Ṭurmayup 'anber saçar bu zülf-i misk-efşān aña

*“Hattın taze gül bayrağı üstüne yeni bir hüccet yazdığı için misk saçan zülfün onun
üstüne durmadan amber serpiyor.”*

- 3 Deyr-i ḥüsnüñ naḫşını görüp büt-i 'ayyāreler
Yazlıluşüret bigi hep qaldılar ḥayrān aña

*“Güzellik kilisesi gibi olan yüzünün hayret veren nakışlarını kurnaz güzeller
görünce duvarlardaki resimler gibi ona hayran kaldılar.”*

- 4 Ne müferriḥ düzdi cevherden ṭabīb-i la'l-i yār
Kim ırakdan bakmak ile olmışam ḥayrān aña

*“Yârin dudağı hekim, hangi ferah veren cevherden terkip etti ki ona uzaktan
bakmakla şaşırtıp kaldım.”*

- 5 Dürç-i yâkûtında la‘lûñ derc idüp cān nakdini
Bir zümürürd kufıl urdı bu haţţ-ı reyḥān aña

“Lal gibi dudağın can nakdini yakut hokkada muhafaza etmiş, bu fesleğen hata da ona zümürütten bir kelepçe vurmuştur.”

- 6 Dostlar āyīne itmiş ḥüsnine dil-ber beni
Kim beni gören olur fi’l-ḥāl ser-gerdān aña

“Ey dostlar; sevgili beni güzelliğinin aynası itti haz etmiş. Beni gören derhal ona hayran oluyor.”

- 7 Hey kıyāmet gönlüme şorma ḥesābın cevrunüñ
Elli biñ yıldan uzundur bir şeb-i hicrān aña

“Ey kıyamet günü; sevgilinin cevri hesabını gönlüme sorma ki bir ayrılık gecesi ona elli bin yıllık zamandan daha uzundur.”

- 8 Cānlara ok atmasun yazıkdur ol şayyāda diñ
Yüzün açsın kim ola āḥū-yı dil ḥayrān aña

“O gönül avcısına söyleyin ki yazıktır, canlara ok atmasın. Yüzünü açsın ki gönül ahusu ona hayran kalsın.”

- 9 Zülfi nakḳāşı şuya bir resm ider kim reşk ider
Māni-i Çīn yazduğı naḳş-ı Nigāristān aña

“Sevgilinin zülfü; şuya bir akis yapar ki Çin mânîsinin yaptığı nigaristan resimleri ona gıpta eder.”

- 10 Ḥüsn meydānında sultān-ı Ḥabeşdür ḥāl-i dost
Kim şunar Hindū-yi zülfî ‘anberīn çevgān aña

“Dostun beni güzellik meydanında hüsnün sultanı gibidir ki zülfü, Hintli bir hadim gibi ona amberden çevgân takdim etmektedir.”

- 11 Bendeñi yād it ki nām-ı cāvidan taḥşīl ider
Şol gedā-yi kem-terīn kim anı bir sultān aña

“Sevgilim kulunu hatırla ki bir padişah, aciz bir kulunu yad edecek olursa o kul adı bir nam kazanmış olur.”

- 12 Ahmed için cevruñi çekmez dir imiş müdde‘î
Ol seni cāndan sever yaraşmaz ol bühtān aña

“Müddei, Ahmed için cevrine tahammül etmez diyormuş. Fakat o seni candan sevdiği için o yalan ona yakışmaz.”

[3]

- 13 Defter-i gülden meger eş‘ārum okır ‘andelīb
Anıñ içün bād-ı şubh oldu varak gerdān aña

“Galiba bülbül, gül defterinde yazılı şiirlerimi okuyor ki sabah rüzgârı ara sıra o defterin yapraklarını çeviriyor.”

Gazel

fâ‘ilâtün/ fâ‘ilâtün/ fâ‘ilâtün/ fâ‘ilün

- 1 Ne kamerdür bu ki olmuş zülf müşg-efşān aña
Nice reyhāndur haṭṭı kim kalmışam hayrān aña

“Sevgilinin yüzü nasıl ki zülfü ona misk serpiyor, hattı ise nasıl bir reyhandır ki ona hayrette kalmışım.”

Reyhan: Hem fesleğen, hem de bir nevi yazı ismidir.

- 2 Ne muḥabbet-nāme yazmışdur ‘izārun haṭṭı kim
Cevri tāriḥ eylemişdür fitneyi ‘unvān aña

“Yanağındaki hat nasıl bir muhabbetname yazmış ki ona cevri tarih yapmış, fitneyi de ser-levha olarak kullanmış.”

- 3 Cānı meftül-i dil-āvīzüñde meftūn it diyü
Fitne vü sihr öğredür bu gamze-i fettān aña

“Canı örülü ve gönüller asılı zülfünde meftun et diye fettan gamze, ona sihir fitnesi öğretmektedir.”

- 4 Bir perī vaşlın umar divāne gönülüm āh kim
Cān virür ṭākāt getürmez bakıcaḥ insān aña

“Deli gönülüm bir perinin vuslatını ummakta kim insan ona bakınca tahammül

edemez de canını verir.”

- 5 Hüsni deryâsında cânlar mevc urur mâhi gibi
Her taraftan ağ atar bu kâkül-i pîçân aña

“Canlar güzellik denizinde balık gibi dalgalanır. Bu kıvrık kâkül de her taraftan onlara ağ atar.”

- 6 Dil-berûn her hândesi cânlar bağışlar ‘âşıka
Ben nice tuhfe virem utanmadan bir cân aña

“Dilberin her gülüşü âşığa canlar bağışladığı hâlde ben utanmadan ona nasıl bir can vereyim.”

- 7 Sözde ‘uşşâkı muhayyer eyle dersen Ahmed’e
Böyle bülbül olmağa küyüñ gerek bostân aña

“Ahmed’e âşıkları sözde muhayyer kıl diyorsan. Ahmed’in öyle bir bülbül olabilmesi için senin yanın gibi bir gülistanı bulunmak lazımdır.”

Âşık Çelebi tezkiresinde der ki ahir ömründe Sultan Bayezid’e Nevâyî otuz üç gazel göndermiş ki birisi bu gazeldir ki matlası budur:

Ol perî peyker ki hayrân bulmuş ins ü cân ana
‘Âşık-ı dîn ‘âlem-i fenâ hayrân-ı dîn hayrân ana

Sultan Bayezid bu gazelleri Ahmed Paşa’ya gönderip nazire demek emrettiğinde cümlesine nazire deyip lakin Nevâyî gazellerinin dilini vüzârat bir kişi ve padişahın eseri şerefi sohbetidir demeyi bu gazelin maktasında:

Sözde ‘uşşâkı muhayyer eyle dersen Ahmed’e
... ¹³⁰

A Kafiyesi

6 Gazel

fâ‘ilâtün/ fâ‘ilâtün/ fâ‘ilâtün/ fâ‘ilün

- 1 Fıkr iderdüm ki gidersem işiğünden şanemâ
Beni bu zâ‘fım ucından yine döndüre şabâ

“Tapılırcasına sevilen güzel; eşiğinden gidecek olursam bu kadar zaafım dolayısıyla saba rüzgârı beni döndürür diye düşünüyorum.”

¹³⁰ Orijinal metinde bu beytin ikinci dizesinin üzerine bir kâğıt yapıştırılmış olduğu için 2. dize okunamamaktadır. (Haz. n.)

- 2 Halk-ı dünyāya bürüdetler iden bād-ı şimāl
Sezemezdüm k'ışıcağ deprene bu deñlü baña

“Dünya halkına bürudet gösteren şimal rüzgârının bana karşı bu derece sıcak eseceğini sezemezdim.”

- 3 Düşdi durdı komadı yoluma gitmege beni
Egledi bir iki gün gülşen-i kūyuñda şehā

“Esti, durdu, yine esti, şahım; gülşen gibi olan mahallende beni bir iki gün alıkoydu ve yoluma gitmeye bırakmadı.”

- 4 Lerze düşürmüş iken cānuma hummā-yi firāk
Virdi tedbîr-i şitā şerbet-i vasluñla devā

“Ayrılık sıtması, canıma titreme düşürmüşken kışın tedbiri vaslın şerbetiyle şifa verdi.”

- 5 Aḥmed’e hecrüñ odın berd ü selām eyledi bād
Ey ḥālilüm bu kadar gelmedi lütf ıssı şitā

“Ayrılığının ateşini Ahmed’e söyletti ve selamet yeri yaptı. Ey halilim; şimdiye kadar bu derece lütuf sahibi bir kış gelmemişti.”

Gazel

mefâ’ilün/ fe’ilâtün/ mefâ’ilün/ fe’ilün

- 1 Ḥarīm-i Ka‘be-i kūyuñ yiter penāh baña
Ḥarām ola daḥi bir ğayrı secde-ğāh baña

“Kâbe gibi olan meclislinin harimi bana sığınak olarak yetişir başka bir secdegâhın bulunması bana haram olsun.”

- 2 Benüm fūrūğ-ı kamerden ferāğatım vardur
Çerāğ-ı mihr-i ruḥuñdur delîl-i rāh baña

“Benim, kamer nurundan feragatım vardır, güneş yüzünün toprağı yoluma kılavuz olmaya kâfidir.”

- 3 Diyār-ı yārı koyup seyr-i sebze-zār itsem
Çemende dil uzadur her biten giyāh baña

“Yârin diyarını bırakıp yeşilin seyrine çıksam çemende biten her ot bana levh için

dil uzatır.”

- 4 Boyı hevâsı ile bu hevesde hâk oldum
Ki şala sâyesin ol serv gâh gâh baña

“O servi boylu ara sıra üstüme gölge düşürsün diye boyunun muhabbeti hevesiyle toprak oldum.”

- 5 Ne şuçı var diyü rahm itme öldür Aḥmed’i kim
Ki senden ayrı dirilmek yiter günâh baña

“Ne suçı var, diye acıma Ahmed’i öldür ki senden ayrı yaşamak günahı benim için yeter.”

[4]

A Kafiyesi

7 Gazel

mef’ûlü/ fâ’ilâtü/ mefâ’ilü/ fâ’ilün

- 1 Yâ Rab ne siḥri var gözünüñ kim diyince hâ
Zülfüñ ‘aşâsın eyledi biñ başlı ejdehâ

“Sevgilim; acaba gözünde nasıl bir sihir kuvveti var ki ha, deyince zülfün esasını bin başlı ejderha şekline koydu.”

Hazreti Musa’nın elindeki asanın mucize eseri olarak ejderha şekline girmesine işarettir.

- 2 Ey mâh-ı ḥüsne mihr-i ruḥından bihâ viren
Olmaz iki cihân seni bir görmege bahâ

“Ey güzellik ayına, yanağı güneşinden nur veren; dünya ve ahiret, seni bir görmenin karşılığı ve değeri olmaz.”

- 3 Tûbâ boyuñ ki cennet-i kūyuñda şalına
Cibril sidreden didi doğrusı müntehâ

“ ‘Tuba Ağacı’ nı andıran boyun cennet gibi olan semtinde salındıkça, Cebrail, sidreden: Doğrusu, güzelliğin müntehasına varmış bir boy! der.”

Tuba: Cennete gölge düşüren bir ağaç. “Sidretü’l- Müntehâ” göklerde Cebrail’in makamı.

- 4 İzüñ tozını gözsüz idinürse tütüyā
Gün gibi görine gözüne gündüzün Sühā

“Görmeyen birisi senin izinin tozunu gözüne tütüyā gibi çekecek olursa Süha Yıldızı güpegündüz onun gözüne görünür.”

Sühā: Uzaklığı ve uzaklığı dolayısıyla pek zor görünen bir yıldız.

- 5 Ey rāh-ı ‘ışķa hadd ü nihāyet bulam şanan
Cān virmek ibtidādur aña yokdur intihā

“Ey aşk yolunun sonunu bulurum sanan; iptidası can vermedir, ona intiha yoktur.”

- 6 Aħmed yolunda toprak olur bu ümīde kim
Zülfüñi hāk-i rāhuña eyleyesin rehā

“Ahmed, senin yolunda bu ümit ile toprak olur ki belki zülfünü salıverirsin de geçerken o toprağa temas eder.”

A Kafiyesi

8 Gazel

mef‘ûlü/ mefâ‘îlü/ mefâ‘îlü/ fe‘ûlün

- 1 Gün bigi ‘ayān olmağa ol tal‘at-i ğarrā
Maħv oldu şeb-i tîre bigi hıtt-ı semen-sā

“O parlak yüz, güneş gibi meydana çıkmak için karanlık gece gibi olan hattı mahvoldu.”

- 2 Seyl-āb yaşum irdi meğer levh-i cemāle
Kim hıttı gubârından anı kıldı mücellā

“Sel suyu gibi akan gözyaşım galiba cemali levhasına erişti de onu hatt-ı gubârından temizledi ve mücellā bir hâle getirdi.”

Gubârın hem toz, hem hatt-ı gubârı denilen bir nevi yazı olduğu söylenmişti.

- 3 Şan leşker-i Fir‘avn idi bu hıtt-ı siyāhuñ
Kim ‘arızuñābında helāk eyledi Mūsā

“Bu siyah hattın Firavun’un ordusu gibi idi ki yanağının suyunda onu hazreti Musa helak etti.”

Âb: Hem su, hem letâfet manasındadır.

- 4 Yā nāme-i tezvîr idi haṭṭuñ ki kazındı
Tāāyet-i Hâk ola cemālünde hüveydā

“Yahut o hat, bir tezvîr-nāme idi ki cemalinde hak ayetinin zahire çıkması için kazındı.”

- 5 Âdem bigi redd eyledün ey dost yüzüñden
Firdevs-i cinân olmuş iken haṭṭuña me’vā

“Ey dost, cennet bahçesi hattının me’vâsı olmuşken Âdem gibi onu yüzünden reddettin.”

- 6 Anuñçün uçar zāğ-ı haṭṭuñ bāğ-ı ruḥuñdan
Bilür ki maḳām olmaz aña gülşen-i zībā

“Güzel bir bahçenin kendisine makam olmayacağını bildiği için hattın kargası, yanağın bağından uçtu.”

- 7 Gel Aḥmed’i yakma ki anun dūd-ı dilinden
Âyine-i ḥüsnüñ yine jeng olmaya cānā

“Canım, sevgilim; gel Ahmed’i yakma ki güzellik aynası olan yüzün onun kalbi dumanından yine paslanmasın.”

Gazel

mef‘ûlü/ fâ‘ilâtü/ mefâ‘ilü/ fâ‘ilün

- 1 Aç alnuñı ki gün yüzüñe ay gulām ola
Çöz zülfüñi ḥil‘at-i ḥüsnüñ tamām ola

“Alnını aç ki güneş yüzüne ay köle olsun, zülfünü çöz ki güzellik elbisen tamamlansın.”

- 2 Fūrḳat düninde derd ile tenhā vü zār idüm
Hoş hem-dem oldu yār-ı gamuñ müstedām ola

“Ayrılık gecesinde dert ile ve yalnızca inliyordum. Gam ateşin güzelce arkadaşlık etti, daim olsun.”

[5]

9 A Kafiyesi

- 3 Baḳdñ baña diyü gözümü ğarḳ-ı hūn ider
İnsāna bundan özge nice intiḳām ola

“Bana baktın diye gözümü kana batırıyor. Bundan daha başka insandan nasıl intikam alınır?”

- 4 Zülfün ḥayāli cānumı yaksa ‘acep degül
‘Ādet durur ki şem‘ yakarlar çü şām ola

“Zülfünün hayali, canımı yakarsa şaşılmaz. Akşam olunca mum yakılması âdettir.”

- 5 Ter ‘anberiyle lā‘line mihr urdı ḥaṭṭı kim
Cām-ı raḥīḳa misk-i Ḥutenden ḥutām ola

“Şarap kadehine Hutten miskinden mihr olsun diye hattın, lal gibi ağzını taze amberle mühürledi.”

- 6 Kim buldı düzd-i dil bigi baḥt ol zeḳanda kim
Zındanı sīm ü silsilesi müşg-fām ola

“Hırsız gönül gibi o çenede kim hüsn-i tali bulmuştur ki zindanı gümüşten, zinciri de misk rengindedir.”

Şairler, güzellerin çenesindeki çukura “çâh-ı zenehdân” derler ve orasını âşık gönlünün zindanı vehmederler. Güya gönül orada, gümüşten bir hapishaneye kapatılıyor ve sevgilinin misk renkli zülfünden yapılmış zincir ile bağlanılıyor.

- 7 Ḳaddiñ kıyāmetin görüben cān virenlere
Ṭübā budağı gölgelerinde maḳām ola

“Kıyameti andıran kametini görüp de can vermiş olanların makamı Tuba dallarının teşkil ettiği gölgelikler olsun.”

- 8 Ey hūrī bir selām ile añdıñ çü Aḥmed’i
Dārū’s-selāmdan saña biñ selām ola

“Ey huri; Ahmed’i bir selam ile hatırladığın için cennetten sana yüz bin selam olsun.”

Gazel

mef'ûlü/ fâ'ilâtü/ mefâ'ilü/ fâ'ilün

- 1 Tübā kul oldı kıddine kâmet hemîn ola
Hüsnüñ cihânı yakdı kıyâmet hemîn ola

“Tuba ağacı boyunun kölesi oldu. Kamet dediğin de böyle olur. Güzelliğin cihanı yakdı. Kıyamet dediğin de böyle olur.”

- 2 Şalınduğınca sidreyi sır muntehâ boyuñ
Doğrusı hüsn-i kadde nihâyet hemîn ola

“Uzun boyun salındıkça sidre makamını yıkar. Doğrusu ya boy güzelliğin nihayet dediğin de böyle olur.”

- 3 Eşküm cihânı tutdı ben âb üzre yürürem
Derviş-i 'ışk-bâza kerâmet hemîn ola

“Gözyaşım cihanı tuttu, ben su üstünde yürüyorum. Âşık bir derviş için keramet dediğin de böyle olur.”

10 A Kafiyesi

- 4 Lâfz-ı kenârı yazmadum yazdum adıñı
Nâmum kenârına ki kinâyet hemîn ola

“Adımın kenarına kenar lafzı yazmadım da adını yazdım. İşte kinaye dediğin de böyle olur.”

Kenar kelimesi: hem bir şeyin ucu hem de kucaklama manasınadır. Şair, ikinci manayı ifade eden kenar lafzını yazamamış, sevgilinin namını kendi adının kenarına yazmakla onu der-âgûş etmek istediğine dair bir kinaye yapmış.

- 5 Cân Cebrâili okudı reyhân hatın didi
Bir muşhaf-ı cemâl ki âyet hemîn ola

“Can Cebrail'i reyhanı hattını okudu da işte bir güzellik Mushaf'ı, ayet dediğin de böyle olur, dedi.”

- 6 Yār el uzatdı atlm in ben yzn grp
Parmak getrdm u ki ehadet hemn ola

“Sevgili beni ldrmek in elini uzatt. Ben de yzn grnce parmam kaldrp ehadet getirdim. İte ehadet dediin de byle olur.”

- 7 Zlfnde am yidgi kifayetdr Amed’n
Lokma ile hra buld kifayet hemn ola

“Zlfnn derdi ile Ahmed’in gam yedii kfidir. Bir lokma, bir hra bulmutur. Kifayet dediin de byle olur.”

Dervişler, kanaati tarif in “bir lokma, bir hra” derler. air, sevgilinin zlfn hra tasavvur ediyor, onun derdiyle gam yemesini de lokma tahayyl ediyor ve kanaatte kifayet dediin byle olur diyor.

Aaki gazeller eski divanlarda (h- e) faslna yazılmakta ise de kafiyelerinin telaffuzu (A) ile olduundan buraya geirilmitir.

Gazel

- 1 Nice bir nz redrsin amze-i ammzua
Nz ile yadu bizi ad yok m ar nzua

“Gammaz gamzene nice bir naz reteceksin? Bizi naz ile yaktn naznn sonu yok mu?”

- 2 Nlesinde incinip dr itme zlfnden dili
Cnlar avlarsn ceres akmaz msn eh-bzua

“Gnlmn inlemesinden sıklp da onu zlfnden uzaklatırma. Senin avc doann canlar avlıyor, ona bir ngirak takmaz msn?”

- 3 Saa snem rrn f itdi ekm l-cerem
il‘at-i la‘lin geyrdn her dem ol ammza

“Gzyaım, sana sinemin srrn f etti de o gammazna kırmızı bir hilat giydirdin.”

[6]

- 4 El-emānet açma dil-dāruñ lebi rāzın dile
‘Ākıl isen eyleme Mecnūnı mahrem rāzıña

“Sırrını dildârın imiş gibi gönlüme açma, emanetini hıfz eyle. Akıllı isen Mecnun’u sırrına mahrem etme.”

- 5 Sidre kıddinde uçarsıñ dilberüñ ey murğ-ı dil
Müntehā pervāz idersiñāferin pervāzuña

“Ey gönül kuşu, dilberin sidre gibi yüksek boyu sevdasında uçuyorsun ve bin münteha pervaz ediyorsun, o yüksek uçuşuna aferin.”

- 6 Depret ey sāki elüñ kim la’l yağsun bezmüñe
Tutma ey muṭrib dilüñ kim sūz vîrsün sâzıña

“Ey saki, elini kımlat ki meclisine lal yağsın, yani şarap kadehi devretsin. Ey sazende sen de sükut etme terennüm eyle ki namelerin sazına tesir versin.”

- 7 Derd-i dil mey-hānesinde nakd-i cān olur telef
Hey dimezsen Aḥmed’ā şol çeşm-i şāhid-bāzuña

“Gönül derdi meyhanesinden can nakdi telef oluyor. Ey Ahmed sen de güzellere meyli bulunan gözüne “Hey, kendine gel!” diyorsun.”

A Kafiyesi

Gazel

- 1 Müselmānlar giriftārem meded bir nā-müselmāna
Kemend-i zülfi zünnārı belādur ehl-i imāna

“Ey Müslümanlar, imdat edin ki Müslüman olmayan bir güzelin esiriyim; onun kement gibi olan zülfü ehl-i imana bela bir zünnârdır.”

- 2 Sürinmiş nāzdan sürme çekinmiş fitneden vesme
‘Arūs-ı hüsni bu resme baş egmez hūr-ı Rıdvāna

“Nazdan sürme sürünmüş, fitneden rastık çekmiş. Öyle bir güzellik gelini olmuş ki

hurilerle rıdvana baş eğmemektedir.”

- 3 Nigārā bāğ-ı cennetde ne mişkīn hūşedir zülfüñ
Ne ‘anberden hamâyildür gümüş serv-i hırāmāna

“Ey nigar; zülfün cennet bağında nasıl miskten bir salkımdır, salınan bir gümüş serviye nasıl amberden hamâildir.”

- 4 Kāra zülfüñüñ ağına tutıldum mevc-i ‘ışkuñdan
Ne müşkil hāl olur düşmek deñizden kāfiristāna

“Aşkının dalgasıyla kara zülfünün ağına tutuldum. Denizde esir olup kâfir memleketine düşmek ne müşkül bir hâldir.”

- 5 Süvārem didigüm için beni hışm ile öldürme
Yiğitsiñ dostum girme yazıkdur yok yire kıana

“Ben süvariym dediğim için hiddetlenip de beni öldürme. Dostum sen yiğitsin, yok yere kanıma girme yazıktır.”

- 6 Oturup bezm-i hüsnünde idersiñ hālime hānde
Yanarduñ şem‘-veş sen de tutuşsañ nār-ı hicrāna

“Güzellik meclisinde oturup da hâlime gülüyorsun, ayrılık ateşine tutuşmuş olaydın sen de mum gibi yanardın.”

- 7 Ruḥ u zülfüñ görüp Aḥmed tutuşmuş yiri nūr olsun
Ki bir pervāne olmışdur gör ol şem‘-i şebistāna

“Ahmed, yanağını ve zülfünü görünce tutuşmuş, yeri de nur olmuş, sanki o güzellik meclisinin mumu bulunan sevgilinin pervanesi olmuştur.”

Gazel

- 1 Gönüm yine meyl eyledi bir rûḥ-ı revāna
Cānum daḥi anuñla bile oldu revāne

“Gönüm yine akıp giden bir ruha meyletti de canım da onunla birlikte gitti.”

- 2 Bir ğonca-i nāzük-dil ü bir serv-i hırāmān
Bir lāle yanaķlu ki gelür lāle-sitāna

“O ruh-ı revan; kalben nazik, servi gibi salınarak lale bahçesine gelen bir lale yanaklıdır.”

- 3 Geh misk-i teri hūşe kıılır şāh-ı çınāra
Geh ğāliye ğisū düzedür serv-i revāna

“O lale yanaklı, bazen çınar dalına taze miskten salkım yapar, bazen de yürüyen serviye kalemis yağından ğisū takar.”

- 4 Cān kumrusı bir serv havāsında uçarken
Şayd oldu gönül murğına uyup balabana

“Can kumrusu, bir servinin muhabbeti hevāsında uçarken balabana uydu da gönül kuşuna av oldu.”

- 5 Cān sırrıdır Aħmed bunu gey sakla gönülden
Divāne kaçan mahrem olur rāz-ı nihāna

“Ahmed, bu can sırrını gönülden iyi sakla ki deli, gizli bir sırra nasıl mahrem olur.”

A Kafiyesi

Gazel

- 1 Sāyem ziyā virürdi ğün bigi gökde aya
Bir dem muķārın olsam sen serv-i meh-liķāya

“Senin gibi ay yüzlü ve servi boylu bir güzele bir an yaklaşsam gölgem güneş gibi gökteki aya ziya verirdi.”

- 2 Cān gülşeninde zülfün berg aşdı fitne-engiz
Dil mezra‘ında ğāliñ toħm ekdi her belāya

“Zülfün, can gülşenine fitne koparan bir yaprak astı. Benin ise gönül tarlasına her türlü bela tohumunu ekti.”

- 3 Kaşun çatup cihānı peyveste ağladursıñ
Bārān ziyān deġül mi ol misk tozlu yaya

“Sevgilim; daima kaşını çatıp cihanı ağlatıyorsun. Misk tozlu yaya yağmur zarar vermez mi?”

Şair sevgilinin kaşlarını yaya onların çatılmasını da toza benzetiyor. Toz: Yayın en yerlerine sarılan ağaç kabuğudur ki yağmurdan ve rutubetten müteessir olur, gevşemiş.

- 4 Komaz rakīb-i münkir dilde şafā-yi hātır
Virdi hālel bu kâfir cām-ı cihān-nümāya

“Aşkî inkâr eden rakip, gönlümde safa-yı hatır bırakmaz. Bu kâfir herif, dünyayı gösteren kadehe hālel verir.”

Cām-ı cihān-nümā: İran hükümdarı Keyhüsrev’in bir kadehi imiş ki bakılınca dünya vukuatını gösterirmiş!

- 5 Bir sâ‘at olmaz idüm sen meh-liķādan ayrı
Gün ruhlarıñfirākı irişdi iki aya

“Senin gibi ay yüzlü güzelden bir saat ayrılmazken güneş gibi parlak yanaklarının ayrılığı iki ayı buldu.”

[7]

- 6 Evvel umar idüm ki sāyeñde hoş geçeydüm
Āhır bu rüşen oldı k’olmaz güneşde sāye

“Sayende hoşça geçineceğimi evvelce umuyordum. Sonra güneşte saye olmadığı meydana çıktı.”

- 7 Zülfüñ düninde virdüm dil haddiñe gören dir
Mağribde bir kalender āyine tıtdı aya

“Zülfün gecesine yanağına gönül derdim. Bunu görenler: “Mağripte bir kalender aya ayna tuttu.” dediler.”

- 8 Şatılduğında Yūsuf tartıldı miske dirler
Sen cāna tartılursıñ aylaksıñ ol bahāya

“Yusuf Mısır’da satılırken ağırlığınca misk ile tartıldı derler. Sen ise can ile tartılsan o fiyata da ucuzsun.”

- 9 Āyine gösterelden ay yüzünün şafâsın
Āyineyi görenler öperler ol şafâya

“Ayna, ay yüzünün parlaklığını gösterilelidenberi o parlaklık için aynayı öpüyorlar.””

- 10 Dil rûşen olmaz Aḥmed cevı okı delmeyince
Bî-revzen olsa ḥâne muḥtâc olur ziyâya

“Ey Ahmed, cefa oku delmeyince bir gönül aydınlık olmaz. Evin penceresi bulunmazsa ziyaya muhtaç olur.”

A Kafiyesi

Gazel

- 1 Çün akdı gönlüm şu bigi sen serv boylu şāhuma
Her dem yüzüm sürüp yire şükr eylerem Allāhuma

“Senin gibi servi boylu şahuma gönlüm su gibi aktığı için her an yüzümü yere sürer ve Allah’ıma şükreylerim.”

- 2 Gördi gözüm kim ol perî göstermez insāna yüzün
Gözlerümi tutar kırmaz k’ide nigāh ol şāhuma

“O perinin insana yüz göstermediğini gözüm gördü. O güzel, gözlerimi tutup kendisine bakmama müsaade etmez.”

- 3 Sen ğayruma bakduñ diyü baña cefālar eyleyüp
Mihir ü vefālar gösterür bir dem de biñ bed-ḥāhuma

“Benden başkasına baktın diye bana cefalar eder de bir anda bin düşmanıma vefa ve muhabbet gösterir.”

- 4 Cevr odına yakduñ beni bāri şakın ey Hızır-ḥat
Yeşil tonuñ kırmamasun uğrama dūd-ı āhuma¹³¹

“Beni cefa ateşine yaktın. Ey Hızır gibi yeşil giyen hat; ahımın dumanına uğrama ki yeşil elbisen kırmamasın.”

¹³¹Bir nüshada: “Gühâ câmen dūd olur uğrama dūd-i āhuma” yazılıdır.

- 5 ‘İşkın yolunda gönlüme gösterme ağıyaruñ yüzün
Ser-pā-bürehe ‘âşıkam gel hâr saçma rāhuma

“Aşk yolunda bana ağıyarın yüzünü gösterme. Ben başı ve ayağı çıplak bir âşığım, yoluma diken saçma.”

- 6 Ey çarh miḥnet tîriñi çok atma burc-ı cismüme
Ol mâh bu menzildedür ok ırgürürsiñ māhuma

“Ey mihnet feleği; cismim burcuna çok ok atma ki o ay gibi güzel, bu menzildedir, okunu o mâhuma eriştirirsin.”

- 7 Zāhid melāmet seng ile uşatma gönlüm şişesin
Ta’n itme āgāh olmaduñ ḥal-i dil-i āgāhuma

“Ey zahit; melamet taşı ile gönlüm şişesini kırma ve ona kalbimin hâlini anlamadan tan etmeye kalkışma.”

- 8 Didüm ki Aḥmed bendeñe bir himmet it ḥacc itmeğe
Ol kıblesi ‘âşıklarūñ didi ki gel der-gāhuma

“Ahmed bendene hac etmesi için bir himmette bulun dedim. O âşıklar kıblesi olan sevgili; dergāhuma gel cevabını verdi.”

Gazel¹³²

- 1 Dost miḥmān oluben külbe-i aḥzānumuza
Pīşkeş cān diledi minnet ola cānumızā

“Dost kulübemize misafir geldi de hediye olarak canımızı diledi. Bizim de canımıza minnet!”

- 2 Dest-i ḡamdan kim ola kırtara dāmānumuzı
K’uzadur ḡulm elini zülfi giribānumuza

“Gamin elinden eteğimizi kim kurtarabilir ki onun zülfü zulüm elini yakamıza uzatmaktadır.”

¹³² Fuzûlî’nin Leyla ve Mecnun’undaki
Yâr rahm itdi meğer nâle vü efgānumıza
Ki kadem basdı bugün külbe-i aḥzānumıza
gazeli Ahmed Paşa’nın bu gazeline naziredir.

- 3 Dil esîr olduğını gördi zenaĥdânına dost
Didi âzâde ol kim gire zindânumuza

“Gönlümün çenesi çukuruna esir olduğunu gören dost, zindanımıza giren azade ve asude olur dedi.”

- 4 Süzme ğamzeñ ki delersiñ dil-i mecrûĥumuza
Çözme zülfüñ naẓar it ĥâl-i perîşânumuza

“Gamzeni süzme ki yaralı gönlümüzü delmeyesin. Zülfünü çözme de perişan hâlimize bak.”

- 5 Öldürürseñ nola tek ğâĥ gehî añmak için
Bâri dâmanuñ ucın bandurasıñ ħanumuza

“Öldürürsen ne olmak ihtimali var? Fakat ara sıra hatırlamak için eteğinin ucunu kanımıza batırasın.”

- 6 Yâra şîrîn lebinüñsırrını şordum didi kim
Biz şeker tıldururuz sözde nemek-dânumuza

“Sevgiliye tatlı dudağının sırrını sordum. Biz söz söylerken tuzluğumuza şeker doldururuz, cevabını verdi.”

Nemek kelimesi tuz demektir. Yemeğin lezzeti tuz ile hâsıl olduğundan dolayı tat manasında da kullanılır ve bu itibar ile ağza “nemekdân” yani tuzluk denilir.

- 7 Göricek ğamzelerüñ tîğini beñzüm kıalmaz
Korĥaram jeng ola nâ-geh giricek ħanumuza

“Gamzelerinin kılıcını görünce betim benzim solar. O kılıcın kanımıza girince paslanacağından korkarım.”

- 8 Geldi pervâneleri cem‘ine ol şem‘-i behişt
Gün yüzi nûr u zîyâ virdi şebistânumuza

“O cennet mumu olan güzel, pervanelerinin bulunduğu yere geldi. Güneş yüzü meclisinde nur ve ziya verdi.”

- 9 Tîğ-i hecr Aḥmed'e kan aḡladur uş ḥāme bigi
Ḳān ile yazuñ adın defter ü dīvānumuza

“Hicran kılıcı Ahmed’e kalem gibi kan aḡlatıyor. Defter ve divanımıza onun adını kan ile yazın.”

[8]

A Kafiyesi

Gazel

- 1 Hey ne cānān imiş bu cān alma
Ki gören dir aña ki cān alma

“Bu can alan güzel, nasıl bir canan imiş ki her gören ona can alma der.”

- 2 Nev-cüvānsıñ gözüm yaşından uşan
Gitme gel dostum feḡān alma

“Sevgilim; gençsin, gözümün yaşından çekin. Dostum, gitme ve feryat alma.”

- 3 Ḥūn-bahāmuz buyur dudağıñdan
Cānumuz bārī rāyegān alma

“Kanımızın diyetini dudağından ver de bari canımızı bedava almış olma.”

- 4 Ḳapuña varmaḡa rakībi ḵoma
Kā‘beye gebri mihmān alma

“Rakibin kapına gelmesine müsaade etme, Mecusi bir herifi Kâbe’ye misafir etme.”

- 5 Ḥüsn bāḡında görmedi Aḥmed
Zeḳānuñ bigi dil-sitān alma¹³³

“Ahmed, güzellik baḡında çenen gibi gönül alan bir elma görmedi.”

¹³³ “Alma” kelimesi “elma” dediğimizizin eski telaffuzudur. Nitekim Kanuni Süleyman’ın:
‘İd-gehde yâre sundum gönlümi alma diyü
Ol gül-i ter bakdı, didi yüzüme ayvâ satar
beytinde de geçmektedir.

Gazel

- 1 Dostum zülfün bigişalındı cânım boynuña
Yâ koluñ şal boynuma yâ düşdi ƣanum boynuna

“Dostum; canım, zülfün gibi boynuna asıldı. Ya kolunu boynuma at yahut kanım boynuna olacak.”

- 2 Bir perîsiñ sen ki¹³⁴ bu zülf-i araƣ-rîzüñ senüñ
Hoş muraşşa‘ ‘anberîne taƣdı hānum boynuña

“Hanımcıƣım; sen öyle bir perisin ki terlemiş olan zülfün, boynuna elmaslı bir ‘amberîne’ taktı.¹³⁵”

- 3 Cānda kūh-i ƣasret ü zülfüñde cân boynuñda zülf
Düşdi ey nāzük-beden bār-ı girānum boynuña

“Canımda hasret dağı, zülfünde canım, boynunda ise zülfün bulunmaktadır. Ey nazik bedenli, benim ağır yüküm, boynuna yüklenmiştir.”

- 4 Nev-‘arūs-ı hüsünüñi zeyn itmege ey serv-i nāz
Silk-i cevher düzdi kilik-i dūr-feşānum boynuña

“Ey naz servisi; yeni gelin gibi olan hüsünü süslemek için inci saçan kalemim boynuna bir an inci dizisi bir gerdanlık taktı.”

- 5 Şevƣden öldürmek için Aħmed’i dil-ber didi
Şalınursam nicedür ey nā-tüvānum boynuña

“Dilber, Ahmed’i şevk ve neşesinden öldürmek için ‘Ey aciz aşkım; boynuna sarılırsam nasıl olur?’ dedi.”

¹³⁴ Bir nüshada yanlış olarak: Bir perî sensin, yazılmıştır.

¹³⁵ Anberîne: Yukarılarda izah edilmiştir.

[9]

Be Kafiyesi

Gazel

fâ‘ilâtün/ fâ‘ilâtün/ fâ‘ilâtün/ fâ‘ilün

- 1 Anuñ için görünür ol kâmet-i ra‘nâ ğarīb
Kim gül-endām olsa olur serv-i hoş-bālāġarīb

“Uzun boylu servi gül vücutlu olsa garip görüneceği için sevgilinin o güzel kameti de gözlere garip görünmektedir.”

- 2 N’olduğum bilmek dilerseñ ey şanem hüsnuñe şor
Kim ğaribiñ hâline vâkıf degül illāġarīb

“Ey tapılırcasına sevilen; ne olduğumu anlamak istersen güzelliğine sor ki garibin hâlini ancak garip olan anlar.”

- 3 Bu sebebdan dil qarār itmişdürür zülfüñde kim
Şām irişdüğü maħalde idinür me‘vāġarīb

“Nerede akşam olursa garip oraya sığındığı için gönül de zülfünün arasında karar etmiştir.”

- 4 Hattuñ örter sebze-i terle enegün çāhını
Kim düşem zındānına ben bī-ser ü bī-pāġarīb

“Benim gibi bir garip elsiz, ayaksız bir hâlde içindeki zindana düşsün diye hattın, yaş otuna çenendeki çukuru örtmektedir.”

- 5 Hatt-ı miskīn olsa haddinde nigāruñ tañ degül
Çün nigāristānda olmaz hatt-ı ‘anber-sā-ġarīb

“Sevgilinin yanağında siyah hat bulunmasına şaşılmaz. Çünkü nigaristanda amber gibi yazılar bulunması garip değildir.”

- 6 Zülfi yüzinde ġarīb olmaz mı yāruñ kim olur
Dāmen-i gülde tırāz-ı sünbül-i ra‘nāġarīb

“Yârin yüzünde zülfünün bulunması garip olmuyor mu? Gülün eteğine güzel

sümbülden süs yapılması da aynı garabeti gösterir.”

- 7 Sāḳiyā reng-i ruḥunda görünür ‘aks-i şarāb
Nitekim berg-i gül üzre lāle-i ḥamrāgarīb

“Ey saki; yanağının renginde şarabın aksi görünüyor ve şu hal, gül yaprağı üstüne kırmızı lale konmuş gibi garip oluyor.”

- 8 Ḥabs-i zindān eyleyüp şevk-i zenaḥdānuñla cān
Çāha düşmişdür yatar Yūsuf bigi cānāgarīb

“Can, çenenin şevkiyle kuyuya düşmüş, ora zindanında mahpus kalmış, Yusuf gibi garip bir surette yatmakta bulunmuştur.”

- 9 Dün ġarībīndür diyü cān atdı Aḥmed zülfüñe
Āh kim zencīr-i ġamda kaldı ol şeydāgarīb

“Ahmed, dün “garibindir” diyerek zülfüne can attı. Ah kim o çılgın orada ve garip bir hâlde gam zincirine bağlandı kaldı.”

Be Kafiyesi

Gazel

mefâ‘ilün/ mefâ‘ilün/ fe‘ûlün

- 1 Lebüñden lezzet ister şükker-i nāb
Ruḥuñdan reng umar gül-berg-i sīr-āb

“Halis şeker, dudağından lezzet ister, isteyince taze yetişmiş gül yaprağı yanağından renk umar.”

- 2 Şaṣuñ bir ḥaymedür bāğ-ı ruḥuñda
Ki aña rişte-i cāndandur atnāb

“Saçın, yanağın bağında kurulmuş bir çadırdır ki ipleri, can ipliklerindendir.”

- 3 Kaşuñ bir kavs çekdi müşteriye
Ki toz olmuşdur aña ‘anber-i nāb

“Kaşın müşteriye bir kavs çekti ki halis amber o kavsın tozu olmuştur.”

- 4 Lebüñ şeftälüsünüñ hasretinden
Gözüm dāmānına tıldurdı ‘unnāb

“Dudağının şeftalisi hasreti, gözüm eteğine ‘unnāb doldurdu, yani gözlerime kanlı yaşlar döktürdü.”

- 5 Cemālün mescidinde kıldı kaşuñ
Cemā‘at çokluğundan iki mihrāb

“Cemalin mescidinde cemaat çok olduğu için kaşın oraya iki mihrap yaptı.”

- 6 Gözüm yumamadum yāra nazardan
Ne deñlü cevır okın itdiyse pertāb

“Bana ne kadar cevır, cefa oku attıysa da sevgiliye bakmaktan gözümü yummadım.”

- 7 Şehā yüzüm şuyın arturdı eşküm
Ne altındur ki revnaķ virdi sīm-āb

“Şahım; yüzümün suyunu gözyaşım artırdı. O nasıl bir altındır ki cıva ona letafet veriyor.”

Şair burada yüzünün sararmış rengini altına, gözyaşlarını da cıvaya benzetiyor.

- 8 Şınık ahdün midür bu zülf-i pür-ħam
Kara bahtum midur ol çeşm-i pür-ħāb

“Bu eğrilmiş zülüf, senin bozduğun ahit midir? O uyuyan göz de benim kara bahtım midir?”

- 9 Nigārā halka-i zülfün ħaķıyçün
Sekiz cennet yüzünden oldu bir bāb

“Sevgili; zülfünün kıvrılmış ve halka şekline girmiş olan ucu hakkı için sekiz cennet, senin yüzünden bir bāb hükmündedir.”

- 10 Vişāli cevherün yād itme Aħmed
Ki olur kimyā dünyāda nā-yāb

“Ey Ahmed, onun visali cevherini hatırına getirme ki dünyada kimya bulunmaz.”

[10]

Be Kafiyesi

Gazel

mef'ûlü/ mefâ'ilü/ mefâ'ilü/ fe'ûlün

- 1 Bu gice ki hem-demdürür ol şem'-i şeker-leb
Şubhuñ nefes urmağa mecâlin kıma yâ Rab

“O şeker dudaklı ve mum yanaklı güzel kimle birlikte dir. Ya Rabbi; sabah ta nefes almaya mecal bırakma, yani bir türlü sabah olmasın.”

- 2 Bir rûzdurur şubh-ı şafâ-bağş-ı cemâlün
Kim zülfün ile bağlamış iki tarafın şeb

“Sabah gibi safa veren cemalin öyle bir gündüzdür ki iki tarafını zülüfler ile gece bağlamıştır.”

- 3 Ey hür-i perî-peyker olur var ise seniñ
Bir nûr-ı muşavver k'aña cândan ola kıleb

“Ey peri suratlı huri; kalbi ruh olan bir nur musavver bulunursa o da sensin.”

- 4 Ey dil ruh u zülfün görüben terkimiz urma
Çıkma sefere oldu mehün menzili 'akreb

“Ey gönül; sevgilinin yanağını ve zülfünü görüp de bizi terk etme ve sefere çıkma ki ayın menzili akrep burcu olmuştur.”

Müneccimler, kamer akrep burcunda iken bir iş yapılmasını uğursuz sayarlar. Şair burada sevgilinin yüzünü kamere, ucu kıvrık zülfünü akrep burcuna benzetiyor ve böyle bir zamanda seferin tehlikeli olacağını söylüyor.

- 5 Ey eşk nihân ol göricek yüzini yârün
Hürşid 'ayân oldu gerek mahv ola kevkeb

“Ey gözyaşı; yârin yüzünü görünce sen gizlen ki güneş doğunca yıldızın kaybolması gerektir.”

- 6 Kapuña yüzüm sürdüğüme nükte budur kim
Bâb üzre yaraşur kim ola levh-i müzehheb

“Sevgilim, kapına yüz sürmemin sebebi şudur ki kapı üzerlerine yaldızlı levha yakıştır.”

Şair sararmış yüzünü yaldızlı levha tahayyül ediyor ve onu eşik üstüne koymakla kapıya yaldızlı levha asılmış olacağını tevehhüm ediyor.

- 7 Bir buse diler Ahmed-i dil-ḥaste lebünden
Hiç olmayacak sözleri söyletse n’ola teb

“Kalbi hasta olan Ahmed, dudağından bir öpücük istiyor. Sıtma nöbeti, insana olmayacak sözler söyletir.”

4 Be Kafiyesi

Gazel

fâ‘ilâtün/ fâ‘ilâtün/ fâ‘ilâtün/ fâ‘ilün

- 1 Geldi ol şâh-ı cemâl ebrûlarına çîn şalup
Geldi gönülüm mülkini yıkdı yeñi âyin şalup

“O güzellik şahı, kaşlarını çatıp geldi ve yeni bir usul vazederek gönülüm mülkünü yıktı.”

- 2 Şaldı zülfin kim şikest ide dil ü cân leşkerin
Ehl-i İslâm üstüne yandırdı bir bî-dîn şalup

“Gönül ve can ordusunu kırmak için zülfinü memur etti. Bir dinsizi ehl-i İslâm üstüne havale ederek onları yaktı.”

- 3 Diñ kebüter gönülümü almağa zülfin şalmasun
Murğ-ı dest-âmûzdur aña n’ider şâhîn şalup

“Söyleyin ki güvercin gönülümü avlamak için zülfinü salıvermesin. O gönül elde oturmaya alışmış bir kuşcağızdır, ona şahin yollayıp da ne yapacak?”

- 4 Ne kerâmet gösterür gör hırka-püş-ı zülf-i dost
Oturur âb üzre bir seccâde-i müşğîn şalup

“Dostun bir derviş gibi hırka giyinmiş olan zülfü bak nasıl keramet gösteriyor: Suya seccade sermiş, onun üstünde oturuyor.”

Abın letafet ve parlaklık manalarına geldiği mükerreren söylenildi. Sevgilinin zülfünün yanağındaki letafet üstünde bulunmasını şair, suya seccade serip üstünde oturan bir dervişin keramet göstermesine benzetiyor.

- 5 Zülfi şol nakkâşdur kim şuya nakş-ı Çîn yazup
Mânîyi mât eyledi bir berg-i müşg-âgîn şalup

“Sevgilinin zülfü öyle bir nakkaştır ki suya Çin kârî nakış yaptı sonra ağzına kadar dolu bir kadeh üstüne misk kokulu bir yaprak koymakla maniye mat etti.”

Zülfün suya nakış yapması, parlak yanak üstüne kıvrılıp türlü şekiller almasıdır. Suyu yaprak koyması da bir fıkra telmihtir ki şarkta teşekkül etmiş bir felsefe cemiyetine diğer biri girmek istemiş. Ona cevap olarak ağzına kadar dolu bir kadeh göndermişler ve bununla cemiyetimiz doludur, yer yoktur demek istemişler. Cemiyete girmek isteyen maksadı anlamış ve bir yaprak ilavesiyle kadehi geri göndermiş. Böyle yapmakla da ben fazla bir yer işgal etmem cevabını vermiş.

- 6 Hâli sultân-ı Habeşdür zülfi ferrâşı anuñ
‘Anberîn çâder tutupdur bister-i mişkîn şalup

“Sevgilinin yüzündeki ben, Habeş sultanı, zülfü de onun ferraşıdır ki üstüne amberden bir gölgelik tutmuş, altına da miskten bir döşek sermiştir.”

[11]

5 Be Kafiyesi

- 7 Saña teşbîh olduğın işitdi şâh-ı yâsemen
Rağş urur bezm-i cemende sâ‘id-i sîmîn şalup

“Yasemin dalı, sana teşbih edildiğini işittiği için neşesinden gümüş bileğini uzatıp cemende oynamaktadır.”

- 8 Ger yavuz göz degmesün dirseñşalın ey serv-i nâz
Boynuña Aḥmed kolından heykel-i zerrîn şalup

“Ey naz servisi, kötü bir gözü nazarı değmesin dersin boynuna Ahmed’in kollarından altın bir tılsım tak da öyle salın.”

Şair böyle demekle, sevgiliyi kucaklamak arzusunu anlatmak istiyor.

Te Kafiyesi

Gazel

fâ‘ilâtün/ fâ‘ilâtün/ fâ‘ilâtün/ fâ‘ilün

- 1 ‘Âşıkuñ göñli şınıkdur ‘ahd ü peymānı dürüst
Zâhidüñ olmaz saçuñ küfrinsüz îmānı dürüst

“Âşığın kalbi kırık fakat ahdi sağlamdır. Saçının küfrü olmadan zahidin imanı sağlam olmaz.”

- 2 Tîr-i gamzeñ merhem urmuşdur dil-i mecrûhuma
Acıduğum bu ki qalmaz dilde peykānı dürüst

“Sevgilim; gamzen oku, yaralı gönlüme merhem sürmüştür. Onunla teselli buluyorum. Acıdığım şurası ki atılan ok gönlümde kalmıyor.”

- 3 Mest olupdur çeşm ü ebrûñuñ hayālinden imām
K’okumaz mihrâbda bir harf-i Qur‘ānı dürüst

“Gözünün ve kaşının hayaliyle imam mest olmuş ki mihrapta o kadar ki Kur‘an‘dan bir harfi bile doğru okumuyor.”

- 4 Depredürse dâmen-i zülfiñ ‘arûs-i zülf-i dost
Kalmaya bir nâfe-i Çînüñ girîbânı dürüst

“Dostun zülfü gelini eteğinin ucunu kımılatacak olursa Çin nâfelerinden yani nâfe-i miskten hiçbirinin yakası sağlam kalmayacaktır. Zülfünün neşrettiği rayihayı kışkandıklarından misk göbekleri yakalarını yırtacaklardır.”

- 5 Diş bilermiş lâ‘line yâruñ rakîb-i seng-dil
Varsın öğütsün eğer kalırsa dendānı dürüst

“Taş yürekli rakip, sevgilinin dudağına diş biliyormuş. Eğer dişleri sağlam kalırsa varsın övünsün.”

- 6 Gül yüzüñde hatt-ı reyhānuñ ki cān hayrānıdır
Nāme-i tezvîrdür ben tutmazam anı dürüst

“Sevgilim; gül yüzünde bulunup da canı hayran eden hatt-ı reyhânî uydurma bir yazıdır. Ben onu doğru bulamam.”

2 Te Kafiyesi

- 7 Gülşeninden vaşlıñuñ men‘ eyleme dil bülbülin
Olmaya redd eylemek ey dost mihmânı dürüst

“Vaslının gülşenden gönül bülbülinü men etme ki misafiri reddetmek dostum doğru değildir.”

- 8 Ahmed’iñ rağbetle bir kez diñleseñ bir beytini
Gül bigi her yıl çıka bir tâze divânı dürüst

“Rağbet gösterip de Ahmed’in bir beytini dinleyecek olsan o dinleyiş şevkiyle her yıl gül gibi taze ve mürettep bir divanı çıkar.”

- 9 Gonca bigi yakasın çāk ide ger bülbül bigi
Şi‘rüm okırsa cihân-şāhuñğazel-ḥ‘ānı dürüst

“Cihan-şahın gazelhanı eğer bülbül gibi şiirimi doğru okuyacak olursa hükümdarı neşesinden gül gibi yakasını yırtardı.”

Cihan-şah unvanıyla şarkta birkaç hükümdar gelmiş ise de Ahmed Paşa’nın muasırı olanı Karakoyunlu hükümetinin müessisi Kara Yusuf’un oğlu ve o hükümetin üçüncü hükümdarı olan Mirza Cihan Şah’tır. Timur ve Akkoyunlu devletleriyle uğraşmış, Uzun Hasan tarafından mağlup ve takip edilerek yolda yakalanmış ve h. 872 tarihinde öldürülmüştür.

Gazel

mef‘ûlü/ fâ‘ilâtü/ mefâ‘ilü/ fâ‘ilün

- 1 Ey dil yüzüñi kıble-i ehl-i niyāza tut
Ya‘ni ki āsitān-ı büt-i dil-nevāza tut

“Gönül; yüzünü niyaz ehlinin kiblesi bulunan gönül okşayan o güzelin kapısı eşiğine çevir.”

- 2 Çünkü çınār bigi götürdüñ niyāza el
Zāriyle baş açup yüzüñ ol serv-i nāza tut

“Mademki çınar gibi niyaz için el açtın, başını da aç ve inleyerek o naz servisine teveccüh et.”

[12]

Te Kafiyesi

3 Yâ Rab gözüm yaşıyla ol lâle-çihrenüñ
Her dem cemâli bâğını gül bigi tâze tut

“İlahi; o lale yüzlü güzelin cemali bağıni her vakit gözyaşlarımın tesiriyle gül gibi taze bulundur.”

4 Dürc-i güherde hâtem-i la‘l oynadur nigâr
Bârîk-bîn iseñ nazaruñ hoşka-bâza tut

“Sevgili, inci hokkasında lal yüzük oynatıyor. Eğer görüşün dikkatli ise gözünü hokkabaza çevir.”

5 Şofî seniñle tutduğumuz hak oruc hakı
Virdüñ şarâba tevbeñi geçmiş namâza tut

“Sofî, seninle birlikte tuttuğumuz oruca yemin ederim ki tövbeni şaraba verdin. Artık o tövbeyi geçmiş namazlarına say.”

6 Sabrım ‘inâyetüñ bigi az ise çoğa say
Cevrüñ gözüm yaşı bigi çoğ ise aza tut

“Sevgilim; benim sabrım, senin cevrin gibi azsa çoğa tut. Senin cevrin de benim gözyaşım gibi çoksa aza say.”

7 Ahmed çü zülfü tûl-i emel virdi gönüñe
Kaddin görüp ümîdüni ‘ömr-i dırâza tut

“Ey Ahmed, mademki sevgilinin zülfü kalbine tûl-i emel, yani bitmez tükenmez bir istek verdi, onun boyu ümidini uzun bir ömre bağla.”

Gazel

mef'ûlû/ mefâ'ilû/ mefâ'ilû/ fe'ûlûn

- 1 Virüp sitem-i 'ışkuñ eline yaşam ey dost
Kim dirdi ki ben kendözüm oda yaşam ey dost

“Dostum; aşkın zulmü eline yakamı verip de kendimi ateşe yakacağımı kim ümit ederdi?”

- 2 Ol kimse ki bir yâra şata iki cihânı
Andan da cefâlar göre ancak benem ey dost

“Dünyayı ve ahreti bir yâre feda edip ondan da cefalar gören ancak benim.”

- 3 Kanımı helâl eyleyeyin saña gelürseñ
Tâbütumuñ ardınca bir iki kadem ey dost

“Ey dost; tabutumun arkasından bir iki adım gelecek olursan beni öldürüşüne karşı kanımı sana helal eyler idim.”

- 4 Şol deñli enîs oldu gönül derdün ile kim
Tiryāk gelür şimdi baña zehr-i gām ey dost

“Gönül senin derdine o kadar alıştı ki gam zehri şimdi bana panzehir gelmektedir.”

4 Te Kafiyesi

- 5 Aḥmed sözini yazıcağ özüm küyünür kim
Kâğıdtutuşup odlara yanar kalem ey dost

“Ahmed, sözlerini yazarken onların ateşiyle kendisi kavrulur kâğıdı tutuşur ve kalemi yanar.”

Gazel

mef'ûlû/ mefâ'ilû/ mefâ'ilû/ fe'ûlûn

- 1 Zülfüñ ki 'izāruñda ider civelere ey dost
Ṭāvūs-ı cināndur ki açar bāl ü per ey dost

“Ey dost; yanağında cilveler eden zülfün, kanatlarını açmış bir cennet tavusudur.”

- 2 Haṭṭuñ ki tılısm itdi lebüñ dā‘iresine
Şirinlük içün müşg ile efsün yazar ey dost

“Dudağının dairesine tılsım yapan hattın, misk ile şirinlik muskasını yazmaktadır.”

- 3 Gel varma otağına raķībüñ ki bilürsiñ
İt olduğu yire melek itmez güzer ey dost

“Gel, rakibin çadırına gitme. Bilirsin ki köpek bulunan yerden melek geçmez.”

- 4 Zülf-i siyehüñçıkmadı zibā külehüñden
Zırā ki harīr içre olur misk-i ter ey dost

“Siyah zülfün sana yakışan külahtan dışarıya çıkmıyor. Çünkü taze misk, ipek sargı içinde bulunur.”

- 5 Zāhid sözine germ olup ağlamadı çeşmüm
Serd olsa havā olmaya merdümde der ey dost

“Zahidin vaazından müteessir olmadım, gözüm de ağlamadı. Zira soğuk havada insan terlemez.”

- 6 Ne vech ile yüz sürmeye ayağıña Aḥmed
Ne bāb ile terk itmeye kapuñda ser ey dost

“Sevgilim; Ahmed ne vecihle ayağına yüz sürmesin ve nasıl olup da kapında başını terk etmesin?”

- 7 Ol sā‘ati bu ṭālī‘ ile göre mi yā Rab
Kim ide yüzüñ ayına bir gün nazar ey dost

“Dostum; ay gibi olan yüzüne nazar edebileceğim bir günü ve bir saati bu cennet ile görebilecek miyim?”

[13]

5 Te Kafiyesi

Gazel

mef‘ûlü/ mefâ‘îlü/ mefâ‘îlü/ fe‘ûlün

- 1 Pervâne yüzün şem‘ine mihr ile mey ey dost
Şükrâne iziñ tozına taht ü küleh ey dost

“Dostum; yüzün şemine güneşle ay pervane, izinin tozuna da taç ile taht şükrânedir.”

- 2 Yakduğına cân hırmenini âteş-i ‘ışkuñ
Şâhid yeter ol dâne-i hâl-i siyeh ey dost

“Aşkınun ateşi can harmanını yaktığına yüzündeki o siyah ben şahittir.”

- 3 Raḥm eyler iseñ vakt durur kim ğam-ı ‘ışkıñ
Şaldı dil ü cân memleketine sipeh ey dost

“Merhamet edersen tam zamanıdır ki aşkınun gamı gönül ve can memleketine asker sevk etmiştir.”

- 4 Mest olduğumuz yād-ı lebüñden güneh ise
Bu devrde pes kim buluna bî-güneh ey dost

“Dudağını hatırlamakla mest oluşumuz günah ise bu devirde günahsız kim bulunabilir?”

- 5 Hüsni âyetini şānuña nāzıl kılan itdi
Maḥbūbları bendesini pādīşeh ey dost

“Güzellik âyetini senin şanında inzal eyleyen Allah, diğer güzelleri köle, seni de onlara padişah kıldı.”

- 6 Meşhūr-ı cihān olduğına gün sebep oldur
K’anda yüzüne zerrece vardır şebah ey dost

“Güneşin dünyaca meşhur olmasına sebep, onda sana zerre kadar benzeyiş

bulunmasıdır.”

- 7 Cān naḳdini şükrāne virem sen güher-i pāk
Kılsañ gözümün dürcini ārām-geh ey dost

“Senin gibi temiz ve kıymetli bir mücevher, gözüm hokkasında istirahat etseydican nakdini teşekkür makamında verirdi.”

- 8 Dūd-ı dil-i Aḥmed’den iñen yürüme ğāfil
Kim dāmen-i ḥüsnüñe irer dūd-ı reh ey dost

“Ahmed’in kalbindeki ateşin dumanından o kadar gafil yürüme ki yolun dumanı güzelliğin eteğine dokunmasın.”

6 Te Kafiyesi

mef’ûlü/ mefâ’îlü/ mefâ’îlü/ fe’ûlün

- 1 Yā kaşuñı peyveste kemān eyledüñ ey dost
Cevr okına cānumı nişān eyledüñ ey dost

“Dostum kaşlarını muttasıl yay hâline getirdiğin için canımı zulüm oklarına hedef ettin.”

- 2 Bir dem ki revān eyledüñ ol serv-i revānı
Çeşmümden iki çeşme revān eyledüñ ey dost

“Yürür servi gibi olan boyunu yürütünce de gözümünden iki çeşme akıttın.”

- 3 ‘Arz eyleyeli ḥüsn-i dil-ārāñı cihāna
‘Ālem içini bāğ-ı cinān eyledüñ ey dost

“Gönül süsleyen güzelliğini göstereli dünya içini cennet bahçesi yaptın.”

- 4 Hoş bûy ile tıldurdu şabā dehri meger kim
‘Anber saçuñı müşg-feşān eyledüñ ey dost

“Saba rüzgârı cihanı güzel bir rayiha ile doldurdu. Galiba amber saçın misk saçmaya başladı.”

- 5 Teng olsa lebüñ yādına tañ mı dil-i Aḥmed
Çün gönca bigi bağırını ƙan eyledüñ ey dost

“Dudağının hatırasıyla Ahmed’in kalbi daralsa şaşılır mı? Ey dost; sen onun bağırını kan etmişsindir.”

Gazel

mef‘ûlü/ mefâ‘ilü/ fe‘ûlün

- 1 Bu ğamze deĝül belâdur ey dost
Bu ħande deĝül cefâdur ey dost

“Ey dost; gamzen gamze deĝil beladır. Handen de hande deĝil cefadır.”

- 2 Şekker lebüñ ağızuma sögerse
Sögmek deĝül ol du‘âdur ey dost

“Şeker gibi tatlı dudağın ağızıma söverse o sövüş dua yerine geçer.”

- 3 Ben yâd mıyam ki cân senüñle
Halk olmadan âşinâdur ey dost

“Ben yabancı mıyım ki can, yaratılmadan evvel seninle âşına idi.”

- 4 Dil mürşîdine ħayâl-i ğamzeñ
Hem ħırka vü hem ‘aşâdur ey dost

“Gamzenin hayali ile gönül mürşidinin ħırkaları ve asaları birdir.”

- 5 Yiryüzi hevâ-yi ƙaddüñ ile
Cennet bigi hoş-hevâdur ey dost

“Boyunun muhabbetiyle yeryüzünün havası cennet gibi olmuştur.”

- 6 Genc-i ruĥuña kim el şuna kim
Bekçilerüñ ejdehâdur ey dost

“Yanağın hazinesine kim el uzatabilir ki zülüften bekçileri birer ejderhadır.”

- 7 Ni‘met bileli belânı Aḥmed
Bâlân ile mübtelâdur ey dost

“Ahmed, senin belanı nimet bileliden beri uzun boyuna müptela olmuştur.”

[14]

7 Te Kafiyesi

- 1 Bu haṭ mı yā sebze-zār ey dost
K’oldu aña sebze zār ey dost

“Ey dost, bu hat mı yoksa yeşillik mi kiona karşı yeşillik de inlemektedir.”

- 2 Dil açā senāñ içün giyāhum
İtseñ sineme güzār ey dost

“Mezarımdan geçecek olsan üstümdeki otlar seni sena için dile gelir.”

- 3 Gül ruḥlarıñ oldı gün yüzüñde
Bir ayda iki bahār ey dost

“Güneş yüzündeki gül yanakların bir ay içinde iki bahar olmuştur.”

- 4 Haṭkoma ruḥuñda kim yazıkdur
Cennet kapısında ḥār ey dost

“Yüzünde hat kalmasın ki cennet kapısında diken bulunması yazıktır.”

- 5 Ka‘be yüzüñe dolaşdı zülfüñ
Şan girdi tavāfa mār ey dost

“Zülfün Kâbe yüzüne düştü de bir yılan tavafa girmiş gibi oldu.”

- 6 Aḥmed işi bigibağlanıpdur
Ol ṭurra-i tāb-dār ey dost

“O parlak saçının örgüsü Ahmed’in işi gibi bağlanmıştır.”

- 7 Düşman sitemi mi şerḥ olunsun
Yā guşşa-i rūzigār ey dost

“Ey dost, düşmanın zulmü mü şerh olunsun yoksa zamanın verdiği keder mi izah edilsin.”

Gazel
ŞeKafiyesi
fâ‘ilâtün/ fâ‘ilâtün/ fâ‘ilâtün/ fâ‘ilün

- 1 İtmesün ħurşîd-i rahşân ruy-i cânân ile bahş
Bendeye lâıyık değıldür k’ide sultân ile bahş

“Parlak güneş, sevgilinin yüzüyle bahse kalkışmasın. Sultan ile bahse girişmek kula lâıyık değıldir.”

- 2 Ĥüsni yâruñ bir deñizdür kaçresidür âfitâb
Kaçrenüñ ne kaçdri vardur k’ide ‘ummân ile bahş

“Yârin güzelliğı bir denizdir ki güneş onun bir damlasıdır. Damlanın umman ile bahsedecek ne kadri vardır?”

- 3 Kağı gül-ruĥdur yüzüñle da‘vî-i ĥüsn eyleyen
Nice kevkebdür k’ide ĥurşîd-i tâbân ile bahş

“Yüzünle güzellik davasına çıkışacak hangi gül yanaklıdır? Parlak güneşle hangi yıldız bahsedebilir?”

- 4 Siĥr ta‘lîm eylemekde ģamze-i cādū-yı dost
Çâh-ı Bâbil’de ider Hârût-ı fettân ile bahş

“Devletin sihirbaz gamzesi sihir öğretmekte ve bülbül kuyusundaki fitne-kâr Hârût ile bahse girişmektedir.”

- 5 Şol Skender isteyüp bulmaduğı âb-ı ĥayât
Ĥaşsiyetde idemez bu la‘l-i ĥandân ile bahş

“İskender’in arayıp da bulamadığı abıhayat, hasiyet hususunda bu güler lal ile, yani kırmızı dudaklarla bahsedemez.”

- 6 Tîr-i ģamzeñle yatur meydân-ı ‘ışkuñda zebûn
Şol dil-âverler k’ider tîĝ-i Nerîmân ile bahş

“Neriman’ın kılıcıyla mübahese eyleyebilen yiğitler, yaralı ve zebûn olarak

meydan-ı aşkıta yatmaktadırlar.”

Nerîmâân: Meşhur Rüstem’in büyükbabası ve Zâl’in babası

- 7 Tıfl-ı dil çün mekteb-i ‘ışkuñdan almışdur sebak
Eylesün hikmet makâlâtında Lokmân ile bahş

“Gönül çocuğu, aşkının mektebinde ders almıştır. Hikmet makâlâtında Lokman ile bahse girişmiş”

Lokmân: Meşhur hâkîm ve hekîm.

[15]

6 Şekafiyesi

- 8 Kimse Ahmed bigi nakş itmez kitâbın hüsnüñüñ
Ne kadar nakkâş olursa idemez Mânîyle bahş

“Senin hüsnünün kitabını Ahmed gibi kimse nakşedemez. Bir nakkaş ne kadar sanatkâr olursa olsun mânî ile bahse girişemez.”

Not:

Mânî: Meşhur bir ressam.

- 9 Şâh ayağı tozına hem-ser dirilmiş la‘l-i yâr
Güyyiâ İsa’dur itmiş âb-ı hayvân ile bahş

“Yârin dudağı, padişahın ayağı tozuyla beraberdir. Sanki o dudak, abıhayat ile bahse girişmiş bir İsa’dır.”

Gazel

fâ‘ilâtün/ fâ‘ilâtün/ fâ‘ilün

- 1 Turrâ-i cânân elinden el gıyâş
Yandum olşu‘bân elinden el gıyâş

“Sevgilinin bükülü saçlarından imdat! O yılanın elinden yandım imdat!”

- 2 Bir nazarda gözleri biñ cân alur
Şol iki fettân elinden el gıyâş

“Gözleri bir bakışta bin can alan o iki fitnekâr elinden imdat!”

- 3 Seyle viridi dādesin merdümleñ
Dāde-i giryān elinden el ğıyās

“İnsanların gözünü sele veren ağlayan gözün elinden imdat!”

- 4 İncinür benden maħalleñ itleri
İtdüğüm efgān elinden el ğıyās

“Sevgilim; mahallenin köpekleri benden rahatsız oluyor. Ettiğim feryat elinden imdat!”

- 5 Zūlm zencirinde zūlfün kıldığı
Cevr-i bī-pāyān elinden el ğıyās

“Zūlfünün zulüm zinciriyle yaptığı nihayetsiz zulüm elinden imdat!”

- 6 Diller ol zūlf-i zekāndan çağrışur
Bend ile zındān elinden el ğıyās

“Gönüller, o zūlūf ile o çeneden dolayı bend ve zindan elinden imdat! diye bağrışmaktadır.”

- 7 Aħmed iñler derd elinden līk ben
İderüm dermān elinden el ğıyās

“Ahmed, dert elinden inliyor, bense derman elinden istimdat ediyorum.”

CimKafiyesi

fâ‘ilâtün/ fâ‘ilâtün/ fâ‘ilâtün/ fâ‘ilün

- 1 Çün dil-i miskīni zūlfünkıldı sevdāyī-mizāc
Ey müferriħ-leb buyur şehd-i şifāñ ile ‘ilāc

“Zavallı gönlümü zūlfün sevdaya mizaç etti. Ey dudağı ferah veren güzel; o dudağın şifa bahyla o sevda illetini tedavi kıl.”

- 2 Kātı gönlünden bu gönlüm şınuğın ‘ayb eyleme
İdemez taşā taħammül şīşe-i nāzūk-mizāc

“Sert kalbinden hassas gönlümün kırıldığını ayıp görme nazik tabiatlı şişe taşā

tahammül edemez.”

- 3 Ey şeh-i Çîn isteme dilden karar u şabr kim
Şehr-i vîrândan hemîşe şehriyâr almaz hârâc

“Ey Çin padişahı, yani kıvrıcık zülüflü güzeller şahı; gönlümden sabır ve karar isteme, viran bir şehirden şehriyâr vergi almaz.”

- 4 Tînetüñ tahmîr olurken beñzer ey nâzûk-beden
Hâk-i cennet âb-ı hayvân ile bulmuş imtizâc

“Ey bedeni nazik güzel; senin mayan yoğrulurken cennet toprağıyla abıhayat imtizaç bulmuşa benziyor.”

- 5 Dilde çok turmakla mihrüñhâliş olduğı bu kim
Bâde-i şahbâyı egletdükce şâf eyler zücâc

“Muhabbetinin gönülde çok durmasından halis olmasına sebep şudur ki içinde fazla kaldıkça şişe şarabı saf bir hâle getirir.”

- 6 Hâk-i pâyuñ ‘ıtrını zülfüñ etekden saçduğı
Bu sebebdendir ki Çîn’de mişk iñen bulmaz revâc

“Ayağının tozu ıtrını zülfünün eteğine saçmasından sebep, senin çenende o kadar revacı olmamasındandır.”

Şair demek istiyor ki ayağından kalkan tozları uzun saçların eteğinden silkip atıyor. Çokluğundan dolayı Çin’de miskin o kadar revacı olmadığı gibi kıvrıcık zülfün de o miske ehemmiyet vermiyor.

- 7 Ahmed-i dervîş çün oldı gedâ-yı kûy-i yâr
‘Âlemüñ sultânıdur bî-ihtiyâc-ı taht u tâc

“Fakir Ahmed; sevgilinin mahallesinde dilenci olduğu için taht ve taç olmaksızın âlemin sultanı olmuştur.”

[16]

Ha Kafiyesi

mefâ'ilün/ fe'ilâtün/ mefâ'ilün/ fe'ilün

- 1 Şafâ-yi 'aks-i lebûñ m'alđı ey nigâr kadeh
Ki bezme cür'a diyü la'l ider nişâr kadeh

“Ey nigâr; kadeh, dudağının aksindeki saflığı mı aldı ki meclise cür'a diye lal saçmaktadır.”

- 2 Meğerki sāye şalar cāma turra-i sākī
Ki cān dimāğun ider böyle müşg-bār kadeh

“Sakinin saçı kadehe gölge düşürmüş olacak ki can dimağına böyle misk yağıdırılmaktadır.”

- 3 Tefāhur eylese düşnām-ı telh ile dehenüñ
'Aceb değül ki ider meyden iftiḥār kadeh

“Acı sözlerinle ağzın övünürse şaşılmaz. Zira kadeh içindeki şarabın keskinliğiyle iftihar eder.”

- 4 Getür getür meyi sākı ki lā'l-i nābuñdan
Meyüñ yüzi kızarup oldı şerm-sār kadeh

“Saki şarabı hemen getir ki lal renkli dudağından utandığı için şarabın yüzü kızardı, kadeh de mahcup oldu.”

- 5 Şun āfitāb-ı şabūḥı ki māh-ı rūze geçüp
Hilāl-i 'īd eline aldı zer-nigâr kadeh

“Sabahleyin içilen o güneş kadar parlak şarabı sun ki oruç ayı geçti, bayram hilali eline altın nakışlı hilali aldı.”

- 6 Lebi şehīdinüñ üstünde ol sehī-kāmet
Dikerse gül budağı vire berg ü bār kadeh

“O muntazam boylu güzel, dudağı şehidinin mezarı üstüne bir gül fidanı dikerse yaprak ve çiçek yerine kadeh verecektir.”

- 7 Piyāle gūşesin aldı dehānı halkasına
Şan itdi lā‘l-i Bedehşān’ı gūş-vār kadeh

“Sevgili, ağzı halkasına kadehin köşesini alınca kadeh, Bedehşan lalinden bir küpe takınmış oldu”

- 8 Diler ki būseler ala şeker dudağundan
Ne kanına şuşamışdur gör ey nigār kadeh

“Ey nigâr; şeker dudağından buseler almak istiyor. Şu kadehin ne kanına susamış bir küstah olduğuna bak.”

- 9 Lebûñ lebine irişmege çāre yokAhmed
Meğerki toprağünü ide rûzigār kadeh

“Ey Ahmed, dudağının onun dudağına erişmesine çare yok. Meğer ki zaman, senin toprağından bir kadeh yapmış ola.”

6 Ha Kafiyesi

mef‘ûlû/ fâ‘ilâtü/ mefâ‘ilü/ fâ‘ilün

- 1 Sâkı piyāle şun ki nigār oldu hem-kadeh
Gam rûzigārı gitdi ve geldi dem-i ferah

“Saki kadeh sun ki sevgili kadeh arkadaşı oldu. Gam, keder zamanı gitti ve ferahlık vakti geldi.”

- 2 Ürker rakîbi görse saçunda iken gözüm
Korkar gicede çün göre insân kara şebah

“Rakibin hayalini gözüm saçında görecektir olsa ürker. Çünkü insan gece vakti siyah bir gölge görürse korkar.”

- 3 Yazmış cemālî nüshasına hattı hāşiye
Düşmüş anuñ kenārına uş zülfü kayd-i şahh

“Sevgilinin hattı, cemali nüshasına haşiye yazmış. Zülfü de onun kenarına (sahih) yani doğrudur kaydı çekmiş.”

- 4 Ğamzeñ söziyle anuma girmek deĝül saı
Re'y-i 'alil ile 'amel itmek degül ea

“Gamzenin hükmüyle kanıma girmek doğru değildir. Marazlı bir rey ile amel etmek ise hiç doğru olmaz.”

- 5 Nüş eyle Amedā mey-i āfiyi ĝam yime
K'oldur müzıl-i ĝuşsa vü hem dāfi'-i tera

“Ey Ahmed; saf şarabı iç de gam yeme ki sıkıntıyı, gamı ve kederi alıp götüren şaraptır.”

[17]

HıKafiyesi

mefâ'ilün/ fe'ilâtün/ mefâ'ilün/ fe'ilün

- 1 Şabā uzadup elin zülfüñi çeker güstā
Kim oldu bī-ser ü pālarda bu kadar güstā

“Saba rüzgârı, elini uzatıyor ve terbiyesizce zülfünü çekiyor. Elsiz ayaksız takımı içinde bu kadar hayâsızlık eden kim oluyor?”

- 2 Kemer ocar bilüñi āsitin öper eliñi
Bu sīm ü zerdür iden anları meĝer güstā

“Kemer, belini sarıyor. Yen, elini öpüyor. Onları böyle saygısız hareket ettiren kendilerindeki altın ve gümüştür.”

- 3 Cemāli bāĝı temāā içindür ol servün
ılāf yok ki olur tālīb-i semer güstā

“O servinin cemali baĝı yalnız bakmak içindir. Ondan yemi isteyenlerin küstah olduĝunda hilaf yoktur.”

- 4 Ne bī-ayālu olur bu ki her eb ol güneün
Sarāyı revzenesinden iner amer güstā

Bu ne hayâsızlıktır ki her gece o günein sarayı penceresinden terbiyesizce

içeriye girer.

- 5 Ruḥunda zülfi ne tañ el şunarsa gabğabına
Olur çü yüz bula hindü daḥi beter güstāḥ

*“Yanağındaki zülfü, çenesi altına doğru el uzatırsa şaşılır mı? Hintli yüz
bulunca daha beter saygısız olur.”*

- 6 Gözüne nergis işitdüm ki yüz bulam dirmiş
‘Aceb degildür eğer ola bî-başār güstāḥ

*“İşittiğime göre nergis, onun gözüne yüz bulurum, diyor imiş. Gözü
görmeyen kimsenin münasebetsizlik etmesi çok görülmez.”*

- 7 Sihirle bir meges olsam konardum ol şanemüñ
Lebinde ḥāl bigi yir idüm şeker güstāḥ¹³⁶

*“Sihir tesiriyle bir sinek olsam, o put gibi tapılan güzelin dudağına
konar ve terbiyesizce şeker yerdim.”*

- 8 Ḥarīm-i ‘ışk edebin Aḥmed umma nā-dāndan
Ne bile şeh ḥaremi ḥürmetini her güstāḥ

*“Ey Ahmed; aşk haremının edebini cahilden bekleme. Padişahın harem
daireesindeki edep ve hürmeti terbiyesiz ne bilir?”*

2 Hı Kafiyesi

fâ‘ilâtün/ fâ‘ilâtün/ fâ‘ilâtün/ fâ‘ilün

- 1 Bir nefes ten çün düşe sevgülü cānından ırāḥ
Kul gibidür kim ola devletlü ḥānından ırāḥ

*“Bir nefes sevgili canından uzaklaşan ten, devletli hanından ırakta kalmış bir kul
gibidir.”*

¹³⁶ Bu beyitte: ساهتميمكس خودر انستميذاكر سهر
شكر هو ردمميكستا هيشير نشستمبر

yani: “Sihir yapmasını bileydim, kendimi bir sinek hâline kor, gidip sevgilinin dudağına oturur ve
küstahçasına şeker yerdim.” beytinin tercümesidir.

- 2 İşğünden ayrılanuñ gökde yokdur ılduzu
Bî-sa‘âdetdür olan şâh-i cihânından ırâh

“Sevgilinin eşiğinden ayrılanın gökte yıldızı yoktur, yani, talihsiz bir adamdır. Şah cihanından uzak kalmış olan bedbaht bir kimsedir.”

- 3 Eşk-i hasret akıt ey göz izi tozından cüdâ
Seng-i miñnet yaşdan ey baş âsitânundan ırâh

“Ey göz, canının izi tozundan ayrı bulunduğun için hasret yaşı akıt. Ey baş, sen de onun eşiğinden uzak düştüğün için miñnet taşını yastık edin.”

- 4 Cân cemâliñsüz dem-â-dem iñler ey hür-i behişt
Şanki bülbüldür düşüpdür gül-sitânından ırâh

“Ey cennet hurisi; cemalini görmediği için ruhum inleyip duruyor ve gülistanından uzakta kalmış bir bülbulü andırıyor.”

- 5 Nice kim Ahmedgarîbe şunula h‘ân-i firāk
Loğma-i vaşluñ raķîb itüñ dehânından ırâh

“Garip Ahmed’e ayrılık sofrası sunuldukça vuslatın lokması, köpek rakibin ağzından uzak olsun.”

[18]

Dâl Kafiyesi

Gazel

fâ‘ilâtün/ fâ‘ilâtün/ fâ‘ilâtün/ fâ‘ilün

- 1 Ey ruhuñ meydân-ı hüsñ ü kākülün çevgân-ı ‘îd
Aç hilâl ebruñı olsun şüphesüz kurbân-ı ‘îd

“Ey yanağı güzellik meydanı ve gönlü bayram çevgânı olan güzel, hilal kaşını aç ki şüphesiz bir kurban bayramı olsun.”

- 2 Kadr dirdüm ben bu zülfe kadr eger olsa dırâz
‘îd dirdüm ben o hüsne olmasa pâyân-ı ‘îd

“Kadir Gecesi uzun olaydı ben bu zülfe kadir derdim, bayramın sonu olmasaydı

ben bu zülfe bayram tabir ederdim.”

- 3 Yüzüne öykünmüş evvel görmüş âhır hüsnünü
Şöyle utanmış ki aylarla olur pinhân ‘îd

“Bayram, evvel yüzünü taklit etmek istemiş, sonra da yüzünü görünce öyle utanmış ki aylarca gizlenmektedir.”

- 4 N’içün itmezsiñ nazar sen gönline ‘âşıkларуñ
Çünkü hüsnün seyr ider âyînede hûbân-ı ‘îd

“Sevgilim; bayram güzelleri kendi hüsnünü aynada seyrederken sen âşıkların gönlüne niçin bakmıyorsun?”

- 5 Va‘de-i vaşlın işitdüm şādılıkdan ağladum
Ol şeker-rîz oldu ben oldum gül-âb-efşân-ı ‘îd

“Vuslat vadesini işitince sevincimden ağladım. O şeker döktü, yani tatlı bir vaatte bulundu. Ben de bayramda gül suyu serptim.”

- 6 Nergisüñ zer kâsesin ‘anberle taldurdu şabâ
K’ola hüsnüñ gülşeninde micmere-gerdân-ı ‘îd

“Güzelliğinin gül bahçesine bayramda gelsin buhurdan dolaştırsın diye nergisin altın kâsesini saba rüzgârı amberle doldurdu.”

- 7 Kimden ayrıldum eger nâ-geh düşerse gönlüme
Korkaram kim baña bir zındân ola meydân-ı ‘îd

“Kimden ayrıldığım birdenbire aklıma geliverirse korkarım ki bayram yeri bana bir zindan olur.”

- 8 Sen baña ‘îd ayını gösterme ey meh-pâre kim
Yüzünü ne gün görürsem bilürem ben anı ‘îd

“Ey ay parçası, sen bana bayram hilalini gösterme yüzünü ne vakit görürsem ben o günü bayram bilirim.”

2 Dâl Kafiyesi

- 9 Baḳmazam ‘îd ayına çün ‘îdi sensin göñlümün
Ḥ’ân-ı ḥüsnuñden kıl ey muḥsin aña iḥsân-ı ‘îd

“Gönlümün bayramı sen olduğun için ben bayram hilaline bakmam. Ey muhsin; bayram sofrandan gönlüme bayramlık ihsan et.”

- 10 Ahmed-i dil-ḥaste yatur hecr ile ḡam-g̃în ü zār
Yār her nā-cins ile eyler bugün seyrân-ı ‘îd

“Kalbi hasta olan Ahmed; ayrı ve gamlı olarak inleyip yatıyor. Sevgili ise her tozlu münasebetsiz ile birlikte bayram gezmesi yapıyor.”

Gazel

mef’ûlü/ mefâ’îlü/ mefâ’îlü/ fe’ûlün

- 1 Ey ḥüsn ḥarîminde yüzi Ka‘be vü ma‘bed
Vey ḥalka-i Beytü’l-Ḥarem ol zülf-i müca‘ad

“Ey güzellik hariminin yüzü Kâbe ve ibadethane, kıvırcık zülfü de o Beytü’l-Harem’in halkası olan güzel”

- 2 Göstermek için mu‘cize-i ḥüsniñi rüşen
Şakḳu’l-ḳamer itmışdürür engüş-i Muḥammed

“Senin güzelliğinin mucizesini parlak bir surette göstermek için hazreti Muhammed’in parmağı kameri ikiye ayırmıştır.”

- 3 Dil tıflı için çekdi ḳaşuñ gül varakına
Bir sîm elif üstine ‘anberden iki med

“Kaşın; gönül çocuğu kolayca okusun diye gümüş bir elif üstüne amberden iki med çekmiştir.”

Gümüş eliften maksat, sevgilinin burnu; amber medden murat da kaşlarıdır.

- 4 Gözyaşı ile geçmemeğe ‘ömr-i ‘azîzüm
Aḡlarken önümden güzer eylemesün ol ḳad

“Ömr-i azîm gözyaşı ile geçip gitmek için o güzel boyun ben ağlarken önümden

geçmesin.”

- 5 Kan olduğı budur ciğeri mişk-i Hıfānuñ
Öykindi ser-i zülfüne oldu yüzi esved

“Hıtâ miskinini ciğeri kan olmasına sebep, zülfünün ucunu taklide kalkışmasıdır ki bundan dolayı yüzü kara olmuştur.

[19]

3 Dâl Kafiyesi

- 6 Vaşluñ günü doğardı benüm başuma bir gün
Hecrûñ gicesi olmasa zülfün bigi mümted

“Ayrılığın gecesi zülfün gibi uzun olmasa vuslatın günü başuma bir gün doğardı.”

- 7 Gözyaşı ile işiğüne yüz sürer Ahmed
Sâ’illere lütfünkapusından ola mı red

“Ahmed, gözyaşı ile eşiğine yüz sürüyor. Lütfün kapısından dilenciler kovulur mu?”

Gazel

mef‘ûlü/ mefâ‘ilün/ fe‘ûlün

- 1 Rüşen yanağunda mäh-ı mes‘ûd
Pinhân dehenünde dürr-i mandûd

“Saadet kameri yanağında parlamakta, ışıklı inciler, yani dişlerin, ağzında saklanmaktadır.”

- 2 Zülfün ki ruhuña şaldı sāye
Çekdi güneş üzre zıll-i memdûd

“Yanağına düşen zülfün, güneşin üstüne uzun bir gölge çekmiştir.”

- 3 Bu revzen-i çeşm ola mı rüşen
Çün gönlüm ocağı oldu pür-dûd

“Gönlüm ocağı dumanlı iken gözüm penceresi aydınlık olur mu?”

- 4 Cānum megesi lebūnde alup
Oldı per ü bāli ekker-ālūd

“Sinek gibi olan canım, dudağında kaldı da kanatlarına eker bulaştı.”

- 5 Yiridür idinse mesken Amed
Kūyunda k’odur maām-ı Mamūd

“Ahmed, mahallenı mesken edinse yeridir. ünkü orası bir ‘makām-ı Mahmūd’dur.”

Makām-ı Mahmūd: Gönüllerin fevkinde manevi bir makam.

ZelKafiyesi

Gazel

mef‘ūlü/ fā‘ilātü/ mefā‘ilü/ fa‘ilün

- 1 Oldı turunc-ı ababuñ ey sīm-ber lezīz
Olmaz behişt mīveleri bu adar lezīz

“Ey gümüş göğüslü; turun gibi olan ene altın öyle lezzetlidir ki cennet yemişleri o kadar leziz olamaz.”

- 2 Vaşluñ na‘imi lezzetini ande söyleyem
K’olur amuñ dile nite kim gül-eker lezīz

“Gamın, kederin kalbe gül tatlısı gibi lezzetli gelirken vaşlın nimetinin lezzetini nasıl anlatayım?”

- 3 Bā-ı cihānda bitmeye ey nal-i fitne-bār
īrīn lebūn bigi daı urmā-yi ter lezīz

“Ey fitne yemişli hurma aacı, cihan baında tatlı dudağın gibi taze bir hurma yetişmez.”

- 4 Öpme elüm yazudur öp azum sevāba gir
Kim elden ise olur aızda eker lezīz

“Elimi öpme yazıktır. Azımı öp de sevaba gir ki ekerin elden ziyade aızda lezzeti

çıkar.”

- 5 Ölsem lebünçün eyleseler toprağum sebū
Şu kıosañ ol sebūya şarāp akar lezīz

“Dudağının hasretiyle ölsem de toprağımdan testi yapsalar, sen de o testiye su kıosan içinden su yerine lezzetli şarap akar.”

- 6 Cān u cihāna kim kıala cānān yolında kim
Oldı iki cihāndan aña bir nazar lezīz

“Canan yolunda cana ve cihana kim bakar ki ona bir nazar ediş, iki cihandan tatlıdır.”

- 7 Şekker lebün mi virdi hālāvet sözüne kim
Düşnām-ı telh andan olur ey püser-lezīz

“A çocuk; şeker dudağın mı söze tatlılık verdi ki acı sövüşün bile şekerden lezzetlidir.”

- 8 Ey dil dıraht-ı şabırı şuvar göz yaşıyla kim
Berg-i cefā ile virür āhır şemer lezīz

“Gönül; sabır ağacını gözyaşlarıyla sula ki o ağaç cefa yaprağı sonunda lezzetli bir yemiş verir.”

- 9 Şol deñlü zehr-i kıahr içirür Aħmed’e felek
Kim görünür müdām aña hūn-i ciğer lezīz

“Felek, Ahmed’e o kadar kıahr zehri içiriyor ki ona ciğerinin kanı daima lezzetli geliyor.”

[20]

Ra Kafiyesi

Gazel

31. gazelin izahı sayfa

- 1 Hikmetde ağzı mubtıl-i kıavl-i hākīmdür
Kim mantıkında nokta-i vehmi dü-nīmdür

“Sevgilinin ağzı feylesof sözüne ibtâl etmektedir. Çünkü konuşurken nokta-i deheni iki parça olur.”

Ağzın küçük olması makbul olduğuna şairler bu hususta da mübalağa ettikçe etmişler ve sevgilinin ağzını yok denecek derecede ufaltmışlar, bazıları da o küçük ağzı “cüz-i lâyeteccezzâ” benzetmişlerdir.

Cüz-i lâyeteccezzâ hariçte de vehimde de inkisâm kabul etmeyen cevherdir.” diye tarif edilmiş ve küçüklüğün müntehası sayılmıştır. Ahmed Paşa burada o küçüklük müntehasını da ortasından ayırıyor ve: Cüz-i lâyeteccezzâ inkisâm kabul etmez diyen hekimin sözünü sevgilinin ağzıyla iptal ediyor çünkü cüz-i lâyeteccezzâ hâlinde olan o mevhum nokta konuşurken ikiye ayrılıyor, diyor.

- 2 Nice mişâl göstere âyine-i felek
Ol nev-‘arūs-ı hüsne ki mişli ‘adîmdür

“O yeni güzellik gelini felek aynasını nasıl misal gösterebilir ki onun misali yoktur.”

- 3 Muşhafda kadd ü zülf ü dehānuñ mı gördi kim
Dil tıflı okuduğı elif-lām u mîmdür

“Gönül çocuğu, mushafta senin boyunu, zülfünü ve ağzını mı gördü ki okuduğı elif, lam ve mim harfleridir.”

Elif harfi boya, lam zülfe, mim ağza benzetilmiştir.

2 Ra Kafiyesi

Gazel

- 4 Üftāde yaşlarum ki nazardan düşüp durur
Merdümlük it esirge ki birkaç yetîmdür

“Gözümde düşen yaşlara karşı insanlık et ve onları esirge ki her biri bir öksüzdür.”

- 5 Reftār eğer bu ise nedür serv-i hoş-hırām
Güftār eğer bu ise şeker bāri kimdür

“Yürüyüş bu ise güzel salınan servinin hırâmı nedir? Söyleyiş bu ise ona karşı şeker

kim oluyor?”

- 6 Nergis ‘aşāya düşdüğü dā‘im ‘aceb degül
Sevdā-yi çeşmüñüñ seherinden sakımdür

“Nergisin ‘asāya düşmesi, yani dikeninle yürümeye mecbur olması şaşılacak şey değildir. Gözlerinin sevdası uykusuzluğundan hastadır.”

- 7 Sen büseñ ile ḥān-ı cemālūñden Ahmed’e
Senbüse baḥşîş eyle ki lütfuñ ‘amīddür

“Sevgilim, cemalin sofrasından Ahmed’e busen ile senbüse, yani samsa ihsan et ki lütuf ve keremin umumidir.”

- 8 Yoksa şikāyet eylerüm ol pādīşāha kim
Nuşrat aña mülāzım u devlet nedīmdür

“Yoksa o padişaha senden şikāyet ederim ki nusret onun mülazımı, devlet nedimidir.”

- 9 Lütfi zülālī kaṭresidür kevşer-i behişt
Kahrı şirārı şemmesi nār-ı caḥīmdür

“Cennetteki Kevser nehri, onun lütfü zülalinin damlası, cehennem ateşi de onun kahrı kıvılcımının bir çakımıdır.”

- 10 Kāseyle şems devr idüben işigi göğün
Deryūze eylese nola bāb-ı kerīmdür

“Güneş kâsesi ile onun eşiği göğünde dolaşıp teselsül ederse ne olmak ihtimali var? Orası kerim bir zatın kapısıdır.”

- 11 Kılletle hıdmet eylemek āsān idi velī
Müşkil belā bu yolda cefā-yi ġarīmdür

“Az bir ücretle hizmet etmek kolaydı. Lakin bu yolda müşkil olan bela, alacaklının takazasıdır.”

[21]

3 Ra Kafiyesi

32. gazelin izahı sayfa

- 1 Şîrîn lebûñ ki söylese cāndan haber virür
Nazüklük ile rāz-ı nihāndan haber virür

“Tatlı dudağın söyledikçe candan ve naziklik ile gizli sırdan haber verir.”

- 2 Yā Rab bu türk-i mest nice ceng-cüydür
Kim söyleyene tîr ü kemāndan haber virür

“Bu sarhoş güzel acaba nasıl bir cenkçidir ki kendisiyle konuşana oktan yaydan bahseder.”

- 3 Bir kāse şundı sākî-i ‘ışkuñ cihāna kim
Aña nazar iden dü cihāndan haber virür

“Aşkının sakisi, dünyaya bir kadeh sundu ki o kadehe bakan iki cihandan haber verir.”

- 4 Rāhuñgubārı çeşme-i hayvāna ta‘n ider
Kūyuñ nesîmi bağ-ı cihāndan haber virür

“Yolunun tozu, abıhayat kaynağını ayıplar. Mahallenin nesimi, cennet bağından haber getirir.”

- 5 Sūz-i derūn-ı ‘āşıkā hiç öyküne mi şem‘
K’ol cāndan itdüğün bu zebāndan haber virür

“Âşığın derindeki ateşi mumum taklit etmesi kâbil mi? O ateşin canına olan tesirini mum ancak diliyle anlatır.”

- 6 Tûtî haţuñ ki rāz-ı dehānuñ beyān ider
Bir Hızrdur ki çeşme-i cāndan haber virür

“Ve tûtî gibi olan hattın bir Hızır’dır ki can çeşmesini haber verir.”

- 7 Hüsniñ zemānesinde ruḥ-i zerdi Aḥmed'ün
Gül mevsiminde berg-i ḥazāndan ḥaber virür

*“Güzelliğin çağında Ahmed’in sararmış yüzü, gül mevsiminde hazan yaprağından
örnektir.”*

- 8 ‘İd ayı bigi kaşuñı gözetdügüm bu kim
Na’l-i semend-i Şāh-ı cihāndan ḥaber virür

*“Bayram hilali gibi olan kaşını gözetmemin sebebi şah-ı cihanın atı ayağındaki
nalı temsil etmesindendir.”*

- 9 Tīguñ eli ‘arūs-ı zaferden niḳāb açar
Tīrūñ zebānı emn ü emāndan ḥaber virür

*“Padişahım; kılıcının eli, zafer gelininin duvağını açar, okunun dili de emn ü
emandan haber verir.”*

- 10 Aḥbār-ı fethūñ eyledi a‘dāña peyk-i tīr
Şükrāne cānun alur u andan ḥaber virür

*“Ok habercisi, düşmanlarına fethinin haberini götürdü. Müjdelik olarak onun
canını aldı ve haberini getirdi.”*

5 Ra Kafiyesi

- 9¹³⁷ Eşk-i çeşmüm ki aḳar mihr-i ruḥuñdan dil-berā
Kevkeb-i seyyāredür ḥurşīd-i tābāndan damār

*“Ey güzel; yanağının muhabbetiyle akan gözyaşlarım parlak güneşten damlamış
seyyar yıldızlardır.”*

- 10 Ey Hızır-ḥaṭAḥmed öger selsebīlin la‘liñüñ
Bir selīs elfāz ile kitāb-ı ḥayāt andan damār

*“Ey hattı Hızır gibi olan dilber, dudağının selsebilini Ahmed selasetli lafızlarla
metheder ki abıhayat, o lafızlardan damlar.”*

¹³⁷ Orijinal metinde bir önceki sayfada beyitlere numara verilmemiş ve burada bir anda 9. beyte geçilmiştir.

- 11 Söylesem bülbül bigi Şeh Bāyezid'in lutfını
Kaṭre-i haclet ruḥ-i gülberg-i ḥandāndan damār

“Şah Bayezit'in lütuf ve keremini bülbül gibi söyleyecek olsam açılmış gül yaprağının yanağından mahcubiyet damlaları akar.”

Gazel 34

fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilün

- 1 Sebze ḥaṭṭuñda ruḥuñ bir lāle-i Nu'mānīdür
K'anı rengin eyleyen bu eşkümuñ bārānıdur

“Yeşil hattın altında yanağın bir lale-i Nu'mân'dır ki onu böyle renklendiren gözyaşım yağmurudur.”

Nu'mân: Arapçada kırmızı manasınadır. Gelincik çiçeğidir. Hire emirlerinden Numan bin Münzir gelinciği himayesine almış ve kopartmamış olduğundan “Şakâyıkı'n-Nû'mân” diye ona nispet edilmiştir. Laledeki numan ise kırmızılığından dolayı olsa gerektir.

- 2 Kaddüñ üstinde dil-i ḥüninüm oynar dir gören
Şol kızıl sancağ çeken kangı ilüñ sultānıdur

“Uzun boyunun üstünde kanlı gönlümün oynadığını gören, şu kızıl sancağı çeken hangi memleketin sultanıdır, der.”

- 3 Ruḥlaruñ zülfüñ temāşā-gāhına bir ravzadur
Gözlerim ol ravzanuñ bir ḥavz-ı şādırvānıdur

“Yanakların zülfünün seyir yeri olmuş bir bahçedir, gözlerim de o bahçenin şadırvanlı bir havuzudur.”

[22]

6 Ra Kafiyesi

- 4 'Āşık öldürmek ṭatalum mukteżā-yı ḥüsn imiş
Tîğ-i hicrān ile katl itmek kimüñ fermānıdur

“Āşık öldürmek farz edelim ki güzelin muktezası imiş, ya ayrılık kılıcıyla katletmek kimin fermanıdır?”

- 5 Dest-i sîmînde sâkîñüñkadeh gören didi
Zevrak-ı zerrînle zeyn olmış kerem ‘ummânıdır

“Sakinin gümüş elinde kadeh gören dedi ki: Altın sandalla süslenmiş kerem ummanıdır.”

- 6 Nice bir sengîn dilüñle tîz idersiñ gamzeñi
Ol hûd efsûnla bilenmiş sihr okı peykânıdır

“Taş yüreğınle gamzeni nice bir bileyip keskinleştirirsin o zaten efsunla bilenmiş sihir okudur.”

- 7 ‘İşk bâzârında çeşmüm bir terâzû kurdı kim
Kaşların sevdâsı anuñ keffe-i mîzânıdır

“Gözüm, aşk pazarında bir terazi kurdu ki kaşlarının sevdası o terazinin kefeleridir.”

- 8 Cānumı cismümde haddüñ şevkidür pür-nûr iden
Hâk içinde mü‘mîni hoş-hâl iden îmânıdır

“Canımı, cismimde nurlandıran yanağının şevkidir. Nitekim mümin olana toprak içinde hoş bir hâl veren imanıdır.”

- 9 ‘Āşık-ı şūrîdesin gâh öldürüp geh dirgüren
Ġamze-i düzdîdesiyle hânde-i pinhânıdır

“Sevgilinin çılgın âşığını kâh öldürüp kâh diriltten, gizli gamze fırlatmasıyla nihanı gülümsemesidir.”

- 10 Cilve-gâh-ı hüsni-yâr ancak benüm çeşmüm degül
Mihr-i gerdün ol cemâlüñâyîne-gerdânıdır

“Yârin güzelliği görünen yer ancak benim gözüm değil, feleğın güneşi, o güzelliğe ayna tutmaktadır.”

- 11 Bir nefes gayruñla söyleşmek belâdur ‘âşıka
Zâğ ile hem-sohbet olmak bûlbûlün zindânıdır

“Senden başkasıyla bir nefes konuşmak âşığa beladır, nasıl ki karga ile beraber

olmak bülbül için zindan olur.”

- 12 Hârdan bir havlıda gülşen görüp şandum bunı
Müdde‘iler meclisinde Aḥmed’in dīvânıdur

*“Dikenden bir havlu içinde bir gül bahçesi gördüm de onu şiirden anlamayıp kuru
davada bulunanların meclisinde Ahmed’in divanı sandım.”*

4 Ra Kafiyesi

33 gazel

Gazel

fâ‘ilâtün/ fâ‘ilâtün/ fâ‘ilâtün/ fâ‘ilün

- 1 Dür mi bu yâ der midür ki zülf-i cānāndan damār
Yâ meğer Şamī gül-âb ebr-i dür-efşāndan damār

*“Sevgilinin zülfünden damlayan bu ter midir yahut inci midir? Yoksa inci saçan
buluttan damlamış Şam gül suyu mudur?”*

Not: Eskiden Şam’da gayet iyi gül suyu çıkarmış.

- 2 Dest-i kudret ḥüsn-i menşûrın yazarken ḥāl-i dost
Noktadur kim ḥāme-i zülf-i perīşāndan damār

*“Kudret eli güzellik menşurunu yazarken yârin beni, dağınık zülüf kaleminden
sıçramış bir noktadır.”*

- 3 Ol kemān-ebrū ezelden cāna bir tîr urdı kim
Bağrumuñ kanı henüz ol tîr-i peykāndan damār

*“O yay kaşlı güzel ezelde canıma bir ok vurdu ki bağrımın kanı hâlâ o oktan
damlamaktadır.”*

- 4 Yüzüm üstinde segirdüp izine yüz sürmege
Gözyaşı kim durmadan bu nevk-i müjgāndan damār

*“İzine yüz sürmek için yüzüstü seğirdiyorum. Gözümün yaşı ise kirpiğimin
ucundan muttasıl akıyor.”*

- 5 Tatlu sözler kim gelür şîrîn lebinden dil-beruñ
Âb-ı hayvāndur şanasıñ çeşme-i cāndan damār

“Dilberin şirin dudağından işitilen tatlı sözler, can kaynağından damlayan abıhayat gibidir.”

6 Hâk-i pâyîñ dîdede ben giryeden kan ağlarum
Korkarum ol tütîyâ bu çeşm-i giryândan damâr

“Sevgilim; ayağının toprağı gözümde olduğu hâlde ben kan ağlıyorum ve o sürmenin ağlamakla gözümde akıp gideceğinden korkuyorum.”

7 Kan-bahâ virmek dilerseñ gamzenüñ maqtûline
Kaatre-i mey vir ki cām-ı la‘l-i cānāndan damâr

“Gamzenin öldürdüğüne kan pahası, yani diyet vermek istiyorsan cananın lal gibi olan dudağı kadehinden damlamış bir damla şarap ver.”

8 Öldürür gamzeñ beni sen gey şakın kim cāmeñe
Kaatre-i hūn hañçer-i kaşşāb-ı kurbāndan damâr

“Gamzen beni öldürecek fakat sen çok sakın ki elbisene kurban kesen kasabın bıçağından bir kan damlası sıçramasın.”

[23]

7 Ra Kafiyesi

Gazel 35

Gazel

fâ‘ilâtün/ fâ‘ilâtün/ fâ‘ilâtün/ fâ‘ilün

1 Bu leb-i mey-gündan ince ne şarāb-ı nāb olur
Ol ruḥ-ı gül-gūna beñzer ne gül-i sîr-āb olur

“Bu şarap renkli dudağı andırır ne hâlis şarap olur ne de o gül renkli yanağa benzer ter ü taze bir gül bulunur.”

2 Şol kadar aşıldı diller gūşe-i ebrūña kim
Dir görenler bu nice kandîli çok mihrāb olur

“Gönüller kaşının ucuna o kadar asıldı ki gören: “Bu ne kadar kandili çok mihrap?” diyor.”

- 3 Dem gelür şevk-i ruhuñ hâlet bağışlar ‘âşıka
K’ayağı toprağı ser-tâ-ser gül-i sır-âb olur

“Zaman gelir de yanağının şevki âşığa öyle bir hâl verir ki ayağının toprağına taze güller hâsıl olur.”

- 4 Şohbetinden atdı gönüm sırçasın ol seng-dil
Bir şınık sâgar bigi kim bezmden pertâb olur

“O taş yürekli güzel; gönüm sırçasını kırık bir kadeh meclisten fırlatılır gibi attı.”

- 5 Ka‘be-i küyuñ hayâlinde bu çeşm-i la‘l-bâr
Beyt-i ma‘mûr üstine yâkûtdan mîzâb olur

“Kâbe gibi olan mahallenin hayaliyle lal yağdıran, yani kanını döken bu köz, semadaki beyt-i ma‘mûra yakuttan bir oluk olur.”

- 6 Mevc-i eşkinden hem iñler ‘âşıkuñ hem çarh urur
Bir nazar seyr it anı gör kim ne hoş dolâb olur

“Âşığın gözyaşı dalgasıyla hem inler hem de çark gibi döner. Ona bir bakış bak da gör ki ne hoş bir dolaptır.”

- 7 Ahmedâ gerçi sebebsiz yâr ele girmez velî
Meyl-i ma‘şûk olıcağ ‘âlem kamu esbâb olur

“Ey Ahmed; vâkı‘â sebep olmayınca yâr ele girmez. Fakat maşuk meyledecek olursa âlem, bütün sebepten ibaret olur.”

8 Ra Kafiyesi

36. Gazel

Gazel

fâ‘ilâtün/ fâ‘ilâtün/ fâ‘ilâtün/ fâ‘ilün

- 1 Serd şeklinden raķībūñ cān ü dil bî-tāb olur
Bu şitānuñāteşi ancak ruḥ-ı aḥbāb olur

“Rakibin soğuk şeklinden can ve gönlün takati kesilir. Böyle bir kışın ateşi ancak aḥbap yüzü olur.”

- 2 Müdde‘î enfâsı bigi irdügin eyler helâk
Tîr-i sermâ kim kemân-ı çarḥdan pertâb olur

“Felek yayından fırlayan soğuk oku davalı kimselerin nefesleri gibi dokunduğunu helak eder.”

- 3 Gerçi bu dey şiddetinden şâbı şeyh eyler şimāl
Sâkıyâ şol cāmı şun kim şeyh anuñla şâb olur

“Bir kışın şiddetinden şimal rüzgârı genci ihtiyarlatırsa da ey saki; sen bir kadeh sun ki ihtiyar, onu içmekle gençleşir.”

- 4 Didüm ey dil-ber seniñçün ba‘zı ‘ârifler dimiş
Üşümekden ditreyüp sîmîn tenin sîm-âb olur

“Ey güzel; senin için bazı arifler, üşümekten titriyor da gümüş vücudu cıvaya dönüyor, demiş, dedim.”

- 5 Didi bârid söylemişler üşümek mümkün midür
Ol ki halkı yakmağa hırşîd-i ‘âlem-tâb olur

“Soğuk bir söz söylemişler. Halkı yakmak için dünyayı parlatan bir güneşin üşümesi mümkün müdür? Cevabını verdi.”

- 6 Zemherîr-i gam urup huşg itdi cân bâğın dirîğ
Anda ne bülbüller öter ne gül-i sîr-âb olur

“Yazık ki gam zemherîri, can bağına urup kuruttu. Şimdi orada ne bülbüller ötüyor ne de taze gül açılıyor.”

- 7 Bu zemistân içre ne ditrersiñ ağıyâr üstine
Gel gir Ahmed gönline gör kim ne âteş-tâb olur

“Sevgilim; bu kış içinde yabancıların üstüne ne titriyorsun? Gel Ahmed’in gönlüne gir ve ne kadar ateş hararetli olduğunu gör.”

[24]

Gazel 37

9 Ra Kafiyesi

fâ‘ilâtün/ fâ‘ilâtün/ fâ‘ilâtün/ fâ‘ilün

- 1 Her kimün kim hem-demi gül yüzlü bir canân olur
Hânesi cennet bigi dâ‘im bahâristân olur

“Her kimin birlikte bulunduğu gül yüzlü bir güzel olursa adı cennet gibi daima bahar mevsimini andırır.”

- 2 Hâr-ı müjgânumda fi‘l-hâl açılır nesrîn-i eşk
Bâğ-ı çeşmümden çün ol gül yaprağı pinhân olur

“Gözümün bağından o gül yaprağı gizlenince kirpiklerim dikeninde derhâl beyaz güller açılır, yani gözyaşları toplanır.”

- 3 Baş koşar beñzer şabâ ol gül-izâruñ zülfine
K’ayağı başduğı yir hep sünbül ü reyhân olur

“Ayağı bastığı yerler hep sümbül ve fesleğen tarlası olan o gül yanaklının zülfüne saba rüzgârı baş koymuşa benziyor.”

- 4 Ey şarâb-ı nâb içüp ‘azm-i harâbât eyleyen
Her kime uğrarsañ anuñ hânesi vîrân olur

“Ey hâlis şarap içip de meyhaneye giden; her kime uğrayacak olursan onun evi barkı harap olur.”

- 5 ‘Âşık u ma‘şûka beñzer âsumân ile zemîn
Kim biri ağladuğınca birisi handân olur

“Gökle yer âşık ve maşuka benzer ki biri ağladıkça o biri güler.”

- 6 Şiddet-i ‘ışk u belâ-yi hecr ü endüh-i rakîb
Uzanup zülfün bigi vardukça bî-pâyân olur

“Aşk şiddeti, hicran belası ve rakip endişesi zülfün gibi uzuyor ve sonu gelmez bir hâl alıyor.”

- 7 Bilmezem mektûbunu kim ‘arz ide dil-dâra kim
Kâşîd ol hûsn ü cemâli göricek hayrân olur

“Mektubumu sevgiliye kim arz edecek bilmiyorum. Çünkü muhabbetnamemi götüren o hûsn-i cemali görünce şaşırıp kalıyor.”

- 8 Bozulur ma‘şûkî görse ‘âşîkuñ reng-i ruhı
Söze çekseñ vâlih ü medhûş ü ser-gerdân olur

“Sevgilisini gören âşîğın beti benzi atar,lakırdı edecek olsan da şaşırır ve kendini bilmez bir hâle gelir.”

- 9 ‘Aşk vâkıfdur ki n’içün yir yüzün garķ eyler eşk
Nûh ‘âlimdür ki n’içün ‘âleme tûfân olur

“Yeryüzünü gözyaşının niçin garķ ettiğine aşk vâkıftır. Çünkü o, âlemin Nuh’udur ve niçin âleme tufan olduğunu bilir.”

10 Ra Kafiyesi

- 10 Sîne-i mecrûhuma hecrüñ zahımlar urduğın
Şerh idersem işiden halkuñ yüreğî kan olur

“Yaralı göğsüme ayrılığınla yaralar açtığını anlatacak olursam işiten halkın yüreğinden kan gider.”

- 11 Tîr-i gamzeñ aındığıçün Aħmed-i dil-ħasteye
Müdde‘înüñ sözleri her biri bir peykân olur

“Kalbi hasta olan Ahmed, gamzen okunu hatırladığı için muhabbet davacısının her sözü ona bir ok gibi batar.”

Gazel 38

fâ‘ilâtün/ fâ‘ilâtün/ fâ‘ilâtün/ fâ‘ilün

- 1 Ol hilâl ebrüñı gördükce gözüm giryân olur
‘Âdet oldur kim görinse mäh-ı nev bārân olur

“O hilal kaşlıyı gördükçe gözlerim ağlıyor. Yeni ay görününce yağmur yağması âdettir.”

- 2 Gerçi dil-ber pend ider setr eyle rāz-ı ‘ışkı dir
‘Ākıbet iñen bilürem ‘āleme destān olur

“Sevgili aşk sırrını gizle diye nasihat veriyor ama biliyorum ki bu sevgi nihayet dillere destan olacaktır.”

- 3 Beni öldürmek dilermiş la‘lün için gözlerün
Āh kim yok yire bir gün arada bir kan olur

“Dudağın için gözlerin beni öldürmek diliyormuş ah ki yok yere arada bir gün kan olacaktır.”

- 4 Ağlar iken āhumuz eflāke irdi ra‘d-veş
Ol sebebdan gök dağı yaşlar döküp nālān olur

“Biz ağlarken ahımız gök gürültüsü gibi feleklere mesken etti. Ondan dolayı gök de inliyor ve gözyaşı döküyor.”

- 5 Nāle kılduğınca Aḥmedğoncasınıñ güldügi
Bu ki bülbüller figān itdükçe gül ḥandān olur

“Ahmed inledikçe goncasının gülmesine sebep, bülbüller figan ettikçe güllerin gülmesidir.”

[25]

11 Ra Kafiyesi

Gazel

fâ‘ilâtün/ fâ‘ilâtün/ fâ‘ilâtün/ fâ‘ilün

- 1 Ağzı mercān dürcidür kim cevher-i cān andadur
Zülfi akreb burcudur kim māh-ı tābān andadur

“Sevgilinin ağzı mercan bir kutudur ki içinde can cevheri vardır. Zülfü de akrep burcudur ki parlak ay oradadır.”

- 2 Siḥr bilsem bir güzel cārüb olurum dem-be-dem
Yüz sürerdüm şol yire dā‘im ki cānān andadur

“Sihir bilmiş olsaydım göze bir süpürge olur da cananın bulunduğu yere daima

yüzümü sürerdim.”

- 3 Ey dil-āramım cemālîñ bāğına irmez İrem
Nice kim şol hūşe-i zülf-i perişān andadur

“Ey kalbime rahat veren güzel; Bağ-ı İrem cemalinin bahçesine eremez, yani müsavi olamaz, çünkü o bahçede perişan zülfün gibi bir salkım vardır.”

- 4 Derdüme la‘lîñ tabībinden devāşordum didi
Var yine dil derdini artur ki dermān andadur

“Lal gibi dudağının hekiminden derdime deva sordum. Var o derdi artır ki devası ondadır dedi.”

- 5 Hāli Mısr-ı hüsniñe sultān olupdur ey şabā
Sāye-bān-ı zülfine degme ki sultān andadur

“Ey saba; sevgilinin beni, güzelliği Mısır’ının sultanıdır. Eserken zülfü gölgeğine dokunma ki sultan oradadır.”

- 6 Ağlasam keşmîr-i hüsnuñde kımaz gamzeñ beni
Yağmurı yağdırmayan cādū-yı fettān andadur

“Güzelliğin keşmirine ağlayacak olsam gamzen beni ağlamaya bırakmaz. Zira yağmur yağdırmayan fitnekâr sihirbaz oradadır.”

Keşmîr-i hüsn demekle şair sevgilinin esmerliğini anlatmak istiyor. Keşmir dilberleri esmer oldukları için eskiden Keşmîrî güzel tabiri kullanılırdı. Cādū-yı fettāndan maksat: Sevgilinin gamzesidir. Bazı sihirbazlar güya yağmur yağmasını sihir kuvvetiyle men ederlermiş. Gamze de mahir bir sihirbaz olduğu için şairi ağlamaya bırakmıyormuş.

- 7 Haṭṭ-ı la‘lūñ Ahmed’i maḥkūm idinse ṭaīñ mıdur
İns ü cān tahayyür iden mihr-i Süleymān andadur

“Dudağının hattı Ahmed’i hükmü altına alırsa şaşılır mı? İnsanları da cinleri de tahayyür eylemiş olan mühr-i Süleyman oradadır.”

Sevgilinin ağzı Süleyman peygamberin mührüne benzetiliyor.

13 Ra Kafiyesi

- 4 Bend ü zındāna şala bugün cihān ehlin temām
Şol güzeller şāhı k’ol zūlf ü zenaḥdān andadur

“Kendisinde o zülûf ve çene çukuru bulunan güzeller şahının bütün dünya ehlini zülûfûyle bağlayacak ve çene çukurunda hapsedecek bir cazibesi vardır.”

- 5 Çün hayālî taḥtısıñ virāne göñlüm ğam yime
‘Ākıbet ma‘mūr olur bir yir ki sultān andadur

“Ey harap gönlüm; mademki sevgilinin hayali tahtgâhısın, gam yeme. Sultanın bulunduğu yer bir gün mamur olur.”

- 6 Kındı Aḥmedḥāne-i dilde belā vü derd ü ğam
Bir ciger-büryān yiter mi bunca mihmān andadur

“Ey Ahmed; gönül evine bela, dert ve gam misafir geldi. O kadar konuğa bir ciğer kebabı yetişir mi?”

Gazel

fâ‘ilâtün/ fâ‘ilâtün/ fâ‘ilâtün/ fâ‘ilün

- 1 Sîne ğamzeñ oqını cān ü cigerden güniler
Dide izüñ tozını nūr-ı başardan güniler

“Göğüs, gamzenin okunu candan ve ciğerden göz de izinin tozunu görme nurundan kıskanır.”

- 2 Cismüñi cāmeden ü cāmeñi cāndan şaķınur
Kemerüñ zerden ü bilüñi kemerden güniler

“Cismini elbiseden; elbiseni candan, kemerini altından, belini kemerden sakınır.”

- 3 Tütma āyine cemālüñe ki can täl‘atüñi
Gözüde zāhir olan şekli beşerden güniler

“Sevgilim; yüzüne ayna tutma ki can, cemalini aynada görünen insan şeklinden esirger.”

- 4 Arada kan görünür kim göricek ḥaņçerüni
Uş ciger dīdeden ü dide cigerden güniler

“Gözünün hançerini ciğer, gözden, göz ise ciğerden kışkandığı için arada kan olacağı benziyor.”

- 5 Bilmezem nice yazam bildürem ahvâlüm kim
Delü gönülüm seni mektûb u haberden güniler

“Hâlimi nasıl yazıp bildireceğimi bilemiyorum. Çünkü deli gönülüm seni mektuptan ve haberden kışkanyor.”

[26]

14 Ra Kafiyesi

- 6 Yüzüne karşı gönül âh idemez kaddün için
Bâğ-bân gül budağın bād-ı seherden güniler

“Gönülüm yüzüne zararı olur diye yüzüne karşı ah edemez. Nasıl ki bahçıvan gül fidanını seher rüzgârından korumak ister.”

- 7 Ahmed umar ki hamâ’il kıla boynuña elin
Gerçi sen sîm-teni heykel-i zerden güniler

“Ahmed kullarını senin gibi gümüş vücutlu bir güzeli altın kuşaktan esirgemekle beraber boynuna hamâyil-vârî bağlamak ister.”

Gazel

fe‘ilâtün/ fe‘ilâtün/ fe‘ilâtün/ fe‘ilün

- 1 Şubh-gāhuñ yakasın mihrüñ eli çāk eyler
Māh-tabuñ yüzini şevkuñ odı hāk eyler

“Muhabbetinin eli sabah vaktinin yakasını yırtar, şevkinin ateşi de mehtabın yüzünü yakar, toprak eder.”

- 2 Lâyık olmağa temâşâ-yı cemâlüne gözüm
Şubh-ı vaşluñda gül-âb ile yüzün pāk eyler

“Gözüm cemalini seyretmeye layık olmak için vuslatın sabahında gül suyu ile yüzünü yıkar.”

- 3 Zāḥm-i ğamzeñle ğam-ı zülfüñi la'lüñ şekeri
Nîş ise nûş ider ü zehr ise tiryāk eyler

“Gamzenin açtığı yara ile zülfünün kıvrıklığını dudağının şekeri acı ise tatlılaştırır, zehir ise panzehir hâline getirir.”

- 4 Dil irişmez dehenüñ yâdına yüz dikkat ile
Nükte-i gaybdur ol sırrı kim idrāk eyler

“Yüz kere dikkat etse de gönül ağzının yâdına imkân bulamaz. Gayb nüktesi olan o sırrı kim idrak edebilir?”

- 5 Aşmağa cānını Hüsrevlerüñ ol şîrîn-leb
Mişk-i terden ruḥ-ı gül-günına fitrāk eyler

“O şirin dudaklı güzel, Hüsrev gibi âşıkları av olarak asmak için gül yanağına taze miskten halka yapmıştır.”

- 6 Cān ḥayāl-i leb ü ḥaṭṭuñla bulur zevk u şafā
Sebze vü mey dil-i ğam-gîni feraḥ-nāk eyler

“Can, dudağının ve hattının hayaliyle zevk ve safa bulur. Çünkü yeşillik ve şarap gamlı bir gönle ferah verir.”

16 Ra Kafiyesi

Gazel

fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilün

- 1 Cām-ı la'lin iste kim ser-māye-i cān andadur
Küfr-i zülfin gözle kim mecmū'-ı îmān andadur

“Lal gibi dudağının kadehini iste. Çünkü can sermayesi oradadır. Zülfünün küfrüne dikkat et zira imanın bütünü ondadır.”

Küfür kelimesi esasen örtmek demektir. Hakikati setrettikleri için Allah'a ve peygambere inanmayanlara kâfir denmiştir. Geceye de karanlığıyla etrafı örttüğünden dolayı kâfir tabir olunur. Küfür, karanlık ve siyahlık manasını da ifade ettiğinden zülfe vasfolarak kullanılır ve iman ile birlikte istimal edilerek bir “iham-ı tezat” yapılır. Burada

da olduğu gibi.

- 2 Kırpiği bağrum delipdür urma merhem ey tabīb
Çıkmadı dilden henüz ol tır ü peykân andadur

“Sevgilinin kirpiği bağrımı deldi. Ey hekim o yaraya merhem koymaya kalkışma ki atılan ok daha yaranın içindedir.”

- 3 Hey ne cādū-yı siyeh-dildür ruğında zülfi kim
Bir kıllı ucında aşılmış biñ dil ü cān andadur

“Yanağının üstündeki zülfü nasıl kara gönüllü bir sihirbazdır ki binlerce gönül ve can, bir kılının ucunda asılıdır.”

Eski şairler sevgilinin zülfünü gönül yuvası olmak üzere tasavvur ederlerdi:

Gönlüm aşıldı kaldı sertâr-ı perçeme
Girdi Hıtâya varsa günâh eylemek gerek

Celâleddin Şeyhî Dede

- Ve: Zülf-i nigâra lâne-i dil dirdi şâ‘irân
Ben karşısında buldum onun dil-nişînliğini

beyitlerinde olduğu gibi.

[27]

15 Ra Kafiyesi

- 7¹³⁸ Aḥmed ol kâmet-i dil-cûya hevâ-dâr olalı
Kande bir serv görürse yakasın çāk eyler

“Ahmed, o gönüllerin aradığı boya âşık olalı nerede bir serv görürse yakasını yırtıyor.”

- 8 Āfitābumdan ıraḡ nice yanam nār-ı gama
Cevri devrānda baña gerdiş-i eflāk eyler

“Güneş gibi parlak sevgilimden uzak olarak gam ateşine nice bir yanayım. Bu zulmü bana feleklerin dönüşü ediyor.”

¹³⁸ Metnin orijinalinde yeni bir gazelin yedinci beytine geçilmiştir.

Gazel

fâ‘ilâtün/ fâ‘ilâtü/ fâ‘ilâtün/ fâ‘ilün

- 1 Ol büt-i Çîn ü Hıfâ kim turra-i müşgîni var
Ne hatâmuz gördi kim ebrûlarınıñ çîni var

“Siyah ve misk kokulu saçları bulunan o, Çin ve Hitâ güzeli ne hatamızı gördü ki kaşlarının kırıksıklığı var, yani hiddetli ve kaşları çatık.”

- 2 Ol şeker-leb nice şûr-engîz ü türş-ebrû ise
Telh-‘ayş olmañ ki geh geh hande-i şîrini var

“O şeker dudaklı ne kadar sert görünüşlü ve ekşi yüzlü ise de ümitsizliğe düşüp de hayatınızı acılaştırmayın ki bazen de tatlı tatlı güldüğü oluyor.”

- 3 Bâğ-bân-ı bâğ-ı cennetdür ruhında zülf-i dost
Bezm-i hüsne gelmiş avcında gül ü nesrîni var

“Dostun yanağındaki zülfü cennet bağıının bahçıvanıdır ki elinde beyaz gül olduğu hâlde güzellik meclisine gelmiştir.”

- 4 Ben nice teşbih idem bî-dîn rakîbi kâfire
Kâfirün hod kendi zu‘m-i fâsidince dîni var

“Ben dinsiz rakibe adi kâfiri nasıl benzeteyim ki kâfirin kendi batıl fikrinde dini vardır.”

- 5 Hüsn ilin seyr eyleyen gam çekmek etsin ‘âdetin
Çünkü her bir milketün bir resm ü bir âyîni var

“Güzellik diyarını seyretmek isteyen gam çekmeyi âdet edinmiş. Çünkü her milletin bir resmi bir ayini vardır.”

15 Ra Kafiyesi

- 6 Bister-i nesrînde yatan gül ne bilsün hâlini
Bülbül-i dil-hastenün kim hârdan bâlini var

“Nesrin yatağında yatan gül, dikenden yastığı bulunan hasta yürekli bülbül hâlini ne bilir?”

- 7 Bu sebebdan Aḥmed'ün şormaz şınuḳ göñlini dost
Her kılında zülfinün biñ 'âşık-ı miskîni var

“Sevgilinin zülfündeki her kılda binlerce âşık asılı bulunduğu için Ahmed'in kırık gönlünü sormuyor.”

Gazel

mef'ûlü/ mefâ'ilü/ mefâ'ilü/ fe'ûlün

- 1 Nergis ki çemen şâhıdur uş tâc-ı zeri var
Sevdâ-zededür çeşmün ucından seheri var

“Çemen şahı olduğu için başında altın tacı bulunan nergis, gözünün sevdasına tutulmuş gece uyuyamıyor.”

- 2 Kāndīl-i dil aşılmağa hüsnün haremide
'Anber saçının silsile-i müşğ-i teri var

“Güzelliğinin haremide gönül kandilinin asılması için amber saçının taze miskten zinciri var.”

- 3 Söyler yine ağıār kulağına eğilmiş
Kaşuñ bigi kim bile ne egrî haberi var

“Yabancı yine eğilmiş kulağına gizli sözler söylüyor. Kim bilir, kaşın gibi ne eğri haberleri vardır.”

- 4 Şīrīn lebi yāruñ ki ṭabīb-i dil ü cāndur
Ben ḥaste-dilin şormağa hoş gül-şekeri var

“Gönül ve can hekimi olan yârin tatlı dudağı benim gibi kalbi yaralı hastasına hatır sormak için hoş gülbeşekeri vardır.”

- 5 Aş mûy-i dil-āvīzi çıkar zīr-i külehden
Kim zulm elin uzatdı 'aceb fitneleri var

“Gönüllerin taalluk peyda etmiş olduğu saçını külahının hapsinden çıkar da as. Çünkü zulüm elini etrafa uzatmış ve birçok fitne çıkarmıştır.”

[28]

16 Ra Kafiyesi

- 6 Būstān-ı ruḥuñda nice ṭāvūs olur ol zülf
Kim müşğ ile ‘anberden iki bāl ü peri var

“O zülüf, yanağının bostanında nasıl bir tavustur ki misk ile amberden iki kanadı vardır.”

- 7 Āvāredür illerde bu yıl ḥacc ider Aḥmed
Sen yoldaş olursañ ne mübārek seferi var

“Ahmed bu yıl başıboş dolaşıp duruyor ve hacca gitmek diliyor. Sen yoldaşlık edersen o sefer ne mübarek olur.”

- 8 Yoksa şeb-i vaşlında ne ṭaīn şem‘-i murādın
Micmer bigi devründe çün odlu ciğeri var

“Vuslatın gecesinde muradın mumunu yaksa şaşılır mı? Senin güzelliğinin devrinde onun da buhurdan gibi ateşli ciğeri var.”

SONUÇ

Bizim edebiyatımızda çeviri yazılı pek çok metin oluşturulmuştur. Ancak bir divanın beyitlerinin baştan sona gözden geçirilerek beyitlerin anlamlandırıldığı eser sayısı oldukça sınırlıdır. Bu hususta elimizdeki yegâne eser Ali Nihat Tarlan'ın Fuzuli Divanı Şerhi adlı eseridir. Tarlan'ın söz konusu eseri bir şerh olması dolayısıyla yer yer teferruatlı bilgiler vermesi açısından Tâhirü'l-Mevlevî'nin Ahmed Paşa'nın beyitlerinin sadece nesre çevirisini verdiği bu esere göre şüphesiz daha ayrıntılıdır. Bununla birlikte Ali Nihat Tarlan'ın söz konusu şerh çalışmasında pek çok gazelde beyitlerin sadece nesre çevirisine yer vermiş olması ve özellikle de kaside nazım şekli gibi önemli bir nazım şekline ait şiirlerin söz konusu şerhe alınmamış olması, Tâhirü'l-Mevlevî'nin Ahmed Paşa Divanı'ndaki bütün gazel ve kasidelerin nesre çevirisine yer verdiği bu çalışma ile mukayese edildiğinde en az Ali Nihat Tarlan'ın söz konusu şerhi kadar kıymetli bir çalışmadır. Üstelik Tâhirü'l-Mevlevî her ne kadar beyitlerin sadece nesre çevirisini vermekle iktifa etmiş olsa da gerekli gördüğü yerlerde din, tasavvuf, efsanevî ve tarihî kişiler, inançlar ve mazmunlara ilişkin yapmış olduğu açıklamalarda söz konusu eseri adeta şerhe yaklaştırmış bir başka ifade ile Ahmed Paşa Divanı'nın baştan sona şerh edilmesine zemin hazırlamıştır.

Tâhirü'l-Mevlevî divan edebiyatı geleneğinin en ince ayrıntısına kadar bilen, Arapça ve Farsça dillerine ve bu dillerin gramer yapılarına hâkim, şair, müderris, âlim bir şahsiyettir. Bu vasıfları sebebiyle Ahmed Paşa Divanı'nın nesre çevirisini yapmış olması ayrıca bazı beyitlerde yaptığı açıklamalar Türk edebiyatı araştırmaları açısından kıymetli olmakla birlikte klasik şiire ilişkin mazmunların anlaşılmasında da büyük bir önem arz etmektedir. Yaptığımız çalışmada Tâhir'ül Mevlevî'nin muhtasar hayatı, eserleri ve edebî kişiliği hakkında bilgi verilmiş, Ahmed Paşa Divanı'nın Nesre Çevrilişi isimli eseri günümüz harflerine aktarılmıştır. Eski kültürüne yabancılaşan, klasik eserlerin ihmal edildiği günümüzde bu eserlerin anlaşılmasının, hatta okunmasının dahi güç olduğu esefle anlaşılmaktadır.

Tâhir'ül Mevlevî, yazdığı eserlerin gelecek nesillerce okunamayacağından ve bu sebeple anlaşılamayacağından endişe duymakta ve bu durum onu ümitsiz ve hüzünlü bir ruh haliyle baş başa bırakmaktadır. Onun kıymetli eserlerinin unutulup gitmesine bir nebze olsun engel olabilmek amacıyla “Ahmed Paşa Divanı'nın Nesre Çevrilişi” isimli eserini

Latin harflerine aktararak çalışmamı tamamlamış ve günümüz okuyucusunun hizmetine sunmuş bulunuyorum.

KAYNAKÇA

ARPA Recep, “Tâhirü’l-Mevlevî’nin Tefsîr-i Hüseyinî Tercümesi’nden Bir Numûne”, Usûl İslam Araştırmaları, 21 (2014), s.129-146.

BARAN Yılmaz, Tâhirü’l-Mevlevî’nin Tedrîsât-I Edebiyyeden Nazm Ve Eşkâl-İ Nazm’ı, Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Aksaray, 2016.

BİNER Fuat, Tâhirü’l – Mevlevî Türk Edebiyatı Tarihine Dâir Hulâsalar Yüksek Lisans Tezi, Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2008.

DEVELLİOĞLU Ferit, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara 2003.

GÜNGÖR Zülfikar, Tâhirü’l-Mevlevî (Olgun) Hayatı, Eserleri ve Dinî Edebiyatla İlgili Şiirleri, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1994.

<http://mu haz.org/tahirul-mevlevinin-islam-tarihciligi-ozet.html?page=7> (e.t. : 22.01.2019)

<http://mu haz.org/tahirul-mevlevinin-islam-tarihciligi-ozet.html?page=7> (e.t.: 22.01.2019)

http://www.cevaplar.org/index.php?content_view=4130&ctgr_id=98 (e.t. : 22.01.2019)

http://www.cevaplar.org/index.php?content_view=4130&ctgr_id=98(e.t. : 22.01.2019)

İPEK Abdulmuttalip, Mantıkî ve Bir Hezliyyesi (Metin-Şerh) Tâhirü’l-Mevlevî (Olgun), Grafiker Yayınları, Ankara: 2018.

İPEK Abdulmuttalip, “Nedim’in ‘Köşk Kasidesi’ne Namık Kemal ve Ziya Paşa’nın Nazirelerinin Tâhirü’l-Mevlevî Tarafından Şerhi”, Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, 56 (2016), s. 981-1030.

KANAR, Mehmet, Kanar Farsça Türkçe Sözlük, Say Yayınları, İstanbul, 2010.

KANAR, Mehmet, Kanar Osmanlı Türkçesi Sözlüğü (İki Cilt), Say Yayınları, İstanbul 2009.

Mehmet Tahir, Divânçe-i Tahir, TBMM Kütüphanesi.

OLGUN Tahir, Edebiyat Lügati, Haz. Kemal Edib Kürkçüoğlu, Enderun Kitabevi, İstanbul 1994.

PARLATIR İsmail, Osmanlı Türkçesi Sözlüğü, Yargı Yayınevi, Ankara 2011.

SEZEN Tahir, Osmanlı Yer Adları (Alfabetik Sırayla), T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayın Numarası:21, Ankara, 2006.

Şemseddin Sami, Kamus-ı Türkî, Haz. Paşa Yavuzarslan, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2015.

ŞENTÜRK Atillâ, Tâhirü'l-Mevlevî Hayatı ve Eserleri, Nehir Yayınları, İstanbul, 1991.

Tahir Olgun, Divânçe-i Tâhir, İfâde-i Mahsusa.

Tahir Olgun, Mahfil, S. 36, Şevval 1341.

Tahir Olgun, Mesnevî'nin Eski ve Yeni Muterîzleri, İstanbul, 1946.

Tahir Olgun, Mesnevî'nin Yeni Muterîzine İkinci Cevap, İst. 1947.

Tâhirü'l-Mevlevî (Olgun), Mantıkî ve Bir Hezeliyyesi [Metin-Şerh], Haz. Abdulmuttalipİpek, Grafiker Yayınları, Ankara, 2018.

Tâhirü'l-Mevlevî, “Es’ad Dede Efendi Merhum Hakkında”, Mahfil, S.36, Şevvâl 1341.

TARLAN Ali Nihat, Ahmet Paşa Divanı, MEB Yayınları, İstanbul, 2005.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı,Adı	TEZEN, Zehra
Uyruğu	Türkiye Cumhuriyeti
Doğum tarihi veyeri	28.04.1992 Aksaray
E-posta	zehra_tezen@outlook.com

Eğitim Derecesi	Okul/Program	Mezuniyet yılı
Lise	Helvadere Lisesi	2010
Üniversite	Nevşehir Üniversitesi	2014
Yüksek Lisans	Aksaray Üniversitesi	

İş Deneyimi, Yıl	Çalıştığı Yerler	Görev
4	Güroymak İMKB Anadolu Lisesi, Güroymak İpekyolu Meslekî ve Teknik Anadolu Lisesi, Sorgun Çiğdemli Çok Programlı Anadolu Lisesi, Sorgun Şehit Ahmet Alan Anadolu Lisesi	Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni